

AZ

1701

ERDÉLYI POLGÁRI
MAGÁNOS
TÖRVÉNYEKKEL
VÁLÓ

ESMERE TSÉGEK'
HARMADIK KÖNYVE,

A' PERLEKEDÉS' RENDÉRŐL, 'S ABBAN
ELÉ-KERÜLŐ TÖRVÉNYES LÉPÉSEK-
RŐL, ÉS MENEDÉKEKRŐL.

E L S Ő R É S Z,

A' PERLEKEDÉS' RENDÉBEN ELÉ-KERÜLŐ
TÖRVÉNYES LÉPÉSEKRŐL.

ÍRTA

SÓÓSMÉZEI VAJDA LÁSZLÓ,

Gubernialis Concipista, Tekintetes Nemes
Belső Szólnok Vármegyének Tábla-Birá-
ja, és a' Kolo'svári Királyi Lyceumban
a' Hazai, és Büntető Törvényeknek
ideig-való

TANÍTÓJA.

1824-ben.

107101

Kolo'sváron

A' Királyi Lyceum' Betüivel
1830.

1401

Admittitur.

Claudiopoli Die 19^a Martii 1827.

C. LADISLAUS LÁZÁR m, p.
Cons. Gubernialis.

HARMADIK KÖNYV,

A' Perlekedés' rendjéről, és az ebben elékerülő Törvényes menedékekről.

B É V E Z E T É S.

1. K. *Ezen Könyvnek mik a' Tárgyai, és azon Tárgyakra-nézve hány részekre osztatik? — Lap 1 — 3.*

Első Rész.

A' Perlekedés' rendében elékerülő törvényes lépésekről közönségesen.

ELSŐ FŐ-CZIKKELY,

A' Keresetekről, vagy-is Actiokról közönségesen.

2. K. *Hány értelemben vétetik az Actio, vagyis Kereset, 's melyikről fogunk itten szólni? Lap 5 — 4.*
3. K. *Mit értünk ezen második értelemben vett Actio által, 's minek neveztetik? — Lap 4.*
4. K. *Az irást, mely-által a' kereset Egró*

eleibe terjesztetik, minek nevezzük? 's hányféle az *Actionalis Libellus*, vagy-is keresetes irás? Lap 4 — 5.

5. K. A keresetes Levélnek készítésében közönségesen véve mitsoda sinórmértéket kell követnünk? Lap 5 — 6.

6. K. Hány részekből áll a keresetes Levél? Lap 6.

7. K. Mit értünk a *Facti-speciesen*, vagy-is a *Tettnek* leírásán, és ennek elkészítésében mitsoda rendszabásokat kell követnünk? Lap 6 — 7.

8. K. Mi a *Bébizonyítás*, hányféle, 's miként készítettetik mind a' kettő? Lap 7 — 8.

9. K. Mi a' *kérés*, 's mit jegyzünk-meg e' körül? Lap 8 — 10.

10. K. Melyek még hozzá járúlható részei a' rendkívülvaló *Keresetes Levélnek*, 's külön-külön mit tesznek, és miként készíthetők? Lap 10 — 14.

11. K. Hát a' rendszeréntvaló *Keresetes Levélnek* melyek a' részei, miben különbözik ez a' rendkívülvalótól, és mindenik részről külön-külön mit jegyezhetünk-meg? Lap 14 — 20.

12. K. A' *Keresetnek* e' szerint *Biró* eleibe lett beadását minő *Birói munkálkodások* követik. — Mi a' *Referada*, *Referadaefolium*. E' mit foglal magában, 's minő célrá szolgál? mit mondunk *opinionak*, *De-*

liberati projectumnak, 's Deliberatumnak?

Lap 20 — 22.

13. K. *A' Keresetek hányfélék tárgyaikra nézve, 's mit jegyezhetünk-meg az Örökösökre-való leszállásokra nézve?* Lap 22 — 23.
14. K. *Fólytathatások' idejére nézve hányfélék a' Perek?* Lap 23 — 24.
15. K. *Mit mondunk Törvényes időszakasznak, és illyetén időszakasz hány vagyon, 's melyek azok, 's mit kell ezek körül megjegyeznünk?* Lap 24 — 26.
16. K. *Hányfélék a' Perek a' Seriesre vagy-is elővételek' rendére nézve, mi a' Series, hányféle, és mellyek az Extraserialis Perek?* Lap 26 — 30.

II. FŐ-CZIKKELY.

A' Perekről közönségesen.

17. K. *Mit értünk a' Per, vagy-is Processus által?* Lap 30 — 31.
18. K. *Telleyes vóltokra, és tartósságokra nézve hányfélék a' Perek?* Lap 31 — 34.
19. K. *Mi különbség vagyon az hosszú és rövid föllyamatú Perek között?* Lap 34 — 37.

*A' Perhez való készületekről,
és a' Perek' kezdetekre szüksé-
ges lépésekről.*

20. K. Mit értünk a' Perhez-való készülete-
ken? Lap 37.
21. K. Nevezetesen a' *Contradictio*, *Prote-
statio*, és *Reclamatio*-által mit értünk,
miben különböznek egymástól, 's mik a'
következéseik? Lap 37 — 42.
22. K. Mit értünk a' *Retractation*, kik *retra-
ctálhatnak*, minő *Vallomások*at, és kik
előtt? Lap 42 — 49.
23. K. Mi a' Per' rendén-kivül-való tiltás? az
ellenemondásnál bír-é nagyobb erővel, és
minővel? Lap 49 — 50.
24. K. Mi az *Admonitio*, és hányféle, 's mi-
ket jegyezhetünk mindenik' neméről külön-
külön? Lap 50 — 54.

*A' Perek' kezdetekre-való Tör-
vényes-lépésekről.*

25. K. A' Pereknek kezdetekhez minő lépések
tartoznak? Lap 54.
26. K. Mi a' *Citatio*, 's *Evocatio*, miben kü-
lömböznek egymástól? Lap 54 — 55.

27. K. *Hányféle a' Citatio, vagy Evocatio?*
Lap 55 — 57.
28. K. *A' Citatio', vagy Evocationak megá-
hatására a' Peres Felek' részéről mik ki-
vántatnak?* Lap 57 — 58.
29. K. *A' Cimatoria Instructio, és azzal való
procedurára-nézve mik kívántatnak?* Lap
58 — 60.
30. K. *Mi a' Certificatio, mikor vagyon hel-
lye, és hányféle?* Lap 60 — 62.
31. K. *Mit értünk az Instructio és Relato-
ria által?* Lap 62 — 63.
32. K. *Az Instructio hány részből áll, mel-
lyek azok, 's mit kell azoknak helyyes ké-
szítésekben követnünk?* Lap 63 — 65.
33. K. *A' Relatoriáknak helyyes készítéseknél
mire kell vigyáznunk?* Lap 65 — 73.
34. K. *Mit értünk a' Pernek ki-kiáltatásán?
hól és miként szokott megtétettetni?* Lap
73 — 74.
35. K. *Mit értünk a' Comparition, vagy
megjelenésen? és elmulatásának mi a' kö-
vetkezése?* Lap 74 — 76.

I. FŐ CZIKKELY.

A' Pert késleltető módokról.

36. K. *Melyek a' Pert késleltető módok? —*
Lap 76.
37. K. *A' Dilatio miben különbözik a' Pro-*

rogatiótól, és mit kell értenünk ezek által, miként lehet Dilatiót nyerni, 's mi a' büntetése, az ok-nélkül Dilatioval élőknek? — Lap 76 — 78.

38. K. Mit értünk a' Pernek leszállításán, miért szükséges, és miként tétetik? — Lap 78 — 80.

39. K. Az három hónapi hírtétel mellett való leszállításnak mikor vagyon helyye, és mit kell e' körül megjegyeznünk? Lap 80 — 82.

A' Prorogátákról.

40. K. Mit értünk a' Prorogáta' Jussa által? 's kikre terjed? Lap 82 — 83.

41. K. A' Törvénytelen időkorbéli Árvák Prorogátájoknak mi a' fundamentuma, meddig tart, és mikor nem használ? Lap 83 — 84.

42. K. A' Nemes Özvegy-Aszszonyoknak Prorogátájok' fundamentuma mi? miért nem élhetnek ezzel a' Városi, vagy nemtelen Embereknek Özvegyeik-is, és a' Nemes Ember' Özvegye ezen Jussától mikor zárattatik-el? Lap 84 — 88.

43. K. A' Praelátusi Prorogátának mi a' fundamentuma, meddig tart, és minő Jók-ra-nézve? Lap 88 — 89.

44. K. *Az Ország' rendkívül-való dolgainak eligazitásában foglalatostkodóknak Prorogatója minnfundáltatik, meddig és kikrenézve tartt?* Lap 89 — 91.

V. FÖ-CZIRKELY.

A' Törvényes Kifogásokról.

45. K. *Mit értünk a' Törvényes Kifogásokan 's hányfélék?* Lap 91 — 92.

46. K. *Melyek a' Per-dereka előtti magánylatos Kifogások, 's megtételekben mitsoda Rendet kell követni, 's mit kell egyátallyában róllok megjegyeznünk?* — Lap 92 — 94.

47. K. *Az Itélő-Szék' illendősége ellen-való Kifogás, mitsoda fundamentumon épülhet?* Lap 94 — 96.

48. K. *A' Biró ellen-való kifogásnak mi fundamentumai vagynak, és azokról különkülön mit jegyezhetünk-meg?* Lap 96 — 100.

49. K. *Miben áll a' Series ellen-való Kifogás, 's mikor lehet helye?* Lap 100 — 101.

50. K. *Mi a' Személyes Felperesség ellen-való Kifogás, minő fundamentumokból folyhat?* Lap 101 — 104.

51. K. *A' Processus ellen-való Kifogás miben áll, 's, mi okokból tétettethetik?* Lap 104 — 108.

52. K. *Itten a' Mellékes Kifogásokról mit jegyezhetünk-meg? Lap 108 — 109.*

A' Pert elenyésztető Kifogásokról.

53. K. *A' Praescriptioról mennyiben szólhatunkitten, és azon vélekedés: ha ki Praescriptiot allegálván, attól elesik, a' további védelemre-való Jussától elzárattatik, bévehető-é? 109 — 111.*

A' Patvarról.

54. K. *A' Törvényes Patvaron mit értünk? Lap 111 — 115.*

55. K. *Hány kútföböl származik a' Patvar? Lap 113 — 115.*

56. K. *Mi a' büntetése, és a' Per' elvesztét miként kell érteni? Lap 115 — 116.*

57. K. *Ha a' Per' mozditásban álnokság közbe nem jön, vagy a' kettős szin vagy út egymással megegyeztethető, vagyon-é a' Patvarnak helye? Lap 116 — 117.*

58. K. *A' rossz lelkiismeretű Birtokos, Patvart allégálhat-é? Lap 117 — 118.*

VI. FŐ-CZIKKELY.

A' Bé-bizonyításról, és erre szolgáló Eszközökről.

59. K. *Mig a' Felek a' Simplex Exceptiók-*

ban foglalatoskodnak, minek neveztetik a' Pernek állapotya? az ezen Per' állapotjáról a' Per'-derekára-való általlépést minek mondjuk, és miben áll? — Lap 118 — 119.

60. K. A' Bébizonyítás' szüksége honnan származik? Lap 119.

61. K. A' Bébizonyításon mit értünk, 's hányféle? Lap 119 — 121.

62. K. A' Bébizonyításnak mi a' Czélja, és ezen Czélnek elérhetése végett a' Bébizonyításról miket kell megfontolnunk? Lap 121 — 122.

63. K. Ki tartozik Bébizonyítani? Lap 122 123.

64. K. Ki tartozik előbbször a' Perben bébizonyítani, 's mitsoda kivételek lehetnek e' részben? Lap 123 — 124.

65. K. Hányféleképpen szólhat az Alperes a' Perhez, 's abból a' Bébizonyításra-nézve minő következtetések származhatnak? Lap 124 — 125.

66. K. Tárgyaira-nézve a' Bébizonyítás hányféle? Lap 125 — 126.

67. K. A' Törvényes Bébizonyítás miket foglalhat magában? Lap 126 — 127.

68. K. Mit értünk a' Bébizonyító Szerek által, és azok hányfélék? Lap 127 — 128.

69. K. Mit értünk a' kinoztatás-által, 's lehet-e tökéletes Szer az Igazságnak kitanulhatására? Lap 128 — 130.

70. K. *A' Biró az igazság' kipuhatolása végett soha sem élhet-e véle?* Lap 130 — 131.
71. K. *A' Magános Leveleknek miért nem adhatunk egész hitelt?* Lap 131 — 132.
72. K. *Mit mondunk Indiciumnak, Praesumptionnak, Extrajudicialis facti Notorietásnak, 's ezeknek bizonyító erejéről mit tartunk?* Lap 132 — 135.
73. K. *Mit mondunk közönséges kinyomoztatásnak? hányféle, 's mindenikről külön-külön mit jegyezhetünk-meg?* Lap 133 — 135.
74. K. *A' nem telyes Bébizonyításnak még hány nemei vagynak, 's mit kell azok körül megjegyeznünk?* Lap 135 — 136.
75. K. *Melyek a' telyes Bizonyítás' Nemei, mit értünk a' bévádóltatottnak tulajdon vallomása-által, és: hogy telyes Bizonyító erővel bírjon, minő tulajdonságokkal kell birnia?* Lap 136 — 138.
76. K. *Megérdemli-e, hogy a' bévádóltatottnak vallomása' vissza-vonására tekintettel legyen a' Biró?* Lap 138 — 141.
77. K. *A' bévéendő vissza-vonás erejére-nézve miket kell megjegyeznünk.* Lap 141 — 142.
78. K. *Mit tesz' az egész Kereset alól, vagy a' jelenvaló Pertől feloldoztatni, 's rendszerént-való büntetésnek mit mondunk, mit megint birói szabad tetszésre hagyott büntetésnek?* Lap 142 — 145.

79. K. *A' fennebb eléhozott Tulajdonságokkal felruházott vallomást miért tartjuk egész hitelű békibizonyítás szerének?* Lap 143 — 144.

80. K. *Mit értünk a' bünről, és annak környülállásairól Tanu-bizonyságok által lett meggyöztetésén?* 144 — 149.

81. K. *Az ilyeténképpen Tanubizonyságok által-való meggyöztetés tökéletes békibizonyítást térszen-e?* Lap 149 — 150.

A' Szemmel-való megvizsgálásról.

82. K. *Szemmel-való megvizsgálásnak mit mondunk, 's hányféle?* Lap 150.

83. K. *A' Pólgári Szemmel-való megvizgálatásról mit jegyezhetünk-meg?* — Lap 150 — 152,

84. K. *A' köz-Keresetbéli szemmel-való megvizsgálásról miket kell megjegyeznünk?* — Lap 152 — 154.

85. K. *A' Pólgári peres ügyekben békibizonyító Szerek mik szoktak leginkább lenni, a' Leveleknek erejek honnan függ, mi és hányféle a' petsét matériájára és képeré-nézve?* Lap 154 — 156.

86. K. *Hányfélék a' Petsétek hitelességekre nézve, melyek az hitelesek, melyek megint a' nem hitelesek?* Lap 156 — 157.

87. K. *A' közönségés hiteles Petsétek kik-
által, és mimódon állittatnak-fel? — Lap
157 — 158.*
88. K. *Hitelességekre-nézve melyek a' közön-
ségés Petsétek? Lap 158.*
89. K. *Hitelesítő erejekre-nézve vagynak-é az
egész Országgra-nézve közönségés, hát rész-
szeréntes közönségés Petsétek ezen Petsé-
teknél-fogva melyek az hiteles helyek? —
Lap 159 — 160.*
90. K. *Név-szerént a' hiteles petsétek közzé
melyek számláltatnak? Lap 160.*
91. K. *Csupa Magános Petsétek' nevek alatt
minő Petsétek jönnek? Lap 160 — 161.*
92. K. *Melyek mondattatnak igaz, melyek
megint hamis Petséteknek, 's az hamis Pe-
tsét készítőknek mi a' büntetések? — Lap
161. —*
93. K. *A' Petsétek minő erővel birnak? Lap
161 — 162.*
94. K. *Mikor vesztik-el a' hiteles Petsétek
magok erejeket? Lap 162 — 163.*
95. K. *A' hiteles Petséteknek kötelező ere-
jek miben áll? Lap 163 — 164.*
96. K. *Minő kiterjedések vagyon a' kötelez-
tetendőkre-nézve az hiteles Petséteknek?
Lap 164.*

A' Leveleknek hitelességekről.

97. K. *Mit értünk a' Levél által, bizonyító erejeket honnan vészik, és hányfélék e' részben?* Lap 165 — 166.
98. K. *Az hiteles Levelek közzé melyek számláltathatnak név-szerént?* Lap 166.
99. K. *Miként osztattatnak még a' Levelek, 's melyeket mondunk állortzásoknak?* Lap 166 — 168.
100. K. *Hibás, vagy-is viciata Levélnek mit mondunk, 's az hibásítás hányféleképpen tétettetik-meg?* Lap 168 — 170.
101. K. *A' Viciatio mikor árt a' Levél tulajdonosságának?* Lap 170 — 171.
102. K. *A' gyanus Levélnek hamis vólta minő esmértető Jelekből világositathatik meg?* Lap 171 — 175.
103. K. *Hányfélék még az Ok-levelek?* Lap 175 — 177.
104. K. *Az eredeti Leveleknek hitelességekhöz mik kívántatnak?* Lap 177 — 182.
105. K. *A' Transumtumok hányfélék? 's melyek a' Simplex, 's melyek megint a' Törvényes Transumtumok, 's kifogás alá vetethetők-e?* Lap 182 — 184.
106. K. *Ha a' Transumtum' béműtatója az eredeti Leveleknek béműtatására szorittatik, azt a' Káptalan, vagy Conventből minő úton nyeri-ki?* Lap 184. —

107. K. *A' Törvénytelen Fejedelmektől nyert Privilegialis Leveleknek erejek ha transummáltatnak, kétség-alá hozható-e? hát az Ok-Levelekről mit tartunk e' részben?* Lap 184 — 185.
108. K. *Melyek tartattatnák név-szerént hiteles Törvényes Transumtumoknak?* — Lap 185 — 186.
109. K. *Vallyon törvényes Idő-szakaszon-kivül lehet-e hiteles Transumtumokat kiírati, és hol? hát a' Törvényes Királyi Táblán kikiáltatás mellett mikor lehet transsumáltatni?* Lap 186 — 187.
110. K. *A' Törvényes Királyi Táblán, Káptalan, és Conventen-kivül mikor, hol és mi módon lehet törvényes Transumtumokat kiírati?* Lap 187 — 188.
111. K. *A' Transumtumokat kiadó hiteles Hely' Tagjainak az hiteles Transummáltatásra-nézve mi a' Kötelességek? 's a' régiség' vagy más veszély-által veszedelmezett Leveleknek fenntartások iránt az 1754-beli Articulus mit rendel?* Lap 188 — 189.
112. K. *A' Transumtumoknak transumtumaik hiteles erővel bírók-e?* Lap 189 — 190.
113. K. *A' Vidimata Copiáknak mi hitelek vagon? hát a' simplex Copiáknak?* Lap 190.
114. K. *A' Törvényes Királyi Táblán Pro-*

mennyi időre szokott adattatni? Lap 223
— 224.

122. K. *Melyek azon esetek, melyekben a' Törvény ezen menedékeket nyilván kirekeszti?* Lap 224 — 226.

Az Esketésekről.

123. K. *Az Esketés' neve alatt mit értünk?*
Lap 226 — 227.

124. K. *Az Esketés hányféle?* Lap 227 — 228.

125. K. *Egyátallyában szólva mind kettőjöknek Törvényességekre mik kívántatnak?*
Lap 228 — 230.

126. K. *A' mellékes Esketésnek tulajdon Jelességei mellyek?* Lap 230 — 231.

127. K. *Melyek a' köz-Esketésnek különös tulajdonai?* Lap 231.

128. K. *Mit értünk az Authentication? mi a' célja, és miként vitetik-véghez?* Lap 231 — 235.

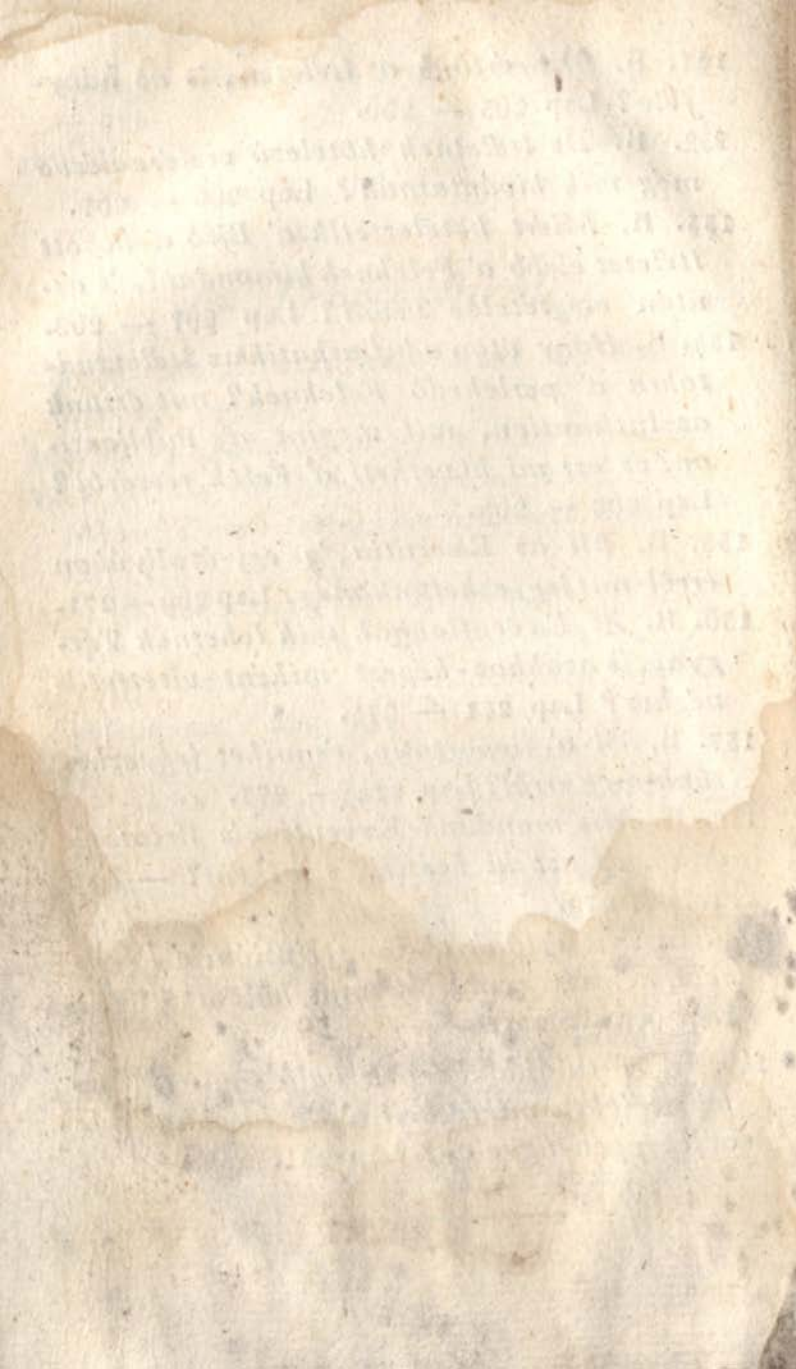
129. K. *Az Esketésekről kiadattatni szokott Relatóriákról: és azoknak készítése' módjáról miket jegyezhetünk-meg, közönségesen véve azokat?* Lap 235 — 263.

VII. F Ó C Z I K K E L Y.

A' Pert béfejező Tárgyakról.

130. K. *Melyek a' Pert béfejező Törvényes Tettek?* Lap 263.

131. K. *Mit értünk az Itéleten, 's az hányféle?* Lap 265 — 266.
132. K. *Az Itéletnek kötelező erejére-nézve még mik kívántatnak?* Lap 266 — 267.
133. K. *Miért köteleztetik a' Biró a' hozott Itéletet elébb a' Feleknek kimondani, 's azután elégtételbe venni?* Lap 267 — 268.
134. K. *Hány úton adattathatik az Itélet tudtokra a' perlekedő Feleknek? mit értünk az Intimation, mit megint a' Publication? és ezt mi követheti a' Felek' részéről?* Lap 268 — 269.
135. K. *Mi az Executio, 's egy-átallyában erről mit jegyezhetünk-meg?* Lap 269 — 271.
136. K. *Az Executioknak mik lehetnek Tárgyai, 's azokhoz-képest miként vitettetik véghez?* Lap 271 — 274.
137. K. *Mi a' Reportatio, és miket jegyezhetünk-meg erről?* Lap 274 — 277.
138. K. *Mit mondunk Executionis Relatoriának, és azt ki készíti, 's miként?* — Lap 277 — 279.
139. K. *Mit értünk a' Conscriptión, 's hányféle, nemei egymástól mint különböznek?* Lap 279 — 281.
140. K. *A' tulajdonképpen való Conscriptio, készítésében mikre kell a' Regiusoknak kiválthéppen ügyelni?* Lap 281.
-

HARMADIK KÖNYV,

A' Perlekedés' rendjéről, és az ebben elékerülő Törvényes menedékekről.

B É V E Z E T É S.

1. *Ezen Könyvnek mik a' Tárgyai, és azon Tárgyakra-nézve hány részekre osztatik?*

A' Köz-Társaság' tzélja a' bátorság, eszközei és fenntartó szerei a' Törvények, fenntartói a' Fő Uralkodó, és annak kép-viselői, a' kik a' Jussainak sérelme iránt Panaszlónak, a' bépanaszoltatott Félnek illő meghalgtásával, igazságát kiszólgáltatták.

Az igazság' ki-szólgáltatása valamint arra meghatalmazott Személyeket, úgy szintén a' sérelemnek eladására a' bépanaszoltatott Félnek meghalgtására, és védelmére törvénytől meghatározott módat, és rendet kíván, ugyan is, ha a' sérelemeknek eladására Törvényes út nyitva, 's alkotva nem lenne, gyakorta az igaz

lakólna, a' bűnös pedig gonosz tettét mester-ségesen eltakarva, az igaz' gyötrelmén gyönyör-ködne, 's így ez, bűnös tselekedetiért jutalmat, ama' pedig igazsága mellett büntetést venne, mely-szerént mind a' Törvények' célja elmel-lőztetnék, mind pediglen az igazság igazságtalansággal váltatnék-fel, az honnan a' Törvé-nyek sükeretlenek, és a' Köz-Társaság vesze-delmeztetve lenne.

Gyakorta a' panaszló Félnek hirtelensége, vagy tudatlansága okozza azt, hogy a' kivánt igazságnak ki-szolgáltatása helyett a' Biró an-nak megtagadására kényszerítettessék, 's viszont a' bépanaszoltatott Félnek, hibás lépései miatt, igazsága napfényre nem jöhet.

Az egyenes igazságot kiszolgáltatni töreke-dő Törvényhozónak azért, előre gondoskodni kellett az iránt, hogy akármely Fél-is, hibás lépései miatt igazságos kérésétől ha elesne, új-jító Szerekkel élve igazságát elérhesse.

A' jelenvaló Könyv annakokáért, előnkbe fogja terjeszteni elsőbben azon módokat, mel-lyek szerént, a' peres Felek ügyeiket a' Tör-vényes Biró' eleibe megítéltetés véget terjeszt-hetik, azután pedig a' veszedelemben lévő per-nek felsegállítására szolgáló törvényes menedé-keket. — Ezen kettős Tárgyra-nézve két Részre osztatik a' Könyv-is; az Első Rész a' perlekedés' rendje körül megkivántató minden törvényes

lépéseket, a' kereseteknek, és pereknek közönséges esmeretségeiknek előrevaló botsáttások mellett fogja előnkbe terjeszteni. A' Második Rész pedig a' Törvényes menedékeket adja előnkbe.

Első Rész.

*A' Perlekedés' Rendében eléke-
rülő Törvényes lépésekről
közönségesen.*

ELSŐ FŐ-CZIKKELY,

*A' Keresetekről, vagy-is Actio-
ról közönségesen.*

2. *Hány értelemben vétetik az Actio, vagy is Kereset, 's melyikről fogunk itten szólni?*

Actio, vagy *Kereset*, kettős értelemben vétetik, ugyan-is egyfelől, a' perlekedésre törvényes hatalmat tészén, másfelől pedig magát a' törvényes keresetet; első értelemben részszerént a' Felperességről szóló Fő cikkelyben eladattatott, részszerént pedig a' Felperesség ellen tétetni szokott kifogások' rendében bővebben fog kifejtődni; itten azért csak annyiban szöllumk, a' mennyiben második értelmében véve, esmeretségeire szükségünk vagyon.

3. *Mit értünk ezen második értelemben vett Actio által, 's minek neveztetik?*

Ezen értelemben vett Actio, a' Felperesre nézve, ennek megorvosoltatás végett a' Biró' eleibe terjesztetendő sérelmét teszi; a' Biróra-nézve pedig azon törvényes irást jelenti, melyben a' maga sérelmét kereső Fél kérését a' Birónak a' veget nyújtja-bé: hogy ez annálfogva az Alperest a' törvényes elégtételre szorítsa.

Causának, vagy Oknak-is neveztetik az Actio azért, mert a' bévádóltatott Alperes maga tétével nyújt okat a' Felperesnek keresetére, ugyan-is: minden pernek fundamentuma valamely tselekedet, melyel a' Felperesnek Jus-sai megsértetnek, célja pedig a' pernek az óllyatén cselekedetekből folyó sérelmeknek meg-orvosoltatása.

4. *Az irást, mely-által a' kereset, Biró' eleibe terjesztetik, minek nevezzük? 's hány-féle az Actionalis Libellus, vagy-is keresetes irás?*

Az irás, melyel a' Felperes a' maga keresetét Biró' eleibe terjeszti, Actionalis Libellusnak neveztetik azért; mert a' peres Ügyek közönségesen irásban szoktak Itélő-Birónak eleibe terjesztetni, a' kereset Actionak hivattatván, innen a' Keresetes irás Actionalis Libellusnak nevét vette.

A' perek különböző tárgyaikra-nézve, vagy

rendes folyamotúak, vagy rendkívülvalók. — A' rendes folyamotu perekben, az Actionalis Libellus, Lévátának hivattatik azért, mert az illetén Actionalis Libellus, ily formán kezdődik p. o. Légyen valamely Zállagos pere elkezdendő a' Kolosvármegyei Derék Széken Nagy Káli Nagy Lajosnak Pusztá Sz. Miklósi Gáspár Péter ellen, két Colonialis Sessiók iránt, tehát így kezdi: *Claudiopoli die 28 Augusti 1822. coram Inclyta Sedria Generali Inclyti Comitatus Kolos sub Ordinario Praesidio celebrata. Levata est Causa Ludovici Nagy de Nagy Kál, ut Actoris contra et adversum Petrum Gáspár de Pusztá Sz. Miklós ratione duarum Sessionum Colonialium in praedicta Possessione Szent Miklós habitarium, et titulo pignoris per Inctum tentarum mota.*

Ha pedig rendkívülvaló a' per, az Actionalis Libellus panaszos Levélnek szokott közönségesen hivattatni azért; mert közönséges Instantia módjára irattatik, és abban a' sérelem panaszképpen terjesztetvén Biró' eleibe, orvosoltatása kérettetik.

5. A' keresetes Levélnek készítésében közönségesen véve mitsoda sinórmértéket kell követnünk?

Mind a' rendszerént, mind a' rendkívülvaló kereset felett kidőlgoztatandó Actionalis Libellusnak készítésében ezen versre kell ügyel-

ni: *Quis, quid, coram quo, quo Jure petatur, et a quo.* — *Recte compositus, quisque Libellus habet.* Az.az: ki mit, ki előtt, mitsoda jussón, és kitől keres — minden jól elkészített Oklevél magában foglalja.

6. *Hány részből áll a' keresetes Levél?*

Hogy pedig mind ezek tökéletesen kimerítve légyenek, tudni kell, hogy az ilyen Keresőlevél, vagy is *Actionalis Libellus*, három fő részből áll u. m. — a) *Facti-speciesből*, vagy is a' Táragnak rövid leírásából. — b) *Probatióból* vagy is bém bizonyításból, és végezetre c) *Kérésből*.

7. *Mit értünk a' Facti-speciesen, vagy is a' Tettnek leírásán, és ennek elkészítésében mitsoda rendszabásokat kell követnünk?*

A' *Facti species*nek, mely által értyük azon Tettnek, mely felett a' Kereset indúlt, rövid, és világos eladását; elkészítésében a' következendőkre kell ügyelni: 1) Hogy a' természetes rendel adja-elé a' Tettet, maga szükséges környülállásaival, még pediglen úgy, hogy a' közben jött környülállások' történetek ideje szerént hozattassanak úgy elé, hogy a' Tett megelőző környülállások előre bortsáttatván, következék a' Tett maga, 's ezt kövessék következései. 2) Hogyha a' környülállások többek, különkülön cikkelyekbe, melyek egymástól hetükkel, vagy számokkal különbözve légyenek, hozattassanak

úgy elé, hogy azoknak elészámlálásokban, és leírásokban minden szükségtelen környülállások, felkiáltások, és citatiók kihagyattassanak; mert ezek által maga a' dolog homályba hoztattatik, és a' Birónak-is únalom szereztetik.

8. *Mi a' Bébizonyítás, hányféle, 's miként készittetik mind a' kettő?*

A' Probatio vagy-is Bébizonyítás azon része az Actionalis Libellusnak, melyben a' Tettnek valóságát, és annak környülállásait hogy a' szerént a' mint eléadta, légyenek, megmútatni igyekezik, avagy a' Tettet a' Törvényekhez alkalmaztatya a' Kereső Fél, 's annyiban, a' mennyiben a' Tettet kívánnya megbizonyítani Facti probationak, vagy-is a' Tett bizonyításának neveztetik, annyiban pedig, a' mennyiben a' Tett a' Törvényekhez alkalmaztatik, Törvényes bizonyításnak hivattatik.

A' Tettnek bébizonyítása kétféleképpen szokott megtétetni, vagy t. i. úgy, hogy a' mint maga a' Tett, és annak környülállásai leirattatnak, azon rendel a' bébizonyító Levelek betűkkel, vagy számokkal megkülömböztetve hoztattatnak-elé, vagy pedig a' mint mindenik környülállás külön-külön leirattatik, az azt támogató bébizonyító irás-isszámmal, vagy betűvel, avagy húzásokkal megjegyvezve azonnal utánnavettetik, 's a' megkülömböztető Jegy, valamint a' Keresetes - Levél' rendében, úgy szintén a'

bal felől a' végre hagyandó tiszta szélre arányában felirattatik azért: hogy az Olvasó azonnal reátalálhasson.

Hogyha továbbá a' békabizonyító Levél, csak egy, mely a' Tettnek, 's annak környülállásainak egyenként-való megbizonyításokra szolgál, nem elégséges csak arra provocalni, hanem szükséges e'felett, az abban foglalt bizonyításoknak lapjai számát, sőt még az abban található kifejezéseket-is előhozni, hogy annál fogva a' Biró azonnal a' bizonyításokra reátalálhasson. A' Törvényes bizonyítást a' mi illeti: az a' fennforgó Tárgyat érdeklő Hazánk Törvényeinek előhozattatásokban, és kitételekben áll.

9. *Mi a' kérés, 's mit jegyzünk-meg e' körül?*

A' kérés azon része a' keresetes Levélnek, mely azt a' mit a' Felperes, vagy felpanaszoló Fél az eléadott Tettnek, a' Törvényekkel lett öszvevetéséből magának a' bépanaszóltatott által törvényesen magadattatni kíván, magában foglalja. Ezen rész körül a' következendöket kell szorossan megjegyezni hogy: a) Mivel ama Juris Regula szerént. *Actio regulat tam Partes, quam Judicem.* A' kereset mind a' Feleket, mind a' Birót kormányozza, 's kötelezi, a' kereset' határin kívül sem a' Felek' utóbbi írásaikban, sem a' Biró' ítéletében nem terjedhetnek, azt a' mit magának adattatni kíván,

a' kereső Fél, nyilván, telyes kifejezéssel, 's meghatározva tegye-ki, mert külömben ha mindjárt igazsága többre terjedne, a' keresetes Levélnek határjai által a' Biró megkötve lévén, Itéletét azon túl ki-nem terjesztheti, 's így a' vigyázatlan kereső kettős fáradságot, és költséget okozhat magának; ennélfogva: — *b*) Vigyáznia kell arra: hogy nem csak fő keresetét kérésében kitegye, hanem az abból folyó ágazatos kereseteit-is p. o. a' fennebb eléhozott példában a' két Zállagos Telkeket mint Fő keresetet véve, nem tsak ezeket kinevezve, és megszomszédositva, hanem a' ki-nem bocsátás' esetében a' Zállag summának elvesztésit, 's még annyi summának megfizetésit-is, a' vett haszonnak, költségnek, fáradságnak megfordítását, mint a' fő keresetnek ágazatos kereseteit, kérésében ki-tenni el-ne mülassa. *c*) A' büntető keresetekben, melyeket a' köz Felperes' hivatalánál-fogva folytat, azért, hogy ezek külömbfélé, és a' tulajdonitást nagyító, kissebítő, eltörlő, vagy a' bünt egészszen más nemre változtató környülállások alatt tétethetett cselekedetek felett indittatnak, a' köz Felperes maga keresetét, és kérését úgy meg-nem határozhattya, hogy attól a' Biró itéletében el-ne álhasson; mert az ilyen büns cselekedetet megelőző, 's követő környülállások a' per' folyamottýában a' mind két Felek által beadott bi-

zonyító Levelekből fejtődnek-ki, melyeket a' Birónak annyival inkább ítéletében felkell venni, hogy szoross kötelessége az, hogy a' bűnhöz mérséklett büntetést szabjon a' Bűnösökre, már pedig ezt csak a' kifejtődött környülállásoknak tekintetbe vételekkel teheti-meg. d) A' Pólgári perekben-is megtörténhető, hogy némelykor a' Felperes olyant kér, a' mely a' Törvényes igazsággal ellenkezik, 's mivel a' Birónak szoross kötelessége a' Törvények szerént a' Perlekedő Feleknek igazságát kiszólgáltatni, önként következik, hogy nem mindent a' mit a' Felperes kér, és keres, ítélet-meg.

Ezekből általláthatni, hogy a' Felperesnek, keresetének feltételében nagyon, és szorgalmasan vigyázónak kell lenni az elészámlált kereset részeinek, tisztán, világosan, és meghatározólag leendő eladásokban, ne hogy a' homályos eladások külömbféle kifogásokra szólgáltassanak okot az Alperesnek, a' határozatlan kéréssel pedig a' Birónak mind ok-nélkülvaló fáradságot okozzanak, mind a' pernek visszavetésére alkalmatosságot adjanak.

10. *Melyek még hozzá járúlható részei a' rendkívülvaló Keresetes Levélnek, 's különkülön mit tesznek, és miként készithetők?*

A' mi hozzá járúlható részeit illeti a' Keresetes Levélnek, ezek a' következők: *Influxus, Nexus, et Titulus*. Az *Influxus* a' kere-

setes Levélnek azon kezdete, melyszerént lassan közelitt, és béereszkedik a' Tettnek leírásába. A' Nexus az Keresetes Levél fő részeinek öszvekapcsolásában áll, melyszerént egyik fő részről, valamely kaptsoló szónálfogva, a' másik fő részre általlépik. A' Titulus kétféle, belső és külső, a' belső a' rendkívülvaló Keresetes Levelekben azon Itélő-Széknek, melyhez a' Kereset beadatandó, illendő megszóllításában áll, úgy tudniilik: hogy azon Szék, vagy Itélő Biró' méltóságával a' megszóllítás megegyezék p. o. a) Ha a' Fejedelemhez irunk Deák-ha illendőlegigy szóllittyuk: *Sacratissima Majestas*, vagy *Sacratissima Coesareo Regia, et Apostolica Majestas*. — Szentséges Császári, és Apostoli Királyi Felség. b) Ha a' Királyi Guberniumhoz. *Excelsum Regium Gubernium Magni Principatus Transsilvaniae*, vagy az utolsó részt elhagyva, *Excelsum Regium Gubernium!* Felséges Királyi Gubernium (Fő Kormány-Szék) vagy Fő Kormányozó Tanáts. c) Ha a' Királyi Táblának: *Inclyta Tabula R. Judiciaria!* Méltóságos Törvényes Királyi Tábla. d) Ha a' Generalis Széknek: *Inclyta Sedria Generalis!* Tekéntetes Törvényes Generalis, vagy Derék Szék. e) Ha Partialis, Filialis, vagy Vice Székhez: *Inclyta Sedria Partialis vel Filialis, vel Vice Sedria!* Tekintetes Partialis, Filias, vagy Fiu Törvényes Szék!

Ha a' Városi Tanátsnak, Amplissime vel Inclyte Magistratus! Tekintetes Nemes Tanáts. 's a. t. A' külső Titulus áll a' keresetes Levélnek azon Törvényes Biróhoz illendő utasított felírásában, 's foglal magában három részt u. m. a) A' Biróhoz utasított felírást. b) Annak kijelentésit, hogy keresetes Levél Légyen. c) A' felpanaszlónak, és bépanaszoltatottnak tulajdon, és vezeték neveiket kinevezve, hogy a' kettő közzül melyik légyen a' Felpanaszló, és bépanaszoltatott, végezetre a' panasz' summáját a' bényújtott bizonyító irásoknak számával. Az utasító' felírása az keresetes Levélnek, minekutánna az a' szerént öszvefogattatik, hogy az árkusnak felső része, lábához levitetve, 's a' közepén törve bal oldaláról jobb oldalára hajtatik, a' fennmaradott külső felső részére, a' belső megszóllító titulushoz, hoz, hez, accusativussal felirattatik, p. o. ha Ö Felségéhez adatatnék-bé, a' panaszló Levél; tehát így irattatnék Deákúl:

Ad Sacratissimam Coesareo Regiam, et Apostolicam Maiestatem. — Magyarúl pedig A' Szentseges Császári, és Apostoli Királyi Felséghez.

Ha a' Felséges Királyi Guberniumhoz.

Ad Excelsum Regium Gubernium! vel ad Excelsum Regium Magni Principatus Transsilvaniae Partiumque readnexarum Gubernium Dominos et Patronos Gratosissimos, A' Felsé-

ges Királyi Guberniumhoz, vagy Az Erdélyi Nagy Fejedelemségbéli Felsőges Királyi Fő Igazgató Tanátshoz, Kegyes Pátronus Uraihoz.

Ha a' Törvényes Királyi Táblához.

Ad Inclytam Magni Principatus Transsilvaniae Tabulam Regiam Judiciariam. Az Erdélyi Nagy Fejedelemségbéli Méltóságos Törvényes Királyi Táblához.

A' Generalis, Partialis, vagy Filialis Székekre.

Ad Inclytam N.N. Comitatus, Sedis vel Districtus Sedriam Generalem, Partialem, Filialem, vel Vice Sedriam. A' Tekintetes Nemes N.N. Vármegyének, Széknek, vagy Vidéknek, Tekintetes Derék Partialis, Filialis, vagy Vice Törvény-Székéhez.

Ha a' Magistratushoz.

Ad Inclytum, vel amplissimum N.N. Liberae Regiae Civitatis, Oppidi Nobilitaris, vel privilegiati Oppidi Magistratum. A' Tekintetes Nemes N.N. Szabad Királyi Nemes, vagy Privilegiált Mező Városi Tanátshoz. 's a' t.

Ezen utasító felírásnak leírásán alól mindjárt bal felől szokott feljegyeztetni a' keresetes Levélnek neme ily formán: alázatos könyörgő vagy panaszló Levele, ezen alól a' külső titulust hordozó felső résznek jobján, a' felpanaszló, és bépanaszoltatott Feleknek neveik, a' panasz' summájával együtt ily formán szoktak feljegyeztetni: p. o. Nagy Káli Nagy La-

josnak mint felpanaszlónak, Pusztá Sz. Miklósi Gáspár Péter ellen, mint bépanaszoltatott ellen. Ezekután valamivel alább a' panasz' summája hozzá tétetik ily formán: A' bépanaszoltatott által Pusztá Sz. Miklóson elfoglalt egy belső Jobbágy ülésnek visszaadatása iránt.

A' beadott bizonyító irások' száma, a' panasz' summáján alóll így szokott felírtni: Accl. fr. 3. sub A. B. C.

11. *Hát a' rendszeréntvaló keresetes Levelnek melyek a' részei, miben különbözik ez a' rendkívülvalótól, és mindenik részről külön-külön mit jegyezhetünk-meg?*

A' rendszeréntvaló keresetes-Levelék több részekből-is állanak, és Titulusok influxusokra, úgy szintén egyéb tekintetekre-nézve-is a' rendkívülvaló keresetes Levelektől különbözők.

A' mi a' részeket illeti, azok a' következők: a' keresetes Levél, vagy Actionalis Libellus, Felelet, vagy-is responsio, visszafelelet vagy Replica, másodszori felelet vagy-is Duplica, harmadszori visszafelelet, vagy-is Triplica, negyedszori felelet, vagy-is Quadruplica, melyekről a' következőket jegyezhetjük: u. m. a) Hogy a' keresetes Levél, Replica, és Triplica a' Felperest, a' responsio, Duplica, és Quadruplica az Alperest illetik. b) Ha valamely kifogással él az Alperes derekas felelettye előtt a' kifogásra-nézve, ő Felperes lesz, és

igy ő Replicán, a' kifogás alá jött Felperes pedig a' Duplicán tul nem léphetnek. c) Valamint a' Felperes' keresetes Levele' rendében az azt főbbképpen támogató bizonyításait, és sarkalatos okait feladni tartozik, úgy szintén az Alperes-is derekas első feleletében fő mentségeit, és azoknak megállításokra szolgáló Leveleit beadni köteles, és pediglen azért, ne hogy az utolsó felelgetésekre hagyván fő argumentumaikat panaszokra, és több iratásokra okot szolgáltassanak, a' Tab. Instr. 43, 45, és 46 §-sai szerént. d) A' Felek irogatásaiknak, melyeket a' hosszas halogatásnak, az homályok' eladásokból származó halogattató kifogásoknak elkerültetésekre-nézve rövideden, tisztán, és minél világosabban köteleztetnek megtenni, végső részek bérekesztő irásoknak neveztetnek azért: hogy annak megtételével további feleletektől megszűnnek. A' bérekesztő kifejezés a' keresetnek Birói Itélet alá-való botsátásában áll, 's közönségesen így szokott megtéetni; *fennebbi iratásaihoz és azoknak megállításokra beadott ok Leveleihez, 's bizonyító iratásaihoz a' Felperes, vagy Alperes ragaszkodván itélet alá botsáttya, vagy Itéletet vár.*

Ezen kereset' rendében bényújtandó keresetes Levél-körül a' következőket jegyezhetjük-meg, és pediglen. a) Hogy ennek influ-

xussa egy közönséges homlok irásból áll, mely az Észkendőt, Hónapot, Napot, úgy a' helyet, és az Itélő-Széknak nevét a' Peres Feleknek neveit, a' Per' Tárgyát, és nemét, úgy a' Felperes, és Alperes Procurátoraiának neveiket magában foglalja, 's így szokott elédattatni: 1802-dik Esztendőben Septembernek második napján Kolosváratt a' rendes előülés vagy N. N. Tekintetes Fő-Biró Úrnak elő-ülése alatt tartatott Tekintetes Nemes Kolos-Vármegyeri Generalis Törvényes Székin felvétetett N. Káli Nagy Lajosnak mint Felperesnek Pusztá Szent Miklósi Gáspár Péter mint Alperes ellen, Nemes Kolosvármegyében Pusztá Szent-Miklóson lévő két Jobbágy Telkek iránt indított zállagos pere.

A' Felperesért Törvényes Szószólló N. N.

Az Alperesért pedig — És a' Felperes legitimált Törvényes Szószóllója által minden törvényes fennhagyandóknak fennhagyása mellett (*reservatis de iure reservandis*) maga keresetét a' következőekben adgya-elé.
 b) A' mi a' keresetes Levélnek fennebb elhozott három fő részeinek u. m. a' Tett' leírása, bém bizonyítás, és kérésének öszvekapcsolását illeti, az azon módon esik-meg, mint fennebb elédattuk, azzal a' megjegyzéssel, hogy itten a' Procurátor Principalissa' nevében szólván, az harmadik Személyben írja-le az egész

keresetet, és továbbá minthogy mind a' két Fél' Procuratorainak a' Per' tárgya iránt öszvefelelkezniek kell, az illetén Keresetes Levelet egyik sem írja alája. c) A' külső Titulus a' Keresetes Levélnek külső felső oldalára illy formán irattatik:

A' Tekintetes Kolo's Vármegyei Generalis Széken Kali Nagy Lajosnok mint Felperesnek; Puszta Sz. Miklosi Gáspár Péter' ellen indított zállagos Pere.

A' Responsio, vagy-is Felelet az Alperesnek a' Felperes' Keresetes Levelére való visszairása, melyben a' Felperes Keresetét fel-forgatni és semmivé tenni igyekezik, azért ennek készítésében e' következőkre kell vigyázni: a) Mivel ennek czélja a' Felperes' Keresetének megsemmisítése, a' keresetes Levélben foglalt okoknak elé-adásában tartott rendét követve, azokat ellenkező okokkal, és amazoknak megállításokra szolgáló Okleveleket ellenkező bizonyításokkal megsemmisítse, vagy ha b) A' Keresetes Levél felzavarodott és rendetlen lenne, az arra megkivántató feleletet készítő előre az egész Keresetes Levélnek foglalattyát bizonyos pontokra lehozván, azokat a' most mindgyárt megírt módon felforgatni igyekezzék, és c) Hogy a' maga feleletét fontossabban tegye, azon kell munkálkodnia, hogy a' tettet,

és annak körülállásait a' mennyire ellenkező körülállásokkal megváltoztatni tudja, megváltoztassa, és ellenkező körülállásokkal felruhazza. — Ezt mindazonáltal úgy kell érteni, hogy ha a' Felperes hibáson, és homályosan adta volna elé a' Tettet, és némely körülállásokat, mellyek az Alperesnek kedveztek, elhalgatta volna, mert ha a' dolog valósága szerint adattatott elé a' Tett nagyon hibázna az Alperes Procurátora, ha azt meghamissítani törekedne, mivel hamissat állítani a' millyent ezen esetben kéntelenítették, hite ellen való dolog, azután d) A' Tettnek megbizonyítására beadott Okleveleknek hitelességek ellen, úgy szintén a' Tanuk ellen a' mennyiben amazok belső, vagy külső megkivántató törvényes tulajdonságaikban szűkölködnének, emezek pedig vagy elégtelenek, vagy gyanúsok, akár mely okból lennének, kifogásokat tenni törekednie kell, és a' szerint hitelességeket azoknak megsemmisíteni, és így a' Tettnek megbizonyítását, vagy egészen eltörteni, vagy legalább meggyengíteni: mert ennek megsemmisítésével, vagy meggyengítésével a' kereset maga elenyésztetik, vagy meggyengítettetik. e) Ennek megtételével a' Tettnek a' Törvényhez lett alkalmaztatásának helytelen volta megbizonyításában kell a' felelőnek szorgalmaskodnia, mellyet hasznosan úgy tehet-meg, hogy ha

megbizonyítja azt, ellenkező Törvények' élé-
hozatalával, hogy a' Tett a' Felperes által élé-
hozott Törvényhez nem alkalmaztatható, vagy
pedig ha némely részében alkalmaztatható-is
lenne, a' kifejtett új környülállásokra - nézve,
az a' mit a' Felperes keres azon Törvények-
nél fogva, meg nem ítéltethető *f*) Így a' Tör-
vényes bé-bizonyítást megsemmisítve a' Fel-
peres kérésével ellenkezőt kell kérni, hogy t.
i. az helytelen keresettől elmozdítván, az
Alperes' költsége, fáradtsága megfordításon, és
méltatlanság' büntetésén marasztassék.

A' Heresetes Levélnek, és az arra, az All-
peres feleletének elkészítésekről szabott rend-
szabások sinor mértékül szólnak, a' rend-sze-
rét való kereset fennebb éléhozott több ré-
szinek megkészítésekben-is, azért azoknak csak
mivóltát fogjuk itten éléhozni. — A' Replica
tehát a' Felperesnek az Allperes' méntéséges fe-
leletére visszafelelete, melyben azt minden
részeire - nézve megsemmisíteni igyekezik. A'
Duplica az Allperesnek második felelettye,
melyben a' Felperes replicáját törekezik meg-
semmisíteni. A' Triplica a' Felperesnek utól-
só felelettye, melyben az Alperes Duplicájá-
nak megsemmisítése mellett további felelke-
zéseit bérekesztvén, ítéletét vár. — A' Qua-
druplica az Allperesnek végső felelete, mely-

ben a' Fellperes utólsó bérekesztő feleletét ellenkező argumentumokkal felforgatván, magais ítéletet kér. Mind a' kétféle keresetes Levélnek formáit lásd az ezen könyv 2-ik Részéhez ragasztott tóldalékban?

12. *A' Heresetnek e' szerént Biró eleibe lett beadását minő Birói munkálkodások követik. — Mi a' Referada, Referadae folium. E' mit foglal magában, 's minő célra szolgál? mit mondunk opinionak, Deliberati projectumnak, 's Deliberatumnak?*

Az Actionak mind két részről illyeténképen lett bévégződése után, a' peres Felek' további felelkezésektől megszünvén, a' Birónak a' per' ellátása körülvaló foglalatosságai következnek, melyek állanak Referadából, Deliberati Projectumból, Deliberatum, vagy Sententiából, és hogy ha valamely Törvényes menedéknek helye nintsen, Executioból.

Referada nevezet alatt értetődik a' Pernek rövid leirása, és Birói Itélő Szék' eleibe való terjesztése, melyet az Itélő Széknek azon Birája, kire az Elölülő bizza, készít-el mellynek készítésében ezekre kell ügyelni, hogy: a) Fontosan által-olvasván a' Keresetet a' Feleknek iratásaikat, és azoknak megerősítésekre beadott Okleveleiket, az ezekből vett tökéletes megismerés szerént előre magát a' Tettet, vagy-is a' Per' Tárgyát rövideden leirja, azu-

tán az ezen Tárgy felett indított perbeli lépéseket, és állításokat azon rendel, a' mint a' Felektől tétettek, minél summásabban hozzá-elé, utánna vetvén az állítást megerősítő Okleveleket, az iratások' rendjében azoknak elé-hozatalát magában foglaló Lapokkal együtt.

Erre-nézve az illetén Referadát készítő, minekutánna az ennek leírására szánt papírost hosszára ketté törte, előre homlok irásában a' peres Feleknek neveit, és a' Pernek nemét feljegyezvén, bal részin elébb a' Tettet, annakutánna a' Per' folyamattya' rendét a' fennebb leirt módon leírja, és az fejéren maradt jobb felén, az elé-hozott Okleveleknek jegyeit ('s ha Transmissionalis a' per a' Transmissionak azon lapjait, melyekben a' ki jegyzett Oklevél foglaltatik) vagy az iratások lapjait annak irányában egyszeriben feljegyzi.

Melynek bévégződésével az illetén Biró, a' fenn-maradt tiszta jobb felére a' maga vélekedését teszi-le, 's az e' szerint készített rövid leírása a' pernek. — Referadae foliumnak, vagy Filerának neveztetik, az illetén Filerából pedig készül az Itélő Szék' Jegyző-Könyve. Szükséges az illetén Referadae Folium az Itélő Székben a' Pert eléadó Birónak azért, hogy egyfelől a' per' pontyaira jobban emlékezessen, és ha hirtelen valaki valamely kérdést közben-vetni találna, ennek segítsége-ál-

tal azonnal megfelelhessen a' nélkül: hogy az elkezdett előadás rendében meggátoltathasson, más felől pedig, hogy az Itélő Szék-jegyző Könyve tellyes légyen. — Az előadó Birónak vélekedése ha az Itélő Széktől megállittatik, Végzésnek (Conclusum) neveztetik, melyből készül az Itélet, mely az Itélő Székben lett felolvasása, és megállítása előtt Deliberati projectumnak, a' megállitás után pedig Deliberatumnak neveztetik. — Melyről a' maga rendezésben bővebben fogunk szólni.

13. *A' Keresetek hányfélék tárgyaira nézve, 's mit jegyezhetünk az Örökösökre való leszállásokra nézve?*

A' Keresetek Tárgyaira nézve háromfélék, u. m. Személyes, Jókelett valók, és elegyesek.

A' Személyes Keresetek azok, melyek magát a' Személyt annyiban, a' mennyiben ez valamely vétkes Tettért büntetésre méltó, tárgyozzák; és czéllyok az, hogy a' bévádóltatott az itéletesen megállittandó büntetés alá vettessék, az honnan ezek büntető Kereseteknek-is neveztetnek. A' Jók felett valók azok, melyeknek Tárgya a' Személlyen kívül lévő valamely Jók, vagy Jus, milyenek az osztályos zállagos, Leányi negyed, Jegyruha, 's több ilyen Tárgyak felett valók, és ezek közönségesen Pólgári Pereknek szoktak neveztetni. Az elegyesek azok, a' melyek a' bévádóltatott Allperesnek

Személyét-is, Jovait-is egy átallyában tárgyaz-
zák ilyenek a' nagyobb hatalmasság, és hitet-
lenség' büne iránt indított Keresetek. Ezekről
méltó azt megjegyezni, hogy a' tiszta Személ-
lyes Keresetek a' Kereset alá vett Allperesnek
örökösseire tellyességgel nem szállanak, mert
valamint a' bűn, úgy a' büntetés-is a' bűnös
Személyel együtt meghalnak, elenyésznek. —

Az Elegyes Keresetek annyiban, a' meny-
ben Személyesek, az elhalálozott Allperessel
együtt elenyésznek, a' mennyiben pediglen Jó-
kat tárgyazók az örökösökre szállanak, azért,
mert e' részben a' Jók felett való Keresetekkel
egy természetűek. A' csupa Jókat tárgyazó Pe-
rek' az elhalálozott Allpereseknek örökösseik-
re szállanak azért: mert a' T. I. r. 82. t. sze-
rint a' Jók rajtok fekvő terhekkel együtt Szál-
lanak-le az egész maradékokra. —

14. *Fólytathatások' idejére nézve hány-
félék a' Perek?*

Ezekenkívül a' fólytathatásokra törvénye-
sen meghatározott időszakaszokra-nézve a' Ke-
resetek két-félék, vagy óllyanok t. i. melyek-
nek elévétele és fólytathatásoknak meghatáro-
zása bizonyos törvényes időszakaszokhoz vagy-
nak köttetve, vagy pedig óllyanok, a' melyek
akár mely időszakaszban-is elláttattathatnak.

Az elsőkhöz a' Tab. Instr. 18 §. szerint a'
Tör. K. Táblára nézve a' Fiscalis Perek, mel-

lyek a' nagy Böjti egész Törvényes szakaszban, és a' Pünkösöd-utáni Szakasznak harmadik részében, és az örökösön elidegenített pura Fiscalitások felett Productionale Forum előtt folytatandó Perek az Husvét-utáni Periodusra vagy-
nak határozva.

A' *Második* rendbélieliekhez tartoznak a' büntető Keresetek, és mindazok, melyek extrase-
rialisoknak nevezetnek.

15. *Mit mondunk Törvényes időszakas-
nak, és illetén időszakasz hány vagyon,
's melyek azok, 's mit kell ezek körül meg-
jegyeznünk?*

Azon Időszakaszt, melyet Törvényeink a'
peres ügyeknek elévételekre, ellátásokra, és az
hozott Itéleteknek tellyesítésbe-vételek elke-
zésére határoztak, Törvényes Periodusnak vagy
Terminusnak szoktuk nevezni. Illyen Törvé-
nyes Időszakasz hat vagyon esztendő-által a'
következendőképpen meghatározva, a' Tab. In-
str. 17. §-ban, úgy mint: 1.) Vizkereszt-nap-
után első Vasárnaptól fogva, Hushagyó Vasár-
napig, vagy-is a Dominica prima post Epipha-
niam, usque ad Dominicam Esto. 2.) Nagy
Böjt első Vasárnapjától egészszen fekete Vasár-
napig, vagy-is a Dominica Invocavit, usque ad
Dominicam Judica. 3.) Husvét után második
Vasárnaptól fogva Pünköszt Vasárnapjáig, vagy-
is a Dominica Miserere usque ad D. Pente-

costes. 4.) Sz. Háromság Vasárnapjától fogva egészen Sarlós Bóldog-Aszszony napig, vagyis a Dominica SS. Trinitatis usque ad Festum Visitationis B. M. Virginis Elisabeth visitantis 5.) Sz. István Király napjától Sz. Mihály napig, vagyis a Festo S. Stephani Regis Hungariae, usque ad Festum S. Michaëlis Archangeli 6.) Sz. Márton napjától Advent negyedik Vasárnapjáig vagyis a Festo S. Martini Episcopi, usque ad Dominicam quartam Adventus.

Megjegyzés a) Deákúl-is azon Időszakokat kinevezni szükségesnek tartjuk azért, mert a' Sententiákban, Transmissiókban, Transsumtumokban, és egyéb Törvényes Írásokban a' bévett Stylus az illetén Deák Terminusokat követi, és szorosan megtartya. b) Az Executiók' elkezdésébe, arra kell ügyelni, hogy a' téendő Certificatio, vagyis erre való hírtétel az illetén Periodusba essék, még pedig úgy: hogy se Vasárnapra, se valamely Decretalis Ünep-napra ne essék, az Executióra meghatározott 8-ad vagy 15-öd nap, mert különben az egész lépés törvénytelen lészen, — oka pediglen ennek, hogy az Executiók csak Periodusban esendő szabad mives napokon kezdődhetnek, az, hogy az Executio Birói Törvényes munkálkodás, kinek munkálkodása idejét a' Törvény úgy szabta-ki, hogy az Isten

riszteletére és imádására meghatározott napok e' részben-is megszenteltethessenek, hasonlókéll értenünk a' Törvénybe idéztetésekről-is.

c) Ez a' szó Terminus, vagy Periodus, kétféle értelembbe vétetetik, a' Törvényes rendszabásokban egyikében t. i. a' most elé-számlált Törvényes időszakokat jelenti, másikában véve pedig a' Pernek azon állapotját jelenti, melyben vagyon egy derekas Itélettől fogva a' másikkig, 's innen szoktuk, mint aláb bővebben elé adgyuk, mondani, hogy ez, vagy amaz Per tsak egy Periodusú vagy Terminusú, vagy két Periodusú, avagy négy Periodusu Per légyen, 's ez által azt jelentyük, hogy egy két vagy négy, ugyan azon Biró által hozandó derekas Itéleteket szenvedhet-meg e' vagy ama Per. — Avagy hogy az egy Periodusú Per semmi derekas Törvényes menedéket nem szenved, a' két Periodusú egy, a' négy Periodusú három Törvényes menedéket szenved-meg.

16. *Hányfélék a' Perek a' Seriesre vagy is elővételek' rendére nézve, mi a' Series, hányféle, és mellyek az Extraserialis Perek?*

Az A. 4. r. 1. T. 45. articulussában a' parantsóltatik, hogy a' Perek' elé-vételében Series tartattassék, és abban senkinek kedvezés ne légyen, ennek nyomán a' Tab. Instr. 23. §-ában a' Seriesben ki nem tett Pereket elévétetni tilalmazza, a' 27 §. a' következő Perio-

duson elévételendő Pereket elkezdéseknek idejek régisége szerint Seriesben tételni, a' 28 §. az e' szerint előre a' Királyi Tábla Elölülője, és Itélő Mesterek által készítendő Seriest a' megelőző Periodus' végén kihirdettetni parantsólja azon okból, hogy a' távúllabb-lévő peres Felek Pereiknek ügyelésére eléalhassanak.

Az 1791-béli 50-ik articulus e' részben azt határozza, hogy a' Per' derekában megkívántató öszve-felelkezéseknek bévégezések után Birói Itélet-alá lett botsátások idejek szerint tétessenek Seriesbe, és azt az Itélő Székek tartásák-meg, a' fenneb írt Approbatalis art. nyomán. Ezekből által-lehet látni, hogy a' Perek' elévételekre-nézve mitsoda vigyázattal légyenek Törvényhozóink, és hogy ezen külömböző törvényes Rendelések a' Törvénynek külömböző magyarázattyából származtanak, azért szükség itt megjegyezni, hogy a' Tab. Instr. megírt §-sai szerint, melyek a' pereket első ki-kialtásokkal mindgyárt Seriesbe tételni látszatnak meghatározni, a' Perek a' Seriesre nézve kétféléknek vétetnek, u. m. *Serialisok*, és *Extraserialisoknak*, 's amazokhoz számfáltatnak azok a' melyek mozdittások, régiségek, idejek szerint elévételni határozottak. — A' második rendbéliekhez pedig azok, a' melyek vagy a' Törvény' határozásánál, vagy valamely felsőbb Rendelésnél fogva noha későbbre indit-

tattak, még-is elébb felvétetni rendeltettek, 's ilyen extraserialis Causáknak rendében helyeztetni a' Tab. Instr. 29. §. a' következendőkét u. m. 1) Az osztatlan Atyafiak között fennforgó osztályos Pereket, melyek a' Trip. 1. r. 45. t. szerint folytatandók, 2) Férj, vagy Apa ellen azért indított Perek, hogy Feleségének, vagy gyermekeinek maradott Jovaikat, azoknak osztályossai kezekbe ki-botsáttani azért nem akarják, hogy Testamentum, vagy más szin alatt magoknak hagyattaknak állittyák. 3) A' Novum Gratosum mellett indított Perek. 4) A' Jegyruha, és Özvegyi tartás' kjszakasztása iránt indított Perek. 5) A' téendő, vagy méltó gyanuért hivataloktól megfosztandó Tutorokról indított Perek. 6) Az Ecclesiák Jovai iránt, Fundatiók, igaz Szegények, és külső országiaknak kiknek e' Hazában lakások nintsen részekről indított Perek. 7) A' simplex kifogásokban az Allperesek-által Törvény ellen appellatio-ban felyebb kért Perek, ha a' Táblára felbotsáttatnának. 8) A' Jóság' óltalmára megkívántató Leveleknek felkéretések' dólglában indított Perek. 9) A' Szavattyosság (Evictio) dólglában forgó Perek. 10) Az osztoztatlan atyafiak által elidegenített Jóknak vissza-szerzésekre indított Perek. 11) A' zállagos és tiszta adósságos Perek. 12) A' nagyobb Hatalmaság iránt indított Perek. 13) A' Számadással

tartozó elszökött szolgáknak felkérések iránt indult Perek. 14) Azon Perek, a' melyeknek seriesen-kivül, vagy megindítások után első Perioduson való ellátását a' Törvények világosan meghatározzák, és végtére 13.) Melyek valamely felsőbb Resolutio által sietőleg elláttatni parantsóltatnak. A' mi már a' seriesnek mivóltát illeti, ez-által értyük azon jegyző könyvet, a' melyben a' Perek vagy azon rendel, a' mint indittattak, a' serialis és extraserialis Perek között semmi külömbséget nem téve, vagy pedig azon rendel, a' mint a' H. Táblán, és más felsőbb Forumokon a' következő Törvényes Szakaszban felvétetni határoztatnak, bérattatnak, 's ennélfogva a' Tab. Instr. szerint a' Series két féle. — *Generalis* vagy-is közönséges a' melyben t. i. a' perek'indittások idejek szerint irattatnak-bé, és *Specialis*, a' melyben tsak annyi számú perek irattatnak-fel, a' mennyik egy Periodus alatt elláttathatnak.

Megjegyzés. A' fennebb eléhozott 1701-béli 50-dik articulus szerint a' Specialis Series eltöröltetett azért, mert a' Perek Seriesben irattatni tsak a' derekas felelkezéseknek bévégzésekkel Itélet alá való botsáttatások után határozattak, 's annál-fogva, a' Specialis Seriesnek szüksége elenyészett, mert minden peres Fél Birói Itélet alá perét elkészittetve botsáttya, 's azért annak ellátása idején költséges

megjelenése nem szükséges. — Azomban a' Biró' kötelességében áll azokat melyek fennebb mint extraserialisok előhozattattak, ha melyek a' seriesben találatnának elébb felvenni, és ellátni, 's éppen ez az oka, hogy azokat ide feljegyeztük.

II. FŐ-CZIKKELY.

A' Perekről közönségesen.

17. *Mit értünk a' Per, vagy-is Processus által?*

A' Per vagy-is Processus által értyük azon Törvényes rendet, mely mind azon Törvényes lépéseket, melyek a' peres Felek által a' keresetnek első indittásától a' végső Birói Itélelig a' Törvényes Biró előtt tétettek, magában foglalja. A' Pert Törvényes Rendnek mondjuk azért, mert valamint a' peres Felek magok lépéseiket egyszerre megnem tehetik, úgy szintén azok a' Biró' eleibe felzavarodva nem terjesztethetnek, szükséges tehát hogy azon rendel terjesztessenek Biró' eleibe, a' melyel a' peres Felek által tétettettek. Továbbá hogy magában foglalja mind azon lépéseket, melyek a' peres Felek-által a' Kereset első indittásától-fogva tétettek, mondjuk azért, mert vagnak olyan Törvényes lépések, a' mellyek az indittandó Perekre szükséges készület helyett

csak szolgálnak, ezek tehát a 'Processus' rendében, mint annak részei, bé nem jöhetnek, ám-bátor mint bizonyító Eszközök szolgálhatnak, és a' Perben-is beadattathatnak. — Végezetre hogy Biró előtt végső Itéletig tétetődnek, mondgyuk azért, mert azon tettek, melyek Biró' hí-re nélkül esnek-meg a' peres Felek között Processus' rendébe bé nem jöhetnek másképpen, hanem ha Birónak Jováhagyásával bévétetnek, végső Itéletig pedig azért, mert a' Keresetnek, következőleg a' Pernek-is czéllya — a' Peres Felek között való egyenetlenségnek az igazság' kiszolgáltatása mellett való eltörlése, már pedig minthogy a' perek külömbféle Menedékeket szenvedhetnek, addig mig valamely menedéknek helye vagyon, az egyenetlenség' eligazítva nintsen.

18. *Telleyes vóltokra, és tartósságokra nézve hányfélék a' Perek?*

Telleyes vóltokra nézve a' Perek vagy egymás-után folyók (continui) vagy félbeszakasztottak (interrupti) az első azok, melyekben végső derekas Itéletek hozattattak, — a' második rendbéliek pedig azok, melyek vagy valamely közben-vetett kifogás, vagy más akár-mely ok miatt, minekelötte derekas Itélet tétethetett vólna, félbeszakasztattak. — Tartósságokra nézve megint vagy *hosszú*, vagy *rörid* folyamatuak. Hosszú folyamatú Pereknek

neveztetnek azok, melyek a' rendes Perfollyásnak mind magánylatos (Substantiales) mind másónlatos. (accidentales) rendtartatókat (solemnitates) meg szenvednek, és négy Terminusuak a' T. 2. r. 18. t. 4. §. e' szavai szerint: *Reliquae vero Causae, per Admonitionem vel aliam simplicem Evocationem, aut Statutionem, et recaptivationem Bonorum vel etiam metalem reambulationem inchoatae, in quatuor Terminis octavalibus finaliter concludi solent, azaz: a' több perek pedig a' melyek megintetésen, simplex Evocation, Statution, vagy Reambulation kezdődnek, négy octavalis Terminuson szoktak végképpen elláttatni, és bévégeztetni, úgy a' Tab. Instr. 91, és 106. § szerént, melyekben az óllyan perek rendében, melyek némely, vagy minden Törvényes menedékeket megszenvednek, azoktól a' Felek elzárattatni tilalmaztatnak, sőt éppen ezen tekintetből négy Periodusok alatt elláttatandóknak határoztatnak.*

*Rövid föllyamotua*knak mondattatnak azok, a' melyek noha a' magánylatos perbéli rendtartásokat egy áttallyában megkivánnják, mindazonáltal a' másónlatos rendtartásokat vagy egészszen, vagy némely részében meg nem szenvedik, 's azért legfellyebb tsak két terminusuak. — Íllyenek a' T. 1. r. 45. t. 1. §. szerént indittandó új osztályos Perek, a' T. 1. r. 66. t. 7. §. sze-

rént — a' Jóságok eladása dólglában megintetett 's a' megvételt megigért atyafiakkal támadott Per a' T. 1. r. 71. t. szerént, szines és csalárd csere vásár' elrontására indittandó Perek, a' T. 2. 18. t. 3. §. úgy az App. 4. r. 1. t. 11. art. szerént a' nagyobb és kissebb hatalmasság', szántszándékos gyilkosság', Jegy-ruha', mennyegzői ajándék', Leányi negyed', Tutor-ság', zállagos Jók', Vinculum (kötés) Depositum', lemutskolás', hamisfeladás, eltartóztatott Levelek', szökött Jobbágyok', és szólgák' felkérések' dólglában indított Perek, valamint szintén azok-is, mellyek valamely articulus által nyilvánóságosan rövid folyamatuaknak tételnek ki. — Ezen rövid fóllyamatú Pereket két Terminusuaknak mondjuk azért, mert az A. 4. r. 1. t. 15. a. ezekről azt határozza: *hogy mind a' két Fél öszvefelelvén, ha az Országnak articulussi, és Decretuma szerint úgy kívánatik, vagy ad Litteras, vagy ad humana Testimonia, második Terminusig kibotsáttassanak, quo quidem Termino adveniente reportálván, ugyan amikor Törvények légyen, és Definitiva Sententia pronunciáltatván, ulterioribus remediis denegatis exequaltássékis.* — ugyan ezt állittya a' törvényes Remediumoknak alkalmaztatásokról szóló 153. §. a' Tab. Instr. — Leg fellyebb két terminusu-

aknak mondjuk azért, mert vannak olyan Perek, a' melyek tsupán tsak egy terminusuak, ilyenek az A. 3. r. 8. t. 1. art. szerént inditandó panaszos Perek a' Tab. Instr. 93. 103. és 104. §. szerént mind azon Perek, melyek Contractus, vagy articulus mellett ki-viendő Execution kezdődnek, úgyszintén az 1792-béli 95. Provisionalis articulus mellett az harmad-napi Széken inditandó Perek, és ugyan azon Esztendőbéli 135. titulus szerint a' tiszta zálog iránt indított Perek, valamint szintén a' T. 1. r. 45. t. szerént folytatandó osztályos Perek-is.

19. *Mi különbség vagon az hosszú és rövid fóllyamatú Perek között?*

A' közönséges élés szerént az hosszú és rövid fóllyamatú Perek között a' következendő különbségekre találunk. a) Hogy a' rövid fóllyamatú Perek tsak egy vagy legfellyebb két terminusuak, ellenben az hosszú fóllyamatuak négy terminusuak. b) Hogy a' rövid Terminusú Perek a' rendszerént való Processusnak nem minden másónlatos rendtartásaikat szenvedik-meg — az hosszú fóllyamatuak pedig mind a magánlatos, mind a' másónlatos egy más-sal megálható rendtartásait a' rendes Processusnak béveszik. c) A' Tab. Instructionak 155. §-a szerént a' ki a' rövid fóllyamatú Perben bétiltás mellett való ujj Itéletre kéredzett, bi-

zonyságokra vagy ujj hebizonyító irásoknak béadásokra kibotsáttatást nem kérhet azért; mert ez által a' Per maga törvényes határán kívül tétetnék. — Ellenben pedig az hosszú fóllymatú Perekben mind a' kettővel élhet.

d) A' rövid fóllymatú Perekben csak egy, és pediglen a' meg nem jelenés miatt hozott Itéletnek kimondása napján téendő verbalis Prohibitával lehet élni. — A' hosszú fóllymatú Perekben ellenben két Prohibitával lehet élni, egygyel t. i. a' Per' kezdetén azon nap, melyben a' meg nem jelenésért hozott terhelő Itélet kimondattatott, és pediglen minden bírság' fizetése nélkül — a' másikkal azután akármely Terminusban-is, csak hogy megtétele a' Terminus' három utolsó napjaiban ne essék, a' szokott bírságnak lefizetése mellett szabadon élhet, a' mint ezeket az Ap. 4. r. 1. t. 18, és 31. aa. úgy a' Tab. Instr. 155. §-ból világosan meglehet látni. e) A' T. 1. r. 79, és 80. titulussai szerint a' rövid fóllymatú Perekben Szószóllói meghívással (Procuratoris Revocatione) a' kimondott derekas Itélet után-is lehet élni, a' hosszú fóllymatú Perekben pedig nem. f) A' rövid fóllymatú Perek már Citation, már Certification kezdődnek, és nagyobbára az alsóbb Székekhez tartoznak, az hosszú fóllymatú Perek pedig certification soha sem, hanem Citation

vagy többnyire Evocatió n kezdődnek, és azért nagyobbára a' Királyi Táblához tartoznak.

Megjegyzés: A' Perek' föllyamattya rendét szemesebben megvizsgálván, úgy talályuk, hogy ehez vagy őllyan törvényes lépések tartoznak, melyek tsak a' Per' megindításához készületül szolgálják, vagy őllyanok, melyek a' Per' kezdetét teszik, vagy őllyanok, melyek a' Pert kezdetében valamely kifogás által félbe-szakasztyák. — Mások, melyek tsak egy ideig felfüggesztik, vagy késleltetik, vagy őllyanok, melyek a' Per' derekas kérdésének megállításaára tétettetnek, vagy őllyanok, melyek a' Per' ellátásához, és bévégzéséhez szükségesek; vagy végtére őllyanok, melyek a' veszedelembe forgó Pernek felélesztésére szolgálják, — ezen különböző Tárgyakat azért szükséges egyenként elé-venni, és megesmerni, melynél-fogva

a) Legelőbb a' készületül, és a' per' kezdetére szolgáló lépésekről, azután b) A' kifogásokról c) A' késleltető szerekről d) A' bébizonyító szerekről: e) Határozásokról, vagy-is a' Pert bévégző Törvényes tettekről, a' következő öt fő Cikkelyekben fogunk szóllani, és f) a' Második Részben a' Törvényes menedékekről, vagy-is a' veszedelmeztetett Pereknek helyreállításokra szolgáló szerekről.

III. FŐCZIKKELY.

*A' Perhez való készülletekről,
és a' Perek kezdetekre szükséges
lépésekről.*

20. *Mit értünk a' Perhez való készül-
teken?*

A' Perhez való készültek neve alatt jön-
nek az Ellentmondások (Contradictiones) mel-
lyeknek nemei, a' Protestatio (Tudomány-té-
tel;) a' Reclamatio (Ellentmondás) Retractatio
(meghívás) extrajudicialis Inhibitio (Törvény' ren-
dén kívül való tiltás) Admonitio, (megintetés.)

21. *Nevezetesen a' Contradictio, Prote-
statio, és Reclamatio-által mit értünk, mi-
ben különböznek egymástól, 's mik a' kö-
vetkezéseik?*

A' Contractio, Protestatio es Reclamatio
nevezetekben ugyan egymástól különböznek,
de valóságokban egygyek, és egy olyan tör-
vényes tselekedetet jelentenek, mely-által va-
laki maga Jussának fenn-tartása végett más-
nak tselekedetével, melyet maga méltó igazá-
nak ártalmasnak lát, annak nyilvánságosan
ellent-mondva, ellenkezik. — Ezen lépések tsak
Just fenn-tartó menedékek lévén, az ellent-
mondottatottnak Jussát elébb el nem enyész-
tetik, miglen Birói Itélet által az ellene mon-

dottatott vallomás, vagy más lépés meg nem semmisítették, 's azért mint a Praescriptio rendében-is megmondottuk, tsak azt mivelik, hogy

a) A' még bé nem tellyesedett Praescriptio félbeszakasztassék. b) A' Praescribens az ujjonon folyani kezdett praescriptio' ideje alatt megpereltethessék, és c) A' vallomás, vagy a' kérdés-alá vett akármely Tett, ha a' valló vagy cselekedő a' vallomásnak, vagy Tettnek megtételére megkivántatott szabadságban fogyatkozott megsemmisítettessék, tétetődnek pedig mind ezen lépések hiteles helyeken az itt következő formák szerént.

*Protestatio Consanguineorum
contra Divisionem clam celebra-
tam.*

Nos Franciscus Primus etc. Damus pro memoria per praesentes etc. quod Nobiles Foeminae TT. et TT. haec Nobilis T. de T. illa vero Egregii T. de T. Consorte in suis ipsarum propriis et Agnetis similiter T. Sororis videlicet ipsarum carnalis nominibus et personis coram Majestate nostra personaliter constitutae, per modum Solemnis protestationis, et contradictionis significarunt Majestati nostrae hunc in modum, qualiter superioribus diebus, prout ipsae protestantes revera intellexissent Egregii

T. de T. fratres ipsarum carnales certam quamdam Divisionem in sciis, et invitis ipsis protestantibus inter se in bonis aviticis, et etiam acquisitis clam celebrassent, clenodiaque in sortem Genitricis earundem Nobilis Judithae T. Egregii quondam Joannis T. relictæ Viduae cessa pro se vindicare niterentur, cum autem bona illa subdivisa prout protestantes praetenderent, aequè ipsas, ac dictos T. et T. fratres earum Carnales jure materno avitico concernerent, ne tacendo eidem Divisioni clam celebratae consensisse viderentur, solemniter protestantur, omnibusque ejus punctis, et clausulis contradicunt, ita Testamentariae quoque dispositioni Genitricis earundem per annotatam T. superioribus etiam temporibus, solemnis protestationis, et contradictionis velamine obviatae, non minus dispositioni, si quae imposterum pro ratione T. et T. per antelatam Genitricem de bonis sive aviticis, sive acquisitis celebraretur, de quibus iterum, atque iterum protestando contradicunt, et contradicendo protestantur, ne Juribus earundem praejudicium fiat, liceatque sibi jura sua, prout necessitas postulaverit, revindicare, super qua quidem hujusmodi protestatione, et contradictione annotatarum T. T. modo praemisso facta, et instituta praesentes Litteras Testimoniales sub Sigillo nostro Judiciali, et authen-

tico, eoque Transsilvanico Jurium earundem uberio rem futuram ad cautelam necessarias extradandas duximus, et concedendas communi justitia et aequitate svadente, datum etc.

Protestatoria Contradictio.

Intuitu abalienationis Bonorum Universalis.

Nos Franciscus Primus etc. Damus pro memoria etc. quod Magnus L. B. Josephus T. de T. tanquam Filii sui T. ex Magnifica quondam Baronissa T. Consorte sua dum viveret suscepti Tutor legitimus, et naturalis nostram personaliter veniens in praesentiam per modum solemnem protestationis, contradictionis, et Inhibitionis nobis significavit hunc in modum, qualiter praefatus T. certo intellexisset, et revera percepisset, quod Egregius T. de T. super universis bonis, Juribusque suis possessionariis aviticis, intra ambitum haereditarii nobis M. Principatus Transsilvaniae, partiumque eidem reincorporatarum adjacentibus, et existentibus certas quasdam inivisset Compositiones, sive Transactiones, Successionesque ad ea nonnullis dedisset, et concessisset, in damnum, et praejudicium Juris successorii, dictorum orphanorum manifestum — Unde facta huiusmodi protestatione praefatus T. eundem T. a venditione, et abalienatione praescriptorum Bonorum, Juriumque possessionariorum aviticorum

quorumlibet in Ditione nostra existentium, alios autem quosvis emtores ab emtione, occupatione, detentione sibi ipsis appropriatione usum fructuum, et aliarum quarumlibet utilitatum perceptione, sive percipi factione, Litterarumque superinde emanatarum extraditione, Testimoniorum suorum ad statutionem eorundem exmissione, nos quoque a donatione collatione, consensus nostri adhibitione jam factis, vel in posterum quovis modo fiendis inhibuit contradicendo, et contradixit inhibendo coram nobis publice, et manifeste. Harum nostrarum etc.

Testimonium super contradictione scriptotenus exhibita.

Nos Franciscus Primus etc. Damas etc. quod Spectabiles, ac Magnifici Comites Michaël Stephanus, et Ladislaus T. de T. coram nobis exhibuerint, ac praesentaverint Majestati nostrae certam quamdam protestationem in simplici papyro descriptam supplicantes Majestati nostrae debita cum instantia humillime quatenus nos eandem praesentibus nostris Litteris inseri, et inscribi, iisdemque Jurium suorum uberiores futuram ad cautelam necessariam extradari facere dignaremur, cujus quidem tenor, et verbalis contentia sequitur hunc in modum (*ide szórólszóra az irasban*

tett Contradictio béirattatik) unde nos quoque benigne audita, et faventer admissa supplicatione praefatorum Comitum praemissam protestationem eorumdem Litteris nostris praesentibus insertam Jurium suorum uberiolem futuram ad cautelam necessariam sub Sigillo nostro judiciali et authentico, eoque Transsilvanico extradandam duximus, et concedendam communi Justitia et aequitate svadente. Datum etc.

22. *Mit értünk a' Retractation, kik retractálhatnak, miné Vallomásokat, és kik előtt?*

A' Retractatio vagy meghívás által értyük azon Törvényes Tettet, mely-szerént valaki maga tulajdon hibás, vagy káros Tettét visszavonnya, és megsemmisiti, szélesebb értelembbe véve pedig ez egy olyan Törvényes lépés, mely-által a' Retractans vagy-is Meghívó nem csak a' maga, hanemakárkinek-is a' kárára tett Vallomásait, vagy más törvényes Tetteit visszavonnya, megerőteleniti, és semmisiti, a' mint ez a' T. 1. r. 59, és 60. úgy 128 titulussaiból világos.

Retractálhatnak pedig a' törvényes időkorba lépett, de tökéletes időkort, az-az 24 Esztendőt bé nem töltött Férjfi Személyek, mondám pedig Férjfi Személyek azért, mert az Asszonyi Nembéliek' Férjhezmenetelekig, és Házaságok' első Esztendejében-is mindenkor re-

tractálhatnak, a' mint mind ezek a' T. 1. r. most citált 128 titulussából bizonyosok. Mondám továbbá, hogy a' törvényes időkorba bélépelt, az-az 12 esztendő's Személyek, mert ezen időn alól-valók a' T. 1. r. 126 t. szerint semmi törvényes vallomást nem tehetnek. Megjegyzést érdemel az-is, hogy valamint a' Férjfi Személyek tökéletes időkorokban tett vallomásokat vissza nem vonhatták, úgy szintén az Aszszonyok-is Házasságok' első Esztendejében tett kötéseiket, Egyezéseiket, és akárminémű vallomásaikat nem retractálhatták, mert a' most citált 128-dik Trip. Titulus csak a' tökéletes időkoron alól tett Fassiokat állitya retractáltathatandóknak, már pediglen a' Fejér nembéliek' Férjhez lett menetelekig a' T. 1. r. 112 t. szerint, vagy Atyai, vagy Tutori hatalom, és gondviselés alatt lévén, szoross értelembévé, tökéletes időkort csak Férjhezmenetekkel, mely által az Atyai hatalom, és Tutorság alóll felszabadúlnak, érnek, az honnan önként következik, hogy Férjhezmenetek' első Esztendejében tett Fassiokat nem retractálhatták.

A' *Retractatio* hiteles helyen, és a' Retractálónak Személyes megjelenésével szokott meg-esni, és minthogy a' Retractationak ereje a' Praescriptiót félbeszakasztya, ha hitelesen megbizonyittatik ideje, és megtétele, azért erről azon hiteles helyek, milyenek a' Fejérvári Káp-

talan, a' Kólos-Monostori Convent, a' Fejedelmi törvényes Petsét-tartó Provincialis Cancellarius, Gubernialis Secretáriusok, Királyi-Tábla' Előülője, és Itélő-Mesterek hiteles Testimoniumokat szoktak adni, és pediglen a' Káptalan, és Convent magok nevek alatt, a' többiek pedig Felséges Fejedelmünk' neve és Petséttye alatt.

A' Contradictiók pedig azon Itélő-Szék előtt is, melynek Jurisdictioja alatt a' Káros Tettet tselekedő vagyon, tétettethetnek, és pediglen úgy, hogy a' Káros Tett leirattatván környül-állásosan, utánna vettessék az ellenmondás, és oly' kéreessel nyújtattassék-bé az Itélő-Széknek, hogy a' maga valóságában az Itélő-Szék' Jegyző könyvében béirattatva, az ellenemondónak jövendőbéli bizonyságúl hiteles párban, vagy Protocolli Extractusban kiadattassék. A' Retractoról-való Testimoniumoknak külömbféle formáit lásd a' következőkben :

Retractatio

Mulieris in primo Connubii anno.

Nos Franciscus etc. Damas etc. quod Magnifica Comitissa Susánna Fidelis nostri nobis dilecti Ill. S. R. I. Comitis Emerici Teleki de Szék Consors, Filia vero aequae fidelis nostri Spectabilis ac Magnifici Comitis T. T. de T. ex Magnifica Comitissa T. Consorte sua, Fi-

lia vero Generosi T. de T. suscepta, et progenita, in primo vitae suae Conjugalis anno coram Majestate nostra personaliter constituta per modum, formamque solemnis Protestationis, Contradictionis, et Retractationis vivae vocis suae Oraculo significavit Majestati nostrae, pariterque retulit eo modo, qualiter ipsa universas fassiones etc. (uti in revisione aetatis cum Retractatione. (immediate sequenti)

Retractatio specialis.

Nos Franciscus etc. Damus etc. quod Nobilis Antonius Filius Egregii quondam Gabrielis T. de T. ex Nobili Foemina T. tunc consorte sua susceptus, et progenitus, coram Majestate nostra personaliter constitutus, per modum formamque Solemnis protestationis, contradictionis, annihilationis, Cassationis, Inhibitionis item, et Revocationis significavit Majestati nostrae hunc in modum, qualiter pro ut idem protestans intellexisset, et percepisset, praefatus Genitor, Genitrix, fratres carnales et uterini, imo etiam ipse protestans in imperfecta aetate sua, et sub Tutoratu constitutus, ex inanimadvertentia et animi simplicitate ratione Bonorum, Jurium et portionum suarum paterno, maternoque aviticarum ubilibet in haereditario Nobis M. Transsilvaniae Princi-

patu, et partibus eidem incorporatis existen-
 tium habitatum quasdam fassiones, Transacti-
 ones, impignorationes, venditiones, concambi-
 ales permutationes, ac abalienationes in prae-
 judicium et damnum Juris sui Successorii, et
 avitici manifestum fecissent, et celebrassent,
 signanter vero idem Protestans in bonis, et
 Juribus Possessionariis, per decessum praescri-
 ptorum Genitoris, et Genitricis in se et Fra-
 tres suos devolutis, per divisiones, divisionari-
 asque adjustmentes se-se plurimum damni-
 ficatum rescivisset, nec eisdem sub Tutoratu
 constitutus eo, quod sui Juris non fuisset, oc-
 currere ullo modo potuisset, et de administra-
 tione honorum, Jurium, et portionum posses-
 sionariarum avitico videlicet, et alio quovis
 Jure legitimo se tangentium et concernentium
 rationes a Tutoribus suis exigere non voluis-
 set, ac Praefatorum Genitoris et Genitricis, item
 Fratrum uterinorum, et carnalium, ut et pro-
 prias Fassiones, Transactiones, impignora-
 nes, venditiones, cambiales permutationes, et
 abalienationes in praejudicium et damnum Ju-
 ris Successorii factas, et celebratas, veluti si-
 bi praejudiciosas et damnosas revocare, retra-
 ctare, litterasque superinde sub quibuscunque
 verborum formulis, et Clausulis emanatas cas-
 sare, annihilare, viribusque destitutas pronun-
 ciare, iisque contradicere inhibendo, et inhi-

bere vellet contradicendo, prout omnia in prae-
 missis notata revocavit, retractavit, cassavit,
 annihilavit, item viribusque destitutas, et in
 Judicio exhibenti nocituras pronunciavit, iis-
 que contradixit inhibendo, et inhibuit contra-
 dicendo coram Majestate nostra publice, et
 manifeste personali sua adstantia, vivoque vo-
 cis suae Oraculo, et eloquio, nondum exple-
 to 24-o aetatis suae anno, sed anno prout me-
 tiri potuimus visu, et ex fide digna relatione
 nobis constitit viginti tres natus, et in 24-um
 vergens, reservata sibi facultate administrati
 Tutoratus, et de honorum suorum administra-
 tione a Tutoribus suis debitas rationes habendi,
 ratasque suas portiones materno aviticas
 sorte divisionaria sibi cedere debentes, quali-
 tercunque abalienatas, viis modis, et proces-
 sibus Patriae legibus congruis pro se reasseren-
 di. Harum nostrarum Judicialis et authentici
 Sigilli nostri Transsilvanici munimine roborarum
 vigore et Testimonio Litterarum medi-
 ante datum etc.

Retractatio

*Plenipotentiariae, et Contractus mariti
 per uxorem non consentiente se celebrati.*

Nos Franciscus etc. damus etc. quod No-
 bilis foemina Susanna T. Egregii T. de T.
 consors coram nobis personaliter constituta,

per modum formamque solemnem protestationis, et revocationis retulit Majestati nostrae hunc in modum: qualiter anno isthoc corrente binis quoque vicibus, et ultimariae quidem die 4-a Septembris praedictus maritus ipsius qua Plenipotentarius cum reliquis possessoribus possessionis T. certum quemdam Contractum celebrasset, cujus tenore Territorii dictae possessionis T. subdivisionem iidem possessores in certa parte inchoassent, et in terris communibus antea indivisis utcunque peregissent, ast quia praefati caeteri possessores mentionatum Contractum latius interpretando eandem divisionem in terris etiam aliis a praefato exponente pacifice, et longo usu possessis continuare vellent, contra Jura Regni, et positivas Leges, cumque damno et praejudicio Exponentis manifesto; vellet proinde mentionatum Contractum absque scitu et consensu suo celebratum tanquam a praefatis possessoribus in sinistram partem sumptum, in omnibus punctis, et clausulis, sic et marito suo translata antea plenipotentiam, in quantum hac in Causa cum damno constituentis transegissae subinfertur, revocare, annihilare, cassare, prout nostri in Conspectu personali sua assistentia revocavit, cassavit, viribusque destitutas pronunciavit, iisque contradixit protestando, Harum nostrarum etc. Datum etc.

23. *Mi a' Per' rendén-kivül-való tiltás? az ellenmondásnál bír-é nagyobb erővel, és minővel?*

A' Per' rendén-kivül-való Tiltás egy olyan törvényes cselekedet, mely-által valakit közhatalommal a' kárunkra tett cselekedetnek folytatásától, vagy téendő cselekedetnek tételétől eltiltunk, tétetik-még ez vagy Fejedelmi parantsolat mellett, vagy Birói petsét mellett, Instructioval Regiusok által, és megbizonyítása véget hiteles Relatoria vétetik rólla.

Az ellentmondásnál erősebb, és hatalmasabb, mert ennek megtételével a' megtiltott Személynek a' tiltott cselekedetnek megtételére-való szabadtsága a' következő Birói Itéletig elenyésztetik annyira, hogy ha a' megtiltatott itéletesen megnyerettetik, a' tiltás után, mint Birói petsétnek, vagy Fejedelmi parantsolatnak megsértője, és általhágója, a' tiltatott Tárgyra fordított költségeinek megfordításától egészen elzárattatik, az ellenmondás ellenben noha a' tselekedetnek folytatására-való szabadtságot meg akadályoztattya, azt mindazonáltal el-nem enyészteti, 's annálfogva a' költségeknek megfordításától sem zárja-el a' Cselekvőt p. o. Péter minden előre-való intetés-nélkül Pálnak az házát megveszi, és annak megigazításához készül, azonban János mint Vér, vagy Szomszéd

Péter'szándékának ellene-mond, ez-által János a' Praescriptio' ideje alatt indítandó Perre-való Jussát fenntartya ugyan, de Pétert az építésben meg nem akadályoztattya, 's azért ha megnyeri a' kereset alá vett házat, arra tett igazításbéli költségeit Péternek tartozik megfizetni. Ellenben pedig ha János Birói petsét mellett Pétert az építéstől, és ház-igazítástól eltiltja, Péter Birói hozandó Itéletig tartozik megszűnni az építéstől, mert külömben az építésre tett költségeit elveszti.

24. *Mi az Admonitio, és hányféle, 's mi-
ket jegyezhetünk mindenik' neméről külön-
külön?*

Az Admonitio, vagy megintetés, egy olyan törvényes cselekedet, mely-szerént valaki más maga Jussának fenntartása véget valaminek megtételére, vagy elhagyására törvényesen megintet.

Ha Instructio, vagy mandatum mellett tétetik-meg *irotnak*, ha pedig csak szóval vitetik-véghez, *Szóbélinek* neveztetik. Hogy ha törvényes Regiusok által vitetik-véghez, *Törvényesnek*; ha pedig olyan Személyek által, kik törvényes Regiusok nem lehetnek, *Barátságos* megintésnek hivattatik, és ez a' Törvényben minden törvényes erő-nélkül-való.

Továbbá még kétféle lehet a' törvényes megintetés, t. i. *Szükséges*, és *Hasznos*, az *Első* az, a' melyet Törvényeink elmúlhatatlanul meg-

tétetni parantsolnak, mint p. o. a' T. 2. r. 24. t. szerint a' Zállogban, Jegyruhában, Leányi negyedben, Menyegzői ajándékban, Paraszt ember ellen Urától kérendő elégtételben, az A. 4. r. 1. t. 28. a. szerint — a' Levél felkérésben a' T. 2. r. 36 t. szerint — a' simplex Dotalista Özvegy ellen az A. 5. r. 25. t. szerint, a' Depositumban (a' C. 4. r. 10. t.) vinculumban, a' szökött Jobbágy (A. 5. r. 31. t. és az 1791 26. art. Feleség (C. 1. r. 8. a.) vagy elveszett harang. (az A. 5. r. 24. t.) szerintvaló felkérésekben, az oculata Revisióknak, és a' communis Inquisitio' eltiltásaiban A. 4. r. 1. t. 32. a. szerint, úgy a' vesztegető Özvegy Asszonyok ellen az A. 5. r. 25. t. szerint, és az Egyházi Jóknak elfoglalói ellen az A. 1. r. 5. t. 1. a. szerint, a' Prov. 136. t. szerint az Adósságban, és egy-szóval mind azon Perekben, melyek Contractus, vagy Articulusnál-fogva, Execution kezdődnek.

Hasznosnak mondgyuk azt, melyet megtétetni Törvényeink ugyan nem parantsolják, de még-is hasznosan tétetik-meg, p. o. az Oszályos Perekben, Metalis Reambulatiokban.

Megtétele' módgyára-nézve vagy *Személyes*, vagy *Füstyéről*, vagy *Jószágáról-való*. *Személyesnek* mondattatik akkor, mikor az *Admonitoról-való Szóbéli*, vagy irott *Instructio*,

avagy Fejedelmi parantsolat egyenesen a' megintetendő Személy előtt olvastatik-fel a' Regiusok által, és rendszerént ilyennek kell lenni minden intetésnek, ha-tsak a' megintetendő személyesen feltaláltatható, hogy ha pedig személyesen nem találtathatik, házi Cselédgye, vagy Jobbágyja által-is tétetethetik-meg, és ha Cselédgye által tétetődött-meg, *Füstyéről*, vagy is *Lakó-házáról*, ha pedig Jobbágya által tétetődött az Intetés: *Jószágáról* tétetett Intetésnek hivattatik. Lásd erről a' T. 2. r. 24. t. 1, 2, 3, 4, 5. §-ait.

Gyakorta a' Törvényes megintetés tsak magára tétetik-meg úgy, hogy azt semmi Törvénybe-való idéztetés nem követi, némelykor pedig úgy tétetik-meg, hogy ha kívánt czéljában fogyatkozik, azonnal a' Törvényben-való idéztetés-is nyomban követi, az első *Simplex* vagy *magános* intésnek neveztetik, a' második pedig Idéztető megintésnek, vagy-is Citatoria Admonitionak hivattatik.

Megjegyzés, minthogy a' fenn citált T. 2. r. 24. t. szerint a' Személyes Törvénybe-való idéztetések, vagy-is Citatiok, és Evocatiok tilalmaztatnak, a' Citatoria Admonitoria Instructioval procedáló Regiusnak nagyon kell ügyelni arra, hogy az Instructiót tsak addig olvassa-fel a' megintetendő Nemes Személy előtt, a' meddig az Admonitiót foglalja magában, it-

ten megállván, és a' megintetett Személynek feleletét bévén, azzal ettől elmenvén, a' menyiben Citatiót, vagy-is Törvénybe-való idéztetést foglal magában, annyiban aztat a' Perbe Idéztetendőnek a' Regius eleibe elállítandó valamely Házi-Szolgálja, vagy Szolgáló embere előtt olvassa-fel, 's ha szükség, annak Anyai nyelvén megmagyarázván ez-által idézze Törvénybe az Idéztetendőt, mert külömben a' Per ellen téendő kifogás' megállításával az a' Felperes' kárára törvényesen le-fog szállíttatni.

A' Zállagos Perekre-nézye még kétféle a' megintetés, vagy nagyobb summával, vagy kisebb summával-való megintetés, — nagyobb summával-való megintetésnek mondattatik az, a' mikor a' megintés' alkalmatosságával az elzállagosító a' megintetendő zállagban tartót az egész zállag summával megkináltattya, és a' Jószágnak kibotsátására inteti, 's ennek helye vagyon mind annyiszor, valahányszor az egész zállag-summa tudva vagyon.

A' kisebb summával-való megintetés akkor tétetődik-meg, mikor az egész zállag summa a' kiváltani akaró elzállagosító előtt ésméretlen, és e'szerént szokott megtétetni, hogy a' legitimálandó egész summának lefizetése ajánlása mellett 3 forintal a' zállagban tartót megkináltattya, és az egész zállag summának megbizonyítására, és a' zállagos Jószágnak ki-bo-

tsátására meginteti. — Mind a' kettőnek ereje egy, t. i. a' zállagban tartónak az a' kötelessége, hogy minden további Per-nélkül ha késedelmezőnek ítélteni nem akar, a' zállag summának felvételével a' zállagos Jószágot kibotsássa. A' Törvényes megintetések rendszerént 15 napra szoktak megtéetni, kivévén a' Személyes Nemességnek megbizonyítására indítandó Perekben-valót, mert ezekben az Admonitio, Citatio helyet szolgálván, a' Citationak Természetit követi a' Terminusra-nézve.

A' Perek' kezdetekre-való Törvényes-lépésekről.

25. *A' Pereknek kezdetekhez minő lépések tartoznak?*

A' Pereknek kezdetekre a' következő lépések szükségesek, u. m. Perbe-való Idéztetés, mely *Citatio*, *Evocatio*, vagy *Certificatio* által eshetik-meg, a' *Levata* vagy Keresetes Levél, melyről az *Első Fő Czikkelyben* szóllotunk, *Proclamatio*, vagy-is Ki-kiáltás, és a' Megjelenés, vagy-is *Comparitio*.

26. *Mi a' Citatio, 's Evocatio, miben különböznek egymástól?*

A' Citatio, és *Evocatio* természetekre-nézve egyek, megtételek' módgyára, és az Itélő-Székekre-nézve pedig különbözők, mondám,

hogy természetekre-nézve egyek, mert mind a' Citatio, mind az Evocatio az Alperesnek a' Felperes által törvényesen tétetett Perben-való Idéztetése. Megtételek módgyára-nézve különböznek abban, hogy a' Citatio Instructio mellett az Evocatio Fejedelmi parantsolat mellett tétetik-meg, és pediglen a' Citatiók a' Kerületbéli Székek' eleibe, az Evocatiók által pedig felsőbb Itélő-Székekre u. m. a' Törv. K. Táblára, 's Diaetára idéztetnek az Alperesek.

27. *Hányféle a' Citatio, vagy Evocatio?*

A' T. 2. r. 18. t. 2. §. szerént a' Citatio-nak és Evocationak következő nemei emlittetnek, u. m. *Simplex*, *Peremptorialis*, *Insinuationalis*, *Admonitoria*, *Introductorialis*, és *Reambulatoria*, ezeket tehát szükség meglátunk külön-külön mit tégyenek.

Simplex Citatio, vagy *Evocatio* azért az, a' melyet semmi törvényes megintetés meg-nem előzött.

Admonitoria pedig az, melyet Törvényes megintetés előzött-meg, és ez *Insinuationalis*-nak-is neveztetik, és ennek a' T. 2. r. 18. t. 6. és 71. t. 6. és 7. §si szerént helye vagyon a' rövid folyamatú Perekben.

Peremptorialis az, a' mely egy bizonyos minden további Pert kirekesztő időpontra tétetik-meg úgy, hogy ha ezen időpontban az Alperes maga védelmére meg-nem jelenik, azon

Törvényes idő Szakasznak, melyben az idéztetés terminussa esett, eltelésével minden további védelemtől elzárattatik, és ennek a legrövidebb folyamotú Perekben lehet helye.

Az Introductio az, mely mellett azért idéztetik valaki Perbe, hogy valamely Jóság-nak Birtokába-való béiktatásnak ellent-állott.

A' Reambulatoria az, a' melynél-fogva valaki azért szállittatik Perbe; hogy az határ-jegyek kijártatásának, vagy megigazittatásának ellenszegezte magát.

Ezen külömböző nemein-kivül a' *Citatio* vagy *Evocatio*, vagy Személyes, avagy olyan mely-által maga a' Perben idéztetendő Személyesen szállittatik, vagy-is idéztetik Perbe a' *Procedens Regiustól*, és ennek máskor helye nem lehet, ha csak a' Perbe-szállítandó fogva nintsen, vagy pedig még Cselédje sintsen, *Lakóházáról*, vagy-is *Füstyéről*, a' midőn Cselédgye által, vagy *Jóságáról-való*, a' mikor szolgáló embere által idéztetik Perbe, az-az, Cselédje, avagy szolgáló embere előtt, az *Evocatorium mandatum*, vagy *Citatoria Instructio* nak lett felólvastatásával, a' *Regiusok* azon Cseléd, vagy Jobbágnak meghagyják, hogy *Gazdájoknak* Perbe lett idéztetését hírré tegyék.

Vagy *végezetre* személyes megjelenésre való, a' midőn valaki úgy idéztetik Perbe, hogy annak meghalgtatására az *Itélő-Szék* előtt.

maga Személlyében megjelenni köteles légyen.

Külömbözik ez a' Személlyes Citatio' vagy Evocatiótól abban, hogy a' Személlyes Citatióban noha személlyesen idéztessék, mindazonáltal a' Törvényes Szék előtt a' Pernek meghalgatására megjelenni nem köteleztetik, ellenben pedig a' Személlyes megjelenésre való Citatióban, vagy Evocatióban az Allperes *füstyéről* vagy *Jovairól* idéztetik, de úgy hogy a' Heresetnek meghalgatására Személlyesen megjelenni köteles légyen, és ezt csak a' Törvényektől kiszabott esetekben lehet megtenni, a' mint a' Törvényes Személlyek' esmerettsége rendében az Allperestől írott Fő-cikkelyben bővebben láthatni.

27. A' Citatio', vagy Evocationak megálhatására a' Peres Felek' részéről mik kívántatnak?

A' Citationak, vagy Evocationak helyyes vóltára nézve a' peres Feleknek Személlyek részéről a' következők kívántatnak-meg, u. m.

a) Hogy az idéztető Fellperes a' Perlekedésre alkalmas Személy légyen, mert különben Személlyes Fellperessége ellen téendő kifogás által keresetétől elmozdittatik, a' Tabularis Instructionnak 70. §-sa szerént. — b) Hogy az idéztetendő Alperes Perbe idéztethető légyen, mert különben az Allperesség' helytelensége' tekintetéből a' Személlyes Felperesség ellen téendő kifogás mellett a' Fellperes megint kö-

resetétől elzárattatik, innen láthatni okát annak-is hogy a' T. 1. r. 129. és 2. r. 23. titulusaiban azok, a' kik törvényes koron alól való Személyeket idéztetnek Perbe, az idéztetteknek holt Dijjak' megfizetésével miért rendeltessenek megbüntettetni. c) Hogy illő Törvényes Itélő Szék' eleibe idéztessék az Allperes, mert külföldben a' Felperes az Itélő Szék ellen téendő kifogás mellett Keresetétől megint elfogmozdittatni a' Tab. Instr. 60 §. szerint.

29. *A' Citatoria Instructio, és azzal való procedurára-nézve mik kívántatnak?*

A' Citatoria Instructio részéről, úgy az azzal való procedurára nézve a' Processus ellen tétetni szokott kifogásnak elkerülése végett a' következők szükségesek: a) Hogy abban mind az idéztetendő Felperesnek, mind az Alperesnek vezeték, és kereszt nevek, sőt ha többen ugyan azon egy nevék lennének, a' megkülömböztető tulajdonságok-is (nota characteristica) kitétetődjék. b) Hogy a' Per' Tárgyává lett Jók, vagy tett magok szükséges körülállásaikkal tökéletesen kitétetődjenek, úgy t. i. hogy ha Jók, minémű Jók, avagy felkelhetők-é, vagy fekvők? és ha felkelhetők, nemekre, számokra, vagy mennyiségekre, és érdemekre nézve, ha pedig fekvő Jók, Jurisdictionokra, melyekben fekszenek, helységekre, fekvéseknek szomszédjaikra, mennyiségekre, és miné-

műségekre nézve, úgy jegyeztessenek-fel, hogy azoknak valóságok, minéműségek, és menyiségekre nézve semmi kétséget ne lehessen találni. A' Tette-nézve annak idejét, helyét, megelőző és véle öszve-kaptsólt környűlállásait úgy kell eléhozni, hogy az egész valóságában a' Birónak azonnal esmeretes légyen. Ha hatalmasság' Tette kerül-elé, annak Tette' leírásában világosan kikell fejezni, hogy a' hatalmaskodó maga tulajdon Személlye szerint követte-é-el, vagy pediglen más-által tétette, és ki által? egyedül-é vagy többekkel? és kikkel? mert ezeknek kinem fejtésével a' Biró tökéletes Itéletet nem hozhat, kivált ha Communis Inquisitio kérettetik a' Felek által, mert ennek meghatározásában a' fenn eléhozott környűlállások oly' szükségesek: hogy azok nélkül tökéletességre a' Communis Inquisitio nem mehet, lásd mind ezekről a' T. 2. r. 26, és 82. t. c.) Hogy illő időpontra, vagy Terminusra tétődjék a' Citatio vagy Evocatio, az-az, hogy az Erdélyi Jurisdictiokbéliekre-nézve 8-ad napra, a' Magyar Országtól Erdélyhez ragasztott Jurisdictiokbéliekre - nézve 15-töd napra, és pediglen valamint fennebb a' Törvényes Idő-szakaszcáról szólva említettük, úgy hogy azon 8-ad vagy 15-töd nap törvényes Idő-szakaszbéli szabad vagy-is mives napra essék, lásd erről az A. 4. r. 1. t. 19. art.

Megjegyzés: Minthogy gyakorta megtörténik hogy a' Citatoria Instructio, vagy Fejedelmi idéztető parantsolat' megírása alkalmazásával minden környülállások tökéletesen tudva nintsenek, arra-nézve a' bévett Stylus a' kitudható több környülállásoknak a' Kereset' Rendében jobb móddal való feljegyezhetésekre-nézve, ezt a' kifejezést állította-meg, a' Citatoriában, vagy Evocatoriában bététetni: *Ratione praevia coram latius declaranda.*

A' Processus nemének megállítására - nézve pedig ezt: *Juxta Modum et Processum alias in similibus observari solitum.* — Mely kifejezésekkel az ezen pontokkal tétethető Processus ellen való kifogás elmelőztetik, azomban esziben tartván a' Felperes fennebb a' Keresetes-Levélnek készítése rendéről meg-irt Rendszabásokat, szorgalmasan ügyelvén arra, hogy ha mi környülállások a' Citatoria, Evocatoria, vagy Certificatoriából kimaradtanak volna, azokat a' Keresetes Levél' Rendében szorgalmasan feljegyezze.

30. *Mi a' Certificatio, mikor vagon helye, és hányféle?*

A' *Certificatio*, vagy-is hírtétel által értyük valamely törvényes cselekedetnek törvényes hatalom mellett véghezvitelének előreváló hírtételét. — Hellye vagon egy átallyában a' paraszt Embereknek Filialis vagy Ispány'

Széke' eleibe való idéztetésekben, az Executio-
nak véghezvitelében, a' Törvényes Remedi-
umoknak élésében, a' Szavattyasnak elállításá-
ban, a' régi Pereknek maradékokra való leszá-
lításokban, és a' panaszos Levél mellett kez-
dődni szokott legrövidebb fóllyamatú Perek-
ben, milyenek az A. 3. r. 8. t. szerint, az ha-
talmasan elfoglalt Jók' vissza-adattatására, és
ugyan azon rész 25-dik titulussa szerint a' Jegy-
ruha, és Özvegyi tartás' ajánlása mellett Férje-
iknek Jószágait kinem bortsáttani akaró Özve-
gyek ellen, az A. 3. r. 29. t. szerint a' köz-
helyek felosztására, ugyan azon rész 32. t. sze-
rét, a' kortsomárlás limitatiojára; a' 40-dik
titulus szerint, a' Malmak', és Gátak' leszállit-
tására, — az Határjegyek' kijártatására, vagy
megigazitásokra a' T. 1. r. 85 t. és az 1791. 49.
art. szerint, kibotsátandó Bisztosoknak kiké-
résekre instantia mellé való idéztetésekben.
Végezetre a' C. 5. r. 27. Edictuma szerint; a'
Productionale Forum előtt folytatandó Perek-
ben való idéztetésekben. Az honnan a' Certi-
ficationak következendő nemeit jegyezhettyük
ittén fel; a) Instantia mellé midőn valaki pa-
naszos Levélnek halgatásáról tudosittatik, a'
most megirt legrövidebb fóllyamatú Perekben.
b) A. 4. r. 1. t. 39. art. és a' T. Instr. 60. §. a'
harmad-hólnapi előrevaló hirtétel, a' régtől fog-
va fóllyamattokban megállott Pereknek, az

elhalálozott Peres Feleknek maradékaikra téendő leszállításokra-nézve. *c*) Eltíltó vagy-is Inhibitionalis, mely szerént az Allperes megnevezésin hozott terhelő Itéletnek tellyesítésbe való vételét ujj Itélet felett való Fejedelmi tiltó parantsolattal (Inhibitionale novummal) eltiltya a' Tab. Inst. 120. §. az A. 4. r. 1. t. 13. a. szerént. *d*) Az *Appellatio*ról való lemondás mellett jelentett ujj Itéletnek meghaltására való hírtétel (Certificatio ad excipiendum novum cedendo appellationi) a' Tab. Instr. 131. §. szerént, *e*) A' *Repulsio* okadására való hírtétel a' Tab. Instr. 159. §. szerént, melynélfogva az Executiót Repulsioval megakadályoztató közben-vetett repulsiojának Okadására meghivattatik. *f*) *Executiora* vagyis a' melyel Birói Itélet Contractus, vagy articulus mellett kiviendő Executióról tudositatik az a' ki ellen az Executio kiviendő az A. 4. r. 10. t. 1. art. szerént.

31. Mit értünk az *Instructio* és *Relatoria* által?

Azon irás mely magában foglallyá a' Citationak, Certificationak, és Admonitiónak foglalattyát Instructionak szokott neveztetni. — A' Regiusoknak, kik a' Citatiót, Certificatiót, és Admonitiót, avagy inhibitiót megtészik, arról adott hiteles bizonyításokat Relatoriának mondjuk, azon Személyt pedig kinek részére

vitetnek ezek véghez, egyszóval Exponensnek nevezzük, azért iten előbb az Instructio készítése módját, azután a' Relatoriáknak miként léendő leiratásokat kellett meglátnunk.

32. Az Instructio hány részekből áll, melyek azok, 's mit kell azoknak helyes készítéseiben követnünk?

Az Instructio ezen három Fő részekből áll: u. m. *Ingressus* vagy *kezdetből*, *Speciesfacti*, vagy a' *Tett*' leírásából, és *Petitio*, vagy *kérésből*. — Az *Ingressus* magában foglalja az Exponensnek, és annak a' ki ellen ez procedáltatni akar, kereszt és vezeték neveket, praedicatumaikat, ha vagynak, és ha az Exponens hivatalánál-fogva procedáltat, azon hivatalatis, azután azt: hogy törvényesen kívánt procedálni, és végezetre a' procedurának nemit, azaz: hogy admoneáltatni, certificáltatni, citáltatni, vagy inhibeáltatni akarja-é, 's ha zálagos a' Tárgy, melyben az Admonitio tétetik, nagyobb vagy kisebb Summával kínálattya-é? ha pedig *Certificatio Executiora*-é? vagy *Instantia* mellé, vagy valamely Törvényes menedék felett való-é a' *Certificatio*.

A' *Facti Species* azon Tettnek, mely felett procedáltatni kíván, világos, környülállásos, és rövid leírása. — Ennek készítésében pedig azon rendszabásokat kell követnünk, melyek feljebb Keresetes Levélbéli Tettnek leírásáról előre bo-

tsáttattak. A' Kérés annak feljegyzését foglalja magában, a' mit, tudniillik ezen lépése által kíván magának megadatni az Exponens, p. o. Nagy Káli Nagy Lajos Pusztá Sz. Miklósi Gáspár Pétertől Pusztá Szent Miklóson lévő két zállagos Sessioját kiváltani akarván, a' zállagban tartót a' zállag summának ajánlása mellett a' Jószág-
nak kibotsátására előre tartozik megintetni, azért a' megintető Instructiót e'szerént fogja készíttetni: annak most leirt három Fő Részeihez alkalmaztatva: és pedig az *Ingressus* N. Káli Tekintetes Nagy Lajos Úr, ki Fia Nagy Káli Néhai Nagy Andrásnak Feleségétől Kabos Máriától, az Urat Pusztá Sz. Miklósi Tekintetes Gáspár Péter Urat én általam szokott Jussomnak letétele mellett Törvényesen admoneáltattya, és egyszersmind ezen kezemben lévő egész zállag summával megkináltattya ily okon: (már ezután következik a' *Facti Species e'szerént*) Az Exponens Úrnak fenn említett édes Anyja' Osztályos Részében Nemes Kolo's-Vármegyében Pusztá Sz. Miklóson a' Falu' derekában Novo Petru, és Dávid Juon két Colonicalis Te'l k e i Curia helyett assignáltattak vala, utánna kiszakasztott külső Allodiaturákkal egygyütt, de ezen Rész-Jószágot a' távúl-létel miatt nem használhatván 1782 Észkendőben Apr. 24-én költ, és mássában ezennel az Úrral közöltető Contractus szerént 600, hatszáz M. fo-

rintokban tizenöt Esztendőökig kiválthatatlanúl zállagban általadta az Úrnak, minthogy pedig ezen Jószág mint törvényes Örökössét az elzállagosító Aszszonynak, egyenesen az Exponens Urat illetné, nem múlatta-el az Exponens Úr az Urat több ízben a' zállagos summának felvételére, és a' Jószágnak kibotsátására barátságosan megtanálni, de az Úr mind e' mái napig azt az Exponens Úrnak nagy kárával elmúlatta telyesíteni; (a' kérés következik e' szerént) annakokáért mostan az Urat én általam Törvényesen admoneáltattya, és egyszersmind az egész 600. hat-száz M. forintokból álló, és itten kezembe lévő zállag summával megkináltattya, tessék az Úrnak most mindjárt, vagy legfeljebb 15. napok alatt ezen zállag summát felvenni, és a' megirt Jószágot kibotsátani, melyet ha az Úr cselekszik, az Exponens Úr jó-neven fogja venni, a' különböző esetben pedig protestáltatván költségeről, fáradságáról, a' Jószág' haszonvételéről, és a' morosítás' büntetéséről, azt fogja követni az Úr ellen, a' mit a' Törvény, és igazság hoz magával, légyen azért ez az Úrnak hírével, és tudtára, et iterum protestatur.

33. A' Relatoriáknak helyes készítéseken mire kell vigyáznunk?

A' Relatoriáknak készítéseken a' következőkre kell ügyelni ut. ni. — 1) Hogy azok

IV. Darab. 5

azon Itélő-Székhez útasitassanak, melyhez a' *Procedens Regius* tartozik, vagy a' kitől kibotsáttatva vagyon, úgy t. i. hogy ha Szólga-Bíró, vagy Vármegyei Assessorok a' *Generalis Szék*hez, ha Cancellisták a' Felsőleges Fejedelmhez. — 2) A' Vármegyei *Regiusok* magok szolgálattyaok' ajánlása mellett jelentsék egész alázatossággal, hogy kitől, kihez, és mi végre küldettettek, a' *Relatoriának* kezdetében, melynek leiratásával. 3) Az árkus papiros' közepében felírják *Instructio*. 4) Azután elől kezdve az *Instructiót* szóról-szóra leírják. 5) Ennek bévégzése után tegyék-ki mikor, az-az: mely napon, hónapban, és esztendőben mentek-el azon helyre, és Személyhez, az hová, és melyhez küldettettek, az ellen miként procedáltak, és a' procedurára mit felelt a' megintetett *Idézettett*, vagy *Certificaltatott*, avagy *eltiltatott Személy* a' *Feleletett* szóról-szóra béírván. 6) Ezekután arról, hogy a' dolog úgy ment legyen véghez, a' mint leirattatott, hiteles bizonysgot tegyenek, és magok' ajánlása mellett neveiket alája-írják. 7) Az e'szerént elkészített *Relatoria* küldendő *Levél*' módgyára fogattatik-össze, 's annyi *petséttel*, a' mennyin vóltak a' *Procedens Regiusok*, bépetsétteltetik, és a' tiszta külső részére a' *Generalis Szék*' *Tagjainak* közönségesen adattatni szokott *Titulusnak* felírása mellett azon *Szék*hez útasittatik a' nélkül hogy

a' Szék' helye felirattatnék. 8) Az így bépe-
 tsételve elkészített Relatoriát felnyitás végett
 köteles az Exponens a' Vármegyéken a' Fő-Is-
 pányhoz, a' Vidékeken pedig a' Fő Kapitányhoz,
 vagy valamely Vármegyé', vagy Vidék' Fő-Birájá-
 hoz, Vice-Kapitányához, vagy Nótáriussához
 bényújtani, mert különben törvényes ereje nem
 léssen, a' Városokon pedig a' Fő-Biró, vagy
 Hadnagyhoz, vagy Nótáriushoz, a' Székelyek
 Marus - Széken-kívül Relatoriával nem élnek,
 hanem csak Testimoniumokkal, azért nállok e-
 zen formálítások nem szükségeseek. Marus Szék-
 ben pedig a' felnyitás Fő, vagy Vice Király-
 Biróhoz, vagy Szék' Nótáriussához tartozik.

Nagyobb világosításnak okáért a' fennebb
 irt Instructioval tett Proceduráról készített Re-
 latoriát ide vettyük, feltévén azt, hogy Proces-
 sualis Szólga-Biró procedált vele. — — Aján-
 lom Nagyságtok, Kegyelmeteknek alázatos szól-
 gálatomat!

Jelentem alázatosan Nagyságtoknak, Kegyel-
 meteknek, hogy ezen folyó 1802 esztendőben
 Septembernek 7-ik napján Nagy Káli Tekinte-
 tes Nagy Lajos Úr engem Tisztem, és hivata-
 lom szerint megkeresvén, szokott Jussomnak
 letétele mellett küldé-el, az ide alább irt, és ke-
 zembe nyújtott Instructioval, és abban megirt
 Contractussal, és summa pénzel, az alább meg-

nevezett helyre, hogy aszal procedálnék, mely-
is szóról-szóra így vala megírva:

I n s t r u c t i o .

*Ide a' fennebbirt Instructiót szóról-szóra
bé kellene írni, de rövidségnek okáért elhagy-
juk, és csak a' Relatóriának több részeit írjuk-le.*

Én-is azért Tisztem, és Hivatalom szerént a'
fennirt napon, hónapban, és esztendőben, a' ke-
zembe adott fennebb leirt Instructioval, és hoz-
zá tartozókkal elmentem ezen Nemes Kolo's-
Vármegyének Alsó Kerületébe Pusztá Sz. Mik-
lós nevezetű Helységbe, ottan lévő Pusztá Sz.
Miklósi T. Gáspár Péter Úr' Nemes Udvar-Há-
zához az holott-is a' most Tisztelt Urat Sze-
mélyesen találván ő kegyelme előtt a' fennirt
Instructiót szóról-szóra felolvastván, a' kezem-
be vólt egész zállag summával megkináltam,
és az Instructioban bővebben megirt Jóság-
nak kibotsátására törvényesen admoneáltam,
mely Admonitiomra tön ilyen feleletet: *értem,
hallom, párt kívánok.* Mely Admonitio én
általam e'szerént, menvén véghez, irtam-meg én-
is Nagyságtoknak, Kegyelmeteknek, fide mea me-
diante (vagy igaz Hitem-szerént) szokott petsé-
tem, és tulajdon kezem' alájairása alatt a' fenn-
jegyzett helyen, napon, és Esztendőben.

Nagyságtoknak, Kegyelmeteknek alázatos szolgája

Komis László.

Tekintetes N. Kolo's-Vármegye' egyik Hites Szólga-Birája.

A' befogás után-való külső Titulussa pedig ez:
*Illustrissimis, Spectabilibus, Magnificis,
 Generosis, Egregiis, et Nobilibus Domino
 Dominis Supremo et Vice Comitibus, Supre-
 mis et Vice Judlium, caeterisque Juratis
 Assessoribus et Notariis Inclytæ Sedis Ju-
 diciariæ Nobilium Inclyti Comitatus Kolos
 Domino, Dominis humillime colendissimo,
 observandissimis.*

Megjegyzés. Ha Gubernialis, vagy Tabularis Cancellisták procedálnak Instructióval fennebb mondám, hogy a' Felsőghez útasítsák Relátijokat, melynek elkészítésében csak az a' külömbség vagon, hogy: a) Deákul írják, és pediglen úgy, hogy az előre megszóllitást ily formán botsátván: *Sacratissima Coesareo Regia et Apostolica Majestas Domine Domine nobis naturaliter Clementissime, Benignissime!*

Utánna azon módulag, valamint a' Vármegyei Regiusok jelentik kitől, hova, és mi vegre küldettek. A' Deák' Stylus formái szerint, és ezután az Instructiót maga valósága szerint leírván a' Procedurának mikor, és miként lett véghez-menetele' környülállásait, valamint szintén Testimoniumot-is a' Deák Stylus' formái szerint leírván, Ő Felsőgének hosszas életet, és szerentsés Uralkodást kívánva subscribálják. Nagy Levél módgyára befogva bépétsételik, és az Ő Felsőge Titulussa' felírása mellett Ő Fel-

ségéhez útasittyák, melyet azután a' Királyi Tábla' Praesesse, vagy valamelyik Itélő-Mester, avagy a' Provincialis Cancellarius, vagy valamelyik Gubernialis Secretárius nyithat-fel, a' mely felnyitás valamint az Alsó Jurisdictionoknál, úgy szintén a' most megirtak által, e'szerént szokott megtéetni, hogy t. i. a' petséket tartó papiros szélit ollóval olyan tsinosan kivágják, hogy a' petsét maga épségében megmaradjon, 's azután azt írják. Anno p. o. 1822 apert. per N. N. Supremum Inclyti Comitatus N. N. Comitem vel Supremum Judlium, vel Notarium, aut Cancellarium Provinciale, vel Secretarium Guberniale, Magistrum Protonotarium, vel Praesidem Tabulae Regiae. 2) A' Vármegyei, és Vidéki Szólga-Birák Hivataloknál fogva tsak egyedül procedálnak Instructio mellett, az Assessorok pedig ketten. 3) A' fennírt Admonitoria Instructioból és arról-való Relatioból egész útasítást lehet venni a' többféle Instructióknak, és Relatoriáknak megkészítésekre, mert a' mi az Instructiót illeti, annak csak Ingressussára, és petitiojára-nézzvé jöhetnek valamely közönséges változások, a' Facti Species a' Tárgytól függvén, azért azokat a' változásokat summásan ezekben jegyezzük-fel, t. i. a) Ha az Instructio Citatoria az Ingressusban az admoneáltattya helyet kell tenni Citáltattya, utánna vetvén a' Törvényes Széknek nemét,

melyre citáltatik Generalis, vagy Partialis Székere, és a' Terminust a' melyre citáltatik tudniillik 8-ad napra-é vagy 15-öd napra? p. o. Törvényesen citáltattya ezen Tekintetes Nemes Kolo's-Vármegyének közelebbbről akárholott-is tartandó Generalis Székére, vagy Felső, avagy Alsó kerületébéli Partialis Székére, mától-fogva Törvényesen számlálendő 8-ad napra, —

b) Ha Certificatoria az Ingressusban az Admoneáltattya helyett *Certificáltattya*, és mint-hogy a' Certificatió sokféle, tehát annak nemét-is ki-kell tenni Instantia mellé-é? Executiora-é? Repulsio okoskodására-é? Novum cedendónak meghalgtására-é, vagy az Inhibitinak Novumára-é? 's megint mitsoda Terminusra, és mitsoda Forum' eleibe ily formán: Törvényesen Certificáltattya mától-fogva törvényesen számlálendő 8-tzad napra Executiora, vagy törvényesen Certificáltattya ezen Tekintetes Nemes Kolo's-Vármegye' Törvényes Derék Székére panaszos Leveiének meghalgtására, vagy Repulsio' ok-adására, vagy *Novum cedendo Appellationi* bévételére, mától Törvényesen számlálendő 8-ad napra *iuxta Modum et Processum alias in similibus observari solitum.* c) A' Petitióra-nézve hasonlólag ezen formulák az Admoneáltattya helyett tétetődnek, ezzel az hozzáadással, hogy a' Cita-tióban, úgy az Instantia mellé, vagy Novum,

avagy Repulsio' okadására-való Certificációban ezen formula után: *iuxta Modum et Processum alias similibus observari solitum* még ez adattatik-kozzá: *Ratione praevia coram latius declaranda*, és végezetre minthogy ezek megjelenésit kívánnyák az idéztetettnek, ezen forma helyett, melyet ha az Ur tselekszik, az Exponens Úr jó-neven fogja venni, ezt kell tenni a' mikorra, és az hová az Úr akár megjelenik, akár nem? az Exponens Ur az Ur ellen azt fogja elkövetni, a' mit a' Törvényes Rend, és igazság hoz magával, légyen ez az Urnak hírével, és tudtára, et protestatur. d) A' mi már a' Relatoria készítésit illeti, a' most fennirt változásokhozképpest a' Regius-is a' Procedura nemének kitételében fogja alkalmaztatni, még pedig úgy, hogy az idéztetettnek Flustyéről tette-é, vagy Jószágáról, nyilván fogja kijelenteni p. o. Én-is azért a' fennirt Hónapban, és Napban a' fennirt, és kezemben adott Instructioval Tisztem, és Hivatalom-szerént elmentem a' fenn-is megirt Nemes Kolo's Vármegyébe Pusztá Szent Miklóstra, Providus Kimpján Juon Pusztá Sz. Miklósi Tekintetes Gáspár Péter Ur' Jobbágya Házához, kit-is előmbe hivatván ő előtte a' fennirt Instructiót felolvastván, és Oláh-nyelven megmagyarázván, ő általa Kimpján Juon által az Instructióban bővebben megirt dolog felett most tisztelt Gás-

pár Péter Urat mától számlálendő nyolczad napra citaltatám ezen Tekintetes Nemes Kolo's Vármegyének közelebbről tartandó Törvényes Generális Székére Törvénybe, vagy certificáltatám ezen Tekintetes Nemes Kolo's-Vármegyének közelebbről tartandó Generalis Széke eleibe panaszos Instantiának, vagy novum cedendo Appellationi meghalgtásra, avagy Repulsionak ok-adására, vagy certificáltatám ki viendő Törvényes Executiora. 4. Az *Evocatio*ók Fejedelmi parantsolat mellett szoktak tétettetni, azért az illyetén parantsolatok készítéséről alább eléhozandó Rendszabások rendében erről-is megemlékezünk. —

34. *Mit értünk a' Pernek ki-kiáltatásán? hól és miként szokott megtétettetni?*

A' ki-kiáltás nem egyéb, hanem az Allperesnek az ellene indított Pernek a' Törvényes Itélő Szék előtt való felvétele' alkalmatosságával az Itélő Szék' Dictaturáján ujjabbani Perbe való idéztetése, vagy-is megszóllittatása, szokott pedig a' Dictatura Jegyzője által az Elöl-ülőtől vett parantsolat mellett a' Keresetes Levél külső felírásának elolvasása-után ezen formával: *kiáltatik előbbször, másadszor, harmadszor* megtétetni, mely alkalmatossággal, ha az Allperes részéről maga vagy Procuratorra megjelennek, a' Perhez hozzá szóllani azonnal megengedtetnek, hogy ha pedig senkisen

jelenik-meg, a' kikiáltó Actuarium a' Proclamationnak feljegyzése alkalmatosságával, mely így szokott megtétni. A' Keresetes Levél külső aljára Die T. mense T. anno T. p. o. *proclamata est praesens Causa in Dictatura Incl. Tabulae Regiae per N. N. Juratum Tabulae Regiae Scribam, et Notarium*, vagy 1822. September' 4-kén Tekintetes Nemes Kolo's-Vármegyének Generális Széke' Dictaturáján a' jelenvaló Per' kikiáltatott Istvánfi Péter itt Vármegyei Scriba által, vagy még rövidebben: *proclamata die 4-a Septembris 1822. per N. N. Actuarium*; e' szokott feljegyeztetni *pro I. nemo* a' mely annyit téssen, hogy az Alperes részéről senkisémet jelent-meg. —

Következett ez a' Trina forensis proclamatio helyett, melyről Mátyás 6. D. 77. art. Ulászló 1. D. 58, a. 2. D. 7. art. szóllanak, nyomát láthatod a' T. 2. r. 18. titulussa 7 §-ban.

35. *Mit értünk a' Comparition, vagy megjelenésen? és elmulatásának mi a' következése?*

A' megjelenés vagy *Comparatio* a' proclamationnal tellyesedésbe vett Citationnak, vagy Evocationnak Szülemennye, és azon tettet jeltenti, mely szerint a' Törvénybe idéztetett Alperes a' Törvényt kiszolgáltató Biró előtt, az arra meghatározott Idő-ponthan elé áll. E' kétféle Személyes a' midőn az Alperes maga tu-

lajdon Személlyében jelenik-meg az A. 4. r. 1. t. 15. art. szerént, és nem Személlyes, mely szerént a' Perbe idéztetett maga Személlyesse, vagy-is Procuratora által áll-elé Perének védelmére, ugyan azon art. szerént. Ezen megjelenés elmúlatásának mint a' Törvényes Birónak hatalma megvetésének következése az, hogy az Alperes a' megnem jelenés úttyán a' Felperes' egész keresetén marasztatik, az-az: mind annak megtételére köteleztetik; a' mit a' Felperes keres az A. 4. r. 1. t. 15. art. szerént, tsak hogy a) Keresete megbizonyitva légyen. b) Természet, Isten, és Haza' Törvényne ellen ne légyen. c) Azon esetben-is ez az Alperest terheli, a' mikor Személlyesen megjelenni köteleztetvén, tsak Személlyesse által jelenik-meg, az A. 4. r. 1. t. 15. a. szerént, ha tsak törvényes mentő okot, vagy-is óllyant, a' mely lehetetlenséget foglal magában, b'bizonyítani nem tud a' T. 2. r. 50. t. szerént, azomban hogy ha óllyan történet adná-elé magát, hogy azon egy Személy ugyan azon egy időre két különböző Itélő Szék eleibe Személlyes megjelenésre lenne Perbe idéztetve, az ilyen esetben, ha egyikén Személlyesen megjelenik, a' másikon procuratora által-is minden terhelés nélkül jelenhetik-meg, mert lehetetlenségre senki sem köteleztethetik az A. 4. r. 1. t. 38. a. szerént. — Ellenben ezen mentség megszű-

nik, ha az egyikre, vagy mind a' kettőre nem Személyes megjelenésre vagyon idéztetve, mert itten semmi lehetetlenség a' megjelenésben nintsen. A' Felperesnek egész készülettel kellettven a' Perbe szállani, bém bizonyító írásainak fogyatkozásából való mentsége bé nem vétethetik a' Tab. Instr. 40 §, és a' T. 2. r. 84. t. 5. §. szerént, ellenben az Alperesnek helyyes okokból Dilatio, vagy-is idő-haladék engedtetik, a' Tab. Instr. 53, és 59. §. szerént.

IV. FŐ-CZIKKELY.

A' Pert késleltető módokról.

36. *Melyek a' Pert késleltető módok?*

A' Pert késleltető módok közé számláltatnak a) *Dilatio és Prorogatio* vagy idő-haladék. b) *Prorogata*, és c) a' Pernek a' perlekedő Feleknek maradékokra való *leszállítása* (*Condensio Causae in Haeredes.*)

37. *A' Dilatio miben különbözik a' Prorogatiótól, és mit kell értenünk ezek által, miént lehet Dilatiót nyerni, 's mi a' büntetése, az ok-nélkül Dilatioval élőknek?*

A' *Dilatio*, és *Prorogatio*, melyek között csak az a' különbség vagyon, hogy ez határozatlan, ama pedig meghatározott idő-pontú, nevek alatt jön azon birói Itélet, melynél fogva a' már elé-vett, és Seriesbe iktatott Pernek

ellátását törvényes fontos okokból más Időszakra halasztja. A' Törvényes okok, melyekből ez megengedtetetik azok: a' T. 2. r. 59. t. szerint, a' melyek valamely erköltsi, vagy természetes lehetetlenséget foglalnak magokban millyenek; a' betegség, a' nagy víz áradások, uttyában Tolvajok, vagy ellenkező Fél'emberei általvaló megfosztatások, Szüléknek, Gyermekeknek, vagy Testvéreknek Feleségeknél történt halálok, mert ezekben, és az ezehez hasanló esetekben a' meg-jelenés méltán lehetetlennek állitathatik. Kérettetik ez a' Per' fóllyamattyában azon birói Széktől, mely előtt a' Per' függőben vagon, 's ha megtagadtatnék, szabadsága vagon az azt megkivánónak Recursus' úttyán a' Felséges Királlyi Guberniumhoz fóllyamodni, mert ha a' megnem jelent Allperes' megnem jelenésének helyes mentsége bévehető, annyival inkább helyye lehet a' megjelent Alperes Dilatio kérésének. — *Regentén* a' mint láthalni Mátyás 2. D. 6. art. a' Dilatiót csalárdúl kéréők nyelv váltságon marasztattak, 's a' mint Ulászló 1. D. 14. art. bizonyittya, az Itélő Szék' Házából magok, vagy Procuratoraik addig ki sem bocsátattak, mig eleget nem tettek, vagy kezeseket nem állítottak; mostan pedig a' Tab. Instr. 152. §. szerint a' költség, és ez-által okozott kárnak megfordításán - kívül méltatlanság' büntetésén marasztatnak.

Megjegyzés: a) A' Dilatio vagy Prorogatio kérés Per' fóllyamattában ilyen formán szokott készítettetni, p. o. Az Alperes N. N. legitimált Procurátora által minekelötte ezen Perhez szólhatna, *solemni cum Protestatione Dilatitot kér a' következendö okokból.* (Itt már az okok bébizonyító irásaikkal együtt elészámálaltatnak) b) Szokott pediglen közönségesen adattatni a' következendö törvényes Időszakaszig, ha tsak a' környülállások hosszabb időre való megengedését nem sürgetik, mert az ilyen esetben: a' józan okosság, és ezen menedéknek czéllya, mely az, hogy a' peres Fél meghalगतatlanúl igazságától elne zárattassék önként azt kívánnyák: hogy elegendö Idő szakasztassék a' Dilatoria szorúlnak maga mentsege' megszerezhetésére.

38. *Mit értünk a' Pernek leszállításán, miért szükséges, és miként tétetik?*

A' Pernek maradékokra leszállítása által értyük azon Törvényes lépést, mely szerént a' perlekedö Felekből egyikének, vagy másikának, avagy mind kettőjeknek a' Pernek folyta alatt lett elhalálozásokkal a' Per az elhalálozottnak örökösseire leszállittatik. Szükséges ez azért, mert a' meghóltak sem nem perelhetnek, sem megnem pereltethetnek, annálfogva ezen Törvényes lépés-nélkül a' Pernek annyival-is inkább félbe kellenék szakasztódni, hogy

Perbe idéztető Felperes, és idéztetett Allperes-nélkül a' Per nem folyhat, már pedig meghólt Felperes maradéka az Alperest nem idéztette, 's a' meghólt Alperes maradéka sem idéztetett Perbe, tehát ezek között a' leszállítás-nélkül a' Biró ki előtt a' meghóltanak maradéka esmeretlen, igazságot nem szolgáltathat. Szállittatik pedig a' Per az örökösökre azért; mert ezek az örökösödésnél-fogva képviselői meghólt elejeknek, 's ennél fogva valamint az Örökségben, úgy az azon fekvő Terhekben-is Elejeknek Személyeseik — 's továbbá minthogy a' Perbe való idéztetés reájok intéztetve nintsen, szükségesképpen kellett a' Törvényhozónak előre gondoskodnia arról; hogy az illetén Terhekben következett örökösök tudósíttathassanak, mely ezen leszállítás-által történik-meg: fundáltatik a' T. 2. r. 51, és 61. t. a' Tab. Instr. 60. §-án, és az A. 4. r. 1. t. 39. articulussán. — Szokott pedig a' három hónapi hírtétel mellett valón kívül a' Procuratori Allegatiók' folytatása' rendében Levata formában tétetni, a' mint t. i. a' leszállító Fél következő feliratását akarja leírni előre botsáttya a' leszállítást ilyen formálag:

A' Felperes legitimált Procuratora által törvényes Tudomány-tétel mellett (Solemnium Protestatione) ezen Pert az (ekkor 's ekkor itten a' közbe-jött halál' idejét kiirván) meghalálozott Alperesnek N. N. tör-

vényes Maradékaira, és Örökösseire ezennel leszállítja. —

39. *Az három hónapi hírtétel mellett való leszállításnak mikor vagyon helyye, és mit kell e körül megjegyeznünk?*

Az három hónapi hírtétel mellett való leszállításnak (az A. 4. r. 1. t. 39. art. a' Tab. Inst. 60. §-sával öszvevetve) helyye vagyon akkor a' mikor valamely Per 12. vagy több Esztendőktől-fogva elévétellenül áll, 's az alatt a' perlekedő Felek vagy mind, vagy azok közül valamelyik meghalálozott, mert ha egyiksem halálozott-meg, kinek-kinek a' maga Tette tudva lévén, ezen hírtétel és leszállítás szükségtelen. Három hónapi hírtétel mellett való leszállításnak mondattatik ez azért: mert a' Felperes Perét másképpen nem folytathattya, ha tsak azon Törvényes Időszakasz előtt három hónappal Alperessét leszállítás mellett nem Certificáltattya a' Pernek folytatására, 's az ilyen Certificatió ellen semmi kifogásnak nintsen helyye másképpen, hanem ha későbbre mintsem kellett, tétetett, azért a' Trimestralis Certificatióról költ Relatoriának bémutatása mellett a' Per azon lépésben, a' melyben megállott vala, folytattatik. Az három hónapi hírtételről való Instructio következő három részekből áll u. m. a) Azon Tettnek mely felett, azon időnek melyben a' Per' indittatott és

b) Azon lépésnek, a' melyben megállott rövid leírásából, és c) A' kihólt Fél' maradékára-való leszállításból p. o. a' fennebb eléhozott zállagos Processusról tegyük-fel azt, hogy az Alperes Pusztá Sz. Miklósi Gáspár Péter, János nevezetű Fiát hagyván maga után, meghalálozott, és a' Per' derekas felelete mellett 13 esztendőől-fogva függőben hevert, tehát ha a' Felperes Nagy Lajos azt folytatni kívánja, tartozik három hónapi hirtételt előre bocsátani ily formán: *Titt. Nagy Káli Nagy Lajos Úr az Urat Pusztá Sz. Miklósi Gáspár János Urat, ki Fia Néhai Gáspár Péter Úrnak én általam szokott Jussomnak letétele mellett, mától törvényesen számlálendő három hónapra Tekint. Ns. Kolo's-Vármegyének ahárholott-is tartandó Generalis Székére Certificáltattya ily okon: Tudva lehet az Úr előtt hogy az Exponens Úr az édes Attya ellen Pusztá Sz. Miklóson az Exponens édes Anyjának részében jutott, és Curiának assignált, de azután az Úr édes Attyának elzállagosított két paraszt Telkek, és Allodiumok iránt 1802-dik esztendőben Septembernek 2-ik napján Pert inditván Tekintetes Nemes Kolo's-Vármegye' Törvényes Derék Széke előtt, és az Actoratus, és Processus Exceptiokon még a' múlt 1805-dik Esztendő Januarius' 20-án*

és részszerént Augustus' 24-kén általmenvén ugyanazon Esztendő' September' 14-kén az akkori Alperes' derekas feleletére megkívánató Replica tétel végett az Exponens Úrnak általadattatván, azolta ezen lépésben mind e' mái napig elévétetlenül állott, ezen Pert annakokáért, az Urra, mint a' fennirt akkori Alperes Úr tulajdon Fiára, 's annál fogva Törvényes maradékára, és a' kérdésben forgó Jóknak Birtokossára ezennel Törvényesen leszállítván, én általam Törvényesen Certificáltattya az ilyenekben a' Törvényektől kiszabott út, és mód-szerént mától számlálendő három hónapok' eltelésével a' fennforgó Pernek a' tisztelt Generalis Szék előtt leendő folytatására, a' mikor, és az hová akár jelennyék-meg az Úr, akár nem, az Exponens Úr maga Perét folytatván, azt fogja az Úr ellen elkövetni, a' mit a' Törvény, és igazság hoz magával, légyen azért ez az Urnak hírével, és tudtára, et protestatur.

A' Prorogátákról.

40. Mit értünk a' Prorogáta' Jussa által? 's kikre terjed?

A' Prorogáta' Jussa által értyük a' Törvényeknek azon Jótéteménnyit, melynél-fogva bizonyos Személyek bizonyos idő alatt Perrel

nem fárasztathatnak, terjed ezen Törvények' Jótéteménye — a) A' Törvénytelen időkorú Árvákra, a' T. 1. r. 129 t. szerint. b) Az újonnan kinevezett Fő-Papi Méltóságokra (Praelatusokra) a' T. 2. r. 50 t. szerint. c) A' Nemes Özvegy-Aszszonyokra, az A. 4. r. 2 t. szerint. d) A' Fejedelem, és Ország rend-kivülvaló dólgainak eligazítására rendeltettekre, az A. 4. r. 1. t. 41. art. és 2. t. szerint, kikhez járúlnak az Hadban foglalatoskodó Katonák-is, Mátyás 6. D. 7. art. szerint.

41. *A' Törvénytelen időkorbéli Árvák Prorogátájoknak mi a' fundamentuma, meddig tart, és mikor nem használ?*

A' Törvénytelen időkorbéli Árváknak Prorogátájok fundáltatik az ők gyenge idejekben, és gyáva sorsokban, és az ebből a' köz-társaság' jova' elémozdítására rendeltetett Ügyelőknek azon kötelességekben, melyszerént ezekhez mint Ügyefogyottakhoz könyörületességgel viseltetni köteleztetnek azon okból-is, hogy Szüleiknek elvesztésekkel Tutorság alatt-is elegendő bátorságban lenni nem tartattatnak, a' mint ezt a' T. 1. r. 129. t. bévezető, és első §-saiból kihúzhatni.

Innen vagyon az, hogy a' ki az ilyen Árvákat Törvényes időkor előtt Perbe idéztetné, az idéztetettnek Dijja' megfizetésével büntettetik

a' T. 1. r. 132 titulussa-szerént; tart ez a' Törvényes időkorak vagy-is 12-dik Eszrendőnek eléréséig, a' most irt T. 1. r. 129. t. szerént. A' T. 1. r. 130 t. az ilyetén Árvákat ezen Törvény' Jótéteménnyétől elrekeszti az olyan Perekre-nézve, melyek Szüléik' életekben inditattak, 's a'szerént szállottak reájok. A' T. 1. r. 131. t. pedig azon Perekre-nézve a' melyekre az Árvák' nevében tett ellent-állások, és mondások adtak okot, p. o. a' béiktatásnak, határ-jegyek' jártatásának, szemmel-való megvi'sgáltatásnak, vagy köz-vallatásnak ellentállván, melyekben ha az ellentálló Árvának hitletétel íteltetnék, arra a' Törvényes időkorak elérése előtt tsakugyan nem szorittathatik a' T. 1. r. 130. titulussa-szerént.

42. *A' Nemes Özvegy-Aszszonyoknak Prorogátájok' fundamentuma mi? miért nem élhetnek ezzel a' Városi, vagy nemtelen Embereknek Özvegyeik-is, és a' Nemes Ember' Özvegye ezen Jussától mikor zárattatik-el?*

A' Nemes Aszszonyok Prorogátájoknak fundamentuma a' Férjek' halálából származott szomorúság, a' maradott Jóknak esmeretlen állapottyából származott azon veszedelem, nehogy Urok' mellékes Attyokfiai által megtámadtva mint a' Törvénykezéshez nem értők, megkárosittassanak.

Noha a' gyászos szomorúság a' Városi Pól-

gároknek, és más Nemteleneknek Özvegyeiket is egyaránt érdekli, mivel mindazonáltal ezekre Nemesi Jóságok, melyeknek óltalma' tekintetéből leginkább állittatott-fel ezen Prorogáta, nem szállanak, a' Prorogáta' Jótéteményivel sem birhatnak.

A' Nemes Aszszonyok-is tsak úgy részesülnek belőlle, ha erről Fejedelmi parantsolatot vesznek, és azt az illő Itelő-Székeknek béműtattják, vagy-is kihirdetik, melynek ereje a' Férjnek halálától-fogva számlálendő egy esztendő, 's három-napig tart, 's valamint másokat attól, hogy az ezzel élő Aszszony ellen semmi Pert ne indithassanak, úgy szintén az illetén Özvegyet-is mások ellen indítandó, vagy folytatandó Perektől elrekeszti, melyre-nézve ha a' Prorogátával élő másokat Perrel fárasztana, azonnal másoknak-is útat nyit az ellene-való Per' folytatására.

A' Fejedelmi fenn említett parantsolatnak formája ez:

Nos Leopoldus etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit Universis, et singulis: quod nos condignum habentes respectum (vel condignam rationem) Viduitatis, et Orbitatis Nobilis Foeminae T. T. Egregii quondam T. de T. relictae Viduae, in quam ipsa ob recentem dicti quondam Domini, et Mariti sui mortem de-

venisse nobis perhibetur, Universas et quaslibet ejus causas, tam per ipsam contra alios, quam per alios quoslibet contra ipsam ratione quorumcunque negotiorum suorum, Bonorum, et Jurium, Portionumque Possessionariarum, rerumque quarumlibet mobilium ubivis intra ambitum haereditarii Principatus nostri Transsilvaniae, partiumque eidem reincorporatarum existentium habitarum jam antea motas, vel in posterum quovis modo movendas, imo etiam a Praefato Marito, et Domino quondam suo in ipsam derivatas, et quomodocunque condensas intra unius integri anni Circulum (Curriculum) et trium dierum spatium a die obitus Praefati Mariti sui computandum gratiose, et clementer differendas et prorogandas esse duximus, prout differimus, et prorogamus praesentium per vigorem. — Proinde Vobis Illustribus, Magnificis, Generosis, Egregiis, Nobilibus, Agilibus, Prudentibus item ac Circumspectis Consiliariis nostris Regii in dicto Magni Transsilvaniae Principatu Gubernii Actualibus Intimis, Magistris nostris Protonotariis, ac Juratis Tabulae nostrae Regiae in eodem Magno Principatu Transsilvaniae Judiciariae Assessoribus, sic et causarum nostrarum Publico Fiscalium Directori, Supremis item et V. Comitibus, Supremis Judicium, Jurassoribus Notariis Sedriarum, quorumcunque Comitatum

saepedicti M. Transsilvaniae Principatus, partiumque eidem reincorporatarum, Supremis item V. Capitaneis, Supremis, V. Judicibusque Regiis, Jurassoribus, et Notariis quorumvis Districtuum, Sediumque Siculicalium, Prudentibus denique, ac Circumspectis Primariis, Regiisque Judicibus, caeterisque Juratis Senatoribus, ac Civibus Sedium, Districtuum, Civitatum, et Oppidorum nostrorum tam Saxonicorum, quam aliorum, cunctis etiam aliis Judicibus, et Justitiariis antelati haereditarii nobis Transsilvaniae Principatus, et partium eidem reincorporatarum praesentium notitiam habituris, harum serie committimus, et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus a modo deinceps vos quoque intra tempus praespecificatum praescriptas annotatae T. causas universas pro dilatis, et prorogatis habere debeatis, et teneamini, neque eandem ad quorumvis Instantiam vestro adstare Judicio, et Judicatu cogere, et compellare, aut ipsam propterea in persona, rebusque ac bonis eiusdem Universis impedire, turbare, molestare, et damnificare praesumatis, vel sitis ausi, modo aliquali, secus non facturi, praesentibus perlectis exhibenti restituti. Datum in L. R. Civitate nostra Claudiopoli die vigesima Martii anno Domini millesimo Septingentesimo Nonagesimo primo.

A' Prorogáta' Jussától elrekesztetnek még a'

következendő esetekben a' Nemes Özvegy Aszszonyok, u. m. 1) Ha Urát álnokul megölte. 2) Ha maga vétkes cselekedeteivel okot szolgáltatót az együtt-lakástól-való feloldozásra. 3) Ha Fő-váltságra íteltetett, mert a' T. 2. r. 43 t. szerint ezen esetben minden Jussait elveszti. 4) Ha a' házassági szövetség' megsemmisítésével Urától egészen elválasztatott, mert a' hól semmivé lett a' Házasság, semmivé lettek az abból folyó keresztek-is.

43. *A' Praelátusi Prorogátának mi a' fundamentuma, meddig tart, és minő Jókra nézve?*

A' Praelátusi Prorogáta jussának fundamentuma a' Praelatussággal nyert Jók állapotjának tudatlansága, avagy a' mely tsak ugyan annyit tészon, hogy a' Praelátusok ujonnan nyert Hivataljok után járó Jószágaiknak állapottyokkal esmérkedve nem lévén Jovaikban az ebbéli tudatlanság miatt könnyen megkárosíthatnának, tart ez Esztendeig a' Jóknak általvétele' napjától kezdve, a' T. 2. r. 50. t. szerint, mely idő alatt a' Jókat Tárgyazó Levelekkel megemérkedhetnek. Hogy pedig a' Praelátusok ezen Törvény' Jótéteménnyivel élhessenek szükséges: 1) Hogy ujonnan kinevezett Praelátusok légyenek, mert ha régiek, akkor a' magok Jovaiknak állapottyokat, és az azt tárgyazó Leveleket tudhattyák, és ennél-fogva Prorogátára

se szükségek, se jussok nem lehet. 2) Hogy a' Káptalan', vagy Convent' Jovaitól az ujonnan nyert Praelátusi hivatal után járó Jószágok megkülönböztetve legyenek, mert ha amazokkal egyek, akkor minthogy a' Káptalan', vagy Convent' több Tagjai a' Jóknak állapottyát tudgyák, a' Prorogátának megint nem lehet helye.

3) Hogy Praelatusi és nem pediglen Ősi Jószág vagy előtte való Praelatustól maradott adósság, vagy követett valamely hatalmas elfoglalás felett pereltessék az új Praelatus, mert az ősi Jószágának Levelleit tudhatván a' Praelatus, valamely adósságot rakván, vagy hatalmasságot maga a' Praelatus követvén, ezeknek állapottyok tudatlanságával magát nem mentheti. —

44. Az Ország' rendkívül-való dólgainak eligazításában foglalatoskodóknak Prorogatója minnfundáltatik, meddig és kikre nézve tartt?

Azoknak kik a' Fejedelem' vagy Ország' rendkívül-való dólgaiban kirendeltetnek Prorogatójok azért hozattatott-bé, hogy mivel ezek a' köz-jónak haladékat nem szenvedhető előmozdításában közelebbről, és egyenesen foglalatoskodnak a' magok magányos jussaikról nem gondoskodhatnak, 's e'nélkül a' következne, hogy a' midőn ők a' közönséges jót munkálkodják, akkor tulajdon Jovaiknak tetemes

kárát vallani kényszerítettetének, mely a' köz-
 társaság' intézetével ellenkezne, lásd erről az
 A. 4. r. 2. t. Az ilyen Köz-jónak előmoz-
 dításában foglalatoskodók közé számláltathat-
 nak azok, a' kik követtségben, Orátorságban,
 vagy Nunciusi hivatalban külső Hatalmasságok-
 hoz küldettetnek, úgy szintén azok-is, a' kik
 az Ország' kebelében investigatiokra, vagy va-
 lamely Delegatum Forumokra rendeltetnek,
 avagy az Hazáért ellenség ellen harczólnak, az
 hadakozás vége-szakadtáig, Mátyás 6. D. 7. art.
 szerént. Innen láthatni, hogy a) Azok a' kik
 rendszerént-való Hivatalokat viselnek ez Ha-
 zában, minthogy ezek Hivatalok mellől-is ma-
 gok Jussaikra ügyelhetnek, 's azokat védelmez-
 hetik, prorogátával nem élhetnek. b) Azok-is
 a' kik rendkívül-való Tárgyokban, vagy benn
 az Hazában, vagy külföldre rendeltetnek, ha
 Testvéreikkel osztozatlanok, és nagyobb Test-
 vérek, kinek a' Jószág óltalma, és védelme kö-
 telességében áll, otthon maradott Prorogátával
 nem élhetnek. — Ezen Prorogáta idejét meg-
 határozni nem lehet azért, mert az az ilyen
 Személlyekre bizott kötelességeknek bévégezé-
 sektől függ, már pediglen ezek valamint rend-
 kívül-valók, úgy szintén bizonyos időre szab-
 hatatlanok.

V. FŐ-CZIRKELY.

A' Törvényes Kifogásokról.

45. *Mit értünk a' Törvényes Kifogásokon, 's hány félek?*

A' Törvényes Kifogás' neve alatt jön azon ellenvetés, a' mely vagy tsak egyedül a' jelenvaló Pert vagy pediglen a' Pert-is, és a' Perlekedésre való további szabadságot-is egészen elenyészteti. Az illyetén kifogások a' Pernek azon állapotjára-nézve, melyben tétetődhetnek, három félek: vagy Per-dereka előttiék, vagy Per-derekabéliék, vagy elegyesek. A' Per-dereka előtt valók, a' melyek *Simplexeknek*-is neveztetnek azok, a' melyek tsak minekelőtte az Allperes a' Per'-derekához szóllana tétetődhetnek azért; mert ezek tsak a' jelenvaló Pert szakasztyák úgy félben, hogy szabadságában állyon a' Felperesnek, a' Pernek letétele mellett más Pert kezdeni. Derekas kifogásoknak mondatatnak azok, melyek tsak az Allperesnek derekához lett szóllása után tétetődhetnek, 's ezek *Peremptorialis* vagy Per enyésztető kifogásoknak neveztetnek azért; mert ha ítéletesen megállittatnak, nem tsak a' jelenvaló Pert, hanem a' Perlekedésre való további Just-is egészen elenyésztetik annyira, hogy Uradalmon belől az egy Appellation-kivül, ha azt maga idejében megtette, a' Felperesnek semmi egyéb lépése

nem marad az A. 4. r. 1. t. 44. articulussa szerént, illyenek a' Praescriptio és Calumnia.

Az elegyesek azok: A' melyek mind a' Per-dereka előtt, mind a' Per-derekában-is tétődhetők, 's azért mellékes kifogásoknak-is neveztetnek azon okból, hogy sem a' Pert, sem a' Perlekedésre-való Just egyenesen elnem e nyésztetik, ezek közzé számláltatnak a' Tanúbizonyságok, és a' hebizonyító Levelek ellen-való kifogások.

40. *Melyek a' Per-dereka előtti magánylatos kifogások, 's megtételekben mitsoda Rendet kell követni, 's mit kell egy átallyában róllok megjegyeznünk?*

A' Per-dereka előtt-való, vagy-is magánylatos kifogások a' következők: a) Az Itélő-Szék. b) A' Biró vagy Biróság. c) Series. d) Személyes Felperesség, és e) A' Perellen-való kifogások; megtételekben éppen ezen Rendet, melyel most számláltuk-elé, kell megtartani; mert a' ki ezen Kifogásokból valamelyiket a' Rendnek felzavarodással elébb mintsem kellene teszi-meg, ezáltal az elhagyottkifogásoknak megtételére-való Jussáról lemondott azért; mert annak félben-hagyásával az azon kifogás-által megorvosoltatható sérelme-is jóvá hagyottnak tartatik, így p. o. ha valaki az Itélő-Szék, Birák, és Felperesség ellen tettethető kifogásait elhagyva, a' Processus el-

len fogna-ki, már ezen tetteivel az Itélő-Szék' illendőségit, az Itélő-Birónak Törvényes vóltát, ezeknek hozott Itéletekkel élve a' Felperességnek megálhatóságát, annak semmit el-
 lent nemvetve azonnal megesmerte, 's azért ezek ellen ki-sem foghat többé, ha tsak Procuratori Revocatioval nem él, a' Tab. Instr. 64, és 69. §-ai szerént. A' kifogással élő Alperes ez-által Felperessé válván, a' Felperesnek pedig kötelessége lévén maga keresetét bébizonyítani, önként foly: hogy a' kifogó Alperes' kifogását megbizonyítani tartozzék, ha tsak a' Seméllyes Felperesség ellen nemessége fogyatkozása' tekintetéből nem fog-ki, mert ezen esetben mint őllyan kifogó, a' ki Felperessének nemességét tagadgya, a' nemesség' megbizonyítása' terhét a' Felperesre rázza a' T. 2. r. 36. t. szerént, 's annak megbizonyítására a' Felperesnek bizonyos Idő-szakasz engedtetik, melyet ha megtehet, a' kifogó Alperes Díjjával büntetődik. Ezen kifogások mingyárt a' Pár vétel-után szoktak megtétetni illyer formálag: *Az Alperes fenn legitimált Procuratora által, minekelötte a' Perhez szóllana, p. o. az Itélő-Szék, vagy N. N. Urnak Birósága, vagy a' Felperes, vagy Processus ellen, Törvényes Tudomány-tétel mellett kifogást téssen, a' következendő okokból. (Itt a' kifogás' okait, és jegyzői hivkezekre beadandó bizonyító Leveleit halen-*

nének elészámlállya, és Itéletet kér) hiv Kerekre mondám azért, mert az ilyen kifogásokat támogató Documentum tsak a' Birónak meggyőződésére adattatik-bé, 's nem-is lehet másképpen; mert a' Pernek ilyen állapottyában az Alperes a' Perhez még nem szól; hanem éppen azt elmellőzni törekedik, 's azért kifogásával a' Birót arról akarja meggyőzni, hogy vagy a' Forum, vagy a' Biró, vagy a' Felperes, vagy a' Per olyan, melybe Törvényesen nem érezkedhetik, 's annál-fogva Felperessével Documentuma egyenessen nem-is közöltethető. Meddig, és mitsoda lépésekig terjeszthetik-ki a' kifogásbéli Felelkezésekben a' Felek iratásaikat, fennebb az első Fő-czikkelyben a' közönséges Perbéli Keresetes-Levélnék Részei' előadásokkal feljegyeztük.

47. *Az Itélő-Szék' illendősége ellen-való Kifogás, mitsoda fundamentumon épülhet?*

Az Itélő-Szék illendősége ellen-való Kifogás, azon okból tett ellenvetés, hogy az Itélő-Szék, melyre az Alperes Törvénybe idéztetett, vagy az Alperes Személyére, vagy pedig a' Kereset' Tárgyára-nézve nem illendő, 's következőleg nem-is hozhat Itéletet-Fundamentuma ezen Kifogásnak a' T. 1. r. 9. t. és az A. 3. r. 6. t. melyek szerint a' Nemessek tsak a' magok illendő Birájok előtt kötelezettek Törvénybe állani, Per' Tárgyaira-nézve pedig a' T.

Prol. 14. t. mely szerént a' Birónak hatalma, tsak a' maga Jurisdictiója Kerületének határai közzé szorittatik, appróbbra véve a' dólgotmí-nő fundamentumokból lehessen ezen Kifogás-sal élni? tökéletesebben általláthattya az a' ki a' közönséges Törvényeknek esmértségek' harmadik része utólsó Fő-Czikkelyét, melyben az Itélő-Székek a' magokTárgyaikkal számláltat-nak-élé, szemesen megfogja olvasni, úgy szin-tén a' Tab. Instr. 20, 25. §. az 1792, 94, 95, 96, 97. Provisionalis articulusokat, úgy az 1680-béli 6. art. a' T. 2. r. 75. t. az A. 4. r. 1. t. 12. art. 76. t. 13. art. a' C. 3. r. 13. t. 1. a. 5. r. 27. Edi. az A. 2. r. 8. t. 2. art. 3. r. 6. t. 1. a. Sigmond 2. D. 8. a. és a. T. 3. r. 11. titulussát szemügyre veszi. 1772-ben költ Ke-gyelmes Fejedelmi Rescriptum által, a' Crida-lis Per béhozattatván, a' rendeltetett, hogy a' Cridatarius ellen inditandó adosságos Perek másütt ne, hanem tsak azon Itélő-Széken, mely előtt a' Crida kinyittatott, vétethessenek-elé, innen ha valaki ilyen színű Pert más Itélő-Szék előtt inditana, Alperessének méltó okot ád az Itélő-Szék ellen-való kifogásra, 's ha-sonlóképpen a' fekvő Jók' Successiója, Zállog', vagy Csere', avagy örökös vásár' elrontatására, avagy akármely Cridát nem tárgyazó Tárgy felett a' Cridális Itélő-Széken kezdené a' Perét, az Itélő-Szék' illendősége ellen-való Kifogásra,

a' Tárgynak hozzá nem tartozása tekintetéből méltó okot nyújt, és megállítván a' kifogás, a' Felperest maga Heresetének, ujjabb Perrel, más és illendő Itélő-Szék előtt - való Heresésére kényszeríti.

48. *A' Biró ellen-való kifogásnak mi fundamentumai vagynak, és azokról külön-külön mit jegyezhetünk-meg?*

A' Biró ellen-való kifogás, egy azon okból tett ellenvetés, hogy a' Biró valamely tekintetből a' jelenvaló Perre-nézve interessatus lévén, nem ítélhet, tétetik ez az Itélő-Széknek egy vagy több tagjai ellen, Fundamentumai ezen Kifogásnak a' *kedvezés* vagy *gyűlölség*. A' kedvezésnek Kutforrásai az Atyafiság, a' feletébb-való barátság, és Successio. — Az Atyafiság' tekintetéből az egyenes ágazatban minden gráditsbéli különböztetés-nélkül a' mellékes ágazatban pedig ha büntető a' Per, a' negyedik izig ezt-is belé tudva, ha pólgari a' Per, a' második izig, és ebből való tekintetből tett, és megbizoyított Kifogás, a' Birót Itélő-Székéből kikölti, mert ha valamelyik Peres Féllal, illetén öszve-köttetésben vagyon a' Biró, a' Perlekedő Félnak azon természetes vonszódásból, melyel az Atyafiai egymáshoz viseltetnek, vagy legalább viseltetni tartoznak származott költsönös szeretet miatt, méltó gyanúja lehet a' Biróra. A' Barátság gyakorta erősebb-

ben köti-össze az azt hiven folytató Személyeket az Atyafiságnál, mert a' nagy Barátság titkokja szokott lenni a' barátok' sziveinek, 's azért nem könnyen sértetik-meg, ne-hogy a' megsértetett jó Barát ellenséggé válván, vólt jó Baráttjának titkos dólgaít felfedezze, azért a' Perlekedő Fél, és Biró között megbizonyított nagy Barátság méltán gyanura, és ebből folyó kifogásra szolgálhat okot.

A' közös Successió a' részrehajlásra annyival fontosabb gyanut támaszt a' Biró ellen, mennyivel bizonyosabb az, hogy az illetén esetben a' kereset' megnyerése, vagy elvesztéséből a' Biróra-is különös haszon, vagy kár háromlik, az emberi szív azomban maga hasznának keresésére, vagy kárának akármiként léendő eltávoztatására hajlandó légyen.

Ezen okokból azért a' Tab. Instr. 68. §-sa a' Birót arra kötelezi, hogy ha valamelyik Peres Féllal Atyafiságát, vagy a' Per alatt lévő Jókhöz közös Successióját érzi, 's tudja, azt a' Törvény-Széknek a' végre, hogy a' Peres Feleket jókor az iránt tudósithassa, megjelenteni tartozik, Itélő-Székéből mindazonáltal a' Peres Feleknek Birósága ellen téendő kifogásnak ítéletesen léendő megállítása előtt kikelni máskor nem tartozik, hanem ha halálos büntetést tárgyazó a' Per.

A' gyűlölségnek kútforrásai lehetnek *a)* Religiók' külömbiségei. *b)* Igaz, vagy vélt megbántásért-való bosszúállásnak kívánása.

Az első Fundamentumból praetendált Gyűlölség tsak akkor szülhet megálható kifogást, ha tökéletesen megbizonyittatik az, hogy a' kifogás alá-vett Biró nyilván-való gyűlölséggel viseltetik a' más Religióbéliekhez, és azokat az hol tsak lehet, nyomni, és megrontani igyekeznek, mert külömben egy józanon gondolkodó Biróról ilyent feltenni nem lehet azért, hogy kedves Hazánk' alkotmánya-szerént a' négy bévett Religiók egyenlő szabadtsággal bírnak, a' többieknek pedig szabad gyakorlások engedtetett, de a' józan-okossággal-is az ilyen törekedés nagyon ellenkezik, a' midőn, hogy e', vagy ama, ezen, vagy más Religióban született, vagy nevedett, nem nékie, hanem a' Bölts Teremtő' rendelésének tulajdonithatóbb, és e'mellett mind a' természet', mind az Istennek hagyott rendelései, és parantsolati a' Fellebaráti-szeretetet, Nemzetség, Religió és más tekinteteknek megkülömböztetések-nélkül annyival inkább kötelességünk-ké tette, mennyivel bizonyosabb az, hogy azon egy Teremtőnek munkái, 's azon egy Megváltóban Atyafiak légyünk.

A' második fundamentumból származott gyűlölség annyival megálhatóbb Kifogást szül,

mennyivel bizonyosabb az, hogy a' megromlott emberi természet, a' megbántásról, álhatatos boszszuállásra gerjed, megromlott természet mondám azért, mert a' józan-okosság, és az Evangeliumi tanítás, a' rosszat jóval viszontagólni igen bőltsen parantsolják, ugyan-is a' megbántó Fél, maga tettét vagy szántsándékkal, vagy hibából tette, vagy történetesen, a' történetes cselekedet a' Cselekedőnek nem tulajdonítható; az hibás vagy csak azért-is megbotsátható, hogy minden gonosz szándékon-kivül-való.

A' gonosz szándékból származott cselekedeteknek pedig fundamentuma az irigység, melyet leginkább táplál, és hizlal a' megbántott Félnek boszszankodása, 's ebből származott gyötrelme; tehát megfójtó szere a' Jótétemény, mely azt bizonyítja, hogy a' megbántódott Fél az Irigység' munkája által, semmi boszszankodásra, és gyötrelmre nem gerjesztetett, 's így az irigység maga Követőit bánatra gerjesztvén, megszégyeníti.

Mint hogy a' Bíró, a' fennebb megmondott forrásokból származó kedvezéssel, vagy gyűlöléssel, nem-tsak a' Felpereshez, hanem az Alpereshez-is viseltethetik, láthatni, hogy ezen kifogást a' Felperes úgy, mint az Alperes megteheti, 's ennél-fogva tehát ez mind a' két perlekedő Féllel közös.

Helye vagon ennek mindjárt a' Per' kezdetében, úgy, hogy ha ekkor a' Felek tudva elmúlnának, Itéletével élve, többé ellene ki-nem foghatnak, tudva mondám azért: mert ha a' téendő kifogást szülhető okok a' Per' folyamatya alatt későbbre tudódnak-ki, annak megtételétől a' Felek el-nem zárattathatnak. Lásd ezen kifogásról a' Tab. Instr. 66, 67, 68. §-ait a' T. bévezető 14, 15, 16. titulussait, és 'Sig. Király 6. D. 3. articulussát.

49. *Miben áll a' Series ellen-való Kifogás, 's mikor lehet helye?*

A' Series ellen-való Kifogás, abból származott ellenvetés, hogy a' Pernek elévételével a' Series nem tartatott-meg, szóll erről az A. 4. r. 1. t. 45. a. úgy a' 15 t. is, az 1791-béli 50-dik art. 's a' Tab. Instr. 65 §-a mely utólsó-szerént e' következő három pontokból tétetődhetik. *a)* Ha a' Per a' nélkül vétetődött volna-fel, hogy a' megelőző Törvényes-Széken a' Tab. Instr. 28. §. szerént készített, 's publicaltatni parantsolt particularis Seriesben bé nem tétetett volna. *b)* Ha a' megelőzött Periodusban a' Particularis Seriesben bé nem tett Per Felsőbb Rendelés-nélkül a' jelenvaló Periodus alatt tétetnék-bé. — *c)* Ha a' közben kötött Egyezés, avagy Birói Itélet által ellátott Per iratnék-bé a' Particularis Seriesbe, vagy pedig valamely Per, minekelötte Series-

be tétettetnék, elévettetnék. Ezen kifogás az 1791-béli 50. articulus-szerént, a' Particularis Seriesnek lett eltörlésével, a' Királyi Táblán-kivül, a' több Itélő-Székeknél helyet másképpen nem nyerhet, hanem ha a' Per vagy Generalis Seriesbe még bé-nem irattatott, vagy ha bé-irattatott-is, itéletesen, vagy egyezés által bé-végeztetett.

50. *Mi a' Személyes Felperesség ellen-va-ló Kifogás, minő fundamentumokból folyhat?*

A' Személyes Felperesség (*Personalis Acto-ratus*) ellen-va-ló Kifogás azon okból tétetett ellenvetés, hogy a' Felperes megkivántató Sze-mélyes tulajdonságainak fogyatkozása miatt, a' perlekedésre elégtelen, vagy pediglen, hogy az Alperes' környülállásait felvéve, töle meg-nem pereltethetik, ezen kifogásnak kútforrásai a' következők: a) Ha a' Felperes törvénytelen időkori a' T. 1. r. 111, és 126 tt. szerént, vagy ha a' Per alatt lévő Tárgyakra-nézve, másnak hatalma alatt vagyon, így p. o. Ha az Apai, vagy Tutori hatalom alól ki-nem költ, 's fel-nem szabadult Fiu, vagy Leány, maga neve, és Személyében kezdene valakit perelni, Ösi Jóságainak visszاسzerzése végett, vagy más Tárgyakra-nézve-is, mert ezen állapottyában az Attya', vagy Tutora' hatalmában lévén, maga nevében nem perelhet. b) Ha ki olyanok el-len perelne, kiket perrel fárasztani, a' Törvé-

nyektől tilalmaztatik, milyenek a' Fiak, ha Attyáikkal a' T. 1. r. 53. titulussában megirt eseteken kívül perelnének, mert ezek a' T. 1. r. 51. t. szerént Attyáikkal, kiknek hatalmuk alatt vagynak, perlekedni tilalmaztatnak.

A' Tutorság alatt lévő Árvák, Tutoraikkal a' Tutorság alól-való felszabadulások előtt, mert ezeknek Tutoraik Attyok helyett valók a' T. 1. r. 124. t. szerént.

A' Paraszt emberek, Nemes ember ellen Pert indítani tilalmaztatnak a' T. 3. r. 31. titulussában, azon okból: hogy a' Paraszt emberek, a' Nemes Embereknek alattokvalói, és a' Nemes Emberek a' Parasztoknak Patronussai, kikhez egész tisztelettel tartoznak. c) A' kik másoknak képviselői lévén, azoknak megsértett, vagy elidegenített Jussaikat tulajdon nevekben képviselői, vagy Tiszti Hivatalok' kitétele-nélkül perrel keresik p. o. Gáspár, Jánosnak Tutora, vagy Plenipotentiáriussa, János Jovainak visszaszerzésekre Pert indit, Jakab ellen, de tulajdon Személyében, a' nélkül, hogy Tutori, vagy Plenipotentiariusi Hivatalát ki-tenné, vagy Ferentz Péternek elidegenített Jóságait kiváltás végett megveszi, 's nem a' Péter nevében, kit azon Jóságok illetnek, hanem a' maga tulajdon nevében kívánna kiperelni; mert mind ezeknek a' Per alatt-való Tárgyakhoz magok tulajdon Személyekre-nézve semmi kere-

setek nintsen, ámbátor Hivataljok, vagy képviselőségeknél-fogva méltán perelhetnek, lásd erről a' T. 1. r. 27. t. *d*) Ha valaki infámizáltatott ítéletesen, mert az ilyen minden Jussait elveszti a' T. 2. r. 50. t. szerént, idejárulhatnak még *e*) Ha ki az Attyának bűnei miatt pereltetnék-meg, 1. Lajos' D. 19 art. szerént, melyben megállittatik, hogy a' Fiu az Attyának rendetlen vétkes cselekedetért se Személyében, se Jovaiban meg-ne károsittassék, és meg-ne ítéltessék. *f*) A' T. 2. r. 78. t. szerént, ha az Apa, vagy Testvér Perét elveszti, annak életében Fia, vagy Testvére Novummal élni tilalmaztatik azért; mert ezen Szabadság egyedül magát a' Perlekedő, 's Perit elvesztett Attyát, vagy Testvért illeti, azért ha a' Fiu, vagy Testvér Novummal élne, méltán Személyes Felperessége kifogás alá-jöhetne. —

Ezt tartya a' Tab. Instr. 70. §. a' mely egy szersmind megállittya azt-is; hogy, ha az ezen kifogást támogató okok, a' Per' derekát illetnék, maga a' kifogás-is ellátás végett oda vettettessék ítéletesen, a' mely környülállásban, midőn a' Per derekas Itélettétel véget az Itélő-Székre beadattatik, kötelessége a' Birónak a' derekas Itélettétel alkalmatosságával legelőbbször-is, a' Per' derekára vetett kifogásnak helyes, vagy helytelen voltát megállítani, 's ha a' Kifogás megnem állittatnék a' Per' derekas

allapottyáról Itéletet hozni, — mondám pedig, ha meg-nem állittatik, mert a' Per' derekára vetett Felperesség ellen-való kifogásnak, a' Per' derekának lett megállításával a' jelenvaló Per egészen elenyésztetett, tehát több derekas Itéltre szükség nintsen.

51. *A' Processus ellen-való Kifogás mi-
ben áll, 's mi okokból tétettethetik?*

A' Per vagy-is Processus ellen-való Kifogás azon ellenvetés, mely azért tétetődik, hogy a' Processusban, egy olyan fő-hiba tétetődött, mely miatt a' meg-nem álhat, a' Perek formáiról való Rendszabásoknál-fogva. Tétetődik pedig a' következő pontokból: a) Ha a' megkivántatott szükséges előre-való Törvényes megintetés elhagyattatott, mert különben a' Törvények azt haszontalanul állították volna-meg. b) Ha a' Perbe-való idéztetés, a' T 2: r. 24. t. határozása ellenére tétetett volna, az-az, ha valaki, a' jószágos Nemes Ember ellen füstyeről, vagy Személlyesen, a' Jószágtalan, de még-is residentíatus Nemes Ember ellen Személlyesen tétetné az idéztetést, mert amazt Jovairól, emezt pedig füstyeről idéztetni a' megirt Törvény parantsóllyá. c) Vagy pedig ha Személlyes megjelenésre, az azt megkivánó eseteken kívül hivattatott; vagy idéztetett-vólna, avagy az idéztetés helytelen helyen Templomban t. i. avagy piatzon, mezőn, vagy utozás közben

tétetett-volna, a'vagy d) Helytelen időpontra, úgymint: az Erdélyiek között 15-öd napra, Magyar Országiaik 8-ad napra, avagy törvénytelen időn, és időre eső időpontra, u. m. Innep-napokon tétetődött, avagy az időpont, a' melyre idéztetett innep-napokra, vagy Törvényes Idő-szakazon-kivül eső napokra esik, az A. 4. r. 1. t. 19. art. bizonyítása szerént. e) Vagy ha az idéztető Instructioban az T. 2. r. 26, és 82. titulussaiban megirt, és a' dolog' derekát illető fő környülállások, mind az idéztető Instructioban, mind pedig az ebben foglaltatni szokott: *Ratione praevia coram latius declaranda*, kifejezés mellett, a' Keresetes Levél' Rendében, feljegyeztetni elmellőztettek, melyek-nélkül t. i. sem az Alperes magát óltalmazni, sem a' Biró helyesen itélni, nem tudhatnák, a' mint ezeket a' T. 2. r. 83. t. a' következőkben terjeszti, úgy mint: 1) Ha a' Per alatt lévő Jóknak fekvések helye, Szomszédjai, és más megkülömböztető jelei u. m. a' Jurisdictio, Helység, ennek más olyan nevezetütől, megkülömböztető nevezete, fel-nem irattatik. 2) Ha hatalmas a' cselekedet, annak története helye, ideje, hatalmaskodónak neve, felvett Társainak neveik, és az, hogy a' hatalmaskodó jelen volt-é? vagy ha jelen nem volt maga, parantsólta-é? és küldötte azon hatalmaskodó Személlyeket, az hatalmasság' megtéte-

lére, mert ezek valamint egymástól nagyon különböznek, úgy a' Birónak az Itélet tételre, a' bévádóltatottnak pedig maga mentségére tisztán megtudni igen szükségesek, mondám hogy különböznek azért: mert a' felvétel és elküldés mind a' felvívőnek, és küldőnek, mind a' felvételnek, és küldetettnek, a' küldés és felvétel helyén jelenléteket, előre-való tanátskozáásokat, és a' dolog véghezvitele felől-való közvégzéseket jelentik. — Ellenben pedig, a' parantsolat, és hagyomás, a' parantsolónak távul létét jelentvén, a' köztanátskozást kirekeszti, és így a' parantsolatból, és hagyomásból tselekedőknek tselekedetek, a' parantsolónak, kinek rendeléséből esett, az egész Tett tulajdonittatatik inkább, mintsem a' cselekedőknek, kiknek kötelességekben állott parantsoló Uroknak rendelésit tellyesíteni, valamint szintén, ha ellenben valamely Urnak cselédjei, vagy szolgáló Emberei történetből hatalmasságot követnének, p. o. béhajtattya Péter kárból a' Pál' Marháját, azomban Pálnak Cselédjei és Emberei Pálnak más Jóságában-való lételeben, a' Péter' Istállójára rohannak, és erőszakosan onnan kiveszik, ezen erőszakos cselekedet Pálnak nem tulajdonittathatik; mert ez az ő tudta, és hírenélkül történt, hanem a' hatalmaskodó Cselédjeinek egyedül imputálható, tehát nem oknélkül kívántatik mind ezeknek az ide-

zõ Instructióban, vagy Levátában világos kifejezése. *f*) A' régtõlfogva elõvétetlenül heverõ Pereknek folytatásában fennebb a' Pereknek leszállítása Rendében eléhozott okokból helyesen tétetethetik kifogás, a' Per' föllyamatya ellen, azon Fundamentumból-is, ha három hónapi elõre-való hírtétel (Trimestralis Certificatio) vagy egészen elhagyattatott, vagy nem illendõ idõre, avagy idõ-után tétetõdött, az A. 4. r. 1. t. 39. art. szerént.

Megjegyzés: A' Tab. Instructio kelése elõtt, annak 71. §-a szerént, ezen kifogás tétetõdött azon okból-is, ha a' Felperes Idéztetésében kinem fejezte, rövid vagy hoszsú Processuson akarja-e keresni az Alperest, de mint hogy azt megítélni az A. 2. r. 8. t. 5. a. szerént a' Biró, nem pedig a' peres Felek' kötelességéhez tartozik, ezen kifogásnak Fundamentuma azon idéztetésbéli kifejezéssel *juxta modum et Processum alias in similibus observari solitum*, a' megírt Tab. Instr. §-ban elenyésztetettnek állittatik. A' Tab. Instr. 72. §-a azt állítja: hogy ha az idéztetõ Relatoriának hibás volta miatt esik-meg, a' Processus ellen-való Kifogás, és az hiba olyan, melyet a' Procedens Regiusok magok részekrõl követtek-el, tehát ekkor az Itélõ-Szék az A. 4. r. 1. t. 34. art. szerént, ha a' Regiusok jelen vannak azonnal mindgyárt, ha pedig jelen nin-

tsenek bizonyos Terminusra elé állitván, velek a' hibát potóltassa-ki, vagy jobbittassa-meg, hogy ha pediglen a' hiba az Exponens részéről tétetődött, visgállya-meg, vallyon a' Keresetes-Levélnek Rendében a' *Coram latius* kifejezésnél-fogva, nintsen-é kipotólva? és csupán azon esetben, ha kipotólva nintsen, állittsa-meg a' kifogást. —

52. *Itten a' Mellékes Kifogásokról mit jegyezhetünk-meg?*

A' Mellékes Kifogásokról itten kevesset jegyezzünk-meg azért; mert a' bizonyságok ellen mitsoda Kutföből tétetődhetik helyyesen a' Kifogás, fennebb a' Törvényes Személlyekről szóló könyvben, és nevezetesen a' 11-dik Fő-czikkelyben, a' Tanúbizonyság' tulajdonságairól szólva bövön eléadtuk. — A' második neme ezen Kifogásoknak pedig, a' bébizonyító Levelék' hitelessége ellen tétetni szokott Kifogás lévén, erről ezen könyvnek 6-dik Fő-czikkelyében, midőn a' bébizonyító irásokra fogunk jönni, bővebben elé fogjuk adni, azért az Inquisitorio Relatoriákról itten annyit adunk-elé, hogy a' Tab. Instr. 75. §. szerint ezek ellen az azon okból, hogy talám a' Compulsorium bémem irattatott, és elé nem mütattathatnék, tétetni szokott kifogásnak, ha a' Regiusok ólyanyok, kik Tiszti Hivatallyoknál-fogva Com-

pulsorium Mandatum mellett, eskettethetnek, hely nem adattathatik.

A' Pert elenyésztető Kifogásokról.

53. *A' Praescriptioról mennyibenszólhatunk itten, és azon vélekedés: ha ki Praescriptiot allegálván, attól, elesik, a' további védelemre-való Jussától elzárattatik, bévehető-é?*

Az Ap. 4. r. 1. t. 26. articulussánál-fogva a' Per-enyészto vagy-is derekas kifogások közé számláltatnak, a' *Praescriptio* vagy *Időmulás*, és a' *Calumnia* vagy *Patvar*. Vagy-nak ugyan a' kik ezen kifogásoknak harmadik nemét a' tárgyas Felperességben helyhezítették, de hibásan, mert az enyészto kifogásoknak természetek az, hogy nem tsak a' *Pert*, hanem a' perlekedésre-való *Just*-is elenyésztessek, már a' tárgyas Felperesség ellen-való kifogás, vagy csupa tagadáson, vagy *Qualification*, vagy a' *Praescriptio*, vagy a' *Calumnia* tekintetéből fog állani. — A' csupa tagadáson fundált kifogás, a' Felperesnek bÉbizonyításai-által elenyészik, tehát sem a' *Pert*, sem a' perlekedésre-való *Just* elnem enyésztotheti. A' *qualification* állított, ha a' *qualificans* Kifogó a' maga *qualification*-ját megnem bizonyította, hasonlólag elenyészik, 's ha szinte a' Felperes ezen megmon-

dott két módon Kerészetétől elmozdítottatnék is, ujj Itéletre veheti dólját, és segíthet magán.

A' más két eléhozott Fundamentuma, a' praetendált tárgyas Felperesség ellen-való Kifogásnak, magokra-véve tulajdonképpen-való derekas Kifogások, mely szerént láthatni, hogy a' tárgyas Felperesség-ellen-való Kifogás, a' pertelenyésztető Kifogásoknak nemei közzé nem számálthatatik. A' Praescriptionak minéműségét, erejét, és Fundamentumát a' magános Törvények esmerettségeinek első Könyve' első Részében bőven eléadtuk, azért itten tsak azon vélekedést lássuk, mely szerént, némelyek azt állittyák, hogy a' Praescriptioval magát védelmező, és attól itéletesen elrekesztetett Alperesnek további védelmére Jussa nem lehet, azért, mert Praescriptiót allegálván, önként megemérvőlna, hogy a' kérdés alá vett Jók nem tulajdoni, hanem idegenek legyenek. Ezen vélekedést bémem vehetőnek állittyuk a' következőkből: a) Mert az-is, kinek a' Perben forgott Jók tulajdonai, Praescriptiora foghat azért, mert az a' védelemre legrövidebb út, mivel a' Praescriptionak megállításával a' Felperes mind a' Pertől mind a' további perlekedésre-való Jussától egészszen elzárattatik, — ha pedig megnem állittatik a' Praescriptió, mig eziránt öszve-felelkeznek, a' tulajdonos időt nyer, a' Per alatt lévő Jóknak óltalmára

szolgáló ne talán eltévelyedett, sőt elveszett Leveleinek megszerzésekre, melyekkel Jovait derekasan védelmezheti. *b)* Mert noha a Praescriptiót védelmül felvévő láttassék-is titkon megesmérni azt: hogy a Hereset alatt-való Jók idegenek, és nem tulajdonai légyenek, abból mindazonáltal a nem következik, hogy azok a Felperesé légyenek, melyre-nézve köteles a Biró a Felperest arra szorítani: hogy megbizonyítsa, hogy azok tulajdon Övé légyenek, már pedig ezen bizonyíttásra felelkező Jussa vagyon az Alperesnek, úgy arra-is: hogy azokra tett maga ellenvetését megbizonyíthassa, mely ellenkező felelet, és bébizonyítás tulajdonképpen véve nem egyéb, hanem a Praescriptio állatásán túl-való védelem. *c)* A Felséges Második Jó'scf Császár Fejedelmünk által béhozott ujj perlekedő Rendnek, melynek ha kötelező ereje nintsen-is, mindazonáltal magyarázó Decretum erejével bir, 10-dik §-an az határoztatott: hogy a Praescriptio felett-való Felelkezések ítéletesen elláttatván a Praescriptionak megnem állításával a Felek további lépéseiknek megtételére utasíttassanak.

A' Patvarról.

54. *A' Törvényes Patvaron mit értünk?*

A' Törvényes Patvar vagy-is Calumnia a' T. 2. r. 70. titulussa az A. 4. r. 1. t. 14. arti-

culussával való öszvevetések bizonyítások szerént, nem egyéb hanem csalárd és ravasz utón való Pernek indítása, vagy folytatása, mondám pedig hogy a' Trip. 2-dik Rész. 70 t. az Ap. 4. r. 1. t. 14. articulussával való öszvevetések szerént azért; mert az irtt Tripartitalis Törvény azt állittya 1-ső §-sában, hogy a' Calumnia valaki ellen kettős szin, vagy külömböző úton tsalárdul-való Per indítás. A' Pert pediglen csak a' Felperes indithattya, az honnan a' következne, hogy Patvaron tsak a' Felperes marasztatathatnék, már pedig az A. 4. r. 1. t. megirtt 14 articulussa a' Patvaron marasztatni állittya az olyan Alperest-is, a' ki Perének kiáltása' alkalmatosságával jelen-lévén, 's hozzája nem szólván, megnem jelenésen a' Felperes keresetén marasztatva Prohibitával kívánna élni, azért ezen Törvényeknek öszvevetése annyival szükségesebb, hogy külömben telyes Definitióját a' Calumniának meg-nem nyerhettyük, nem nyerhettyük - meg pedig azért; mert a' Calumniának, vagy -is Patvarnak talpköve, a' csalárdság, a' mint ez megtetszik ugyan azon Trip. Törvény 1-ső §-a ezen szavaiból: *Quae licet pluribus in Causis, atque Casibus ex dolosa Litigantium Machinatione, etc. committatur.* Már machinálódni, vagy-is practicalni, tsalárdkodni nem tsak a' Felperesnek a' Per indításban, hanem az Alperesnek-is

maga meptsége' rendében a' Per' főlyamattyában lehet, ugyan-is a' T. 2. r. 34. t. szerint maga Leveleit mástól felkérheti, és azok iránt perelhet, azonban ha Alperessétől, vagy mástól Perbe idéztetve, a' Felkért Leveleket producálja, minekelőtte az azok iránt indított Pere elláttatnék, nyilván-való csalárdságot követ-el, tehát méltán marasztathatik Patvaron, nem marasztathatnék pedig ha a' Patvar csupa élnök Per indításban állana.

55. *Hány kútfőből származik a' Patvar?*

A' Calumnia három fő kút-forrásból származhatik, u. m. a) Ha két úton. b) Ha két-szin alatt perel valakivel ugyan azon egy dolog felett, és c) Decretalis büntetésből a' T. 2. r. 70 t. 1. §. szerint. Két úton 1) Perelni mondatik valaki a' következő esetekben : a) Ha ugyan azon Perben két Citációval, vagy Evocatióval, az előbbeni Citationak, és Evocatiónak, t. i. letétele nélkül, avagy két egymást meg-nem szenvedhető Törvényes menedékekkel az A. 4. r. 1. t. 37. a. szerint él. b) Ha valaki az Appellált Perét az Appellatoról-való lemondás-nélkül új Itélet mellett feléleszténé, avagy ha ugyanazon egy Tárgy felett, két különböző Itélő-Szék előtt azon egy Alperes ellen inditana Pert a' T. 2. r. 70 t. 2. 3 §. szerint.

c) Ha ugyan azon Perben Uradalmon belől

IV. Darab.

kétszer kívánna Novummal élni, Ulászló' 5. D. 11. art. szerént, avagy ha Novumát nem folytatná, ugyan azon Törvény-szerént. 2) Két szín alatt mozdíthat valaki Per a' következő esetekben: *a)* Ha mástól felkért Leveleit a' Per-folyás' rendében elé-adná, avagy akár-mely más dölgot, mely' Birtokában vagyon, mástól álnokúl praetendálna a' T. 2. r. 34 t. 1. §. szerént. *b)* Ha mást Dossának, Leányi Negyedének, vagy a' zállagos summának lefizetéséről megnyugtathatna, az-az nyugtató Levelet adna, 's azután ugyan az iránt azt, a' kit megnyugtatótt perbe fogná, *c)* Ha két egymással ellenkező titulus alatt keresi a' Per alatt lévő Jókat, p. o. zállag és örökös vásár, vagy Adomány, és megvevés' titulussa alatt a' T. 2. r. 70. t. szerént. 3) Decretalis büntetésül a' következő esetekben határoztatik a' Patvar, u. m. *a)* Ha valaki Novum Gratosum mellett felélesztett Perétől ítéletesen elesik az A. 4. r. 1. t. 40. a. szerént. *b)* Ha ki Perének kikiáltása' alkalmatosságával jelen-lévén, meg-nem jelenésen szenved magát convincáltatni, 's az é-szerént hozott Itélet ellen Inhibitionale Novummal él a' Tab. Instr. 119 §-a, és Ulászló' 5. Decretuma 11-dik art. szerént, vagy ha méltán-is élt Inhibitionaleval, de azt a' Törvényes idő alatt folytatni elmúlatta a' Tab. Instr. 120 §. szerént. *c)* Ha ki Törvényesen elláttatott

Perét Novum Gratosum nélkül feléleszteni kívánná az A. 4. r. 1. t. 40. a. szerént. d) Ha ki Per közben tett Egyezés mellett bévégzett Perét Novum Gratosummal-is, újra elé-vézetni mérészelné, ha-tsak az Egyezés ellen közbe-jött álnok csalárdság miatt ellene-mondott volna; mert ezen esetben az álnokság és ravaszság senki-nek sem kedvezhetvén, maga sérelmének orvosóltathatására annyival inkább élhet, hogy az ellenkező Fél' csalárkodásával adott erre okot.

56. *Mi a' büntetése, és a' Per' elvesztét miként kell érteni?*

A' Patvarnak büntetése, az abban marasztaltottnak hólt Díjja, és a' Pernek Uradalmon belől-való elvesztése, azon egy eseten-kivül, ha Novum Gratosum mellett a' Per'-derekában hozott Itélet által keresetétől elmozdított, mert ezen esetben örökös halgatásra-is ítéltetik. Mondám pedig a' többi esetekben, hogy Uradalmon belől veszi-el büntetésül a' Perit, mert a) Az-is a' ki a' legfelsőbb Itélő-Széken elveszti Perét, attól eletesnek mondatik, azért még sem zárattatik-el Uradalmon-kivül Fejedelmi Hegyelem mellett-való új Itélettel élni, tehát azonképpen a' ki Patvaron maradván Uradalmon belől Perit elvesztette, azon vagy-is Uradalmon-kivül Fejedelmi Hegyelem mellett azt annyival inkább megújithattya hogy: b)

Megtörténhetik: hogy a' legfelsőbb Itélő-Szé-
ken marasztatik Patvaron, és pedig fundamen-
tum nélkül, és mivel innen tovább a' Per nem
vitethetik, a' következne, hogy a' Szegény Pe-
res Fél a' Birónak hibás Itélete miatt maga
törvényes keresetétől örökre elzárattassék, még
pedig hibáján-kivül, a' mely az egyenes igaz-
sággal ellenkezik.

57. *Ha a' Per' mozditásban álnokság köz-
be nem jön, vagy a' kettős szin vagy út egy-
mással megegyeztethető, vagyon-é a' Patvar-
nak helye?*

Mínthogy a' Patvar a' csalárdság' szülemén-
nye, önként foly, hogy ha az elhibázott Per-
mozditásokban, vagy folytatásokban semmi ál-
nokság, és csalárdság közbe nem jött, a' Pat-
varnak-is helye nem lehet, kivált ha a' kettős
út, vagy szin megegyeztethető mint p. o. a)
Valakinek Elei, vagy Tutora egy harmadik el-
len Pert indítottak, de erről e' semmit sem
tudván, a' nélkül, hogy az előbbeni Per moz-
ditást, vagy-is Törvénybe-való idéztetést letet-
te volna, újjonnan Alperessét Perbe idézteti,
mínthogy a' tudatlanság az álnokságot innen
kirekeszti, a' kettős idéztetésért Patvar' bünte-
tésin nem marasztathatik, hanem az Alperes'
költsége' megfordithatása' végett dijját fizeti az
A. 4. r. 1. t. 37. a. szerént. b) Valakinek egy
harmadiktól Inscriptióban biratott Jószágot a'

Főjedelem az Inscriptió' ideje' bételésével aján-
 dékoz, 's ez az előbbeni Birtokost az Inscri-
 ptiós summával megkináltattya, és a' Jószág-
 nak kibotsátására meginteti egyfelől, másfelől
 pedig ne hogy az Inscriptió felett-való Dona-
 tiója a' Statutió'nak héjánossága miatt erőtelen
 légyen, státuáltattya magát, azomban a' jelen-
 való Birtokossa a' Jószág'nak az Inscriptiós sum-
 mát felvenni, és a' Jószágot kibotsátani nem
 akarja egyfelől, másfelől pedig a' Statutió'nak
 ellenemond, és így ezen cselekedeteivel két
 Perre nyújt alkalmatosságot t. i. az Inscriptiós
 Jószág' kikeresésére egyre, a' Statutió' purisa-
 tiójára-nézve a' másodikra, mindazonáltal a'
 Felperes új Inscriptiionalista Patvaron nem ma-
 radhat azért, mert Alperesse' tulajdon tettevel
 azon kettős Perre adván alkalmatosságot, tsal-
 lárdsággal nem vádóltathatik a' T. 2. r. 71. t.
 szerént. c) Péter, Pálnak Szamosfalvi Jószágát
 elébb zállagon, azután superadditiót adván, örö-
 kösön megveszi. Azonközben Jakab ezen Jó-
 szágért Perbe rántya, itten Péter Jakab ellen
 mind a' két tituluson a' nélkül, hogy csalárd-
 ság jönne-közbe, magát védelmezheti, 's ket-
 tős tituluson lett védelméért Patvaron nem ma-
 rasztatik. Lásd erről a' T. 1. r. 82. t. 5. §.

58. *A' rossz lelkiismeretű Birtokos Patvart
 allégálhat-e?*

A' Calumnia kifogásának megtételére a' jó

Lelkiesméretű Birtokosnak vagyon Jussa a' T. 2. r. 71. t. 9. §. szerént, azért ha rossz Lelkiesméretű a' Birtokos Alperes, Calumnia fejből a' Felperes' keresete ellen ki nem foghat.

VI. FŐ-CZIKKELY.

A Bé-bizonyításról, és erre szolgáló Eszközökről.

59. *Mig a' Felek a' Simplex Exceptiókban foglalatoshodnak, minek neveztetik a' Pernek állapottya? az ezen Per' állapottyáról a' Per'-derekára-való általlépést minek mondjuk, és miben áll?*

A' meddig a' Felek a' Simplex Exceptiókban foglalatoshodnak, a' Pernek állapottya Exceptivus, vagy-is Ki-fogásosnak neveztetik, minekutánna pediglen az Alperes, a' Per' Tárgyához szóll, a' Per' meritumra, vagy-is derekára szállottnak mondattatik. A' Pernek kifogásos állapottyából, a' derekasba lett által szállítása *Litis contestatio*, Per bébizonyításnak, vagy-is Perhez-való szóllásnak neveztetik, a' mely nem egyéb, hanem tsak az Alperesnek a' Felperes' keresetére egyenesen tett felelete, 's innen noha a' Felperes maga keresetét mindétig derekason teszi-is-fél, mindazonáltal addig a' Per'-derekára szállottnak nem mondattatik, mig az Alperes egyenesen a' Per-

nek derekas kérdésére nem felelt, a' Tab. Instr. 50. §. szerént.

60. *A' Bébizonyítás' szüksége honnan származik?*

Az Alperesnek ezen felelete olyan lehetvén, mely a' Felperesnek keresetét homályba hozza, vagy az Felelőnek feleletét-is bizonytalaná tégye. — A' Biró pedig bizonytalanságban ítéletet nem mondhatván, önként következik, hogy az erősített állításoknak, melyeket az ellenkező Fél, ellenkező állításaival homályba hozott, bébizonyíttatniak kellessék, 's tehát az ellenkező felelkezésekből származik a' Bébizonyításnak szüksége.

61. *A' Bébizonyításon mit értünk, 's hányféle?*

A' Bébizonyítás által mint fennebb a' keresetes Levélről-is mondtuk, értyük az erősítő perlekedő Félnak azon cselekedetét, mely-által maga állítását igaznak lenni okokkal, 's Bébizonyító Eszközökkel-is megmútatni igyekezik, mely-is kétféle, *Telyes Bébizonyítás, és nem Telyes.* *Telyesnek* mondatik akkor, a' mikor maga bizonyítását úgy teszi-meg az erősítő, hogy a' Biró annak valóságos vóltáról egészen, és annyira meggyőződik, hogy semmi helyes kétsége az ellenkezőről nem lehet. *Nem Telyes* pedig, mikor egész bizonyosságot nem szerezhet.

A' nem telyes háromféle: *Félnél nagyobb*, és *Félnél kisebb*, és *Féligvaló* Bébizonyítás. *Féligvaló Bébizonyításnak* mondattatik az, a' melyhez ha még annyi erejü Bébizonyítás járúl, Telyest téssen. *Félnél nagyobb*nak mondattatik az, a' mely a' magában foglaló okokra-nézve a' fél-bizonyítást felyülhaladgya ugyan: de telyes bizonyítást még sem téssen.

A' *Félnél kisebb* az, a' mely a' magában foglalt okokra-nézve még félbizonyításnak erejével sem bir, p. o. A' Köz-Felperes vádolja Pétert, hogy Pálnak az Házát felvervén, Pált-is megölte vólna, és kintsit-is elvette, Bébizonyításúl Biró' eleibe bémútattya Pálnak vasas ládáját, melyben Kintse állott, és á' mely a' történetig a' Pál' Kamarájában, a' történet után a' Péter Istálójának hijjában tanáltatott, e' fél bébizonyításnál kisebb bébizonyítás, mert noha gyanussá teszi Pétert, hogy Kintsre-való vágyódásból ő vitte-véghez a' gyilkosságot, orozást, vagy-is ház felverést, de mivel könnyen megtörténhetett az, hogy az igaz gonosztévő maga hibájának eltakarása kedvéért, Péter' hire nélkül annak Istálója hijjára vitette-fel azon ládát, a' Birót ezen cselekedetről még félig sem teszi bizonyossá.

De bémútattya a' Ládával együtt Péternek Jantsár kését-is, mely a' megölettetett Pál' teste mellett véresen találtatott, e' már fél pro-

bát térszen, mert félig megbizonyosodik a' Biró arról, hogy ezen gonosz tett Péternek tulajdonittatható légyen, azomban egész bizonyoságot még sem hoz, mert noha Péternek tulajdona légyen a' kés, azt tölle a' gonosztévő szép szín alatt elkérhette, vagy ellophatta, 's a' szerént véllé a' gyilkosságot megtehetette, és így a' Biró Pétert ártatlanúl állitaná bünösnek.

Továbbá a' köz Felperes a' kés, és Láda mellett békibizonyítja aztat-is, hogy Péter a' megöletett Pállal öszve-verekeedvén azelőtt, Péter Pált halállal fenyegette, ezen békibizonyítás Félnél nagyobb, de még sem teljes mert noha nehéz gyanuk viszik arra a' Birót, hogy majd telyes hitelt adjon a' Felperes állatásának, a' még sem bizonyos sohonna-is, hogy éppen ő, és nem más vitte vólna véghez a' kérdett gonosztságot. — Végezetre a' köz Felperes mind ezek mellett még egy hiteles minden kifogáson-kivül szemmel látott Tanúbizonytságot-is hoz-elé, a' békibizonyítás telyes, mert az eléhozott jegyek u. m. Láda, kés, és előreváló verekeedésből származott fenyegetés, és a' szemmel látott Tanú, annak valóságát, annyira megállítja, hogy a' Biró a' Felperes keresete valóságáról, és annak egészszen Péternek tulajdonithatásáról nem kételkedhetik.

62. *A' Békibizonyításnak mi a' Célja, és*

ezen Czélnek elérhetése végett a' Bébizonyításról miket kell megfontolnunk?

A' Bébizonyításnak Czélja, a' Birónak, a' Per' rendében állított Tárgynak valóságáról való meggyőződése, mert a' Birónak kötelessége a' peres Feleknek igazságát szolgáltatni, azt pedig mind addig meg nem teheti, míg az állított dologról, és annak valóságáról tökéletesen meg nem győződik, úgy hogy az ellenkezőről legkisebb gyanúja se lehessen többé.

Szükséges azért itten meglátnunk, hogy ki mit, és mivel tartozék Bébizonyítani.

63. *Ki tartozik Bébizonyítani?*

Tekintsük-meg tehát előbbször hogy ki tartozik bébizonyítani, mely Tárgyban csalhatatlan Rendszabásnak szolgálhat azon Törvény Régulája — *Affirmanti incumbit Probatio*, avagy az erősítő tartozik Bébizonyítani csalhatatlan Rendszabásul szolgálhat ez azért mert;

a) A' Bébizonyítással vagy az erősítő vagy a' tagadó tartozik, már a' tagadónak mivel ő tagadva semmit-sem erősít, mit bizonyítson-meg, semmije sincsen, tehát az erősítő vagy-is állító köteles a' Bébizonyítással. — Innen mondja *Justinianus Probatio per rerum naturam negantis non est*, az az, a' dolgok' természete szerint a' Bébizonyítás a' Tagadóhoz nem tartozik, b) Az erősítő éppen azért, hogy azzal a' mit a' Törvényben erősít, magának kíván hasz-

nálni, és az ellenkező Félnek ártani, a' Biró előtt gyanussá lesz, 's hitelt addig nem-is nyerhet, miglen a' Birónak méltó gyanúját elnem törli, ezt pediglen a' Bébizonyítás által-irhatya-ki; tehát a' Bébizonyítással köteles az Erősítő — c) Semmi sints annál bizonyosabb: hogy a' szabad akaratot felvéve, a' belső gondolatok, és a' külső beszéd között szükséges öszve-köttetés nintsen, annál-fogva egyebet gondólhat valaki, egyebet állithat szóval, állításának azért tsak annyi hitele lehet, a' megnyitnyomnak az annak megerősítésére elé-hozott okok — tehát szükséges az erősítőnek maga erősítéseit bébizonyítani. —

64. Ki tartozik előbbször a' Perben bébizonyítani, 's mitsoda kivételek lehetnek e' részben?

Ezt így megállítva, minthogy a' Perben lévő első erősítő, vagy állító a' Felperes, önként következik, hogy ő tartozik előbbször állítását bébizonyítani, ha tsak. a) A' közönséges Törvény a' Felperes mellett nem har-tzól, az az, a' Felperes a' Törvények által a' bébizonyítás terhétől menté tétetik, p. o. a' Rirályi Fiscus a' reája Törvény szerént szállott Jok iránt indított Perekben a' T. 2. r. 39. t. 5. §. szerént. b) A' Pernek természete a' bébizonyítást az Alperesre nem hárította, mint p. o. a' Fiu és Leány Ág között örökösödés fe-

let indított Perekben a' T. 1. r. 37. t. szerint. A' Perbe rántott Fiu Ágnak a' Jók' örökösödésbéli természeteknek bÉbizonyítása kötelességéve tétetődik azért: mert a' T. 1. r. 42. t. szerint ők a' Jóságos Leveleknek tartói, Conservatorai. c) Ha az Alperes készakartva vagy vigyázatlanságból a' BÉbizonyítás' terhét magára válalta, és a' szerint a' Felperest a' bÉbizonyítástól menté tette. d) Ha csak mind a' két Fél nem erősítő, mert ezen esethen kiki a' maga erősítését megbizonyítani köteleztetik, mint p. o. a' T. 1. r. 82. t. 5. §. szerint.

Péter Páltól egy szántó Földet zálog titulusa alatt keresne, 's Pál azt erősitené: hogy a' nem Zálog, hanem örökös, vagy pediglen a' T. 2. r. 82. t. 7, és 8. §-sai szerint, Péter Pált nagyobb hatalmasságért perelné, azomban Pál azt állitaná, hogy ő akkor, mikor az hatalmasság tétetődött, azon helységben sem vólt, hanem Kolo'svárt, vagy Szebenben, mind a' két esetben mind a' Felperes, mind az Alperes erősítő, tehát mind a' kettő' állításának BÉbizonyításával tartozik.

65. *Hányféleképpen szólhat az Alperes a' Perhez, 's abból a' BÉbizonyításra-nézve minő következtetések származhatnak?*

Az Alperes három módon szólhat a' Perhez, (vagy-is List contentálhat) úgy mint: a) Felperes egész Keresetét megesmérve, és helyes-

nek állitva, a' mely esetben minthogy az Alperesnek tulajdon vallómása, és megesmérése többet nyom ezer Tanúbizonyságnál, a' Felperes minden további bébizonyítástól ment. *b)* A' Felperes keresetét kerekdeden tagadva, mely esetben az egész Bizonyítás-terhét a' Felperesre hárintya, mert a' T. 2. r. 32, t. 4. §. szerint, ha a' Felperes Keresetét meg nem bizonyitya, az Alperes azonnal feloldoztatandó. *c)* Másfelesítve vagy-is qualificalva, az az, egy részben a' Felperes Keresetét megesmérve, más részben pedig megtagadva, p. o. Péter Páltól Peruttyán száz forint adósságot keres, 's Pál a' Biró előtt álva megesméri, hogy vett száz forintot költsön, de tagadgya, hogy azoknak megfizetésekkel ez uttal tartozna, mert azokat vagy lefizette, vagy lefizetések' megállított ideje még el nem jött volna, ezen esetben, minthogy mind a' két Fél erősítő, mind a' két Fél erősített állítását bébizonyítani tartózik.

66. *Tárgyaira-nézve a' Bébizonyittás hányféle?*

Tárgyaira nézve a' Bébizonyítás kétféle u. m. a' *Tett és Törvényes Bébizonyítás*; az első a' mint már fennebb a' Keresetes-Levél rendében-is mondtuk az, mely szerint a' Tettet, és annak környülállásait kívánnyá megmutatni, hogy éppen a'szerént történtek, a' mint ő állította. A' *Törvényes Bébizonyítás* a'

Tettnek Hazánk írott, vagy szokásbéli Törvé-
nyeinkhez-való alkalmaztatásában áll, szüksé-
ges mind a' kettő a' Pernek tökéletességére,
mert minden Per ez háromból áll: *Matériá-*
ból, Formából, és Törvényből.

Materia maga a' Tett, mely felett a' Felek
perelnek, és annak környülállásai.

Formája azon mód mely szerint a' Törvé-
nyek' értelmeihez képest a' Per indítandó és
Bíró eleibe terjesztendő. — a' *Törvény* magá-
ban foglalja a' Tettnek Törvényhez lett alkal-
mazztatásából következhető azon kérdéseket, és
azoknak elhatározásokat, melyekből ha vala-
melyike fogyatkozik, a' Per nem tökéletes, a'
fogyatkozás pedig a' tökéletes Bébizonyítás-
által pótoltatik-ki,

67. *A' Törvényes Bébizonyítás miket fog-*
lалhat magában?

A' Törvényes Bébizonyítás ezen három
dolgot foglalhattya magában, úgy mint: a) a'
Tettnek a' Törvényhez lett alkalmaztatásából
kihúzott következéseket. b) Törvényes elmél-
kedés, vagy-is *Juris Theoriát*, mely a' Tör-
vényeknek talp-jovallattyaikat, vagy-is *Princi-*
piumaikat magában foglalván, ezeknek öszve-
vetésekből valamely fontos törvényes kérdést
fejt-ki, p. o. vallyon és mitsoda Jókból tagad-
hattya-ki az Atya valamely Fiát? és mitsoda
okokból? c) A' *Processus* formájához tartozó

kérdésnek megfejtését, p. o. e' vagy ama Tárty rövid, vagy hosszú föllyamatú Per' úttján kereshető-é? avagy e' vagy ama Perben, a' magányos Kifogásoknak vagyon-é helyek? Azért a' maga Keresetét jól és hasznoson elintézni kívánónak mind ezekre szemesen ügyelnie kell, mert az helyes Bébizonyítástól a' jó vagy kedvetlen Itéletnek hozatala függ. Mind ez, mind a' Tettnek Bébizonyítása miként légyen-megtéendő, megláthatod azokból a' Rendszabásokból, melyek fennebb az első Fő-cikkelyben a' Keresetes-Levél' készítéséről irattattak.

68. *Mit értünk a' Bébizonyító Szerek által, és azok hányfélék?*

Azomban Bébizonyító Szerek' neve alatt jönnek mind azok a' módok, és Eszközök, melyekkel állításainknak valóságát régi Eleinktől vett Hagyomány, vagy kedves Hazánknak írott Törvényei' útmutatásoknál - fogva megmutatni törekedünk. Ha a' Régiség hagyományait megvizsgáljuk, olyan bébizonyító szerekre találunk, melyek közzül némelyek a) Méltán törvényteleneknek állittathatnak azért: hogy a' Bébizonyító Szer, és megbizonyítandó Tett között semmi a' józan-okosságnál-fogva megismerhető őszve-kötetés közben nem jön — ilyenek a' Babonás Mesterségek, Sors, vagy Bab-vetés, Tüzes-vas, vagy forró avagy hideg vizzel-való megpróbáltatás, Bajvivás

(Duellum) kinoztatás (Tortura) b) Mások pediglen gyanusoknak tartattathatnak illyenek a' kinoztatás, Magányos-Levelek, és a' távulabb okokból vett gyanúk. c) Némelyek törvényeseknek ugyan, de keveset Bébizonyíthatóknak, mint a' közelebb, sőt még a' legközelebb-való Jelekből vett gyanúk, ezekből kihúzott feltételek, a' Tettnek Per'úttján kívülvaló esmerettsége, végezetre. d) Mások telyes hitelességű, és bébizonyító erővel Biró törvényes Szereknek állittathatnak azért; mert a' józan okosság' világánál-fogva, tellyes bizonyosságba, a' Tettről, és annak környülállásairól helyheztetik az Itélő Birót; illyenek a' részrehajlás-nélkül szemmel-való megvisgálás, a' tökéletes vallatás, vagy a' bévádóltatottnak tökéletes tulajdon maga Vallás-tétele.

Megjegyzés: Azon Bébizonyító Szerekről, melyek fennebb, az *a* betű alatt, előhozattak, lásd a' közönséges Törvényeknek esmerettségeikről irt könyvnek *Első Része 9-dik Fő-czikkelyében, a' 95-dik Kérdést.*

69. *Mit értünk a' kinoztatás-által, 's lehet-e tökéletes Szer az Igazságnak hitanulhatására?*

A' kinoztatás-által értyük a' közönséges kinyomozásban a' vétkes Tettről terhes gyanúval megterheltetett Személynek erőltető Észközök-által-való kikérdeztetését; Czéllya ennek,

hogy a' kikérdeztetett a' nékie tulajdonított
 vétkes cselekedetet megvalja, szereit a' megpál-
 táztatás, körmének lebúzattatása, szúrokkal-
 való csepegtetés, vagy tüzes-vassal-való sütte-
 tés, ez gyanus-is, és a' természetes Igazsággal
 és a' Peres rendszabásokkal ellenkező bizonyí-
 tó Szer, *gyanus azért*; mert az ez alá vetett
 Személy, vagy olyan kemény testű, hogy a'
 kínoztatás' Szereit kiálja, vagy olyan gyenge,
 hogy ki-nem állhattya, 's ennél-fogva hazudhat
 az első esetben az Igazat meg-nem valva, ha-
 zudhat a' második esetben a' kinoknak elkerü-
 lése' kedvéért maga ellen valva, 's így a' Biró
 mind a' két esetben tsalattatva marad. — *El-
 lenkezik a' természetes Igazsággal*, mert ez
 azt kívánja, hogy az ártatlan meg-ne büntet-
 tessék, már pedig ezen bizonyító Szerben a'
 bévádóltatott minekelőtte a' nékie tulajdonított
 Tettről törvényesen megítélhetnék, bün-
 tetés alá vettetik, 's a' szerént kérdeztetik-ki;
 de *ellenkezik a' Peres rendszabásokkal-is*,
 mert ezek azt kívánják, hogy a' Felperes ma-
 ga keresetét megbizonyítsa, melyet ha meg-
 nem tehetne, az Alperes az alól azonnal fel-
 oldoztassék, ezen hébizonyító Szerben pedig
 ellenkezőleg az Alperes arra erőltetik, hogy ma-
 ga ellen valva, a' Felperes' keresetét bizonyít-
 tsa-meg.

70. *A' Biró az igazság' kipuhatólása vé-
get soha sem élhet-é véllé?*

Ezen oknál-fogva tehát sokan, és nem ok-
nélkül azt állíttyák, hogy ez a' békibizonyító Sze-
rek között mint Törvénytelen Eszköz' kiirtató
légyen, ezen állatást egyáltaljában bévehető-
nek tartanók, ha csak gyakorta a' köz-társaság-
nak Jova tégéresebb bűnös Tetteknek eláradá-
sával annyira fel-nem háborittatnék, hogy kü-
lőmben ha csak ilyen Szerekhez a' Biró nem
nyúlhatna, a' köz-társaság' tsendessége fel-nem
álhatna, azért azt mondjuk, hogy ha a' köz-
bátorság az ólyatén tégéres vétkekről bévá-
dóltatott, és terhes gyanu alá-hozott bűnös em-
bereknek életekkel együtt fel-nem álhat, Jus-
sa légyen a' Birónak a' bűnöst Tortura által-
is vallattatni, mert: *a)* A' Köz-társaságnak böl-
dósága', és bátorsága' fenntartása a' legfőbb
Törvény, melyből a' több Törvények magok
lételeket veszik, és a' melynek fenntartására
tézélniök kell. *b)* Mert a' köz-tapasztalás bi-
zonyittya, hogy gyakorta a' Birák tudatlan-
ságból, hibából, és gyakorta készakartva egy-
vagy más tekintetből Itéletekben az Igazságot
megvesztegették, a' Tanuk hiteszegettek vóltak,
mindazonáltal senki sem állította még azt:
hogy tehát az Itélő-Székek, 's vallatások tör-
vénytelenek, és egyáltaljában kitöröltetők lé-
gyenek. *c)* A' Böltselkedéssel biró, és múnket-

is részeltető Régiség, mely az ólyatén kinzó Szerek által-való vallattatásnak módját béhozta, tudatlansággal nem vádóltathatik, annál-fogva ezen Szernek béhozatala miatt sem hibáztathatik, ok-nélkül pediglen azt bé nem hozta, tehát műk sem vehettyük-el egyátaljánban, hanem az ennek ellenére fennebb eléhozott, és megtartására hartzoló okokat egybevetve azt állittyuk, hogy csupán csak a' köz-bátorságnak a' bünről vádóltatott Személynek léte-lével, vagy-is fennmaradásával végső ütközetében lehet helye, 's még pediglen úgy, ha:

Előbbször ólyan Jelek, és bizonyítások adják magokat elé, melyek a' Birót a' bévádóltatott Bünösnek tulajdonított bünről szinte meggyőzik, a' Bünös maga hibáját még-is vakmerően eltagadja. *Másodszor* Midőn a' Bünös hibáját önkéntesen megesmérte, 's megvallotta, de a' főbb környulállásokat u. m. vétkes Társait, vagy elbrzott Jóknak hól lételeket megvallani nem akarja.

71. *A' Magános Leveleknek miért nem adhatunk egész hitelt?*

A' magános Leveleknek, és bizonyító Irásoknak tökéletes hitelt nem lehet adni azért, mert: a) Hogy azok valójában azé légyenek-é, vagy sem? a' kinek tulajdonittatnak, vagy Bizonyosságok által, vagy az Irás' öszvevetéséből

a' Birónak elébb megkell győződtetnie, 's így minthogy a' Birót magokra további bizonyítás nélkül meg-nem győzhetik, önként következik, hogy tehát tökéletes Bébizonyító Irásoknak nem tartattathatnak, nem az *Első esetben*: ha Bizonyságok által bizonyosodik-meg a' Biró arról: hogy azon Magános Levelek azé légyenek, a' kinek tulajdonittatnak, mert akkor nem ezek, hanem a' Bizonyságok győzik-meg a' Birót arról; hogy azok igazak légyenek, és hitelt érdemeljenek. *Nem a' második esetben* azért: mert a' tapasztalás tanította, hogy sokan irnak egy-formán, 's még a' mi gonoszszabb, sokan tanulták-meg másoknak Irás-módját tökéletesen követni, 's így csupán a' betűknek öszveszetésekből tökéletes bizonyosságra a' fennforgó kérdésbe a' Biró soha sem jöhet.

72. *Mit mondunk Indiciumnak, Praesumptionnak, Extrajudicialis facti Notorietásnak, 's ezeknek bizonyító erejekről mit tartunk?*

A' Tettnek, ennek követőjével öszveszövetkezett környüállásokból kihozott gyanus Jel *Indiciumnak* szokott neveztetni, az ezen Jelekből okoskodva, arról hozott Itélet, hogy ez, vagy amaz vólt a' bűnnek követője, *Praesumptionnak* neveztetik. A' Birónak arról, hogy a' bűn elkövetetett, és hogy ez, vagy amaz lett volna követője, törvényes renden-kivül köz-hir-

ből vett tudósításon épült esmeretsége; a' Tettnek Törvény rendin-kivül-való esmeretségének, vagy-is *Extrajudicialis facti Notorietásnak* hivattatik. Ezek mind olyan bébizonyító Szerek, a' melyek csak lehetőségen fundáltatva tökéletes bizonyosságot a' bűnnek történetéről, és annak követőjéről nem szereshetvén, telyes bébizonyítást nem-is tehetnek, hanem nagyobbára csak arra nyújtanak a' Birónak fundamentumos okot, hogy a' bűnös Tettet, annak környülállásait, és Szerzőjét közönséges kinyomoztatás által kinyomoztassa.

73. *Mit mondunk közönséges kinyomoztatásnak? hányféle, 's mindenikről külön-külön mit jegyezhetünk-meg?*

Közönséges kinyomoztatásnak mondjuk azon Törvényes cselekedetet, mely-szerént a' Biró a' bűnös Tettnek, annak környülállásainak, és követőjének esmeretségére hit-szerént letett vallomások által kíván jutni, e' kétféle Közönséges (Generalis) és különös (Specialis) Az Első az: mely-szerént a' Biró még az előtte nem esmeretes gonosz Tettnek, és ennek Szerzőjének esmeretségére kíván jutni. — A' második vagy-is különös az, mely-szerént, a' már a' közönségesből vett esmeretségek-szerént a' bűnös Tettnek, és annak Szerzőjének tökéletesebb esmeretségére jutni törekedik, 's ezt szelid vallomásnak-is szoktuk mondani.

Vagyon még ezen-kivül egy legközönségesebb ki-nyomozás-is, melyet az A. 3. r. 46. t. foglal magában, és közönséges Circulásnak szokott neveztetni, melyet a' Felsőbb Rendelések szerént minden harmadik esztendőben a' Kerületek' Tisztyei köteleztetnek véghez-vinni, a' Kerületekben lévő Helységekben, ne talán tállátató akármely Bűnös köz-lakások ellen egy általjában - véve, még pediglen úgy, hogy a' Falu' Öregeitől feladott kisebb Bűnösöket bűnökhöz mérséklett büntetésekkel azonnal meg is büntetik. A' tüzégéresebb vétkekről vádóltakat pedig elfogattatva a' Kerület' Tömletzébe köz-kereset alá vettetés végett küldik, 's mind ezekről készült Jegyző-könyveket a' Tisztség' úttyán a' Királyi Guberniumnak bémútattyák. Azért itten erről többet nem-is szóllunk, hanem a' mi a' fennebb irt közönséges Inquisitiót illeti, ennek megtételére a' Birót felbuzdithattya. *Elsőbbször* A' bűnös Tettnek történetéről vett közönséges hir, a' Törvény' úttyán-kivül-való esmeretség a' bűnös Tettnek Teste, vagy (*Corpus Delicti*) és magának a' Bűnösnek Törvény' úttyán-kivül lett tulajdon feladása, vagy mások által-való feladattatása. Főbb céljai pedig ezek: hogy a) A' Tett, és annak szükséges körülállásai. b) Annak Szerzője, és Társai tökéletes világosságra hozattassanak. Megjegyzést érdemel itten az, hogy akár-

mint-is adattassék egy, vagy más Személy-fel valamely vétkes cselekedettel, a' közönséges Inquisitió előtt, egyenesen arra útasítani az Inquisitiót nem lehet azért; mert ez-által hire, neve, és betsülete az Inquisitió alá vettetnék nagyon megkissebbítettik, és így személyes szabadságaiban az olyan minekelőtte törvényesen megítéltetett volna, a' köz-társaság' fundamentos kötése ellen, mely-szerént minden Tagok, magok magános, és közönséges Jussaiknak sérthetetlen bátorságában helyheztenek, nagyon megsértetik egyfelől, másfelől pedig Törvényeink, a' törvényes kinyomozásokban, minden suggestiót, vagy sugallást keményen tiltanak, már pedig az ilyen esetben a' sugallást elkerülni nem lehet.

74. *A' nem telyes Bébizonyításnak még hány nemei vagynak, 's mit kell azok közül megjegyeznünk?*

A' nem telyes Bébizonyításnak még két nemei vagynak, t. i. a' meggyilkoltatott baldoklónak vádolása, és a' gonosztévőnek vallomása' rendében Társainak feladása, hogy pedig ezek fél erejü Bébizonyítást tehessenek szükséges, és *pediglen az elsőre-nézve*, hogy a' gyilkoltatás környülállásaival fellegyen ruházva, és azon környülállások a' Tettel, és a' bévádóltatott Személyel megegyezhetők légyenek. *A' másodikra-nézve* hogy a' feladó azt

Önkéntesen minden erőltetés-nélkül, és a' Tett-hez illő környülállásokkal felruházva tegye-meg, 's hogy olyan Személyt, a' ki másként-is gyanus vádoljon-bé, szükségesek ezek azért: mert különben az ellenkezőről-való gyanut el-nem-hárinthatták, ha erőltetés jön közbe, nem azért, mert akkor gyanakodni lehet, hogy a' köz-bejött erőltetés okozta az ilyen feladást, ha a' környülállások a' Tettel meg-nem egyeznek, gyanus lesz a' vádolás azért, mert ezek ellenkezőt bizonyítanak, ha a' Személy betses, és gyanu alá nem hozható gyanus a' feladás azért, mert a' köz-tapasztalás bizonyította azt, hogy gyakorta nevezetes betsben-való Embereket oly reménységtől viseltetve, hogy ezeknek érdemekért, és betsületek' megkissebbítése' eltávoztatásáért a' bévádoló Bűnösök-is, a' reájok háromló büntetéstől megmenekednek, bévádóltattak, 's vádoltatnak.

Ezen két Bébizonyítást illyeneknek lenni kellettöknek arra, hogy fél erejű próbát tegyenek mondám azért, mert ha mindgyárt a' fenn irt tulajdonságokkal telyesek-is, egész próbát nem tehetnek azért, mert csak egy minden kifogáson-kivül való Tanú-bizonysághoz hasonlók, már pedig egy ilyen Tanúbizonyság, egyedül csak fél bizonyítást tézen. —

75. *Melyek a' tellyes Bizonyítás Nemei?*, mit értünk a' bévádóltatotnak tulajdon val-

*lomása-által- és hogy tellyes Bizonyító e-
rővel birjon, minő tulajdonságokkal kell
birnia?*

A' tökéletes Bizonyosságra hozó telyes Bi-
zonyítások' nemeik közzé számláltatnak a' bé-
vádóltatottnak maga tulajdon, és tökéletes val-
lása, és ennek Bizonyosságok által-való meggyő-
zettetése. A' bévádóltatottnak vallomása által
értyük azon Törvényes Tettet, mely szerént
a' vétkes Tettnek követője Biró eleibe állitva,
tudva és a' kérdéseket értve önkéntesen eléad-
gya, és megvallya, hogy önnön maga követte-
el a' kérdésben forgó bünt. Arra hogy hiteles
légyen, a' következendők kívántatnak, u. m. a))
Hogy az Itélettétel végett ösze-gyűlt, és Itélet-
re leült Itélő-Szék előtt, vagy pedig ennek a'
végre kiküldött Tagjai előtt tétetődjek-meg,
ez pedig kívántatik azért: hogy külömben Tör-
vény rendénkívül lévén, még a' Biró előtt té-
endő ujj bizonyításba fogyatkozna egyfelől,
másfelől pedig a' kikérdezésnek, mint törvé-
nyes Jurisdictio' Szüleménnyének, törvényes
Jurisdictioból fóllyónak kell lenni, már pedig
ebből folyó nem lesz, ha tsak a' Törvényes
Itélő-Szék, vagy Biró által nem vitettetik vég-
hez. b)) Hogy qualificata az az: környülállá-
sos légyen, mert a' ki tudgya a' történetet,
annak környülállásait ele tudgya adni. — c))
Hogy fundamentumos légyen, az az: hogy az

elédott környülállások a' Tettel, és megvalló bünös' tulajdonságaival megegyezők légyenek, mert különben magok az eléhozott környülállások, ha a' megvalló Szemely tulajdonságai-
val ellenkeznek, azt fogják megbizonyítani, hogy a' vallomás nem igaz, és így a' Birónak gyanúját elnem fogja hárintani. — d) Hogy szabadon tétetődgyék, mert különben kitsikort lévén a' Birónak az ellenkezőről való gyanú-
ját elnem fogja törölni, értem pedig a' szabad vallomáson azt, a' mely minden ketsegtetés vagy kénszerítés-nélkül tétetődik. c) Hogy álhatalatos légyen, vagy-is őllyan, melyet a' megvalló bünös még halála' történetében se vonjon-
viszsa, mert a' vissza-vonás kétségbe hozza a' Birót, hogy vallyon a' vallomásnak, vagy a' vissza-vonásnak adjon-é hitelt, az illyen kétség pedig, a' vallomással, következőleg a' Bébizonyítással ellenkező állapotról-való méltó gyanút elnem törli, 's következőleg, minthogy a' tellyes Bébizonyításnak tulajdona az ellenkezőről minden lehetséges gyanúnak eltörlése, önként foly, hogy a' vissza-vont vallomás tellyes Bébizonyításúl nem szolgálhat. —

76. *Megérdemli-é hogy a' bévádóltatottnak vallomása' vissza-vonására, tekintettel légyen a' Biró?*

Minthogy a' bévádóltatottnak, a' vallomástétel alkalmatosságával, állapottya, és környül-

állásai olyanok lehetnek, melyek miatt maga ellen önkéntesen vall, noha vagy egészszen ártatlan, vagy ha bűnös-is, de könnyebbitő környül-állásai miatt, a' tulajdoníthatása, és következőleg megítélése-is könnyebbülhetne, megtétele után pedig észre-vévén vallomásbéli hibáját, azt vissza-vonni kívánnya, melytől minthogy meghalगतatanúl nem kárhoztathatik, elsem zárattathatik, szükséges itten a' vallomásnak vissza-vonásáról egy keveset elmélkednünk, mind a' Biróra, mind a' vallómását vissza-vonóránézve. A' Biróra-nézve azért: mert ennek felvéve a' Tripartitum Prologialis 14-dik tit. 5. §-ban foglalt azon Itést: *A' Biró az Itéletben se igen kegyetlen, se igen kegyes ne legyen, mert minden Itélet-tételben az Irgalmasság az Erköltsel az az: az Igazsággal öszve-köttetettve vagynak, és ezeknek öszve-köttetésekben áll az egyenesség, az honnan Sz. Gergely azt mondja, hogy minden a' ki igazságosan itél, mérő komponát tart kezében, és abban az Igazságot az Irgalmassággal egyenlőleg hordozza, az Igazság-által a' bűnösökre Itéletet mondván, az Irgalmassággal pedig a' büntetést mérsékelvén, hogy az egyenes méréssel némelyeket az egyenes Igazsággal megjobbitson, némellyeket pedig Irgalmasságból elengedjen, a' ki az Isten Itéletét szemé előtt hordozván, és reszketvén*

minden tárgyban retteg, ne hogy az Igazság' üttyából kitérve elessen, mert az hól az Igazság' a' maga módját feljül haladja, kegyetlenséget szül, a' felettébb-való kegyesség pedig a' jó Rendtartásnak hanyatlását okozza. Az Itélettételben kivált, a' midőn Pólgár-Társának, 's Felebaráttjának életéről, és e'hez hasonló értékű betsületéről, Jovairól 's szabadságáról itél, igen szemesnek kell lennie, ne hogy birtelenkedésből, vagy maga elő-Itéletének szoros követéséből, az igazság' üttyáról kitérjen, melyet könnyen követhetne, ha a' megvalló bünös vallomásának vissza-vonására egy vagy más tekintetből ügyelni, 's azt bévenni elmúlatná. A' bünösre-nézve azért: mert valamint a' Biró az Itéletben, az Igazság' üttyát követni köteles, úgy a' bünösnek-is midőn a' Biró előtt, a' ki a' Menyei Itélő Birónak ekkor képét viseli, vallomásra, vagy valamássának vissza-vonására eléáll, szükséges a' legnagyobb pontossággal, és szorgalmatossággal lelki esméretét megvizsgálni, és tsak azt a' mi igaz, minden akár mely tekintetnek-is félre-tételével eléadni, jól megfontólván azt, hogy az igaz vallomás a' megjobbulásnak jobb részét teszi, 's annálfogva Lelki könnyebbülést hoz. Ellenben pediglen az Hazugság vakmerő megátalkodásnak tanúja, és a' Lelket terheli.

27. *A' bévéendő vissza-vonás erejére-nézve miket kell megjegyeznünk.*

Ezen előre-való intések mellett, a' vissza-vonásról, e' következendőket jegyezzük-meg; és pedig idejére-nézve, azután értékére-nézve. *Idejére-nézve* meg kell tekinteni, hogy a' megtett vallomásból hozott Itélet előtt, vagy azután tétetődött-é? Ez a' megkülömböztetés megkívántatik azért, mert az Itélő Biró Itéletet hozván, maga Hivatallyának eleget tett, 's azért azt, vagy menedék-nélkül, vagy Felsőbb Birónak Rendelése-nélkül többé meg nem változtathatta, azért az ilyen esetben kötelességében áll a' Birónak, ha a' Per felsőbb Biró eleibe hatott, a' vallomásnak vissza-vonását környülállásosan feljelenteni. ha pedig előtte áll még az ellátatott Per, a' felsőbb Birótól a' Pernek ujjabbi ellátására, a' környülállásoknak feljelentése mellett rendelést kérni, vagyha Törvényes menedéknek helye vagyon, a' bévádóltatottnak az azzal-való élésre útat nyitni.

Hogy ha pedig a' Vallomás' nyomán a' Per még elnem láttatott, a' vissza-vonásnak értékét szükség megvizsgálni; a' visszavonásnak értéke által azt értvén, hogy a' vissza-vonásnak megállítására eléhozott okok, milyen fontosok, 's azoknál-fogva a' vissza-vonás *egész, fél, félnél nagyobb, vagy félnél kisebb* ellenkező Bébizonyítást tézen-é? mert a' me-

nyí ellen Bizonyítást tészen, éppen annyit von-le a' tulajdon vallomason fundált Bébizonyításból, 's annálfogva. a) Ha a' visszavonásból vett ellen Bizonyítás tellyes, a' vallomáson épült Bébizonyítás egészszen eltöröltetett, és így a' hévádóltatott tökéletesen felöldoztatandó az egész Kereset alól, mert az el-lent Bizonyítással ártatlanságát megbizonyította. b) Ha félnél nagyobb Bizonyítást tész a' visszavonás, úgy a' vallomáson épült Bébizonyítás félnél kissebbé lett, és így a' Keresetnek Bébizonyítása' héjánosságával a' hévádóltatott az alól felöldoztatandó. c) Ha a' visszavonás, fél ellen bizonyítást tészen, úgy a' vallomáson épült Bébizonyítás fél, Bébizonyításhoz hasonló, 's azért a' két ellenkező bizonyítás egymást eltörölvén, a' hévádóltatott a' jelenvaló Pertől felöldoztatandó. d) Hogy ha pedig a' visszavonás Félnél kissebb ellen Bizonyítást tészen, úgy a' vallomáson épült Bébizonyítás Félnél nagyobb Bizonyítást tészen, 's annálfogva bü-nösnek méltán itéltetik, de nem rendes büntetésre, mert ennek helye tsak ott vagon, az hól a' Bébizonyítás tellyes, 's így ezen esetben a' Bébizonyításnak nagyobb vagy kissebb vóltához mérséklett bírói szabad tetszésre biz-zott büntetésre itéltethető.

78. *Mit tész' az egész Kereset alól, vagy a' jelenvaló Pertől felöldoztatni, 's rendsze-*

rént-való büntetésnek mit mondunk, mit megint birói szabad tetszésre hagyott büntetésnek?

Az egész Keresettől felőldoztatni annyit tészen, mint a' Vád alól valakit úgy felszabaddítani, hogy azon vádért soha többé Kereset alá ne vettethessék, ellenben pedig a' Pertől felőldoztatni annyit tészen, mint a' jelenvaló Pert további időre úgy halasztani, hogy ha több Bébizonyításra-való szerek szereztethetnének, akkor a' Per újra folytathassék, és ennél fogva az ilyen felőldoztatás a' büntetést elnem törli, hanem csak halasztja. Rendes büntetésnek értyük azt: melyet a' Törvényhozó, ez, vagy ama bünre szabott, ha azon környülállások alatt tétetődnének, melyek alatt a' Törvényhozó fontolta akkor, mikor a' büntetést szabta. A' Birói szabad tettzésre bizott büntetéseknek mondattatnak azok, melyeket a' Törvényhozó szabott ugyan, de alkalmaztatásokat a' Biróra hagyta.

79. A' fennebb eléhozott Tulajdonságokkal felruházott vallomást miért tartjuk egész hitelű bébizonyítás szerének?

Mondgyuk továbbá, hogy a' fennirtt tulajdonságokkal tett vallomás telyes bizonyítást tégyen, mert ha tökéletes a' vallomás, úgy a' Biró előtt, a' Tетhez, és annak Szerzőjéhez, illő környülállásokkal felruházva, szabadon és álhatatosan tétetődött, már a' Tетhez, és an-

nak Szerzőjéhez megvallott illő környűllások azt bizonyítják, hogy igazán akart vallani, mivel ezek vallomását meg erősítik, a' szabadság, és álhatatosság azt: hogy igazán valhatott, mert maga telyes szabadságában vólt, így vagy más-ként vallani, a' Biró előtt való vallomás-tétele a' Birót arról meggyőzi, hogy önnön maga a' bűnös, és nem más idegen, Személy tette azon vallomást, úgy szintén a' vallomás-tételnek környűllásairól-is, ennélfogva, sem a' valló Személyre, sem a' vallomás' környűllásaira, 's következőleg, sem a' megvallott történetre, és annak Szerzőjére-nézve, semmi méltó gyanúja a' Birónak fenn nem maradhat, ilyen bėbizonyítás pedig telyes, az honnan önként következik, hogy a' tulajdon tökéletes vallomás, tellyes bėbizonyítást tégyen.

80. *Mit értünk a' bűnről, és annak környűllásairól Tanu-bizonyságok által lett meggyőzöttetésén?*

A' bűnről, 's annak környűllásairól, és Szerzőjéről, Tanubizonyságok' vallomásaikból szerzett bizonyság, Tanubizonyságok által-való meggyőzöttetésnek neveztetik, 's hogy ez tellyes bėbizonyításúl szolgálhasson, a' következendő tulajdonságokkal kell birnia, ugymint:
 a) Legalább két Tanubizonyságból áljon, mivel egy egyedül egész bizonyságot nem hozhat azért mert az ellen mondásról kivált ha elmés ra-

vasz nem vádóltatható, kettőt pediglen elégségesnek mondunk azért, mert egyik a' másikának vallomása' igazságát megerősíti. *b)* Hogy kettő elégséges légyen megkivántatik, hogy mind a' kettő olyan sorsú, és tulajdonságú Személyek légyenek, kiknek hitelességekhez tellyességgel semmi gyanú ne férhessen, mert ha gyanusok a' Személyek, gyanus lesz a' vallomások-is, és így a' dolog' valóságáról a' Birót bizonyossá nem tehetik. *c)* A' Vallók hiteltetve valjanak, megkivántatik ez azért, mert az Esküvés Istennek segítségül. és bizonyságúl oly feltétel alatt-való hívása, hogy ha a' meghiteltetett igazat nem mondana, azonnal büntesse-meg, már minden józanan gondolkodó előtt az Isteni tulajdonságok t. i. hogy az Isten mindent tudó, tehát tudja, hogy a' meghiteltetett igazat, vagy hamissat mond; Mindenható, tehát megbüntetheti, és legigazságosabb Biró, annál-fogva az hamis vallót büntetlen sem hagyja, tudva lévén; maga örökös kárára az igazságot meg-nem vesztegeti, 's így a' Biró-is bizonyos arról, hogy a' Valló igazat kíván vallani. *d)* Hogy a' Tettről, és annak miként lett véghez-viteléről tulajdon maga érző organumai által vett tudományból valljon, mert ha mástól vett tudományból vall, úgy a' Birót a' dolog' valóságáról bizonyossá nem te-

heti, mind addig, míg az első kút-forrásra nem juthat, mert az hallomásból-való elédás, az első, második, és harmadik halló által, nagytás, vagy kissebbités-nélkül soha sem, vagy igen ritkán adattathatik-elé, 's e'mellett az hallomást vallók, azzal a' kitől az hallomásokat vették, tsak egy bizonyoságnak tartattatnak, mert ezek tsak annyit bizonyítanak, hogy az hallott dolog előttük beszéltetett, a' dolog' valóságát pediglen annyiban, a' mennyiben megtanúlhatta a' tulajdon érzéseiből első elédó valja-meg. A' környülállásokról vallók sem hozhatnak a' Birónak valamely fundamentumos bizonyosságot, mert az ilyen vallók vagy meg-egyezőleg, vagy ellenkezőleg, vagy külömbözőleg vallanak, és egyikféle vallomásból-is a' Biró a' Tettnek miként, és ki-által lett véghez-vitelére tökéletesen nem juthat, mert meg-egyezőleg vallani mondom azokat, a' kik külön-külön a' Tettet vagy megelőzött, vagy nyomban követett, egy-egy környülállást hoznak-elő, a' nélkül hogy a' Tettnek véghezvitelét látták volna, 's annak miként lett történetéről vallanának, p. o. Péter a' Há'songárd-ba megölve taláztatik, a' gyanu vagyon Pálra, a' Biró nyomoztattya a' dólgot, 's egyik Valló azt valja, hogy látta Pált hajnalba köppenyege-sen a' Há'songárd - felé menni. Más Valló azt: hogy látta azon helyhez közelíteni, az hól Pé-

ter találtatott, az harmadik azt: hogy nyóltz-óra tájban Pált látta az Há'songárdba búkálni. A' negyedik azt: hogy Pállal találkozott az Há'songárdból-való lejövetelében, a' ki magán kívül, és megátalkodott Physyognomiájú vólt, az ötödik azt: hogy a' Bogdánfi Fogadjában pálinkázott velle, 's a' mint ottan elé, 's hátra járt, köppenyeget leejtette 's hát a' karja véres, a' mint a' köppenyege után lenyúlik, az hüvejjéből véres kését kiejti, 's ezen nagyon elsohajtya magát, és sirni kezd, okát kérdi, de semmit sem tudhat tőlle, az hatodik azt valja, hogy azelőtt-való estve ők hárman Vinklernél Ménesi bort ittak, ital-közben Péter Pállal öszveszóllalkozott, sőt egymásnak hajába-is kaptak, 's ekkor Pál nagyon fenyegetődzett vólna Péterre, a' Biró ezen kinyomozást vévén, a' megöletettnek testét vi'sgáltatty, a' 's úgy találja, hogy kés-szúrás miatt hólt-meg, mindazonáltal noha mind ezek a' környülállások arra mutatnak, hogy Pál ölte vólna-meg, egész bizonyossággal még-is a' Biró Pált meg-nem ítélheti; mert egyik sem valja azt, hogy látta vólna a' történetet, 's hogy éppen Pál lett vólna az, a' ki a' gyilkosságot követte volna-el, ezen eléadott környülállások azért fél próbánál többet nem tésznek, 's így a' Biró ha több bébizonyítás hozzá nem járúl, Pált a' jelenvaló Per-től felóldozza.

Ellenkezőleg vallani mondattatnak azok, a' kik egymással ellenkező környűlállásokat külön-külön hoznak-elé, p. o. egyik azt mondja, mikor a' gyilkosság esett, Pállal Szamosfalván vólt, a' másik hogy a' történet előtt Há'songárdban találkozott vele. Az *harmadik*: hogy éppen akkor Hójában vóltanak. A' *negyedik* hogy az Há'songárdba együtt vóltak, és a' lármát hallották azon az helyen, hól a' Történet esett, 's így tovább a' többi-is egymást megrontó környűlállásokat hoznak-elé.

Külömbözőleg vallani mondattatnak azok, a' kik a' dologhoz éppen nem tartozó környűlállásokat hoznak-elé. Ezeket így elévéve bizonyos az: hogy az ellenkezőleg, és a' külömbözőleg Vallóknak vallomásaikból a' Bíró a' történetről, és annak szerzőiről még méltó gyanura sem juthat; mert emezek a' dologhoz éppen nem tartozó környűlállásokat hoznak-elé, amazok közzül pedig a' mit az egyik épített, a' másik egészen elrontotta.

'S így tehát bizonyos az-is: hogy ha önnön érzékenységeikkel szerzett tudományból a' Tett-ről, és annak Követőjéről a' Vallók nem vallanak, tökéletes bébizonyításúl vallomások nem szolgálhat. — e) A' Tett vallomásoknak elegendő, és megálható okát adják; mert a' ki tudja, és tudományát tulajdon organumai által szerzette, vallomásának fundamentumát, 's

következendőleg tudományának elégséges oka-
it elé-tudja számlálni. *f)* Hogy az illő Itélő-
Szék avagy ennek Küldötjei előtt tétetődjék;
mert a' kikérdeztetés törvényes Jurisdictionak,
melyel csak az illő Szék bir, valóságos követ-
kezése, és szüleménnye, 's a' mellett arra, hogy
az Itélő-Biró a' vallomás' valóságáról, hogy t.
i. az a' feljegyzett Vallók, és nem más kiko-
hólt Személyek által, és éppen azon a' módon,
a' mint megirattatott, tétetődött légyen, töké-
letesen meggyőződjk, más jobb úttya nintsen:

81. *Az ilyenképpen Tanubizonyságok
által-való meggyőzöttetés tökéletes bėbizo-
nyitást téssen-é?*

Az ilyen tulajdonságokkal biró bizony-
ságok által-való meggyőzöttetés tökéletes bėbizo-
nyitást téssen azért: mert *a)* Ha tökéletes az
ilyen meggyőzöttetés, az két, vagy több min-
den Kifogás felett-való meghitelt Tanubizony-
ságokból áll, a' kik szemmel látott tökéletes
fundamentumon épült, és mind a' Tettel, mind
a' bėvádóltatottal megegyező környűlállásos,
az illő Biró előtt, törvényes kérdeztetésre te-
szik vallomásaikat, 's azért nem lehet róllok
feltenni azt, hogy igazat vallani, vagy nem a-
kartak, vagy nem valhattak volna. *b)* A' Bőlts
Alkotó, az Igazság' kútforrása' megtalálhatásá-
ra, ezen három Eszkőzt rendelte u. m. a' jó-
zan okosságot, az érzékenységeket feljűlhaladó

dólgokra-nézve, érzékenységeinket az azokba botló dólgokra-nézve, és az ezeket elkerülőkre nézve, az emberi hiteles eladást, ha ép az Elme, és tökéletesek az érző Organumok, tökéletesek az ezeken épült Igazságnak kitanúlhatása' Szerei-is, tökéletesnek kell tehát lenni az Emberi eladásnak-is, mert külömben a' Bölt's Alkotóra, 'nagy tökéletlenség háromlana, melyet vagy tsak meg-is gondolni vétek.

A' Szemmel-való megvizsgálásról.

82. *Szemmel-való megvizsgálásnak mit mondunk, 's hányféle?*

Szemmel való megvizsgálásnak mondjuk azon Törvényes Tettet, mely szerint Birói végzésből, vagy pedig a' Feleknek köz-akarattokból az egyenetlenség alá hozott Tárgyak, az Itélő-Szék Tagjai és más szava bévehető Személyek által fundamentumosabb Itéltetés végett Szemmel megvizgáltatnak, ezen megvizgáltatás valamint a' Tárgyak vagy pólgári Pert, vagy büntető köz Keresetet illetnek, kétféle *Pólgári t. i. és Hözkeresetbéli*

83. *A' Pólgári Szemmel-való megvizgáltatásról mit jegyezhetünk-meg?*

A' Pólgári Szemmel való megvizgáltatásról a' következőket kell megjegyeznünk: hogy a) Ennek helye légyen az hatalmason

elfoglalt Jókban. — *b*) Határ Jegyek kijáratásában, és megigazittatásokban. *c*) Malmok' gáttjai által okozott károknek meghatározásokban. — *d*) Arendában kiadott, vagy zálogban is birt Jókban tett károknek, vagy Jobbitásoknak megállításokban, 's ennél fogva, néha a' Biró midőn t. i. a' perlekedő Feleknek bébizonyításaiokból a' dolog valóságára nem juthat, önkéntesen szokta megtétetni, néha pediglen a' panasló Felperes' arra intézett keresetnél-fogva rendeltetik-ki nevezetesen a' Malmok iránt támadott egyenetlenségben, 's az Határ-Jegyek kijáratásokban, a' melyekben minémü Per folyamattyát követünk lásd a' közönséges Törvények' esmérettségeinek 1-ső Részé 16-dik Fő-cikkelyében, a' folyó-vizek hasznairól tett 152-dik Kérdés alatti megfejtést, és a' Magános Törvények' esmerettségeinek 4-dik része 11-dik Fő-cikkelyében az Határ-jegyekről kiírt Processus' rendit. — *e*) Mind a' kétőben a' dolog' valósága Szomszédok, és Szomszédfalúbéliek által nyomoztatik ki-hitlés mellett. Biró által rendeltetik-ki az hatalmas cselekedetek' Jószágbéli jobbitások, és károsítások iránt indított Keresetekben, 's hasonlóképpen határ-köz-Jegyesek (Commetaneusok) és Szomszédok által-vitetik véghez, ha mindazonáltal Jobbitásoknak, vagy károsításoknak megállítása forog fenn, még ahoz értő Mester-em-

berek-is kívántatnak, mert különben a' valóság kinem tudattathatik, ha tsak azok, a' kik a' mesterséget az azzal járó szerekkel, azoknak árrát tulajdon tudományok szerént esmérik, megnem állittyák. *f)* A' hely' színén tett megvizsgálás után, a' felvett Vicinusok, és Comme-taneusoknak vallomások, vagy ott helyben, vagy a' kiküldött biztosok szállásain, vagy ha, mint az hatalmas cselekedetek felett való harmadnapi Szék, az egyenetlenség alatt lévő határ-rész helységében tartatik, az Itélő-Szék színén vétettetnek-bé. *g)* Ha az ellenkező Fél a' kirendelt szemmel való megvizgáltatást bétiltani kívánnya, azt az A. 4. r. 1. t. 32. a. szerént az erre meghatározott időpont előtt Erdélyben nyóltzad, a' Partiumban pedig 15-öd nappal téendő bétiltással megakadályoztathattya, ellenben pedig, a' kivitel napján, és alkalmatosságával, sem elnem tilthattya, sem ellentállással megnem akadályoztathattya, nagyobb hatalmasság' büne büntetése alatt.

84. *A' köz-Keresetbéli szemmel-való megvizsgálásról miket kell megjegyeznünk?*

A' köz-Keresetbéli szemmel-való megvizgáltatás a' magok után bizonyos nyomot hagyó bünös cselekedeteknek megvizgáltatásokban nyer helyet; ilyenek pedig a' lopás, gyilkosság, hamis Levél, vagy pénz készítés, 's több ezekhez hasonlók. Áll pedig azon szem-

mel látható és a' gonosz Tettnek valóságát meg-
 bizonyító szernek megvizsgálásában. Azért ha
 gyilkosságról vagy a' Szó, ez: ütés, vágás,
 szurás, vagy étetés, avagy fullasztás által es-
 hetett-meg, melyért ezek a' megölettetettnek
 Testén vizgáltatnak, és nevezetesen ha külső
 erő által tétetett a' gyilkosság, a' seb, vagy
 bélyeg, mely a' történt halálnak fundamen-
 tumára mutat, megvizgáltató, vallyon halálos
 vólt-é vagy sem? Ezen vizgáltatásnak törvé-
 nyes véghezvitele a' következőket kívánja:
 a) Hogy ahoz értő orvos, vagy Seb-orvos ál-
 tal tétetessék. b) Hogy ez orvosi hivatalyára
 meglégyen hitelve. c) Hogy magáról a' 'seb-
 nek állapotjáról tégyen bizonytságot, még pe-
 dig d) Hiteles bizonyító irásban, melyben ál-
 litása helyes okokkal legyen megbizonyítva.
 e) Hogy ha a' Processushéli Tisztnek híre-nél-
 kül, a' megölettetettnek teste eltemettetett,
 azt azonnal ásattassa, is vizgáltassa-meg, mert
 az ilyen kötelességet restül elmúlasztó Tiszt
 a' Felsőbb Rendelések szerént hivatalja' elvesz-
 tésével büntettetik, lásd erről az 1799-ben 1016.
 szám alatt költ Gubernalis rendelést. Ha pe-
 dig étetés által történ a' gyilkosság a' Test a-
 hoz értő meghütölt Seb-orvos által felbonta-
 tandó, 's a' belekbenés gyomorban a' méreg
 megkerestetendő. Ha Gyermekek elcsinálása fo-
 rog fenn, bába által a' méhe megvizgáltatandó.

Ha hamis Levél készítés forog fenn, maga az hamis Levél Bíró által megvizsgáltatandó. Ha pedig hamis pénz készítés a' Tárgy, maga az hamis pénz, és a' készítő szerek mint bűnnek testei, megvizsgáltatandók lesznek.

85. *A' Pólgári peres ügyekben bébizonyító Szerek mik szoktak leginkább lenni, a' Leveleknek erejek honnan függ, mi és hányféle a' petsét matériájára és képre-nézve?*

A' pólgári peres Ügyekben előforduló bizonyító Szerek többnyire a' törvényesen készült Levelek szoktak lenni, ezeknek pedig hitelességek a' petsétekről függ, minekelőtte annakokáért a' bébizonyító Levelek nemeiről szólnának, szükség meglátning mi légyen a' Petsét, és hányféle és minő erővel bír?

Verbótzai Tripártumának második része 13-dik titulussában az állítja hogy a' Petsét egy olyan esméretes legy, a' mely Aranyra vagy más Ertzre, vagy Viaszra nyomtatva minden Tettet megerősít, t. i. ezen Törvényes Czikkelyben Verbótzai azt teszi-fel, hogy az olyan Tettek ilyenok előtt készültek a' kik hiteles Petséttel Birók, és Hvatallyoknál-fogva az előttök véghez-ment Tettnek nagyobb hitelességére magok Petsétyékkal azt megerősítették, az az: a' kezek alá bízot Petsétnyomónak mint mivelő Petsétnek képit vagy Ertzre metszettették, és a' Levélhez fügesztették, vagy Viaszra

nyomtatták, és azt alkalmaztatták a' Levélhez, mondám pedig hogy Ertzre metszették a' Petsét' képit, mert szokásban vólt a' régi Királyok' idejekben a' privilegiumos Levelekre aranyra metszet Petséteket függeszteni, a' Római Pápáknak pedig Bulláikra ónból öntött Petséteket függeszteni, az honnan magok a' Levelék-is arany vagy ónos Bulláknak nevezettek, mint II-dik Andrásnak Decretuma-is az arany Petsétről arany Bullának neveztefik — mondám továbbá hogy viaszra nyomtatva alkalmaztatták a' Levelékhez, mert utóbbi időkben az értzes Petsétek helyett viaszra nyomott Petsétek hozattattak-bé, és pediglen a' Privilegium író massájához képest vagy Fa, avagy réz pixisekbe öntött fejér, vagy veres viaszra nyomtatva függesztették-fel, tarka selyem sinorokon a' privilegialis Levélhez, vagy pediglen a' privilegialis Levélre csepegtetett viaszra nyomtatattak, függesztettek pedig ha Pergamentre, vagy-is állatok bőriből' készítette író-papirosra irattatott a' Privilegium, nyomtatattak pedig a' papirosra írott Privilegiumokra. A' mi a' Petsét képit illeti megint két-félék vóltak a' Petsétek, úgy-mint *egygyesek*, és *kettősek*, Egyesek voltak azok, a' melyek csupán csak egy képet hagytak. — Kettősek, a' melyek két képet hagytak a' nyomtatásban, ilyenekkel éltek a' régi Királyok, a' mint eze-

ket láthatod Pray György Urnak a' Petsétek-ről írott elmélkedésében.

86. *Hányfélék a' Petsétek hitelességekre nézve, melyek az hitelesek, melyek megint a' nem hitelesek?*

A' Trip. fenn citált 15. t. 2. §. szerint a' Petsétek kétfélék, u. m. *Authentica* vagy-is *Hitelesek*, és nem *Authentica* vagy-is nem *Hitelesek*. Hiteles Petséteknek mondattatnak azok, melyek közönséges hatalomnál-fogva állítottak-fel, és azért telyes hitelűek, milyenek a' Fejedelmek, az Ország' rendes Birái, a' Conventek' és Káptalanok' Petséttyei.

Nem hitelesek azok; a' melyek magános Személyektől állítottak-fel, és magok magános dólgaikra alkalmaztattak, mondám pedig: hogy a' nem hitelesek azok, melyek magános Személyektől állítatva, magános Tárgyokra alkalmaztatnak; mert ha az ilyen Petsétet felállító és azzal élő Személy köz-Hivatalban vagon, 's hiteles Hivataljánál-fogva, annak Tárgyaiban költ Levelekre alkalmaztattya magános Petséttyit — köz-Hivatalnál-fogva közönséges és annál-fogva telyes hitelű Petsétté válik. Ilyen az első hivatalbéli Tisztól-fogva az utolsó szám felett-való Assessor, vagy hűtes Esküdt petséttyéig minden Tisztviselőnek Petséttye tisztí kötelességeikhez tartozó írásbéli hitel és munkálkodásokra-nézve. —

87. *A' közönséges hiteles Petsétek kikéltal, és mimódon állittatnak-fel?*

A' közönséges hiteles (vagy-is Publica Authentica) Petsétek, vagy Ország' Gyűlése-által állittatnak-fel, Articulusnál-fogva, vagy pedig a' Fejedelem' Decretuma, Rescriptuma, vagy Privilegalis Levele mellett, — az első módon felállított Petséteknek példáit láthatni az 1659-dik béli 3-dik Articulusban, mely szerént, az Ország' Rendjei négy Petsétet állítottak-fel, az első az Erdélyi Vármegyék' számára, egy fejű Sas Czimerrel, és ezzel a' körül-való Irással: *Sigillum Comitatum Transsilvaniae.* — A' másodikat a' Székely nemzet számára, egész Nap, és fél Hóld czimerrel, ezzel a' körül-való Irrással: *Sigillum Nationis Siculicae.* Az harmadikat, a' Szász Nemzet' részére, hét Toronyból álló Czimerrel, 's ezzel a' körül-való Irással: *Sigillum Nationis Saxonicae.* — A' negyediket, a' Magyar Ország' részekre - nézve kettős kereszt, és négy folyó Czimerrel, 's ezzel a' körül-való Irással: *Sigillum Partium readnexarum.*

Az első a' Statuum Praesidens, vagy egyik Itélő-Mesternél, a' Második az Udvarhely-Széki Fő-Tisztnél, az harmadik a' Szászok' Ispánnánál, a' negyedik a' Részek' Itélő-Mesternél, vagy a' Bihar-Vármegyei Fő-Ispánnál tartattatni rendeltettek, oly hozzátétellel, hogy

az ezen petséttel meg-nem erősített végzése-
sek, Ország-gyűlése' Végzéseinek ne tartassanak,
1692-béli 10-dik articulusban, megint négy pe-
tsétek állittatnak-fel, egyik a' Guberniumra, a'
másik a' Gubernátorra, az 3-dik, és 4-dik a'
két Itélő-Mesterekre-nézve, úgy hogy az első-
vel a' Gubernium' Rendelése, a' másodikkal
a' Gubernátor' Rendelése, és adomány-Leve-
lei, az harmadikkal, és negyedikkal a' Törvé-
nyes dologok hitelesítették-meg, 's tartott ezek-
nek erejek azon Esztendő Május' 1-ső napjától
fogva Julius' 11-kéig, a' mikor-is dicsőségesen
Uralkodott 1-ső Leopold Császár ezek helyett
a' kétfejű Sas czimerű petséteket hozta-bé, mel-
lyekkel mái napig élnek a' Felséges Fejedel-
münk' Személyében kormányozó Fő-Hivatalok.

Fejedelmi Decretum, Rescriptum, vagy Pri-
vilegium mellett felállított közönséges petsé-
tek' nemeikkel élnek a' Káptalanok', Conventek'
Vármegyék', Székek', és Vidékek' Tisztségei,
és Itélő-Székeik, úgy szintén a' Városi Taná-
tsok, és más Privilegiált Társaságok, az Hiva-
talos tárgyaikká tett munkálkodásokban.

88. *Hitelességekre-nézve melyek a' közön-
séges Petsétek?*

A' mi a' hitelességeket illeti: minden közön-
séges, es hiteles Petsét közönséges hitelességű,
mert az ilyennel megerősített Levélnek, min-
denütt telyes hitele vagon.

80. *Hitelesítő erejekre-nézve vagynak-e az egész Országra-nézve közönséges, hát részszerezentes közönséges Petsétek ezen Petsétek-nél fogva melyek az hiteles helyek?*

A' mi pedig hitelesítő erejeket nézi, noha a' Felséges Királyi Gubernium' Rendeléseire-nézve, azokat az egész Hazára-nézve élő petsettyével meghitelesitheti, mivel mindazonáltal mindenféle törvényes Tettek' egyezések', kötések', vallástételeknek bévehetésére, és hitelesítésére egyik helynek-is közönséges hatalma nintsen, azért mert a' Szász Nemzet maga kebelében, és Tagjai között véghezviendő ilyen Tetteknek hitelesítésére maga különös petsettyével bíró, a' II-dik Andrástól nyert Privilegiumnál-fogva, a' Városok a' T. 3. r. 13 t. szerint a' magok Pólgáraik között téendő ilyen Tettek-re-nézve különös hatalommal bírnak, annyira: hogy a' kebelekbéli Pólgárok' Tetteik-re-nézve, más közönséges hiteles helyen tett valóságok minden erő-nélkül-valók légyenek; önként következik: hogy közönségesen hitelesítő petsét, az egész Fejedelemséget felvéve, nintsen, azomban mivel a' Magyar, és Székely Nemeség maga egyezéseit, és Vallástételeit akár Gubernialis Secretáriusok, akár Itélő-Mesterek, akár Káptalan és Convent előtt megálthatólag teheti, ezekre-nézve a' megírtt helyek részszerezentes közönséges petséttel bíróknak tartattat-

hatnak, 's ennél-fogva hiteles helyek közzé a' törvényes Expeditiókra-nézve méltán számláltathatnak, a' Felséges Királyi Gubernium, a' Méltóságos Törvényes K. Tábla, a' Fejérvári Káptalan, és a' Kolosmonostori Convent. Úgy nem külömben a' Vármegyék', Székek', és Vidékek', Tisztségeik; 's Itélő-Székeik, a' Kebelekbéli Tárgyakra-nézve, és a' tulajdon Jurisdictioniokkal biró Közönségek, és Társaságok, közönséges Hivatalos munkákra-nézve.

90. *Név-szerént a' hiteles petsétek közzé melyek számláltatnak?*

Innen mérve már a' dólgot, hiteles petsétek közzé számláltathatnak: a) A' Fejedelem' petséttye, melyel Kormányozói, és Itélő-Birói tárgyakban él. b) A' három Nemzet' petséttyei, melyekkel az Ország' végzéseit erősítettnek meg. c) Az Ország' közönséges Leveles Tárházainak Petséttyei. d) Az Ország Gyűlése-által felállított Itélő-Székeknek, milyenek: a' K. Gubernium, az Udvari Cancellaria, K. Thesaurarius, K. Tábla, Vármegyék Székek, Vidékek tiszti Hivatalaik, és Itélő-Székeiknek Decretum, Rescriptum, vagy Privilegiumnál-fogva felállított Petséttyeik. Lásd ezekről a' T. 2. r. 13. tit.

91. *Csupa Magános Petsétek' nevek alatt minő Petsétek jönnek?*

A' csupa Magános Petsétek' nevek alatt ér-

tetődnek a' magános Nemes Familiák' Czimeres petséttyeik, úgy a' magános Embereknek neves, vagy mesterség' czimerét hordozó petsétjeik, melyekkel az azokat bíró Személyek magok magános dólgaikban szoktak élni, ezt pedig mondom azért; mert ha közönséges hiteles hivatalnál-fogva annak Tárgyaiban alkalmaztatnak, azonnal közönséges, 's annál-fogva hiteles Petsétekké válnak, az ilyen magános Petsétek.

92. *Melyek mondattatnak igaz, melyek megint hamis Petséteknek, 's az hamis Petsét készítőeknek mi a' büntetések?*

Igaz, és hamis petsétek-is vagynak. Igaz Petséteknek mondattatnak azok, melyekkel élnek azok, a' kiknek azoknak felállításokra, vagy azokkal-való élésre hatalmok vagyon. Hamisaknak pedig azok, melyek az igaz Petséteknek hasonlatosságára olyanoktól készítettnek, a' kiknek azokkal-való élhetésre szabadságok nintsen.

Az hiteles Petséteknek hamis koholói, vagy azokkal tudva elői, a' T. 1. r. 14 t. szerént hitetlenség' büntetésén marasztandók, az magános petsétek' koholói pedig a' Sérelmes Fél' panaszos keresetére bírói szabad tetszéses büntetéssel büntetendők.

93. *A' Petsétek minő erővel bírnak?*

IV. Darab.

A' Petsétek vagy hitelesítő, vagy kötelező erővel bírnak. Hitelesítő erejek abban áll, hogy a' Petsét' jelenléténel-fogva, mind az, a' mi a' petséttel megerősített levélben írva vagyon, ha a' józan-okossággal, és Istennek Törvényével nem ellenkezik, hitet érdemlővé lesz, 's innen a' közönséges hitelességű petsétekkel megerősített Leveleknek az egész Országban telyes hitelek vagyon, mert külömben az olyan Levellel bizonyítónak, vagy parantsolónak hatalma füstbe menne, 's éppen ez az oka, hogy mű nállunk a' két hiteles Regius' alá-írások, és Petséttyek alatt írott Contractusoknak, és más Leveleknek a' T. 2. r. 13. t. rendelkezésének megváltoztatásával telyes hitelek vagyon.

94. *Mikor vesztik-el a' hiteles Petsétek magok erejeket?*

A' hiteles Petsétek magok erejeket, és hitelességeket elvesztik a' következő esetekben:

a) A' Fejedelmeknek Petséttyek, melyeken nevek felírva vagyon, azoknak halálokkal azonnal elenyésznek, a' mint ezt az 1691-béli 2-ik articulus nyilván bizonyította, a' midőn azt állította, hogy az öreg Apafi Mihálynak halála után a' Fejedelmi Petsét' héjánossága miatt, semmi törvényes Expeditiók nem tétethettek, 's annál-fogva az új Fejedelem' Uralkodásáig az Ország'-gyűlése két új Petsétet állított-fel,

b) Hogy ha elvesznek a' T. 2. r. 14. t. 18, 19

§. szerént. c) Ha árticulusok által megerőte-
 nítették a' T. 2. r. 14. t. 26. §. az 2698-béli
 13. art. szerént. d) Ha a' petsét-tartó hitetlen-
 ség' büne büntetésén marasztatik, ha csak a'
 nota alatt költ, és az olyan Petséttel megerő-
 sitett Levelek azután újra nem erősítették-
 meg, az Apr. 4. r. 11. t. 3-ik art. szerént. e)
 Ha gonosz kéz által az igaz Petsétekhez hason-
 ló petsétek kohóltattak a' T. 2. r. 14. t. 49,
 és 50, §. szerént, vesztik pedig ezen esetek-
 ben erejüket a' valóságos hiteles Petsétek azért;
 mert nyilván-való veszedelmeztetése forog-fenn
 a' hiteles Leveleknek hamis Levelekkel-való
 öszvezarodásokra.

95. *A' hiteles Petséteknek kötelező ere-
 jek miben áll?*

Kötelező erejek a' hiteles Petséteknek abban
 áll, hogy a' Felsőbbnek írott parantsolattyanak
 az alatta-valót mindenekben engedelmeskedni,
 az hiteles Petsétnek jelenléte kötelezi; ugyan-
 is mit kellessék az Felsőbbnek akarattyal meg-
 egyezőleg, az alattvalónak csélekedni az írás
 mútattya, de ha azon íráson Petsét nintsen, az
 hitelt nem érdemlő Jegyzésnek tartattatván, az
 alattvalót nem kötelezi, a' Petsét tehát ad hi-
 telt az írásnak, és következőleg az kötelezi az
 alattavalót az hiteles írásban foglalt Rendelés-
 nek telyesítésére. Innen Sz. László' I. D. 4

czikkelyében, 2. D. 26. cikkelyében Kálmán 1-ső D. 5, 6, 14, és 23 cikkelyeiben, a' Petsétet megvetők bizonyos büntetésekre kárhozzatnak.

90. *Minő kiterjedések vagyon a' köteleztetendőkre-nézve az hiteles Petséteknek?*

Az hiteles Petséteknek a' köteleztetendőkre nézve, erejek már szélesebb, már keskenyebb kiterjedésű; mert a' Fejedelem, Ország-gyűlése, K. Gubernium Petséteiknek az Ország minden Lakóssai, akár-mely Karbéli, és sorsuak légyenek. — A' Kintstartó Tanáts' Petsétinek csak az alatta lévő Kamarai Emberek, a' Fő-Tisztek Petsétinek csak a' kezek alatt lévő Vármegye', Szék', vagy Vidéknek Lakóssai, a' Fő-Birák, V. Kapitányok, és Vice Király-Birák petséteinek csak a' Kormányok alatt lévő Kerületek' Lakóssai. — A' Püspökök', és Esperestek' Petséteinek csak azon Megye, és Vallásbéli Emberek köteleztetnek engedelmeskedni, az honnan a' Petsét' Tárgya, és az aztat küldőnek külömb-ségekhézképest az ellene-szegző engedetlenség-is büntetések külömböző, a' Fejedelmi idéztető Petséten-kivül a' többi Petséteknek általhágásáért 200 M. f. articularis büntetés szokott szabattatni, az idéztető Petsétek' általhágói ellen mi büntetések határozottak, lásd fennebb a' Törvényes Személyekről irtt Könyvnek a' Regiusokról szóló Fő-Czikkelyben tett ez iránti jegyzéseket.

A' Leveleknek hitelességekről.

97. Mit értünk a' Levél által, bizonyító erejeket honnan vesszük, és hányfélék e' részben?

Valamely történt dolognak eléadása, vagy véghezviendő Tárgynak meghagyása, ha Írásba tétetik, Levélnek neveztetik. A' Levelek bizonyító erejekre-nézve valamint a' Petsétek, melyektől hitelességek függ, úgy osztatnak; melynél-fogva némely *Levelek telyes hitelűek* azért; mert telyes hitelű Petsétekkel erősítetnek-meg, némelyek *nem hitelesek*, mert nem hiteles Petsétekkel bírnak, p. o. Egy kiküldött Szólga-Biró a' reábizott Hivatalos munkálkodásról p. o. Törvénybe idéztetésről Relatoriát ír, 's azt szokott Petséttyével megerősíti, vagy a' Törv. Kir. Tábla maga Itéletét Királyi Petsét alatt kiadja, vagy akármely Vármegyei, Székbéli, vagy Privilégiált Tanátsnak Itélő-Széke a' maga előtt történt Tárgyakról szokott Petséttye alatt bizonyító Levelet ad ki, ezek hiteles Levelek lesznek; mert az első Hivatalnál-fogva közönségessé lett, a' többiek pedig articulus, vagy Fejedelmi engedelemből nyert hiteles Petsétekkel erősítették-meg a' kiadott Leveleket.

Ha a' Szólga-Biró ellenben maga magános dólgaiban ír valamely Levelet, minthogy ezek-

ben Petséttye nem a' Hivatal' erejénél-fogva alkalmaztatik, a' Levél nem hiteles.

98. *Az hiteles Levelek közzé melyek számláltathatnak név-szerént?*

Az hiteles Levelek közzé számláltatnak a' következők: — a) Az egymástól független Uralkodói Udvarok között köz akarattal tett alkalmok (*Tractatus Aularum*) b) A' Fejedelmeknek Hivataljoknál-fogva kiadott Leveleik, u. m. Decretumok, Rescriptumok, Privilegiumok, és Törvényes parantsolatok. c) Országgyűlése' munkálkodásai, és végzései. — d) Az Ország' közönséges Leveles Tárházaiból a' megkivántató jelességekkel kiírt Levelek, és kiadások. — e) Ország' végzése által felállított Itélő-Székeknek hitelesen költ munkálkodásaik. f) Azon közönségeknek, melyeknek magok hivatalos Tárgyaiknak kiadásokra-nézve közönséges Petséttel-való élés, Decretum, Rescriptum, vagy Privilegium által engedtetett-meg, azon Petsétek alatt költ munkálkodásaik.

99. *Miként osztattatnak még a' Levelek, s melyeket mondunk állortzásoknak?*

Osztattatnak még a' Levelek *Állortzás*, és *Hibás Levelekre*. Állortzásoknak mondattatnak azok, melyekben vagy az eléadó, vagy a' Tárgy, melyről a' Levél költ, vagy a' titulus, vagy a' Levél készítettőnek szándéka kohóltatik-ki, vagy-is szinleltetik Innen: a) A' kiadó

szinleltetni mondattatik akkor, a' mikor annak neve alatt, hirén, 's tudtán-kivül, egy harmadik ád-ki valamely Levelet, p. o. a' Fejedelem' neve alatt, egy Privilegiumot valamely Dica-sterium', vagy Itélő-Szék' neve alatt, valamely bizonyító Levelet, vagy Itéletet, azoknak hi-rek, és tudtok-nélkül, vagy valamely két bi-zonyos Személyeknek nevekben, azoknak tud-tokon-kivül valamely egyezést ir-meg egy har-madik, a' mint az ilyeneknek példáit bőven eléadja a' T. 2. r. 14. t. az 50-dik §-phustól-fogva a' 80-dikig. *b)* A' dolog szinleltetik ak-kor, a' mikor valami ólyas adattatik-el, vagy cseréltetik, vagy ajándékoztatik, a' mi vagy so-ha sem vólt, vagy ha vólt másé vólt. *c)* Szán-déka a' Levél iratónak szinleltetik akkor, a' mikor a' kiadó Regiusok a' Levelet más érte-lemmel, mintsem az Irató szándékozott irják-ki, p. o. Péter Testamentumában Pálnak hagy-ja Örökségeit, azonban a' Regiusok Örökösnek Jakabot irják. *d)* A' Titulus szinleltetik ak-kor, mikor a' Fassionak, vagy-is Contractus-nak, a' valóságosnál egészen különbözű Titu-lus adattatik p. o. Péter eladja az Házát Já-nosnak, azomban csere Contractust irnak ró-l-la, Csere-szine alatt egy Majort adván, a' mel-lyet már régebben Jakabnak örökös árron el-adott vala. — Itt valamint a' Titulus, úgy ma-ga a' dolog-is valamely részében, a' mennyi-

ben t. i. az elcserélt Majort illeti, szinlelve vagyon a' Titulus azért: mert e' valósága szerint örökös eladás vólt, a' dolog azért, mert a' szinleltetik elcseréltetni a' mi másé, ezekről szól a' T. 1. r. 71. t. midőn a' szines cserékről beszél.

100. *Hibás, vagy-is viciata Levélnek mit mondunk, 's az hibásítás hányféleképpen tétetik-meg?*

Hibás, vagy-is viciata Levélnek mondattatik az, a' melyben vagy *Correctio*, vagy *vakarás*, vagy *kitörlés* olyantól tétetve találtatik, kinek annak megtételére semmi szabadsága nem lehetett, és ha ezen meghamisítások, a' Levélnek alkotmány részeiben tétettek, azok Birói Itéllettel megállittatván, az akként meghibásított Levél fulmináltatva, vagy-is megsemmisittetve, az Itélő-Szék' Laveles Tárjába tétetik, és onnan soha többé ki nem adattatik a' T. 2. r. 14. t. 82. §. 15. t. bévezető §. és a' Tab. Instr. 80. §. szerint.

Ha ki maga ok-Levelét valaki - által így meghibásittatva észre - veszi a' T. 2. r. 17. t. szerint hiteles helyen ellene mondjon, nehogy abban megegyyezni láttassék. — mondám hogy hibásított Levélnek tartatik az alkotmány - résziben corrigált Levél, mert alkotmány-részeknek tartattatnak a' T. 2. r. 17. t. szerint, a' kiadásnak napja, és Esztendeje, a' Személyek-

nevei, az egyezés, kötés, vagy más vallástételnek neme' kinevezése, 's ha pénz forog fenn, annak summája, és minéműsége, ha pedig fekvő Jószág, az Helység neve.

Correctionnak pedig azt mondjuk, midőn valamely szónak egy vagy több syllabáji megváltoztatnak úgy, hogy a' szóból egészen más szó jön ki, 's következőleg maga a' Levél értelmében-is megváltoztatik, már az ilyen változtatás a' Levelet gyanússá, és hitel-nélkül-válóvá teszi. Hasonlóképpen meltán hibáztattya a' Levélnek hitelességét a' fennebb mondott alkotmány' részében tett vakarás, avagy a' szónak kihuzása, mert a' vakarás az egész szónak kivakarása, és más szóval való kipótolása. —

A' kitörlés avagy *Cancellatio* az egész szónak keresztül vont vonások által-való megsemmisítése, — már mind ezek-által a' Levél maga Értelmében nagyon megváltoztatik, tehát, nem ok nélkül az ilyenképpen hibásított Levelek-is gyanusokká, és megsemmisítendőkké lesznek. Mondám továbbá: hogy ha idegen kéz-által tétettek a' megirt hibák, mert ha önnön magok a' Levél készítői a' Levél' kiadása alkalmatosságával, a' Feleknek meg egyezésekből tették, megjobbitásoknak tartatnak, 's azért a' Levél' hitelességit meg nem rontják, mert erre haltalmok-is vólt, sőt a' tapasztalt hibákat megjobbitani kötelességek-

ben-is állott, 's azért a' Tab. Instr. kelése előtt az illetén megjobbítások a' Levélnek végére az alája irások után tétettetni szokott illetén kifejezéssel. *Correcta per eosdem, vagy is ugyan azok-által meg-is jobbittatott*, szoktak vala törvényesítettetni. A' Tab. Instr. 63. §. azt teszi kötelelességekkel a' Leveleket készítő, és kiadó Biráknak, vagy Regiusoknak, hogy a' megirt kifejezés után a' megjobbított szók a' megjobbítás' nemével együtt tétessenek-ki, még pedig ha a' Levél testesebb, a' lapnak és rendnek, melyben a' megjobbított szó találtatik feljegyzésekkel együtt.

101. *A' Viciatio mikor árt a' Levél tulajdonosságának?*

Megjegyzésre méltó az itten: hogy a' fennirt hibásítások, vagy az hibásított Levélnek tulajdonossa hírével; 's tudtával álnokúltétek, vagy annak hire, és akarattya-nélkül, 's azért az első esetben az olyan Levelek, vagy csak azért-is, hogy a' csalárdság' és ravaszság' senkitsem pártfogólhat, méltán megsemmisíthetnek, mert méltó hogy a' kiálnokúl mást megrontani törekedik, törekedésének méltó buját vallja. — Ellenben ha a' tulajdonosnak híren, megegyyezésén, és akarattyan kívül estek az hibásítások, minthogy hibáján kívül vagy a' Tulajdonos, másnak gonosz tetteért meg nem károsíthatatik. — önként foly, hogy

ha az ólyatén Levelek másolatokban részekben hibásítottak volna érdemekben, és hitelességekben meg nem csonkítandók. Ha pedig alkotmányos részekben hibásítottak meg; mint-hogy ekkor magokra meg nem áthatók, ha privilegialis Levelek lennének az A. 4. r. 13. t. 2. a. és az 1791-béli 31 articulusok' hasonlatosságához képest, ujj Privilegialis Levelekkel felcseréltetendők, annyival-is inkább, hogy a' Levél Tulajdonosságának mind egygyet térsen, akár tűz, vagy Ellenség által enyésztessek-el a' Levél, akár pedig gonosz kéz által a' meg-irtt hibákkal megsemmisíttessék, tehát Felsőges Fejedelmünknek-is, valamint az első Esetekben, úgy ez utolsóban-is kötelessége a' megkárosított tulajdonost adandó ujj Privillégi-ummal a' kártól megmenteni. —

102. *A' gyanus Levélnek hamis volta minő esmértető Jelekből világosíthatatik meg?*

A' gyanus Levélnek hamis volta, e' következendő pontokból hozattathatik világosságra úgy-mint a) Petsét részéről b) Az alá-iróról, és irás' módjáról. c) A' kiadásról: d) A' Stylus' részéről. e) A' megkivántató jelességekről és f) Más hozzá járúlható megkivántatókról és pediglen. *Előbbször a' Petsét részéről a' következendőkben, úgy mint: a) A' körülvaló Irásból, ha t. i. a' körülvaló írása más mint-*

sem a' valóságos Petsété p. o. az Erdélyi magyar Nemzett neve alatt költ 1660-béli Levelet mutatna valaki-elé, 's a' rajta találtató Petsétnek körülírása e' lenne: a' magyar Nemzet Petséttye, holott a' felül irtakból tudjuk azt: hogy az Erdélyi magyar Nemzet Petséttyin ez a' körül-írás vólt: *Sigillum Comitatum Transilvaniae*, b) Ha a' Petsét' massája más vólna mintsem közönséges szokásban vett massa vólt, p. o. sárga, Fejér, vagy veres viasz helyett kék, vagy zöld Spanyolviaszra vólna nyomva a' Petsét, mondám sárga, fejér, vagy Veres viasz helyett, kék vagy zöld viaszra vólna nyomva a' Petsét azért: mert a' Fejedelmek' idejében nevezetesen a' sárga vagy fejér viaszból készített fél alma forma gobólyékba a' Fejedelmi Petsét veres Spanyolviaszra nyomtatva látható több privilegialis Levelekben. c) A' Petsét' formájáról ha p. o. a' kerék Petsét helyett négyszegű, vagy a' kerék simma helyett kerék de retzées Petsét nyomtatva látszatnék, a' mint ezeket a' T. 2. r. 17. t. és Pray György Urnak a' Petsétekről irtt Elmélkedéséből összevetve lehet látni.

Másodszor: Az aláíróról, és aláírás' módjáról, ha. t. i. más vagyon aláírva mintsem kellene, p. o. Sz. László helyett, vagy első András, vagy 5-ik László, melyet a' tisztelt Királyok Uralkodása idejeből lehet megesmerni, az aláírás

módjáról ha az Uralkodó Fejedelem aláírása jobbról lenne nem pedig balról.

Harmadszor, a' kelés' helye és idejéről, ha t. i. a' kiadott Levél' ideje a' kiadónak holtá utánra, vagy születése előttre, avagy pedig olyan időre, melyben azon hivatalú, melynélfogva a' kiadott Levelet írta, és írhatta, még el nem érte vólt, esnék. *A' kiadás helyéről*, ha hitelesen megbizonyittatik, hogy a' kiadó azon időben egészen más, és onnantávülvő helyen vólt, p. o. Felséges Fejedelmünk' neve alatt mutatnék-bé egy 1791-ben Bétsben költ privilegialis Levél, minthogy akkor Ditsőséges Uralkodásához még hozzá nem jutott vala, önkéntes a' következés, hogy az egész Privilegialis Levél hamis költemény legyen, vagy Ő Felsége 1817 Augustus 17-kén Kolosvárat lévén, ha erről a' napról Bétsben költ privilegialis Levele mutatnék-elé, a' kelés' helye költeményes vóltát megbizonyítaná. Innen vagy az: hogy némely Hivatalokra lett kinevezésről költ Diplomáknak kelések' helye már Páris, már Achen, már Prága, már Lemberg, Kolo'svár, Brassó, Szeben, Déva, és Vajda Hunyad 's a' t. noha mind azok a' Felséges Udvari Cancellarián Bétsben adattattak-ki.

Negyedszer a' Stylusról vagy-is Irásmódjáról, ha t. i. az Irásmódja más, mint az, a' mellyel azon időben mikor a' Levél költ, éltek,

avagy pedig nyilvánvaló Törvény-által tiltott kifejezésekkel, millyenek a' T. 2. r. 11. t. 1. §-ban *Non obstante Lege vel Decreto Regni nostri huiusmodi Transumpto volumus Fidem adhibere.* — vagy, *Non obstante annu-ali Revolutione jam transacta Donationem aliquam executioni demandare teneantur,* vagy az A. 4. r. 13. t. 1. articulussában kiirt ezen Clausulával: *Salva Jure Fisci* költ volna a' privilegialis Levél Statutorium mandatum, avagy Transumptum, mint a' Stylussal-ellenkező Levelék erőtelenek lennének. —

Ötödször, A' megkivántató Jelességeknek hijánosságáról, ha a) A' Petsét hibázna, úgy hogy annak semmi jele, és nyoma nem látszatnék; mert ha jele t. i. a' Pergamenen által-vitt tarka sellyem Sinor, melyről a' Petsét függött, vagy a' jukok, melyeken a' sinór által vólt vive, vagy Petsét' helye, és nyoma látszik, a' Levél nem hibáztatható a' Petsétnek héjánossága miatt a' T. 2. r. 17. t. 2. §. szerént. b) A' privilegialis Levélnek a' T. 2. r. 17. t. 2. §. és az A. 5. r. 7. t. 1. art. szerént megkivántott kihirdetése hibázik. c) Ha 1630-béli Julius 10-kétől-fogva a' Caucellarius, és 1667-béli Aprilis 20-ától-fogva a' Cancellarius, vagy Secretárius alá-irása a' privilegialis Leveléken hibázna, a' Ditsőségesen Uralkodó Austriai Ház' Uralkodása alatt valamint a' Decretumokat, és

Rescriptumokat, úgy a' Privilegiumokat-is a' Cancellariuson-kivül, a' Referens Consiliarius szokta aláírni. —

Hatodszor, más hozzá járúlhatókból, ha, a) Vagy corrigálva, vagy cancellálva, vagy varkva alkotmány-részekben lennének. b) Ha az ilyen hibásítások, vagy más hozzáadások, más tentával vagy betűkkel találatnának irattatva. c) Ha a' Papiros ifiabb lenne, mintsem a' Levél kiadása' ideje, p. o. 1810-béli Contractus 1816-béli papirosra lenne írva, avagy olyan időre esnék a' Contractus' datuma, melyben még a' papiros Malomsem vólt felállítva, ez az oka, hogy a' Felséges Királyi Gubernium ezen század' elején keménnyen megparantsólta a' papiros-malmok' birtokossainak, hogy minden Esztendő elein készítettendő papirossakra nem csak a' malom' nevét, hanem az Esztendő számotis arkusonként nyomtattassák. —

103. *Hányfélék még az Ok-levelek?*

Az Ok-levelek vagy eredetiek, vagy hitelesen által-vett, vagy hitelesen másólt, vagy pedig csak csupán másólt Levelek. — a) Az eredeti Levelek azok, a' melyek a' dolog' történetekor, az előre-való jegyzésekből illendően leirattatva, hitelesen adattatnak-ki. b) Által-vett vagy iratott, vagy-is Transumtumoknak mondjuk azokat, melyekben az eredeti Levelek valamely hiteles helynek felelete, és hiteles

bizonyosság-tétele mellett szóról-szóra által-irat-
tatnak. c) Az hitelesen másólt, vagy vidima-
ta Copiák azok, melyek az eredeti Leveleknek
valóságos mássát valamely hiteles, és a' Törvény-
től erre meghatalmazott Személyeknek tulaj-
don Petséttyek alatt kőlt bizonyításokkal meg-
erősítve magokban foglalják. d) A' csupa má-
solt Levelek az Eredetieknek minden hiteles
bizonyítás-nélkül általírtt mássai, p. o. Péter
Pállal, János és Jó'sef köz-biróságok alatt egy
csere vásárra lépnek, a' köz-birák az erről-va-
ló Contractus' pontyait magoknak elébb fel-
jegyzik, 's ezen jegyzés *Minutumnak* nevez-
tetik. Ezen minutumokból tökéletes Stylusban
vett Contractust magok Petséttyek és aláírások
alatt adnak-ki a' Feleknek, ez eredeti Levél,
vagy-is Originalis Contractus, Pálnak a' Gyer-
mekei megosztóván, Tytus a' második Fia
Hyerotheustól mint nagyobb Testvértől meg-
kivánnya, hogy hiteles párban adja-ki néki a'
Cseréről-való Contractust, 's ez a' Királlyi Táb-
lán annak törvényes hitelessége alatt hiteles
mássába vészi; e' Transumtum.

De nem jöhet a' Törvényes Királyi Táblá-
ra, hanem két arra kibotsátott Gubernialis Can-
cellistáknak hiteles bizonyítások mellett véteti
ugyan azon Cancellisták által párba; ez hitele-
sen másólt, vagy-is vidimata Copia.

Siető levén a' dolog, Titus sok Czeremonia

után nem járván, maga szóról-szóra leírja, vagy két Nemes, de nem hites Személy által iratya-le, e' csupa másólt Levél.

104. *Az eredeti Leveleknek hitelességekhöz mik kívántatnak?*

Az eredeti Leveleknek hitelességekhöz e' következendők kívántatnak, és pediglen ha hiteles helyeken, u. m. Káptalan, vagy Convent előtt véghez-ment Tárgyakról szóllanak. — a) Hogy a' Levél írók hiteles helynek, vagy-is olyan helynek, a' mely nem tsak hiteles petséttel, hanem törvényes kiadásokra, törvénytől adatott szabadsággal-is bir a' T. 2. r. 13. t. 2. §. szerént tagja, és azon hiteles helyen jelenlévők légyenek. b) Hogy a' Vallástételt bévevő Káptalan, vagy Conventbéli Személyek ketten legyenek jelen a' Vallástétel' bévételen, az A. 4. r. 18. t. szerént, mert a' Procurátori, és Plenipotentiaruszi kinevezésen, vagy-is Constitu-tión-kivül, más Vallástételt, egy Káptalan, vagy Conventbéli Személy egyedül bé-nem vehet, 's ha bévenné-is, a' Törvényben meg-nem álható. c) Hogy a' Vallásttévők az hiteles helyen Személyesen jelennyenek-meg, azt kívánván a' Stylusnak ezen formája: N. N. *coram nobis personaliter constitutus*. — Mindazonáltal ha törvényes akadály miatt meg-nem jelenhetnék, az azon hiteles helytől kibotsátott Regiusok

előtt maga vallomását megteheti. *d)* Hogy a' Káptalan, vagy Conventbéli Személyek hiveség-re, halgatásra, a' Leveleknek hiteles másolásokra, tartásokra, kikerestetésekre, és kiadásokra hittel legyenek kötelesek, az A. 4. r. 18. t. szerént. *e)* Hogy a' tett Fassiókat bévett Stylus szerént írják-meg, és adják-ki; mert a' Stylus a' szokás által béhozott Törvényeknek egyik része, ha tehát törvényes Fassiót akarunk tenni, szükség a' Stylust megtartani. *f)* Hogy a' kelés' helye napja, hóld napja, és Esztendeje tökéletesen feljegyeztessenek. *g)* Hogy az ekként bévégzett Fassiónak leírása' végével: *Lecta, Correcta, et Extradata*, a' kiadóknak aláírásokkal együtt feljegyeztessenek, t. i. a' jó rend, és azon nagy vigyázat, ne hogy valamely hiba a' kiadóknak vigyázatlanságok miatt történjék, az illetén hiteles helyen tett, és kiadandó felvállásnak leírásában megkívánnya, hogy a' kiadandó Levelek pontosan felolvastassanak, 's a' mi hiba az Irónak vigyázatlansága miatt történt, a' kiadó által megjobbítsák, 's hogy ezek tökéletesen megtétettek legyen a' törvényes B i r ó-is meggyőzöttessék, a' törvényes szokás az ilyen kiadásokban a' fenn irtt formát t. i. *Lecta, Correcta, et Extradata*, avagy megolvastatott 's megjobbított, és kiadattatott, a' kiadónak aláírásával együtt feljegyeztetni rendelte. *h)* A' magános

Személyek között tétetendő felvallások, minek-
előtte a' fenn irtt módon alája irattatnának a'
felvalló Feleknek mególvastatandók, 's ha a'
Deák-nyelvet nem tudnák, beszéllő nyelveken
megmagyaráztatandók azért, hogy akarattyok
ellen a' kiadó által valamely hiba ne tétetes-
sék, és csak jóvá-hagyások után alája iratan-
dók a' Tab Instr. 63, és 165 §-sai szerént a'
mint ezeket ezen ide irtt formából bővebben
által-láthatod.

*Formula Testamentariae Dispo-
sitionis coram Magistro Pro-
tonotario factae.*

Nos Franciscus Primus etc. Damus pro me-
moria etc. quod Magnifica T. Spectabilis, ac
Magnifici Comitis T. de T. Consors nostram
personaliter veniens in praesentiam, tum Cor-
pore, eiusque Viribus sana, tum mente, ani-
mique Dotibus conspicua sponte, ac libere,
vivaque vocis suae eloquio coram nobis fassa
est, pariterque retulit Majestati nostrae hunc
in modum: Qualiter ipsa Terrestris huius vi-
tae fragilitatis bene conscia, multisque alio-
rum exemplis persvasa, neminitanta securita-
te, vel unicum superfuisse momentum, quo fu-
gacis instar umbrae fatis cedendum esse, me-

mori mente, recordari necesse non foret. Corpusque quantumvis vegetum, multo magis aerumnis identidem laccessitum, mox cadere verendum non esset, stante adhuc pede certam quamdam Dispositionem maturo iudicio, et bene ruminata animi Deliberatione in Forma Testamenti, pique Legati composuisset, eamque post decessum suum observari vellet inviolate. Quibus dictis exhibuit nobis Libellum eundem propria manus suae subscriptione, ac Sigillo suo consveto munitum, velut ultimam voluntatem suam post decessum eius in omnibus punctis observandam supplicans nobis debita cum instantia humillime, quatenus nos fassionem suam, et Testamentariam Dispositionem ultimam suam voluntatem complectentem exaudire, pro firmiore authentia transumi, et transcribi, praesentibus Litteris nostris inseri, et inscribi facere, eidemque robur, et solemnitates, quibus similes fassiones, Legationes, et Testamentariae Dispositiones muniti solent, Sigillo nostro iudiciali, et authentico addere dignaremur, clementer exaudita Fassionis suae Testamentariaeque Dispositionis Libellum recipimus in haec verba: Én etc. quibus subscriptum erat nomen Testantis taliter T. T. *m.p.* erantque Sigillo eiusdem consveto subscriptioni suffixo Caeraeque nigrae Hispanicae impresso communitae, et roboratae,

patenterque in papiro confectae et emanatae, super praemissa itaque dictae F. fassione taliter uti praemissum est, ex veris suis originalibus non abrais, non cancellatis, nec in aliqua sui parte vitiatis, aut suspectis de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento, variationeque prorsus aliquali transumta, eadem in persona sua adstanti perlecta, ab eadem ratihabita, iteratoque confirmata in fidem eius nos quoque praesentes Litteras nostras Testimoniales, sub Sigillo nostro judiciali, et authentico, eoque Transsilvanico, in forma legalis, et legitimae Fassionis eidem fatenti, pro dispositionis suae cautela, et robore necessarias extradandas duximus, et concedendas communi Justitia, et aequitate svadente, Datum etc.

Testimonium super Fassionibus.

Fassio perennalis.

Nos Franciscus Primus etc. Damus pro memoria per praesentes significando, quibus expedit universis et singulis, quod Nobilis T. de T. coram Maiestate nostra personaliter constitutus, sponte, et libere, vivaque vocis Oraculo fassus est, pariterque retulit Maiestati nostrae hunc in modum, qualiter ipse condignum habens respectum Nobilis T. de T. qui plurima beneficia in ipsum cumulasset, signanter (*hic enumerari debent merita: Itten*

elé kell számlálni azon indító okúl szolgáló jó-
 téteményeket, melyeknek tekintetéből a' fel-
 vallás tétetik) quorum intuitu Praefatus T. et
 T. totales et integras Possessiones TT. portio-
 nesque Possessionarias in Possessionibus T. et
 T. Comitatuque T. existentes habitas, simul
 cum cunctis suis utilitatibus, et appertinenti-
 is, quibuslibet terris, scilicet Arabilibus, cul-
 tis, et incultis agris, pratis, foenilibus pascu-
 is, campis, sylvis, virgultis, nemoribus, Mon-
 tibus, vallibus, vineis, vinearumque Promon-
 toriis, atque fluviis, piscinis, piscaturis, aqua-
 rumque decursibus, mólendinis, ac eorumdem
 locis, et generaliter omnibus utilitatibus, et
 proventibus, quovis nominis vocabulo vocita-
 tis, ad easdem possessiones, et portiones pos-
 sessionarias de jure, et ab antiquo spectanti-
 bus, et pertinere debentibus memorato T. eius-
 que haeredibus, et posteritatibus, utriusque se-
 xus universis dedisset, donasset, et contulisset,
 prout dedit, donavit, contulit, coram Maiesta-
 te nostra perpetuo, et irrevocabiliter tenendas,
 possidendas, pariter et habendas, harum no-
 strarum judicialis et authentici Sigilli muni-
 mine roboratarum vigore, et Testimonio Lit-
 terarum mediante. Datum etc.

105. *A' Transumtumok hányfélék? 's mel-
 lyek a' Simplex, 's melyek megint a' Törvé-*

nyes Transumtumok, 's kifogás alá vettethetők-e?

A' Transumtumok, vagy-is másóltatott Levelek kétfélék, *Simplexek*, és *Törvényesek*, *Simplexeknek* mondatnak azok, melyek a' Törvénytől megkivántató jelességek nélkül tétnek-meg, 's ezeknek hitelek nintsen, ha tsak az eredeti Levelek bé-nem mütattatnak a' T. 2. r. 15. t. bévezető és 1-ső §-phassai szerént.

A' *Törvényesek* azok, melyek a' Törvénytől szabott Jelességekkel bírnak, az illetén Transumtumok, vagy Privilegiumok, vagy más közönséges munkálódásokból, vagy magános Levelekből irattatnak-által, a' közönséges hivatalos munkálódásokból kiírt Törvényes Transumtumoknak az eredeti Levelekkel egyenlő erejek vagyon a' T. 2. r. 15. t. 2. és 3. §. szerént, és az 1754-béli 3-dik articulus szerént tetszésében áll, még-is az ellenkező Félnek a' Törvényes Transumtumok ellen-is kifogni, 's ha a' kifogás fundamentumos, a' kifogás alá hozott Transumtumnak bémütatója, az eredeti Levélnek beadására szorittatik a' T. 1. r. 32. t. 12. §. analogiája, és a' Tab. Instr. 83. és 88-dik §. szerént. A' magános Levelekből kiírt Transumtumok ha Törvényesek-is az ellenkező Résznek ellenvetésére, az eredeti Leveleknek elemütatása-nélkül tökéletes bizonyításúl nem szolgálhatnak, kivált ha collocatorium man-

datum, vagy-is elhelyeztető Fejedelmi parantsolat mellett költ a' Transumtum, mert azilyenek a' Tab. Instr. 82. §. szerént méltán Simplex Transumtumoknak tartattatnak.

106. *Ha a' Transumtum' béműtatója az eredeti Leveleknek béműtatására szorittatik, azt a' Káptalan, vagy Conventből minő úton nyeri-hi?*

Ha a' Transumtumot béműtató Fél arra szorittatik ítéletesen, hogy az eredeti Levelet béműtassa, ekkor a' dolog a' Királyi Guberniumhoz bémentetik, ennek parantsolattya mellett a' Convent, vagy Káptalan a' maga tagja által a' kívánt Levelet az illő Itélő-Széknek béműtattya, és minekutánna ez a' Transumtummal öszvevetve, a' Transumtum ellen tett kifogást el-látta, az eredeti Levelet a' Convent, vagy Káptalan Biztossának visszaadja, e' pedig a' Káptalannak, vagy Conventnek előbbeni helyére visszatétel-végett beadja.

107. *A' Törvénytelen Fejedelmektől nyert Privilegialis Leveleknek erejek ha transummáltatnak, kétség-alá hozható-e? hát az Ok-LEVELEKRŐL mit tartunk e' részben?*

Törvénytelen Fejedelmeknek Privilegialis Levelék erőtelenek lévén, ha mindjárt a' Transumtumhoz formálitássaira-nézve semmi kifogás nem férne-is béműtató erejére-nézve, mindazonáltal magok a' Levelék, és Transum-

tumok-is Kifogás alá hozhatók azért; mert az eredeti Levelék magokban-is erőtelenek. — Ellenben a' mi az Ok-Leveleket illeti, mivel ezeket az A. 4. r. 1. T. 7. a. Törvényeseknek megállította, sem ellenek, sem a' belőlök kiírt törvényes Transumtumok ellen valamely Kifogásnak helye nem lehet.

108. *Melyek tartattatnak név-szerént hiteles Törvényes Transumtumoknak?*

A' T. 2. r. 15. t. 2. és 3. §-ai szerént törvényes, és hiteles Transumtumoknak mondatatnak azok, a' melyek a' Törvényes Királyi Táblán Evocatió, és Proclamatió mellett tétetnek, vagy az osztozó Atyafiak között támadott osztályos Per' rendében a' Levelék' tartásáról hozott ítélett mellett, a' Levél-tartó Atyafi' kezénél találtató Levelékből kiírt Párok, mert mind a' két esetben a' másóltatandó Levelék elébb az Itélő-Szék által megvisgáltatnak, valyon törvényben megálhatók-é vagy sem? és csak a' megálhatók iratnak-ki Transumtumba, nem külömben Káptalan, vagy Conventbe letett Privilegialis Levelékből, vagy más előttek véghez-vitt felvállásokból, vagy általok teljesítésbe vett törvényes tettekről szóló feljegyzésekből, vagy a' nállok bévett liber Regiusokból Requisitorium mandatum, vagy-is kikerestető Fejedelmi parantsolatok mellett iratnak-ki.

Továbbá ugyan-azon Titulus' 2-dik §-ában az állittatik, hogy a' Törvényes Transumtumok a' rendszerént-való Ország' Birái előtt Octavalis terminusokan Citatió mellett tétettetnek. — Innen azt hozhattuk-ki, hogy az Itélő-Székeken ítéletesen kiadattatni szokott Párok, törvényes Transumtumoknak tartattathatnak, úgy szintén az alsóbb Biró' Széke előtt el-láttatott, és felsőbb Biró' Ítélete alá felbotsátott pereknek birói hiteles alá-írás, és petsét alatti kiírások-is törvényes Transumtumoknak tartattathatnak, melyekből önként következik, hogy a' törvényes Transumtumok négy-félék: — a) Káptalan', Convent', Királyi-Tábla', vagy Királyi Gubernium' Archivumaiból, Requisitoriumok mellett kiirt Transumtumok. b) A' Törvényes Királyi Táblán Proclamatió mellett kiadattatott Transumtumok. — c) A' Törvényes Ítélet mellett hiteles Petséttel biró Itélő-Székektől költ törvényes Párok, és végezetre d) A' Törvényesen költ Transmissionalis Levelék.

109. *Vallyon törvényes Idő-szakazon-kivül lehet-é hiteles Transumtumokat kiírati, és hol? hát a' Törvényes Királyi Táblán kikiáltatás mellett mikor lehet transsumáltatni?*

A' Convent, Káptalan, és Királyi Gubernium Archivumaiból requisitorium Mandatum mellett törvényes Idő-szakaszokon-kivül-is ki-

irattathatnak a' Transumtumok, — Ellenben a' Királyi Táblán proclamatio mellett vagy a' Per' folyamattya Rendében megítelt törvényes párban, és transmissionalis Levelekben kelni szokott törvényes Transumtumok egyedül tsak törvényes Idő-szakaszokban adattathatnak-ki. 2-dik Ulászló 1. D. 96. a. szerént.

110. *A' Törvényes Királyi Táblán, Káptalan, és Conventen-kivül mikor, hol és mi-módon lehet törvényes Transumtumokat kiiratni?*

Az 1754-béli 3 articulushoz Homlok-írásában az eredeti, és hitelesen másolt Leveleknek elromlástól-való megmentésekről emlékezet tétetttven, a' Transumtumoknak kiadhatások a' Királyi Táblának, Káptalan és Conventnek tulajdonittatik, az honnan a' következne: hogy tehát a' Királyi Guberniumban, vagy más ítélő-Székeken, illetén Transumtumok nem kelhetnének, azomban megkell jegyeznünk, hogy törvényes pár formában, és Transmissionalis Levélben, nem csak a' Királyi Gubernium az ellőtte folyó Perekben, hanem az alsóbb Itélő-Székek-is, Itélő-Birói hatalmaknál - fogva adhatnak-ki Transumtumokat, sőt a' Királyi Gubernium Archivumából Requisitorium Mandatum mellett-is a' Királyi Gubernium Leveleiből hiteles, és Törvényes Transumtumok adattathatnak-ki, mert a' fennebb irt articulushoz a' Királyi Tábla ebbéli hatalmát, csak a' Pro-

clamatio mellett e'végre beadandó Leveleknek Transummáltatásokra nézt emlitti. — de ez által a' folyó Perekben megítélt Pároknek, vagy Transmissioknak kiirattatását meg nem tiltya, sőt Requisitorium Mandatumok mellett az Ország' közleves Tárházaiból törvényes Transumtumoknak kiadatását nyilván megálitya, az honnan minthogy a' Felséges Királyi Gubernium leveles Tárja, az Ország' leveles Tárjai közzé méltán számláltatandó, önkéntes a' következés, hogy a' fenn irt módon itten-is Requisitorium Mandatum mellett törvényes Transumtumok kelhetnek, és kelnek-is.

111. *A' Transumtumokat kiadó hiteles Hely' Tagjainak az hiteles Transummáltatásra-nézve mi a' Kötelességek? 's a' régiség' vagy más veszély-által veszedelmeztetett Leveleknek fenntartások iránt az 1754-béli Articulus mit rendel?*

A' most irt Articulusnak a' T. 2. r. 15. t. az A. 4. r. 18. titulussával, és a' Tab. Instructio 82-dik §-val lett összevetése bizonyítása szerént a' Transumtumokat kiadó Biró, Káptalan vagy Convent köteles előre az eredeti Leveleket szorossan megvizsgálni, hogy törvényesen költek-é? és minden hibásítás-nélkül valók-é? és csak azokat a' melyek minden kétségen-kivül való törvényes erővel biróknak találhat-

nek hiteles Transumtumban kiadni. A' régiség' miatt öszve szakadozás vagy az írásnak lemosódása, és egyéb veszedelmek alá-vetettközönséges, vagy magános Levelek, hogy a' veszedelemtől megmentessenek, Káptalanokba, Conventekbe bévétetni, és ha minden kétségen-kívül törvényeseknek találtatnak, Liber Regiusba bérattatni, és Transumtumba a' bémutatónak kiadattatni, a' kétség alá jöhetőek pedig Országgyűlésének, vagy a' Királyi Táblának törvényes megvizsgálás, és határozás végett általadattatni rendeltetnek, a' fennirt 1754-béli 3-ik articulus által.

112. *A' Transumtumoknak transumtumáik hiteles erővel bírók-e?*

A' T. 2. r. 15. t. 3. §. azt tartya: hogy a' Transumtumokból kiirt Transumtumok hiteles erővel nem bírhatnak, — Ellenben az 1754-béli 3-dik articulus azt határozza: hogy a' Liber regiusból kiirt Transumtumok az eredeti Levelekkel egy hitelességűek légyenek, a' közönségeknél, vagy más Magános Személyeknél találtatók pedig a' Törvényes Királyi Táblán proclamatio mellett szoros megvizsgálás után, a' Conventekben, és Káptalanokban pedig ólyatén Requisitorium Mándatum mellett, melyben rövideden a' Levélnek Tárnya és Requisitumai kitéve légyenek, feltaláltatván, szoros megvizsgálás mellett, transsummáltatva tö-

kélltetes erővel birjanak, azért ezen articulus által a' nevezett Tripartitalis Törvény megváltoztatván, méltán azt állithattyuk; hogy a' fennirt módon kiirt Transumtumoknak Transumtumaik-is eredeti Leveleknek telyes hitelességekkel birnak, valamint szintén azon Transumtumoknak-is ujjabb Transumtumai, melyek Per-sólytában Biró eleibe beadattatván, az hozott Itélet által hitelesekknek állitattak, a' mint ezt a' T. 2. r. 15. t. bévezető és 2. §-ából össze-vetőleg lehet meglátni.

113. *A' Vidimata Copiáknak mi hitelek vagyon? hát a' simplex Copiáknak?*

A' Vidimáta Copiáknak vagy-is Regiusi Bizonyítás mellett másóltatott Leveleknek hitelek vagyon, ha az ellenkező Fél ellenek kinenem fog, vagy a' Birónak, a' Regiusok hitelességek felett méltó kétségek nintsen, a' Simplex Copiáknak ellenben semmi bėbizonyító erejek nintsen, mivel eredeti Leveleknek meglételekről semmi bizonyitással nem birnak.

114. *A' Törvényes Királyi Táblán Proclamatio mellett transumálandó Leveleknek millyen a' Levátájok?'s mit kell azzal cselekedni, ha a' kivánt Transumáltatást itéletesen kiakarjuk nyerni?*

A' Törvényes Királyi Táblán hitelesen másóltatandó Leveleknek Levátájok' formája ez: 1822-ik Esztendőben November' 12-dik napján

a' Méltóságos Törvényes Királyi Táblának Nagy Káli Nagy Lajos a' következendő hiteles Leveleket Transzumáltatás véget beadván úgy mint: 1) 1609-ben Majus 16-kán Gyula-Fejérvárt bődlog emlékezetű Erdélyi Fejedelem Báthori Gábortól annak aláírása alatt költ és függő Petséttyével megerősitet Armalis Levelét, melyel Nagy Káli Nagy 'Sigmund életben vólt Péter és János Fiaival együtt megnemessittetnek. — 2) Karátsonfalvi Tóth Pál, és Mosoni Jánosi Péter, Nemes Marus-Széki Hites Assessorok' köz Biróságok alatt 1615-ben Martius' 12-kén hajdoni Nagy 'Sigmund, János, Péter, és Lukáts maradott három gyermekei között, a' Nagy Káli, Bői, és Nagy Ernyei, Apjokról reájok szállott Jóságokban véghezvitt osztályról szóló Levelét. 3) Egy 1722-ben Nagy Ernyei Kelemen Jó'sef, és Bői Pál Tamás Nemes Marus Széki Hites Assessorok' köz Biróságok alatt költ csere Levelét, mely-szerént Nagy Imre a' maga Nagy Ernyei részét Nagy Mihályal, annak Bői részével örökösön elcseréli. Kikiáltatya előbbször, másodsor, harmadszor, és hiteles Párban magának (vagy Transumtumban) kiadattatni Kéri.

Megesvén e'szerént a' transzumálandó Leveleknek kikiáltatása, vagy találtatik valaki a' Felek között, a' ki vagy Párt kíván belöllek, vagy pedig Kifogást téssen ellenek, mind a'

két esetben a' Tab. Instructio 88 §-a szerint a' Feleknek a' felelkezésre szabadság engedtetik, sőt ha szükséges állatásaiknak békabizonyításokra Exmissio-is adattatik, 's annál-fogva bírói ítélet által láttatik-el a' kérés, vagy kifogás elébb, 's azután ahozképest a' másóltatásról-való határozás tétetik-meg. Vagy pedig senki sem szól hozzá, ekkor a' Proclamatának felírásával a' Törvényes Királyi Táblának a' Proclámált Levata az abban eléhozott Levelekkel együtt a' Dictatura' Előülője által beadattatik, az hóltt-is mindenik Bíró egyenként a' Leveliket megvizsgálván, ha kinek mi ellenvetése lenne, annak ellátása mellett ítéletesen a' kért másóltatás megengedtetik, vagy a' környüállásokhoz-képest vagy egészen, vagy némely Levelekre-nézve megtagadtatik, 's ezeknek megállításokkal végre irattatik-ki a' Transumtum, a' megrögzött Stylus-szerént, melynek eleje a' másóltatásról-való szabadságnak miként lett megengedtetését az ezt követőnek, magokat a' Leveliket szóról-szóra minden jelességeiknek leírásokkal együtt, 's végezetre az arról-való hiteles bizonyítást, hogy szóról-szóra minden változtatás-nélkül magok' tulajdon eredeti valóságokból irattattak, és a' Feleknek a' szerint adattattak-ki, foglalja magában, és a' kiadás' helye és ideje feljegyzések után, az eredeti Leveleknek kiadásáról irtt bérekesztő ki-

fejezés mellett, az illő Itélő-Mester' aláírása, és Ő Felsége' Petséttye alatt adattatik-ki.

A' Requisitorium mellett kiadattatni szokott Transumtumoknak Stylussa abban különbözik a' most megirttól, hogy az első részében a' Requisitorium Mandatumnak miként lett vételét, tartását, és annak nyomán a' kívánt Leveleknek felkeresését foglalja magában, a' többi részében a' kikiáltatás melletti Transumtuméval majd egy, mert a' bizonyító béfejezés egy, hanem az aláírás, és petsét más.

A' Vidimáta Copiáknak kiírása' módja ez: leirattatik t. i. mássában egészen az eredeti Levél' minden jelességeivel együtt, 's annakutánna, a' Regiusok ezen Copiát maga eredeti Levelével összeolvassák, 's végre hogy mindezekben megegyezőnek találtatott, maga eredetével hiteles bizonyítást irnak-alája ilyen formán: Praesentem Copiam, e veris suis originalibus, sine diminutione, immutatione, vel variatione prorsus aliquali descriptam, cum iisdem collatam, ac in omnibus punctis et clausulis conformem esse, hisce fide nostra mediante testamur Claudiopoli die 21. Septembris 1822.

(L. S.) N. N. et N. N. (L. S.)

Regio Guberniales Cancellistae ad hunc vidimationis Actum legitime exmissi. Vagy magya-

rúl. Hogy ezen Copia maga eredeti Leveléből minden kisebb változtatás-nélkül irattatott-le, 's azzal őszveólvastatván, mindenekben meg-egyezőnek találtatott légyen, arról ezennel igaz hitünk-szerént bizonytságot teszünk, Kolo'sváratt 1822 Esztendőnek September Hónapja' 21-dik napján.

N. N. és N. N.

Tekintetes Nemes Kolo's-Vármegyének Hites Assessorai.

A' Transumtumoknak kiírások' külömbféle formáit bővebben által-láthatod a' következő Stylus' példázattyaiból.

A' Kolo'smonostori Conventből kikerestető Fejedelmi parantsolat mellett kiirtt Transumtum' formája, és pediglen *a*) Az Előljáró beszédnek formája.

Nos Conventus Beatae Mariae Virginis de Kolosmonostra: memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, et singulis: Quod exhibitae et praesentatae sint nobis Litterae quaedam Sacratissimae suae Maiestatis Leopoldi Secundi Dei Gratia Electi Romanorum Imperatoris semper Augusti, ac Germaniae, Apostolici Hungariae, Bohemiaeque Regis, Archiducis Austriae, Ducis Burgundiae, Magni Principis Transilvaniae, Comitum Tyrolis et Sicularum, Domini Domini nostri Clementissimi, Benignis-

simi Requisitionariae, pro partibus et in personis Nobilium Joannis, Filii Gabrielis, Filii quondam Lucae, Filii dudum Alterius Gabrielis Lázár de Sóós-Mező, Joannis item Filii alterius Joannis, Filii quondam Georgii, Filii Petrask, Filii pridem Constantini Bohatzel de praedicta Sóós-Mező in suis ipsorum propriis, reliquorumque Fratrum suorum generationaliū, Lázár, et Bahatzel cognominatorum; totius denique Familiae Praekup, alias Kaluger, de eadem praedicta Sóós-Mező nominibus, et in personis sub Authentico eiusdem Sacratissimae Suae Maiestatis Sigillo Judiciali, eoque Transsilvanico, more solito clausae, confectae et emanatae, nobis vero praeceptorie sonantes et directas, in verba sequentia: b) A' kikerestető parantsolat' párja.

Leopoldus Secundus Dei Gratia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque Rex, Dux Burgundiae, Magnus Princeps Transsilvaniae, Comes Tyrolis, et Sicularum, Fidelibus nostris, Honorabili Conventui Beatae Mariae Virginis de Kolosmonostra, Gratiam nostram Caesareo Regiaeque Principalem! Exponitur Maiestati nostrae pro partibus, et in personis Nobilium Joannis Filii Gabrielis, Filii quondam Lucae, Filii dudum alterius Gabrielis Lázár de Sóós-

Mezõ, Joannis item Filii alterius Joannis, Filii quondam Georgii, Filii Petrask, Filii pridem Constantini Bohatzel de praedicta Sóós-Mezõ, in suis ipsorum propriis, reliquorumque Fratrum suorum Generationalium Lázár, et Bohatzel cognominatorum, totius denique Familiae Praekup, alias Kaluger de eadem praedicta Sóós-Mezõ, nominibus et personis: Qualiter Iidem paribus Litterarum, et Litteralium Instrumentorum, utpote: Donationalium, Privilegialium, Fassionarium, Transactionarium, Compositionarium, Contractualium, Divisionarium, Metalium, aliarumque quarumlibet Causalium, signanter vero Armarium per Serenissimum quondam Transsilvaniae Principem Georgium Rákótzí Anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo-octavo, die prima mensis Augusti inter reliquos plurimos Praedecessoribus quoque eorundem exponentium gratiose collatarum, et per hos ipsos exponentes rite, et legitime spectantium, sub quibuscunque verborum formulis confectarum, et emanatarum in Sacristia, sive conservatorio Conventus vestri repositarum, et locatarum ad praesens pro Jurium suorum tuitione, et defensione plurimum indigerent, essentque eadem eisdem summe necessaria, quae quia in dicta Sacristia sive Conservatorio Conventus vestri haberi dignoscerentur, proinde vobis harum serie com-

mittimus, et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus statim vos, praescriptas Litteras et Litteralia Instrumenta in Sacristia sive Conservatorio Conventus vestri repositas, et locata diligenter requirere, et reinvenire, requisitarumque, et reinventarum tenores, et continentias de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento, variationeque prorsus aliqua in Transumto Litterarum vestrarum sub Sigillo vestro Conventuali, eisdem exponentibus Jurium suorum uberiores futuram ad Cautelam necessarias extradare modis omnibus debeatis, et teneamini, caveatis nihilominus ne dolus aut fraus hac in parte contingat aliqualis, secus non facturi. Datum in Libera Regiaque Civitate nostra Claudiopoli, die vigesima octava mensis Januarii Anno Domini millesimo Septingentesimo nonagesimo-primo.

Quibus taliter receptis nos eiusdem Sacratissimae suae Maiestatis mandatis uti tenemur et par est, summa cum demissione et reverentia obedire, satisfacereque cupientes, post seriam, diligentemque Requisitionem nostram reinvenimus, tandem in Conservatorio Conventus nostri ab exponentibus desideratas Armiales tam in Protocollo Conventus nostri Authentico, quam vero in ipsissimis Originalibus, quarum quidem tenor sequitur in hunc modum: e) A' kikeresett Levél' Párja.

Nos Georgius Rákótzí Dei Gratia Princeps Transsilvaniae, Partium Regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes etc. *d)* A' Levélnek belső és külső Solemnitássainak leírások,

Et Subscriptum erat loco consveto Georgius Rákótzí *m.p.*, erantque Sigillo Praefati Serenissimi Principis Aulico, et Authentico, super cera rubra ductili in Concha lignea super Zona Sericea pendentí impressivè communitae et roboratae, atque in Pergameno patenter conscriptae, et emanatae. Inferius autem in reflexione Litterarum scriptum erat; Anno millesimo septingentesimo-tertio, secunda Martii praesentes Armales Litterae exhibitae, perlectae, proclamatae, et publicatae sunt in Generali Congregatione Illustrissimorum Comitum, Magnatum, Baronum, et Nobilium Inclyti Comitatus Szólnok Interioris in Possessione Bethlen celebrata per Josephum Vaas de Nagy-Bánya Jur: eiusdem Comitatus Szólnok Interioris Notarium *m. p.* Contradicente ex parte Oláh-Lápos Illustrissimo Comite Domino Domino Michaële Mikes de Zabola, erantque Protocollo Conventus nostri Authentico hoc modo insertae: *e)* A' bérekesztő bizonyító része a' Transumtumnak.

Quarum quidem sic requisitarum, et reinventarum tenorem et continentiam Litterarum praescriptarum Armalium, et simul exemptio-

nalium, nos quoque ad mandatum Altesatae Sacratissimae suae Maiestatis Litteratorium praesentibus nostris de verbo ad verbum sine diminutione, et augmento, variationeque prorsus aliquali inseri, et inscribi facientes par sive Transumptum huiusmodi Jurium Praefatorum Exponentium uberiores futuram ad Cautelam necessarium, sub Sigillo nostro Conventuali, et Authentico fideliter et conscientiose extradandum duximus, et concedendum. Datum Sabbatho proximo, ante Dominicam quartam Epiphaniae Domini, Anno Millesimo septingentesimo nonagesimo primo.

Lecta, Correcta, et Extradata per Petrum Pál *m.p.* Archivi Conventus B. M. Virginis de Kolosmonostra Conservatorem.

A' Felséges Királyi Gubernium' Leveles Tárjából kikerestető Fejedelmi parantsolat mellett kiírt Transumptum' formája: a) Az Előljáró beszéd.

Nos Franciscus Secundus Dei Gratia Electus Romanorum Imperator, semper Augustus Germaniae, Apostolicus Hungariae, Bohemiaeque Rex, Archi-Dux Austriae, Magnus Princeps Transsilvaniae, Comes Tyrolis et Siculo-rum etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, quibus expedit universis, et singulis, quod Fideles nostri Generosi Secretarii Guberniales Antonius Horváth de Magyar Zsákod,

David Vajna de Páva, Stephanus de Hanneheim, Joannes Sándor de Sz. Domokos, Joachimus Baedeus de Sárberg, Josephus Bisztrai de eadem, Michaël Orosz de Fejér-Egyháza, Michaël Kenderesi de Felső-Szálláspataka, Stephanus Túri de Tamásfalva, Joannes Tartler, Stephanus Rosnyai de M. Jára, et Ladislaus Csedő de Csik Sz. György, Archivi Guberniales curam habentes, retulerunt Maiestati nostrae qualiter iidem alias Litteras nostras sibi ipsis praeceptorie sonantes, et directas summo quo decuit honore, et obedientia in haec verba receperint. b) A' kikerestető parantsolat' párja.

Franciscus Secundus Dei Gratia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Apostolicus Hungariae, Bohemiaeque Rex, Archi-Dux Austriae, Magnus Princeps Transsilvaniae, Comes Tyrolis, et Siculorum etc. Fidelibus nostris Generosis Secretariis Gubernialibus Antonio Horváth de Magyar Zsákod, Davidi Vajna de Páva, Stephano de Hanneheim, Joanni Sándor de Sz. Domokos, Joachimo Baedeus de Sárberg, Josepho Bisztrai de eadem, Mihaëli Orosz de Fejér-Egyháza, Michaëli Kenderesi de Felső-Szálláspataka, Stephano Túri de Tamásfalva, Joanni Tartler, Stephano Rosnyai de M. Jára, et Ladislao Csedő de Csik Sz. György Grati-

am nostram Caesareo Regioque Principalem! Exponitur Maiestati nostrae in personis Nobilibus Georgii, item Egregiorum Joannis, et Ladislai Cancellariae nostrae Regiae Provincialis Majoris Transsilvaniae Scribarum, ac Juratorum Notariorum, omnium Vajda de Sóós-Mező, Filiorum Gabrielis quondam Vajda de Sóós-Mező, Qualiter iidem Paribus altissimae Decisionis, Die 8-va mensis Augusti Anno 1785 in Causa Fiscum nostrum Regium inter et Nobiles Constantinum, Simeonem, Eremiam Vajda, et Basilium Hoszszú, eorumque Condivisionales ratione duorum Fundorum in Possessione Sóós-Mező, in Comitatu Szólnok interiori existentium mota, ipsos quoque Exponentes de Jure tangente emanatae summe indigerent. — Proinde vobis harum serie committimus, et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus statim praescriptam altissimam Decisionem in Archivo Guberniali diligenter acquirere, requisitaeque, et reinventae tenores, et continentias in Transumto vestro sub Sigillo nostro Judiciali, annotatis Exponentibus sine diminutione, et augmento, variationeque prorsus aliquali extradare modis omnibus debeatis, ac teneamini, secus non facturi. Datum in Libera Regiaque Civitate nostra Claudiopoli die Secunda mensis Maji Anno Domini Millesimo, Octingentesimo quarto. —

c) A' Parantsólat' solemnitássának léírása. In dorso exteriori ab una earundem Litterarum nostrarum Intitulatio sequens legebatur. Fidelibus nostris, Generosis Secretariis Gubernialibus Antonio Horváth de Magyar Zsákod, David Vajna de Páva, Stephano de Hannenheim, Joanni Sándor de Sz. Domokos, Joachimo Baedeus de Sárberg, Josepho Bisztrai de eadem, Michaeli Orosz de Fejéregyháza, Michaeli Kenderesi de Felső Szálláspataka, Stephano Turi de Tamásfalva, Joanni Tartler, Stephano Rosnyai de M. Jára, et Ladislao Csedő de Csik Szent György nobis dilectis. —

Immediate inferius pro parte et in personis Nobilis Georgii item Egregiorum Joannis et Ladislai Cancellariae nostrae Provincialis Transsylvanicae Majoris Scribarum, ac Juratorum Notariorum omnium Vajda de Sóós Mező, in finale autem Margine Requisitorium, ab altera, eaque exteriori parte erant Sigillo Judiciali et authentico, eoque Transsylvanico, in medio videlicet loco solito, super hostia rubra, papyro tecta impressivae Communitae ac roboratae, tum modo consveto Clausulae confectae et emanatae modo vero apertae, adjecta Paulo inferius subscripto Sigillo Lecta, Correcta mpr. Cui quidem Mandato nostro, unus ex praeattactis Secretariis nostris Gubernialibus, uti tenebatur, et par est obedire, sa-

tisfacereque volens, post diligentem in Archiv-
vo Cancellariae nostrae Provincialis Transsil-
vaniae factam Investigationem, ac Requisitionem
dedato octavae Augusti Anni 1785 Altis-
simam Decisionem huius tenoris reinvenit. —

d) A' Levél leirása vagy-is párja. Josephus
Secundus etc. *e)* A' párban vett Levélnek so-
lemnitássai. Et Subscriptum erat a Sinistris
Josephus mpr. a dextris autem Comes Caro-
lus Pálffi mpr. Paulo inferius ad Mandatum
Sacrae Caesareo Regiaeque Apostolicae Ma-
jestatis proprium, Josephus Intzédi mpr. erat-
que in forma Rescripti Regii Clausa, confe-
cta et emanata, modo vero aperta cuius par-
te ab una Intitulatio sequens legebatur. —

Illustribus, Reverendo, Spectabilibus, Ma-
gnificis, Generosis, Egregiis, Prudentibus, ac
Circumspectis N. N. Consiliariis nostris, in
Haereditario nobis Magno Transsilvaniae Prin-
cipatu Gubernialibus Fidelibus Nostris sincere
nobis dilectis, per Budam Cibinii, Ex Offo. —

Ab altera vero parte erat Sigillo Caesareo,
Regio Judiciali Authentico, super Hostia alba
papyro tecta, impresse communita, et ro-
borata. *f)* A' bérekesztő bizonyító Irás.

Quam quidem Decisionem Regiam non
abrasam, non Cancellatam, nec in aliqua sui
parte suspectam, sed omni prorsus vitio et
Augmento, variationeque prorsus aliquali trans-

summi, praesentibusque Litteris nostris inscribi facientes, praenotatisque Nobilibus, ac Egregiis Joanni Georgio, et Ladislao omnibus Vajda de Sóós Mező Jurium suorum uberiores futuram ad Cautelam necessariam sub Sigillo nostro Provinciali Transsilvanico Authentico extradeditimus. — Datum in Libera Regiaque Civitate nostra, Claudiopoli die decima nona Mensis Junii Anno Domini Millesimo Octingentesimo Quarto. Et subscriptum erat a Sini- stris, Lecta, Correcta, et extradata per Michaellem Orosz de Fejér-Egyháza, Secretarium Gubernialem actualem Intimum. mpr.

A' Törvényes Királyi Táblán proclamatio mellett költ Transsumtum' formája. a) Az elő- járó Beszéd.

Nos Franciscus primus Divina favente Clementia Austriae Imperator, Apostolicus Hungariae, Bohemiaeque Rex, Archi-Dux Austriae, Dux Lotharingiae, et Salisburgi, Magnus Princeps Transsylvaniae, et Siculorum Comes. etc. Memoriae Commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis et Singulis: quod nobis die nona mensis Decembris, Anni Millesimi Octingentesimi decimi quinti, stante videlicet termino celebrationis et Cursus Judiciorum Tabulae nostrae Regiae in Transsylvania, Partibusque eidem reincorporatis Judiciariae, juxta Caesareo Regio Prin-

cipalem e consensu universorum nostrorum
 Fidelium Statuum et ordinum trium Natio-
 num antelati haereditarii nobis, Magni Prin-
 cipatus Transsilvaniae, partiumque eidem re-
 incorporatarum factam Ordinationem per di-
 stinctas Periodos continuae, ac proxime a Fe-
 sto Sancti Martini Episcopi usque ad quartam
 Dominicam Adventus, in Libera Regiaque
 Civitate nostra Marus Vásárhely durante, ad
 quam utpote Tabulam nostram Regiam Ju-
 diciariam Causae Fidelium nostrorum Regni-
 colarum Transsilvaniae, partiumque eidem re-
 incorporatarum e publica et approbata eorun-
 dem Consuetudine tam per formam brevium
 Judiciorum, quam etiam longo Litis processu
 determinari, et adjudicari solitae (exceptis
 Diaetalibus) universae generaliter fuerant pro-
 rogatae, una cum Fidelibus nostris sincere no-
 bis et respective dilectis, Spectabilibus, Magni-
 ficis, Generosis, item et Egregiis Samuele Co-
 mite Kemény, Libero Barone de Magyar Gye-
 rő Monostor, Camerario, et Consiliario nostro
 Status Regii item nostri in Magno Transsil-
 vaniae Principatu, partibusque eidem reincor-
 poratis Gubernii Consiliario utrobique Actu-
 ali Intimo, ac praefatae Tabulae nostrae Re-
 giae Judiciariae, in persona nostra Praeside,
 Magistrisque nostris Prothonotariis, ac Jura-
 tis toties dictae Tabulae nostrae Regiae Ju-

diciariae Assessoribus pro faciendo Causanti-
 bus Judicio moderativo in eadem Tabula no-
 stra Regia Judiciaria pro Tribunali sedentibus,
 constitutis, facta primum prae foribus Litigan-
 tium uti moris est, et Consuetudinis receptae,
 legitima per Nobilem Samuelem Csia, prae-
 dictae Tabulae nostrae Regiae Judiciariae Scri-
 bam, ac Juratum Notarium proclamatione Fi-
 delis noster Generosus Michaël Székely de Kil-
 lyén Camerarius noster, et alter per Magnum
 nostrum Transsylvaniae Principatum, partes-
 que eidem reincorporatas Magister Prothono-
 tarius nobis dilectus exhibuit, et praesentavit
 Litteras quasdam Serenissimi quondam Prin-
 cipis Transsilvaniae Michaëlis Apafi de Anno
 Millesimo Sexcentesimo Octuagesimo Nono,
 die vero decima septima mensis Junii, ad In-
 clytam Universitatem Sedis nostrae Siculical-
 lis Udvarhely directas, medio quarum Francis-
 cum Gyulai de Marus Nemethi, pro Judice
 Regio eidem Sedi Siculicali commendaverat,
 petens nos debita cum Instantia humilime qua-
 tenus nos easdem transumi, et transcribi, prae-
 sentibusque Litteras nostris patentibus verbo-
 tenus inseri, et inscribi facientes eidem sub
 Sigillo nostro Judiciali et authentico, eoque
 Transsilvanico extrahari, et emanari facere di-
 gnaremur. — Quo audito fideles nostri since-
 re nobis et respective dilecti, Spectabiles, Ma^o

gnifici, Generosi, Egregii prae laudatus Samuel Comes Kemény Liber Baro de Magyar Gyerő Monostor, Camerarius, et Consiliarius noster Status, Regii item nostri in Magno Transsilvaniae Prinaipatu, partibusque eidem incorporatis Gubernii Consiliarius, utrobique Actualis intimus, ac praefatae Tabulae Nostrae Regiae Judiciae in persona nostra Paeses, Michaël item Comes Toldalagi de Nagy Ertse, Samuel Sz. Iványi de Sepsi Sz. Ivány, Josephus Comes Teleki de Szék Camerarius noster, Dániel Zejk de Zejkfalva, et Simeon Kemény Liber Báró de Magyar Gyerő Monostor, hic quidem supernumerarius, illi vero Actuales eiusdem Tabulae nostrae Regiae Judiciae Assessores, Ludovicus porro Csiszér de Gidófalva, et Sigismundus Cseh de Also Csernáton, Prothocollistae ambo Prothonotariales, tandem Samuel Mátyás de Páva, Josephus senior Fülöp de Vadad, Nicolaus Kováts de Kézdi-Vásárhely, Josephus Bedő de Kálnok, Balthasar Csipkés de Aranyos Rákos, Nicolaus Orbán de Márkosfalva, Joannes Szólga de Vargyas, Josephus Várbelyi de Létzfalva, Stephanus junior Intze de Lisznyó, Josephus György de Ikland, et Georgius Mihály de Bere, Jurati omnes Fori utriusque in Transsilvania Causarum Advocati, ac denique Paulus Miske de Szent Mihályfalva, et Petrus Szász de Illentzfalva, peti-

erunt paria earundem Litterarum sibi ipsis concedi, et extradari, quibus de Jure eisdem concessis exhibitarum per praefatum Fidelem nostrum Generosum Michaëlem Székely de Killyen Prothonotarium Litterarum tenor et verbalis Continentia sequitur in haec verba: *b)*
A' Levél párja:

Michaël Apafi Dei Gratia Princeps Transilvaniae, partiumque Regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii, et Nobiles, Agiles, ac Strenui Fideles nobis Sincere dilecti, Salutem et Gratiam nostram! A' Tekintetes Székely Nátionak nem utólsó Részének tudván, Nemes Udvarhely Széket lenni, mindenkoron Fejedelmi Hivatalunknak esmértük ilyen kedves Hivainkre-való Kegyelmes gondviselésünket, midőn azért Kegyelmetek, és Nagyságtok Király Biráját tavallyi Esztendőben Isten e' világból kiszóllította vólna; a' Nemes Szék, hogy következendő maga kárának, és maga akadályinak ez eránt-is orvoslását láthassa, Kegyelmetekhez és Nagyságtokhoz való Fejedelmi Kegyelmességünknek továbbra terjedhető jóvára illendőnek esmértük meg-hitt betsülletes Ur Hivaink belsőbb Tanátsunk Fő Generálisunk Tekintetes, Nemzetes Széki Teleki Mihály, és Bethlen Elek Uramék által Kegyelmeteknek betsületes Hivünket Maros Némethi

Gyulai Ferentz Uramat, Tanácsosunkat, Kü-
küllő Vármegyének Fő-Ispánnját Király-Biró-
ságra recommendálnunk, Kegyelmeteket azért;
és Nagyságtokat megnevezett kedves Úr Hivünk
Fő Generalisunk által Fejedelmi Auctoritásunk
szerént kegyelmesen akartuk requirálni, meg-
irtt betsületes Hivünket Méltóságos Fejedelmi
recommendationkra a' Király-Biróságnak Tisz-
tére bévenni, hozzánk-való igaz Hűséginek meg-
mútatásának esmérvén lenni, ne posthabeálja.
Mi-is az iránt Kegyelmeteknek, 's Nagyságtok-
nak hozzánk megmútatandó engedelmes Hű-
ségit kegyelmesen agnoscalván Gratia nostra
Principali eisdem benigne propensi manemus.
Datum in Curia nostra Alsó Porumbák, Die
17-a mensis Junii Anno 1680.

e) A' Transummált Levél' Solemnitássai.

Et subscriptum erat a sinistris Apafii m.p.
Inferius vero ad marginem a dextris scriptum
legebatur; Udvarhely-Széknek. Erantque hae
Litterae ad formam Litterarum missilium con-
volutae, ac Sigillo eiusdem Principis prout vi-
debatur, super cera rubra ductili impresse
communitae, ac roboratae, tunc clausae con-
fectae, et emanatae, postmodum vero apertae.
In exteriori earum parte Intitulatio sequens
erat; Spectabilibus Magnificis, Generosis, Egre-
giis, et Nobilibus, Agilibus ac strenuis, Capi-

taneo Supremo, Vice Judicibusque Regiis, Juratis Assessoribus, ac Notariis, Primoribus item, et potioribus Primipilis, Peditibusque Pixidariis, toti denique Universitati Dominorum Libertinorum Sicularum Sedis Siculicalis Udvarhely etc. Fidelibus nobis sincere dilectis, altera vero parte legebatur. Anno 1689 28-tava Junii praesentatum, et publicatum in Székely Keresztur.

d) A' bérekesztő bizonyítás.

Unde nos instante petitione annotati Fidelis nostri Michaelis Székely de Kilyén, praememoratorum item Fidelium nostrorum Samuelis Comitis Kemény Liberi Baronis de Magyar Gyerő Monostor, Michaelis Comitis Tóldalagi de Nagy Ertse, Samuelis Szent-Iványi de Sepsi Sz. Ivány, Josephi Comitis Teleki de Szék, Danielis Zejk de Zejkefalva, Simeonis Kemény L. B. de Magyar Gyerő Monostor, Ludovici Csizsér de Gidófalva, Sigismundi Cseh de Alsó Csernáton, Samuelis Mátyás de Páva, Josephi Senioris Fülöp de Vadad, Nicolai Kováts de Kézdi-Vásárhely, Josephi Bedő de Dálnok, Balthasaris Csipkés de Aranyos Rákos, Nicolai Orbán de Márkosfalva, Joannis Szolga de Vargyas, Josephi Várhegyi de Létzfalva, Stephani Junioris Intze de Lisznyó, Josephi György de Ikland, Georgii Mihály de Beke.— Pauli Miske de Sz. Mihályfalva, Petri Szász

de Ilentzfalva, coram nobis humillime facta clementer exaudita, et faventer admissa praescriptas Litteras non abrasas, non Cancellatas, nec in ulla earum parte suspectas, sed omni prorsus vitio, et suspicione carentes, de verbo ad verbum sine diminutione, et augmento, variationeque prorsus aliquali transummi, et transcribi praesentibusque Litteris nostris patentibus inscribi facientes eidem exhibenti, reliquisque Paria earumdem petentibus, sub Sigillo nostro judiciali, et authentico, eoque Transsilvanico extradandas duximus, et concedendas communi Justitia et aequitate svadente, Datum in Libera Regiaque Civitate nostra Marus-Vásárhely die 9-a mensis Decembris, Anno millesimo octingentesimo decimo quinto.

A' Párokrol.

115. *Mit nevezünk Ok-Levelek' Párjainak és a' Párok hányfélék?*

Ok-Levelek' Párjainak nevezzük azoknak vagy bírói, vagy Regiusi hitelesség alatt kiadattatni szokott Másaikat, 's azért vagy Törvény rendbéliek. vagy Törvény' rendén-kivül-valók.

Törvény rendbéliek azok, melyeket az egyik Peres Fél a' Per' rendén Itélő-Szék' elei-

be beadott Leveléből az ellenkező Rész' kívánságára arra hozott Itélet mellett az Itélő-Szék' tulajdon hitelessége, és petséttye alatt szokott kiadni.

Törvény' rendin-kivül-valók pedig azok, melyeket a' valamely törvényes lépésnek megtételére kibotsátott Regiusok' magok munkálkodások' rendéről irtt bizonyító Irásokból, azon Félnek, mely ellen a' lépés tétetett, az iránt bémentett kérésére magok hivatalos hitelességek, és petséttyek alatt szoktak kiadni, p. o. Kali Nagy Lajos, Pusztá Szent-Miklósi Gáspár Péter ellen a' Kolo's-Vármegyei Generalis Széken indított Per' rendében beadott bizonyító Leveléből, ha az Alperes törvényes Párt kérne, 's az Itélő-Szék' hozott Itélete mellett a' Pár kérésnek helyt adva, azokat hiteles mássokban kiadja, ez *Törvény' rendén-való* Pár lészen; mert a' Per' rendében beadott Leveléből, az ellenkező Résznek ítéletesen megállított kérésére, a' törvényes Szék' hitelessége, és petséttye alatt adattatik-ki.

Ellenben, ha a' Felperes által tétetett Admonitioról, és Perben-való idéztetésről kólt Relatoriákból, ezen lépéseknek megtétele' alkalmatosságával tett kérésére, a' meginttetett, és idéztetett Alperesnek ad Párt a' *Procedens Szólga-Biró*, vagy Regiusok, a' Pár *Törvény' rendin-kivül-való*, mert minekelőtte a' dolog Bi-

rói Itélő-Szék előtt megfordúlna, az ellenkező Félnek kijelentett kérésére, a' Regius, maga hitelessége, és petséttye alatt adta-ki.

116. *A' Pár kérés a' Pár adástól miként különbözik, miben megint a' közöltetéstől, vagy-is communicatiótól?*

A' Párt kívánó részéről ezen Törvényes Lépés Pár kérésnek, a' Biró' részéről Pár-adásnak neveztetik, lásd a' Tab. Instructio 61 §-át.

A' Pár közöltetéstől nagyon különbözik, mert a' Pár kiadással, a' Per' rendében beadott Leveleknek hiteles mássai adattatnak-által a' Párt kérő Félnek.

A' közlésben pedig magok a' beadott Levellek mególvásás végett visszavárás mellett adattatnak-által az ellenkező Félnek.

117. *A' Per' rendin-való Pároknak kiadása minő esetekben tagadtatik-meg?*

Minthogy a' Párok útasító Eszközül szolgál-
nak, az azokat kérő Félnek, maga védelme'
megtételére a' Törvényes védelemtől pedig Tör-
vényeink-szerént, senki el-nem zárattathatik,
önként következik, hogy közönségesen véve a'
dólgot, a' kért Pároknak kiadása meg-nem ta-
gadtathatik, a' Tab. Instructio' 61 §-a szerént.

Közönségesen véve a' Pár meg-nem tagad-
tathatik mondám azért: mert Hazánk' Törvén-
nyei a' Pár-adást a' következő esetekben
nyilván tilalmazzák, ugymint a) A' Szántszándé-

kos Gyilkosságban, és b) A' nagyobb Hatalmasságok' öt eseteiben tiltya az A. 4. r. 1. t. 25. Articulusa. c) A' Tiszta Adósságok iránt a' Városi Pólgárok között támadott Perekben az A. 4. r. 4. t. 1. a. d) Az Alsó Székeken 100 forintot feljúl nem haladó Adósság iránt indított Perekben az A. 4. r. 4, t. 2. a. e) A' Privilegiumokból ha azok a' Párt kérő Felet nem illetik a' T. 1. r. 42, és 2. r. 15. titulusai, és a' Tabularis Instructio' 61 §-a szerint.

Ellenkezőleg, ha a' Párt kérő Felet egyenlőleg illeti a' Privilegialis Levél, a' Párt tölle megtagadni nem lehet, innen ha a' Per Fiu, és Leány-ágbéli Atyafiak között successio felett vagyon, a' Successiót megállító Privilegialis Levelekből, ha azok Fiut, és Leányt egyaránt illetnek, a' Leány-ágnak Pár adattathatik, ha pedig némely Levelek Leányokat nem illetnek, azokból Párt nem nyerhet az egyenes igazság' út-mutatása a' T. 1. r. 42.—2. r. 15. tt. és a' Tab. Instr. 61. §. szerint. f) Ha a' Per'-dereka előtti Kifogásoknak megállításokra beadott Levelekből kérettetnék a' Pár a' Tab. Instr. 61. §. szerint.

118. *A' Per' rendin kért, és kiadattatni meghatározott Pároknak kiadásában. minő ügyeletet kívánnak Hazánk' Törvénynei?*

Hogy a' Felek, egymás ellen, az iránt ne panaszólhassanak, hogy valamelyik Fél' pári-

áltatásra minden megkivántatott Leveleit bém adta, Biró kötelességéhez a' következendők tartoznak. a) Hogy a' Perlekedő Feleket arra szorítsa, hogy a' Felperes a' Keresetes-Lével' rendében, az Alperes pedig a' Per'-dereka előtti Kifogásokon általmenve téendő első derekas feleletében a' Per' általmára, vagy magamentségére tartozó minden bém bizonyító Leveleket adják-bé, 's ezek-szerént a' kért Párok ha csak Törvény, vagy Contractus által nem tilalmaztatnak, adattassanak-ki, ez-által mindazonáltal attól, hogy ha a' Per' állapotya valamely ujjabb bizonyító Ok-Levellet készített, avagy eddig esméretlen, és tsak most találtott Levellet bém adattatni megkivánnya, hogy ezeket bém adhassák a' Felek meg-nem akadályoztathatnak, következőleg az ezekből-való Párkéréstől sem tiltattathatnak-el, a' Tab. Instructio 62 §. szerént.

b) A' Felek által e'szerént bém adott Levellet az Itélő-Szék' Jegyzőjével egy Laistromba irattatva, ezen Laistromat a' bém adott Levellekkel, a' Perlekedő Felek' jelenlétekben, a' végre ólvastassa-öszve, hogy megtessék, ha valyon a' Levátában, vagy első derekas feleletben bém adott Levellek mind megvagynak-é? 's e'szerént megvizsgálva, a' Feleknek további bátorságokra, a' Jegyző', vagy-is Notarius' alirása alatt adassa-ki, és c) Ha a' Párt-Kérő a' Laistromba vett Levellek

közzül valamelyikéből Párt irattatni nem kívánna, azt azon Laistromra a' Leveleket beadó Félnek jövődébéli bizonytsága végett jegyeztesse-fel, ne hogy az ekkor az ilyen Levelkekből Párt venni nem akaró utóbb ujj Pár kéréssel mind a' Birót, mind a' Pár kiiratása végett maga Leveleit beadó Felet fáraszthassa.

d) A' mi a' Pár' kiadása Styllussát illeti, annak eleje a' Pár-kérést és arra tett Birói Itéletnek tartását, következő része pedig magokat a' párra kikért Leveleket szoról-szóra minden Solemnitásaikkal leiratva, *végső részei pedig* az hitelesen lett Másokban való leiratásokról szólló bizonyítást foglalják magokban, *bérekesztő része*, a' a' kiadás helyét, és idejét, a' szokott lecta, Correctával, és Jegyzői aláírással adja - elé, 's e' szerént leirattatva a' Párt kiadó Itélő-Szék' hiteles petséttyével megerősítettnek. A' Törvényes Királyi Tábla előtt folyó Perekben kért, és adattatni szokott Pároknek formája. a) Előljáró Beszéd.

Nos Franciscus etc. damus pro memoria per praesentes. quibus expedit Universis et singulis, quod nobis die T. mensis T. anni T. stante videlicet termino Celebrationis et Cursum Judiciorum Tabulae nostrae in Transsilvania Judiciariae, juxta Caesareo Regio Principalem e Consensu Universorum Statuum, et Ordinum trium Nationum antelati Haeredita-

rii nobis Transsilvaniae Principatus, et partium eidem incorporatarum factam Ordinationem per distinctas Periodos continue, ac proxime a Dominica T. usque Dominicam T. in Libera Regiaque Civitate nostra M. Vásárhely durante, ad quam utpote Tabulam nostram Regiam Judicariam Causae Fidelium nostrorum Regnicolarum Transsylvaniae, partiumque eidem reincorporatarum, e publica et approbata eorundem consuetudine tam per formam brevium Judiciorum, quam etiam longo Litis processu determinari, et adjudicari solitae, exceptis Dialectalibus, Universae generaliter fuerunt prorogatae, una cum Fidelibus nostris Sincere nobis et respective dilectis, Spectabilibus, Magnificis, Generosis item et Egregiis Paulo Comite De Bethlen Camerario etc. etc. ac praedictae Tabulae Regiae Judicariae in persona nostra Praeside Ordinario, Magistrisque nostris Prothonotariis, ac Juratis toties dictae Tabulae Regiae Judicariae Assessoribus pro faciendis causantibus Judicio moderativo in eadem Tabula Nostra Regia pro Tribunali sedentibus, et constitutis Nobilibus T. de T. tamque legitimis pro fidei nostro, nobis dilecto, Spectabili ac Magnifico Comite T. de T. Cameraio nostro, et Comitatus nostri T. Supremo Comite, ut Actore Procurator, obtenta prius Serie, factaque praeforibus litigantium, uti moris, et consuetudinis

est receptae legitima Generosi T. de T. ut Incti proclamatione cum sufficiente sui legitimatione nostrum dictaeque Tabulae Nostrae Regiae Judiciariae exurgens in Conspectum exhibuit, et praesentavit Maiestati nostrae in Figura Iudicii, contra et adversus eundem Inctum Litteras quasdam Nobilium T. de T. praedictae Tabulae Nostrae Regiae Judiciariae Scribarum ac Juratorum Notariorum. tanquam hominum nostrorum Regionum per nos ad id specialiter exmissorum, super admonitione, evocatione, et Certificatione Relatorias in anno Domini praeterito T. die T. mensis T. in Possessione T. Comitatus T. adjacente expeditas, sub Sigillis suis manuumque propriarum subscriptionibus, fide eorum mediante solito modo nobis rescriptas, tuncque clause confectas, alias Litteras Nostras Admonitorio Evocatorio Certificatorias pro parte et in persona antelati Actoris, sub Sigillo nostro Judiciali, et authentico Transsilvanico confectas, et emanatas verbaliter in se continentes. — Quibus exhibitis et praesentatis cupiebat Bona Litteris eisdem inscripta cum usum et fructuum a tempore legitime Admonitionis perceptorum, expensarum item et fatigiorum refusione sibi readjudicari ferendumque de super Iudicium debitae ac finali Executioni mancipandum decerni, quo audito Egregius ac Nobilis T. de T. veluti pro

annotato Incto legitimus Procurator aequè cum sufficienti sui legitimatione coram nobis in figura Judicii comparens cum protestatione petüt paria earundem, ut et aliarum in fulcimentum Actionis Actoris deservientium, et in Judicio exhibendarum Litterarum a Jure sibi concedi, quibus de Lege eidem concessis productarum ex parte Actoris Litterarum tenor, et verbalis Continentia sequitur in haec verba:

b) A' pariáltatott Leveleknek mássai azon rendel irattatnak-hé a' mint a' Perbe adattattak minden Solemnitásaikkal együtt hozzá tévén melyik légyen az első, második, vagy harmadik, a' következő formák szerént. Et quidem *Primarium* Admonitorio Evocatoriarum sub Litt. A. productarum tenor talis est: *Sacratissima etc. hic describantur Admonitorio Evocatoriae cum omnibus Solemnitatibus. Secundarum* vero Contractualium sub Litt. B. exhibitarum tenor sequens est: Mü kik neveinket alább leirtuk, etc. *Tertiarum* vero Inquisitoriarum Litt. C. signatarum tenor sequitur hunc in modum: *Sacratissima etc. et sic ordine describantur singulae Litterae* cum annotatione accurratissima Solemnitatum, quibus finitis paria concludantur more sequenti: —

e) Az hiteles leírásokról való bizonyítás.

Unde nos praëinsertas Litteras de Verbo ad Verbum sine diminutione et Augmento,

variationeque prorsus aliquali praesentibus Literis nostris inseri, et inscribi facientes Copias seu Paria earundem sub Sigillo nostro Judiciali, et authentico Transsilvanico memorato Incto Jurium suorum uberiolem futuram ad cautelam necessaria judicialiter extradanda duximus et concedenda communi Justitia et aequitate svadente. Datum etc. —

A' Diaeta elött fölyó Perekben adattatni szokott Pereknek formája. a) Előljáró Beszéd formája.

Nos Franciscus etc. Damus pro memoria etc. quod Nobis die T. Mensis T. anni T. Staate videlicet, et durante generali Fidelium nostrorum Universorum Statuum, et Ordinum Trium Nationum Haereditarii nobis M. Transsilvaniae Principatus, partiumque eidem reincorporatarum, Diaeta per nos ad diem T. mensis T. anni nunc currentis T. in Liberam Regiamque Civitatem T. indicta, ad quam Diaetam videlicet Generalem nos revisionem Causarum jam antea Decretaliter pro Diaetalibus resolutarum generaliter distuleramus una cum Fidelibus nostris sincere et respective nobis dilectis, Illustribus Spectabilibus, Magnificis Generosis, Egregiis, et Nobilibus TT. Camerario, Consiliarioque Status, et Guberniali in Transsilvania, utrobique Actuali, Intimo ac in Judiciis antelatorum Statuum, et Ordinum in per-

sona nostra Praesidente, Magistris item Nostris Prothonotariis, ac Juratis Tabulae nostrae Regiae in dicto Haereditario nobis Magno Transsilvaniae Principatu, partibusque eidem adnexis Judiciariae Assessoribus, Universisque Statibus, et Ordinibus Trium Nationum dicti M. Transsilvaniae Principatus, et partium eidem reincorporatarum pro faciendo Causantibus Judicio moderativo pro Tribunali sedentibus, et constitutis etc. *caetera e Stylo praecedente supplenda.* b) A' több részei mint a' fennebbi Párban irattattak.

Advertendum insuper Stylum quoad parium petitionem accomodandum esse Statui Causae, in quo est Causa, dum paria petuntur, darique decernuntur. — Az az, arra kell ügyelni, hogy a' Pár-kérés a' Pernek minő lépésében tétettetett, a' stylusban kitétettessék.

A' Törvényes kibotsáttatásról, vagy-is Exmissioról.

119. *Mi az Exmissio, vagy-is Törvényes kibotsáttatás, és honnan vette nevét?*

Az Exmissio vagy-is kibotsáttatás-által értyük vagy azon szabadságot, melyet a' perlekedő Félnek kérésére az Itélő-Biró ítéletesen a' végre ad, hogy a' Pernek megállítására, vagy maga óltalma megtételére szükséges bėbizonyi-

tásokat szerezhessen magának, vagy pedig valamely Törvényes Tettnek, avagy lépésnek megtételére szükséges Regiusoknak név szerént való kinevezését. Nevét ezen törvényes Tett onnan vette: hogy közönségesen a' Felek magok óltalmokat Eskettetésekben helyhezítették.

Az Eskettetéseknek véghez-vitelére pedig mások nem alkalmaztathattak, hanem csak az illő Itélő Birótól arra név szerént kibotsátott Regiusok, és mivel továbbá az ilyen Eskettetések Per' folyta alatt vitettettek - véghez, a' perlekedő Felek azonban a' magok szabad tetszésekből a' Perföllyást nem késleltethették, szükséges vólta' Birótól az ilyen Eskettetések véghez-vitelekre szabadságot, melyet ez a' Per rendén az iránt tett kérésre hozott Itélet mellett adott, megnyerni — 's ennél fogva mind a' Regiusoknak kineveztetése, mind a' perlekedő Feleknek itéletesen engedtetett szabadság Exmissionnak kezdett hivattatni.

120. *Melyek az Exmissionak Tárgyai?*

Az Exmissionak vagy kibotsátatásnak Tárgyai a' Rügusoknak munkálkodásai, melyek a' Törvényes Személlyeknek esmérettségeikről írt Könyvnek 10-dik Fő-czikkelyében elé számláltattak; azokon-kivül pedig a' Feleknek kérésekre itéletesen szokott megengedtetni, vagy a' bébizonyításra szolgáló Leveleknek megszerzésekre, és ez egy derekas menedéket tészen,

vagy szavatynosnak eléállítására, a' mely csak Per' derekára való béereszkedés előtt nyerhet helyt, a' mint ezt láthatni a' Tab. Instr. 153. §. az A. 4. r. 1. t. 26. a. szerint.

121. *A' perlekedő Felek ezen menedéktől, rend-szerűen szólva elrekesztethetnek-e, 's mennyi időre szokott adattatni?*

A' Törvényes kibotsáttatás rendszerént szólva a' perlekedő Feleknek annyival kevésbé tagadtathatik-meg, mennyivel bizonyosabb az, hogy ez a' békabizonyító, vagy mentegető Szereknek megszerzésekre szólgáló szer légyen, 's éppen azért a' Tabul. Instructio 77, és 78 §. azokon az eseteken kívül, melyekben a' Törvény, vagy a' Feleknek kötése nyilván kirekeszti, még az egy Periodusú (vagy-is minden menedéket kirekesztő) Perekben-is megöldattathatónak állittyák, erre mutatván Mátyás 6. D. 6. articulussa-is. A' két Terminusú Perekre-nézve pedig az A, 4. r. 1, t. 13. a. sőt azon esetben-is, ha a' Törvények ezt nyilván kirekesztik, ha a' Biró szükségesnek láttya, vagy a' Felek önként megegyeznek, megadattathatónak állittyá a' T. Instructio 118. §. és helyesen; mert ha a' Biró szükségesnek itéli a' kibotsáttatást, e' nélkül helyesen nem ítélni, és így a' törvényes Igazság' kiszolgáltatása, mely a' törvényes Per' rende körül szabott Törvényeknek egyedül-való célja, ezt megkívánnya, ha pedig a'

Felek abban megegyeznek, minthogy ezeknek magok Jussaikról önkéntesen lemondani szabadságokban áll, a' Biró a' ki azonkívül-is a' Feleknek állításaiból, és beadott Ok-Leveleikből tartozik itélni, attól őket meg nem gátólhattya.

Továbbá ítéletesen szokott megengedtetni a' Törvényes kibotsátás a' következő törvényes időszakaszig, ezzel mindazonáltal a' Biró attól el nem zárattatik, hogy ha a' környülállások azt szükségesképpen megkívánák, hosszabb időre meg-ne engedhesse, a' mint ezt láthatni a' Tab. Instr. 78. §-ából.

122. *Melyek azon esetek, melyekben a' Törvény ezen menedékeket nyilván kirekeszti?*

Azon esetek, a' melyekben Törvényeink-szerént, a' bém bizonyítások' megszerzésére-való törvényes kikéredzésnek, vagy kibotsáttatásnak hely nem adattatik e' következők: a) Ha a' kikéredző Alperes Per-dereka előtti kifogásokban foglalatoskodván, még a' Per-derekához nem szállott volna, a' Tab. Instr. 77. §-szerént, azomban megtörténhetik, hogy az ilyen kifogásos állapotban lévő Pernek természete, a' bém bizonyításra-való kikéredzésnek helyt adjon, nevezetesen azon esetben, ha nemtelenség *Infamia* vagy Hitszegés' tekintetéből a' Felperes' Felperessége ellen kifogna az Alperes, mert ezen esetekben a' Felperes, a' ki maga keresetét azon-kívül-is derekasan feltenni

köteleztetik, és többnyire fel-is szokta tenni, egész keresetéből az ilyen Per-dereka előtti kifogással maga hibáján-kivül a' Törvényes védelemtől elzárattatva, elesne, 's éppen azért a' T. 2. r. 36. t. a' Kifogás alá hozott Nemesség' megbizonyításra, vagy az ellenvetett Infamia' eltörlésére a' Felperesnek bizonyos Idő-szakaszt engedni parantsól, a' mely nem egyéb, hanem a' Törvényes kibotsáttatás. *b)* A' tiszta adosság iránt indított Perekben az A. 4. r. 4. t. 2. a. valamint a' Pár vételt, úgy a' bizonyosságra való kikéredzést-is tilalmazza. *c)* Ha a' bünös a' bün'tettén, annak helyén, vagy folyó kergetés közben fogattatott-el, és azért bünös Tette világos, a' kikéredzést mint szükség-telent a' Tab. Instructió 78. §. tilalmazza, vagy ugyan azon §. szerént. *d)* Ha az Alperes, a' Felperes' Keresetét önkéntesen, és tökéletesen megesmérte, mert Ulászló 5. D. 15 a. szerént, az önkéntes megesmérés ezer vallóknak valló-mását feljúl múlja. *e)* A' rövid folyamatú Perekben novum Inhibitionaleval élés után, mert az Exmissioval a' Per maga rendes határain-kivül vitetnék, a' Tab. Instructio' 78. és 155. §-sa szerént, ugyan azon Perekben. *f)* A' Szavattyos elállítása után az A. 4. r. 1. t. 20. a. szerént.

Megjegyzés. a) Azon esetben, mikor a'
IV. Darab 15 -

Felek magok állításaiknak bizonyságok által való megbizonyításokra kéredzenek, és botsátatnak-ki, a' Tab. Instr. 79. §. szerint, az Itélő-Széknek kötelessége az Eskető pontokat a' végre megállítani, ne hogy a' Felek esketései az igazság' elpalástolására inkább mintsem kivilágosítására készítettessenek b) Szokott pedig ilyen formán a' Per' rendin való kibotsátás kérettetni, és pediglen ha Szavatynos eléállítására kérettetik: Az Alperes minekelőtte a' jelenvaló Pernek derekához szállana, minden törvényes fenn-hagyandóknak fenn-hagyása mellett törvényes tudomány tétellel Szavatynosainak eléállításokra kikéredzik és ítéletet vár.

Ha pedig bėbizonyításra kéredzik-ki, az Alperes a' Felperes Keresetét a' következendő okokból tagadgya, (it azokat elészámlállya) és ennek bėbizonyítására kikéredzik, kéri-is tudománytétel mellett a' kért kibotsátást megadatni, és ítéletet vár.

Az Esketésekről.

123. *Az Esketés' neve alatt mit értünk?*

Az Esketés' neve alatt értyük a' törvényesen idéztetett, és meghiteltetett Tanúknak a' Törvényes kérdés alá hozható, vagy hozott dolgoknak, vagy-is Tárgyaknak valóságáról a' végre kibotsátott Regiusok-által törvényes kikérdezéseket a' T. 2. r. 27. t. és a' Tab. Instructio

79. §. szerént, — mondám hogy törvényes Kérdés alá hozott vagy hozható dolog felett való kikérdeztetés, mert vagy a' Per' kezdete előtt a' Per' tárgya lehető dolognak bővebb megismerése végett, vagy pedig már törvényes kérdés alá Per' rendin hozatott dolognak, vagy bébizonyítására valamelyik peres Fél' részéről, vagy nagyobb megvilágosítására a' Biró részéről vitettetik véghez, mondám továbbá, hogy törvényesen kibotsátott Regiusok által törvényesen idéztetett Tanúknak kikérdeztetése, mert ez olyan törvényes Tett, mely Birói Hatalomból fölljó, és a' Birónak a' kérdés-alá hozott dolognak valósága felől való meggyőzöttetésére allított törvényes Per lévén, a' Biró, vagy annak kinevezett Személlyesse által kell véghez mennie egyfelől, másfelől pedig a' bizonyságoknak törvényes tulajdonságokkal biróknak, és felsőbb hatalom mellett idéztetteknek kell lenni.

124. *Az Esketés hányféle?*

A' fenn eléadott állítás szerént az Esketés kétféle, úgy - mint: mellékes, vagy *Collateralis*, és közös vagy-is *Communis*, az első az: a' melyet a' peres Fél, vagy előre készülőleg, vagy pedig Per' rendén arra nyert kibotsáttatás mellett állításának megbizonyítására vitet-véghez.

A' *Közös az:* melyet a' Biró a' Perleke-

dő Feleknek ellenkező állatásaikból, és bébizonyításaikból származott kétségnek elhárítására véghez-vitettetni ítéletesen meghatároz. Ez *közösnek* neveztetik azért, mert egyfelől mind a' két Peres Féllel közös tételre, másfelől mind a' két Félnek közös költségén a' köz Biró által minden beföllyástól mentes Regiusokkal vitettetik véghez, a' vegre, hogy a' Biró a' kétséges dolog' valósága felett meggyőződhessek, és a' szerént megnyugodt Szivvel törvényes Ítéletet hozhasson, lásd erről a' T. 2. r. 27. t. és a' Instructio 79, 80. §-sától-fogva a' 88-dikig.

125. *Egy átallyában szólva mind kettőjöknek Törvényességekre mik kívántatnak?*

Mind a' mellékes, mind a' közös Esketésnek Törvényességére a' következők kívántatnak. a) Hogy a' Regiusok törvényesen kibotsátva légyenek a' Tab. Instructio 84. §. és az A. 4. r. 1. t. 13. art. szerént, ezen kibotsátás továbbá, a' kérdő pontok után, melyek *Utrum*, vagy *Deutrum*oknak neveztetnek azért: mert a' régi Praxis szerént, ez a' Czim szokott elejekbe irattatni: *De et super eo utrum*, a' mely Czimből össze-huzás-által *Deutrum* terminus lett, irattassék, szokott pediglen a' mellékes Esketések kérdő pontyaikra a' kibotsátás a' Regiusok' külömbsege szerént külömböző Tisztviselők-által felirattatni, ha t. i. Cancellisták, Itélő-Mester, vagy *Tabulae Praeses*,

Cancellarius, vagy Gubernialis Secretarius által, ha Vármegyei Assessorok, Fő Ispány, Fő Biró, vagy Notárius, ha Vidékbéli, Fő vagy Vice Kapitány, avagy Notárius által, ha Székely Székekből valók, Fő vagy Vice Király Biró, vagy Notarius által ilyen formán:

Ad peragendam fideliter juxta praemissa Deutri puncta Inquisitionem Egregii et Nobiles N. N. Cacellariae minoris Regio Tabularis Jurati Scribae, ac Notarii praesentibus legitime exmittuntur M. Vásárhellyini die T. Mense T. Anno T.

per Magistrum N. N. Protonotarium, vagy: *Ad fideliter peragendam juxta praemissa Deutri puncta Egregii Domini N. N. Cancellariae Maioris Provincialis Transsilvanicae Jurati Scribae, ac Notarii, vel Regio Guberniales Cancellistae hisce specialiter et legitime exmittuntur. Claudiopoli die T. Mense. T. Anno. T.*

per N. N. Gubernialem Secretarium, vagy ezen fenn irt kérdő pontok szerint hűségesen véghez-viendő Esketésnek véghez-vitelére törvényesen kibotsáttatnak N. N. Assessor Uraimék, vagy Atyánkfiai, Kolosvárt September 23-dik napján 1822 Esztendőben.

Báró Kemény Ignátz Fő Ispány által,
vagy Nagy Ernyei Szöts Albert Fő Biró által,
vagy Ersek Ujvári Ujvári Károly,
Vice Notarius által.

b) Hogy a' kérdő pontok a' Tabularis Instructio 84. §. szerént magából a' dolog velejéből vétetessenek, és a' Tárgy' dereka és annak környülállásairól készitessenek, mert ezeknek czélja az igazságnak kitanulása, és világosságra hozatala, a' melyet külömben elérni nem lehet, hanem ha a' Tett, és annak környülállásai Esketés által világosságra hozattatnak.

126. *A' mellékes Esketésnek tulajdon Jelességei mellyek?*

A' mellékes Esketésnek tulajdon Jelességei ezek. a) Ezt a' Peres Fél vagy előre készülőleg a' Per' kezdete előtt viteti véghez, vagy pedig a' Biró előtt Per közben tett allításainak megbizonyításokra a' Per rendén ítéletesen nyert szabadság mellett, 's ha Per közben arra nyert Birói szabadság mellett esik-meg az Esketés, a' kérdő pontok az Itélő-Szék által készitettek, avagy legalább megvizsgáltatva helybehagyattatnak; ha pedig Per kezdet előtt vitetik-véghez, akkor a' Fél készíti, vagy készített a' kérdő pontokat, úgy mindazonáltal, hogy azokból senkinek betsüllete megne sértessék, és semmi sugallás, vagy-is suggestio benne ne foglaltassék. b) Hogy a' Tanúk Fejedelmi parantsólat, vagy kerületbéli Előljárónak Pestséttye mellett idéztessenek, és meg eskettesenek a' T. 2. r. 27. t. és a' Tabularis Instructio 75, és 83. §-sai szerént. c) Hogy az Eske-

tésről való Relatoria, vagy-is bizonyító Irás a' Regiusoknak igaz hitek szerint adattassék-ki a' Tabul. Instructio 84. §. szerint. *d)* Hogy az illetén Esketések maga idejében authenticáltassanak, vagy-is hitelesíttessenek, a' Tabularis Instructio 83, 84, 85. §-sai szerint.

127. *Melyek a' köz-Esketésnek különös tulajdonai?*

A' köz Inquisitio vagy-is Esketés' tulajdonai a' következők: *a)* Hogy annak véghezvitele Itélet mellett határozottassék. *b)* A' kérdő pontokat az Itélő-Szék' Itéletében írja-ki, valamint szintén az arra kibotsátott kebelebeli Regiusok neveiket-is. *c)* Hogy a' Regiusok munkálkodások véghez-vitelek után arról hogy minden részrehajlás-nélkül vitték legyen véghez a' reájok bizott köz-Esketést, a' Szék' színén meghiteltessenek a' Tabularis Instructio 83, 84, és 85 §-sai szerint, és Ulászló 1. D. 43. art. szerint.

128. *Mit értünk az Authentication? mi a' célja, és miként vitetik-véghez?*

Fennebb egyik megkívántatóságának az Esketés' törvényes vóltára állítottuk az Authenticatiót, vagy meghitelesítést, látnunk tehát szükséges az hitelesítésnek miségét, célját, és véghez-vitele módját. Az hitelesítés a' melleskes Esketésekre nézve az Esketésben foglalt Tanúknak Itélő-Szék, vagy annak küldöttyei jelenlétekben — vallomások igazsága-felől Hit

mellett-való ujjabb kikérdeztetések. — a' Tabular. Instructio' 83, 84. §-sai szerént. A' köz-Esketésre-nézve pedig a' Regiusoknak az Itélő-Szék' színén arról, hogy a' reájok bizott köz-Esketést hiven vitték-véghez, Hit letételeket jelentí, a' Tabularis Instructio' 84, 86. §-sai szerént. Célja az Authenticationnak ez: hogy ha a) a' Regiusok magok kötelességekről elfelejtkezve részrehajlók lettenek volna munkálkodásokban, részre-hajlások kitéssék, a' Tab. Instructio' 86. §-a szerént. b) Hogy ha a' Tanúk közül valamelyik valamely indulattól buzdítatva az igazat eltagadta volna, 's azért lelki-eszméretétől furdaltatna, annak kinyilatkoztatására, 's a' tett hibás vallomásnak megjobbítására úttya légyen, és e'ként, az ellenkező Fellet fenyegető veszedelem, eltávoztasson, a' Tab. Instr. 86. §. szerént. Véghez-vitele' módja ez: a' mellékes Esketést véghez-vitető az elkészítet Esketést azon Vármegye, Vidék, vagy Szék, a' melyben az Esketés vitetett-véghez, Tisztségének, vagy Előljáró Tisztyének szóval vagy Írásban tett kérelem mellett Authenticator Biztosoknak kibotsátások végett beadni köteles, a' melyre téendő Resolutio-által Authenticator Regiusoknak kineveztetnek két Törvény Széket ülő Birák, és a' Notarius, vagy pedig három Assessor, a' kik a' Választvévén, a' Vármegye, vagy Szék' Házánál öszvegyülnek, vagy

pedig az Authenticalandó Esketés véghez-vitele helyére kimenvén, az Esketésben foglalt Tanúkat magok elejébe állitván, elébb erős hittel megesketik, azután pedig ha mindgyárt az Eskető Regiusok-által többen-is egyszerre halgattattak volna-ki, egyenként állittyák-elé, 's elébb a' kérdő pontat, azután a' reá tett vallomást az elő-állított Tanúnak felolvassák, megmagyarázzák, 's a' Tanútól szorgalmasan végire járnak, ha vallyon azon vallomást magáénak esméri-é vagy sem? 's ha magáénak esmérte, az erről vitt jegyző-könyvben azt feljegyzik, ha pedig magáénak nem esméri, azt vagy merőben magájénak lenni tagadja, vagy valamely részében csak változtattya.

Az első esetben a' merőben való tagadást körülállásos okaival, a' második esetben, a' változtatást szóról szóra jegyző könyvekben felírják, és a' vallónak újra megolvassák, ha vallyon úgy vagyon-é megírva, a' mint ő vallott, megtessék, 's e'ként az egyik pontot elvégezve, által-lépnek a' több pontoknak ilyenképpen való hitelesítésekre; mely szerént mindenik elő-állított vallóval lépni köteleztetnek. Ha valamelyik valló meghalálozott a' nélkül, hogy vallomását megváltoztatta volna, utánna jegyzik halálával Authenticálta, ha pedig valamely valló elbujdosott, vagy más utazása, vagy betegsége mián elé nem állittathatott, ezt-is jegyző-

könyvekben környülállásosan feljegyzik, és ekként minden vallóknak hitelesítéseket bévégezve arról azon Itélő-Széknek, vagy tisztii Hivatalnak, az honnan kibotsáttattak vala, a' véghezvitt hitelesittésről tett munkálkodások' rendét beadgyák, 's egyszersmind arról hogy hiven jártak légyen magok kötelességekben hitet tenni kötelesek, melyek után ezen jegyző-könyvből a' véghezvitt Authenticatio' rendét hiteles bizonyító írásba - véve a' Tisztség' vagy Itélő-Szék' nevében, annak Petséttye, és a' kiadó Hites jegyző, vagy Notarius' tulajdon keze aláírása alatt, az eskettető Félnek jövendőbbéli bátorságára kiadgya. 12. xr. fizetés mellett: Az Authenticator Regiusoknak Jegyző-könyvét az Archivumba bétévén.

Megjegyzés: A' bévett szokás némely Jurisdictionokban az: a) Hogy az Authenticator Regiusok kibotsáttatása, az Authenticalandó Relatoriának bémutatása mellett, tsak szóval kéretessék, és a' kibotsáttás az Inquisitorio Relatoria hátára feliratassék. b) Hogy a' kibotsáttott Authenticatorok az Inquisitorio Relatoriának a' végén fenn hagyott tiszta lapjaira törvényes kibotsáttatásoknak előre-való feljegyzése mellett, az Authenticatio rendit leirván, annak hitelesen lett végbeviteléről bizonytságot tésznek, és azt kezek aláírásaikkal, és szokott Petséttyeikkel megerősitik, és tökéletes hitelesítő-

Írás helyett, az eskettető Félnek kiadják a' nélkül hogy az iránt az Itélő-Szék', vagy illő Tisztség további bizonyítására való szükségét fenn hagynák. c) Jó'sef Császár' hólta után az egész Authenticatió félben hagyattatott, de ujjabb Felső Rendelés mellett megint helyre-állítottatott, 's azért az eskettető Félnek azon ügyelni kell, hogy Esketésének kelése napjától Esztendő alatt Authenticáltassa, mert külömben hitelessége helyre-állitathatatlanná lesz azért, mert a' Tabularis Instructio 83. §. szerént ennek véghez-vitelére Esztendő vagon határozva. d) A' köz Eskettetésnek hitelesítése annak Definitiója szerént a' Regiusoknak a' Szék' színén igazságos munkálkodásokról-való hittételben álván, a' kikérdeztetett Vallóknak ujjabbi kérdeztetések szükségtelen, 's azért a' Tabularis Instructio 85. §-sa szerént, a' Regiusoknak Relatoriájokban kötelességek pontoson feljegyezni azon Itéletet, mely mellett, a' köz Esketésnek véghez-vitelére kibotsáttattak, az Itélő-Szék' Jegyzőjének pedig a' Relatoriára, a' köz Esketést véghez-vivő Regiusoknak, az hiteles munkálkodásokról, a' Szék' színén letett Hitról szólló Testimoniumot feljegyezni a' végre, hogy az Authenticatoról vetélkedés többé ne lehessen.

129. *Az Esketésről kiadattatni szokott Relatoriákról: és azoknak készítéseik módjáról miket jegyezhetünk-meg közönségesen véve?*

A' mi az Esketésről kelendő Relatoriákat illeti: ebben előre azt megjegyzevén, hogy háromféle módon irattathatnak, vagy t. i. közönseges Testimonium' módjára, minden tudósító vissza-írás és bépetsételés-nélkül, vagy a' mint Fejedelmi Parantsolat, vagy Kerületbéli Tiszti Petsét mellett vitettetik-végbe, Felséges Fejedelmünkhöz, vagy pedig azon Itélő-Székhez, a' melytől a' Regíusok kibotsáttattak, vagy függéssel tartoznak intézett tudósító Levél (Relatoria) formába.

A' természetes rend azt kívánván, hogy a' Biró az Esketésnek végbe-vitele' minden környüállásairól tökéletesen tudósittassék azért, hogy meggyőződve lehessen arról, hogy az Esketés törvényesen vitetett-véghez azért, ennek megszerezhetésére az Esketéseknek leírásai, vagy is Relatoriai ezen három fő Részekből állanak, ugymint: a) Előljáró-beszédből, a' melyben a' Relatoria módjára írt Esketésekben az Ő Felsége, vagy azon Itélő-Széknek, melyhez útasítatik a' Relatoria, illő megszóllítások után (a' kinyilt Testimonium formában írt Esketésekben pedig a' nélkül) előre jelentetik, kitől szóllítottak az Esketésnek véghez-vitelére, 's mi mellett, Fejedelmi parantsolat, vagy Tiszti Petsét mellett-é? 's mind a' Fejedelmi, mind a' Tiszti Petsét' megkivántató jelességeikkel együtt egészen leirattatnak, azután pedig elé-

adattatik az: hogy azon Tiszti Petsét, vagy Fejedelmi Parantsolat mitsoda esztendőben, hónapban, napban, mitsoda Vármegyében, Vidékben, Székben, és annak mitsoda Helységben, és azon Helységben kinek mitsoda Helyt és Szomszédok között fekvő házához mentenek, 's ottan a' Fejedelmi Parantsolat, vagy Tiszti Petsét' erejével idéztetett Tanukat, miként eskették, és vallatták-meg? ezekután a' Kérdő pontok irattatnak-bé szóról-szóra, azzal a' kifejezéssel, hogy ezek légyenek a' nékiek általadott kérdő pontok. *b*) Az eléállított, és kikérdezett Tanuknak Vallomások' béírásából, a' mely körül ezek a' megjegyztetendők, ugymint: *aa*) Hogy mindenik Tanunak vezeték és kereszt neve, sorsához illő megszóllító Czimmel együtt elől-kezdve irattatik-bé, utánna hány esztendős légyen, 's ha Tisztviselő, mitsoda Karbéli, ha Aszszony, kinek Felesége, vagy Özvegye, ha Szólga, vagy Jobhágy, kinek légyen Szólgája, vagy Jobbágya. *bb*) Úgy szintén azat-is, hogy törvényesen idéztetve, meghittetve, és kikérdezettve vallott légyen. *cc*) A' bévett Vallomások, a' kérdő pontok' száma' kitételével mindenkor elől kezdve irattassanak-le. *dd*) Hogy ha vagy az Esketés' helye, vagy napja, vagy pedig mind a' kettő megváltozik, a' Vallomások' folytatása' rendében e' szorgalmasan feljegyeztessék. *ee*) A' Vallókat to-

vábbá erőltetni arra, hogy így, vagy amúgy valjanak, nem szabad, mert egyfelől a' Vallo-
 másnak szabadnak kell lenni, másfelől pedig
 a' Regius a' Biró' Személyét viselő, kinek rész-
 rehajlónak lenni nem szabad. — c) Egy bére-
 kesztő bizonyító írásból, melyben a' Regiusok
 arról, hogy a' fenn írt Tanuk a' megírt hely-
 ségekbéli feljegyzett sorsu Személyek lévén,
 törvényesen idéztetve, és meghiteltetve a' sze-
 rént, a' mint megíratott, vallottak légyen, hit-
 szerént-való bizonytságot tesznek, 's azt alája-
 írásaikkal-is megerősítik.

A' Testimonium' módgyára íratott Esketést
 alája-írások mellett nyomot petséttyeikkel meg-
 hitelesítvén, a' Relatoria' módjára írt Esketést
 pedig nagy Levél módjára öszvefogva bépetsé-
 telvén, melyre kívül a' Fejedelem', vagy Szék'
 útasító Titulussa felirattatván, mind az Admo-
 nitio, Citatio, vagy Certificatio-ról szóló Rela-
 toriák a' köz Petsét' Tartója által nyittattatik-
 ki. —

Mind ezekről a' következő példa bőveb-
 ben megfog világosítani. Nagy Káli Nagy La-
 jos' édes Annya' Jussán Pusztá Szent-Miklós-
 son lévő elidegenítettett Rész-Jószágát kikeres-
 ni szándékozván, Felsőleges Fejedelmünk' pa-
 rantsolattya mellett Kelemen Lajos, és Boér
 Lajos Gubernialis Cancellisták által Kolo's-Vár-
 megyében Pusztá Szent-Miklóson Apahidán,

és Szamosfalván eskettet, az erről-való Esketésnek Relatoriáját Felsőges Fejedelmünkhöz útasítva, a' következő módon írják-le a' nevezett Cancellisták, és pediglen az Előljáró-beszédet a' fenn irtt rendszabásokhoz képest e'szerént:

Sacratissima Caesareo Regia, et Apostolica Maiestas, Domine Domine nobis naturaliter Clementissime Benignissime!

Vestra clementer nosse dignetur Maiestas Sacratissima, quod nos Litteras eiusdem Maiestatis Vestrae Sacratissimae Compulsorias, pariter et attestatorias pro parte et in persona Egregii Ludovici Nagy de Nagy Kál, alterius Vice Judicis Regii Sedis Marus legitime confectas, et emanatas, nobisque inter alios Maiestatis Vestrae Sacratissimae Fideles subditos, et Servitores Litteris in iisdem nominanter conscriptis praeceptorie sonantes, receperimus in haec verba. a) Ha egy Cancellista egy Assessoral esket, akkor ezen szó után: *Litteris in iisdem* ez a' kifejezés tétetik, partim ab Officio, partim nominanter Conscriptis, a' többi a' fenn irt módon folytattatik. b) Ezen szók után, receperimus in haec verba: a' Compulsorium Mandatum szóról szóra leirattatik, 's mikor bévégeztetnék Solemnitássainak kijelentő ezen béfejezése adattatik hozzá: et subscriptum erat in margine earum inferiori dextra,

Lecta, Correcta, erantque Sigillo eiusdem Maiestatis Vestrae Judiciali, et Authentico, eoque Transsilvanico, in inferiori earundem margine in medio loco videlicet solito super cera rubra ducti (vagy hostia rubra vagy alba) papyro tecta, impressive communitae, et roboratae patenterque confectae, et emanatae. c) Ezeknek leírások után következik a' környüllásokat magában foglaló forma e' szerént. —

Quibus nos humillime receptis eiusdem Maiestatis Vestrae Sacratissimae Litteris Compulsoriis, pariter et Adtestatoriis, semper et in omnibus, uti tenemur, et par est obedire, satisfacereque volentes hoc anno Domini Millesimo Octingentesimo Vigesimo Secundo, die vero undecima Mensis Martii, in et ad Possessionem Pusztá Sz. Miklós Comitatus Kolos ingremiatam consequenterque Domum Coloniacalem Providi Kupás Gligor Coloni Generosi Domini Andreae Kabos in Vicinitatibus ab una Mark Juon, partibus vero ab altera Peszkar Lup praetitulati Domini Colonorum ibidem situatarum Domorum, situatam existentem accessimus, ibique Testes infra scriptos vigore praeinsertarum Maiestatis Vestrae Sacratissimae Literarum Compulsoriarum nostri in praesentiam legitime citatos, et accersitos exacto prius ab eisdem firmissimo Juramenti Sacramento, de et super Utri punctis per an-

telatum Exponentem exhibitis, praesentibusque subinsertis serio examinavimus, et inquisivimus: receptamque ab eis veritatis certitudinem serie sequenti rescripsimus. — *d)* Itten béirattatnak a' kérdő pontok szóról-szóra ezzel az előre botsátással.

Utrum nobis exhibitum erat sequentis tenoris. 1) Esméri-é a' Tanu Nemes Marus-Széknek egyik Vice Király-Biráját Nagy Káli Te-kintetes Nagy Lajos Urat? ha igen, tudja-é a' Tanu ki lett légyen az Exponens Ur' édes Annya, 's ha tudja, honnan tudja?

2) Az Exponens Ur' édes Annya' Testvéreivel ezen Nemes Kolo's-Vármegyében Elejekről reá-szállott Jőszágokban megosztzott-é, mi-kor, és azon Osztály-szerént hól, és minémű fekvő Jőszágok jutottanak nyiljában. —

3) Nemes Kolo's-Vármegyében Puszta Sz. Miklóson jutott Rész-Jőszága ma ki-által birattatik? mitsoda Jusson? vagy-is Titulus alatt? 's ha Zállagos, mennyiben vagyon elzállago-sitva? és ki-által?

Mind ezekre a' Tanu a' mit tud, hallott, vagy látott vallja-meg letett igaz hite-szerént körülállásosan. *e)* A' kérdő pontoknak e'-képpen lett béírások után a' Tanuknak bévett Vallomásaik irattatnak-bé, ezen előre-való ki-fejezéssel.

Sequuntur Testes et eorum Fasiones.

Primus Testis: Providus Nyegre Juon, annorum circiter 60. Colonus Spectabilis Domini Andreae Kabos in Possessione Pusztas Sz. Miklós commorans legitime citatus, Iuratus, et examinatus fatetur ad — 1-um: Az Exponens Urat esmérom, mert az édes Anyja Kabos Mária Földes Uramnak Testvére lévén, néha Földes Uramat mint Kocsissa látogatására vittembé Marus-Székre, Nagy Kálba, néha az Asszony látogatván-meg Földes Uramat, néha az Exponens Urat, mint Gyermekeit kihozta, 's mig Kolo'svárt tanúlt, Innepekre, és Fériákra Földes Uramhoz járt, ad 2-um: Az Exponens Urnak édes Anyja' Testvéreivel Kabos András, és Sándorral, még 1780-ban megosztóván itten Pusztas Sz. Miklóson a' Falu' derekában Morár Petra, és David Juon két Colonialis Telkeik hozzájuk kiszakasztott külsökkal együtt Curiának assignáltattak az Exponens Ur édes Annyáinak, de a' távúl-létel miatt azokat nem használhatván, ad 3-um: 1782-dik táján Gáspár Péter Urnak zállagba adta, a' mint hallottam, de a' Contractus jobban fogja bizonyítani, 600 hatszáz forintokban, 's azolta Gáspár Péter Ur használja.

Secundus Testis Providus Nyikora Juon, an-

norum circiter 70. Judex pagensis, et Colonus
 in praefata Possessione Pusztá Sz. Miklós com-
 morans, praetitulati Domini Kabos legitime ci-
 tatus, juratus, et examinatus fatetur, ad 1-um:
 Az Exponens Urat igen-is jól esmérem, mert
 a' Nagy Attya' néhai Kabos Miklós Urnak szól-
 gálatyában vóltam akkor, mikor az Exponens
 Ur édes Annyát Férjhez-adta Nemes Marus-
 Székben Nagy Kálban lakott Nagy András Ur-
 hoz, azután az Exponens Ur' édes Anyja az
 Exponens Urral mint Gyermekeivel sokszor meg-
 fordúlt Falunkban, de az Exponens Ur-is a'
 kedves Bátyja Uránál Kabos András Urnál
 gyakran múlatozott, és vadászni-is jártunk egy-
 gyütt. ad 2-dum 1780-ban az Exponens Urnak
 édes Anyja' Testvéreivel megosztozván, részé-
 be jutottak itten Pusztá Szent Miklóson Curia
 helynek két Colonialis Telkek, melyeken Mo-
 rár Péter és David Juon laktak, 's annyi Al-
 lodiatúra, mint Kabos András Urnak, e'mel-
 lett a' Szamosfalvi határon egy Nagy Szőlő,
 benn a' Faluban hat ember, és Apahidán 12
 ember. Ad 3-um: A' Pusztá Sz. Miklósi Curia-
 lis helyet külső Allodiumaival együtt az Ex-
 ponens Ur édes Anyja 1782 tájékán a' mint
 hallottam 600 hatszáz forintokba zállagba adta
 Gáspár Péter Urnak, 's azon a' Jusson birja
 máig-is. f) E'szerént még 6, 's így mind ösz-

ve 8 Tanut kikérdezvén a' Regiusok, a' nap eltelik, másnap Vasárnap lévén általmennek Apahidára Kokos Juon Falusbiró' házához, az holott-is más-nap munkálkodásokat folytatni akarván ilyen folytató kifejezést irnak.

Anno eodem die vero 12-a Martii, die Dominico intercedente in et ad Possessionem Apahida memorato Comitatus Kolo's adjacentem, consequenterque Dómum Providi Kokos Juon Judicis pagensis, et Coloni Spectabilis, ac Generosi Domini Michaëlis Rettegi emeriti Supremi Judicis Nobilium Comitatus Kolo's accedentes, die sequenti utpote 13-a Martii praesentem nostram Inquisitionem continuavimus serie sequenti, ubi. —

Nonus Testis Spectabilis Dominus Michaël senior Rettegi annorum 60 emeritus Supremus Juxta Nobilium, in sua Curia constitutus, honorifice requisitus, Juratus, et examinatus ad calamum dictando fatetur. ad 1-mum: Az Exponens Urat mint Házamhoz gyakrabban járt Atyafit igen-is jól esmérem, azt-is tudom, hogy kedves Néném Kabos Mária Aszszonynak Nagy Káli Nagy Andrástól-való Gyermeke légyen. ad 2-dum: Néhai Kabos Mária', Kabos Miklós', és Rettegi Juliánna' édes Szüleiknek halálok után 1780-ban September' 25-én Kabos András, Sándor' Testvéreivel törvényesen megosztóztván, nyiljában kapott Puszta Szent Miklóson egy

Curiának assignált két Colonust Morár Pétert, és Dávid Juont, annyi külső Allodiaturával, a' mennyi ma a' Kabos András Ötsémé, e'mellett a' Szamosfalvi határon egy száz veder bortermő szőlőt, benn a' Faluban pedig hat Telkeket, külsőkkel együtt, melyeken Podár Jákób, Podár Nyisztor, Podár Gábor, Ruzs Koszta, Rátz Gligor, és Rátz Makavé Jobbágyok laktanak, itten Apahidán pedig 12. Telkeket, ugymint: Sukán Juon, Bontzigján Pláton, Korpogyán Kanton, Korpogyán Irimia, Deszmerán Nyikuláj, Brudár Simeon, Komán Vaszilika, Stevár Stephan, Stevár Esztemie, Stupár Ádám, Pakulár Andre, és Gedelinyán Silemon laktanak. ad 3-um: A' Puszta Szent-Miklói Rész-Jószágát Néhai kedves Néném Gáspár Péter Urnak 600 hatszáz forintokban zállagba adta 1782-ben, a' Szamosfalvit Méltóságos Jó'sintzi Sámuel Urnak 1000 ezer forintokban, az idevalót pedig Füzesi László Urnak 2000 két ezer forintokban, a' mint ezeket onnan tudom, hogy a' Contractusok' irásában néhai édes Atyám jelenlétén, gyakran beszéllette nékem. — g) E' szerint itten még 8 Tanuk kikérdeztetvén, a' Regiusok Szamosfalvára mennek, az hólott-is Sándor János Ur' Udvarába bészálván, más nap Esketéseket így fólytattyák: *Anno eodem die vero 14-a Martii in et ad Possessionem eiusdem Comitatus Kolo's Szamosfalva vo-*

catam, ibidemque sitam Curiam Nobilitarem Spectabilis, ac Generosi Domini Joannis Sándor accedentes, praesentem nostram Inquisitionem continuavimus modo sequenti, ubi. —

Decimusoctavus Testis Nobilis Joannes Sebestyén de Fantsal, Annorum 50 Provisor Illustrissimi Domini Liberi Baronis Alexandri Jósintzi legitime citatus, Juratus, examinatus fatetur, ad 1-um: Esmérem az Exponens Urat onnan-is: hogy M-Vásárhelyt együtt tanúltunk, 's onnan-is, hogy gyakran erre járván meglátogatott, az édes Annyát Kabos Mária Asszonyt-is vólt szerentsém esmérni, valamint Testvérét Kabos András Urat-is, ad 2-um, et 3-um: Annyit hallottam, hogy az Exponens Ur édes Annyának Osztályos részében Pusztá Sz. Miklóson jutott Curialis helyét, és Allodiumait Gáspár Péter Ur, az Apahidi 12. Colonussait Fűzesi László Ur, a' Szamosfalvi részét pedig Méltóságos Báró Principalis Uram Ő Nagysága zállagban birják, de mennyiben azt nem tudom. — h) Itten-is még e'szerént megkérdeztetnek még öt Tanuk, 's így mind öszve az Esketés áll 23 Tanukból, melyre-nézve a' Regiusok Esketésekét concludálni akarván, így folytattják béfejező részét az Esketésnek.

Hi praespecificati nro 23 Testes sunt omnes praescriptae Conditionis et sortis homines in

praespecificatis Possessionibus Puszta Sz. Miklós, Apahida, et Szamosfalva antelato Comitatu Kolo's ingremiatis residentes, et commorantes vigore praeinsertarum Litterarum Maiestatis Vestrae Sacratissimae Compulsoriarum pariter et adtestatoriarum nostri in praesentiam legitime citati, Jurati et examinati, ac prout descripsimus fassi. —

Cuius quidem praemissae huiusmodi Inquisitionis, et adtestationis nostrae seriem prout eadem per nos exstitit expedita, et peracta Maiestati Vestrae Sacratissimae fide nostra mediante sub Sigillis nostris usualibus, manuumque subscriptionibus humillime rescripsimus, praetitulatoque Domino Exponenti Jurium suorum uberiores futuram ad Cautelam necessariam extradeditimus. Eandem de reliquo Maiestatem Vestram Sacratissimam quam diutissime vivere, valereque, et gloriose regnare desiderantes. Datum Anno, Mense, Die, Locoque supra scriptis.

Eiusdem Maiestatis Vestrae Sacratissimae.

humiles perpetuoque fideles
subditi et Servi.

Ludovicus Boér *mp.* Ludovicus Kelemen *mp.*

Inclytæ Cancellariae Provincialis Majoris Transsilvanicae Jurati Scribae, ac Notarii ad praemissa fideliter peragenda specialiter emissi. —

Correcta per eosdem:

Pag. 10. *Linea* 6. in *Voce*. Morár Péter Rasure. Pag. 20. *Linea* 10. in *Voce*. Zállag. Correctio. Pag. 30. *Linea* 7. in *Voce*.

Curia — Cancellatio.

1) E' szerént bévégezve a' Relatoria öszvefogattatik nagy Levél módjára, és kivűlről mind a' két Regius' petséttyével bépetsételtetik, és a' tiszta felső részére Urunk' Ö Felsége' Titulussa irattatik e'szerént:

Sacratissimae Caesareo Regiae et Apostolicae Maiestati Domino Domino Francisco Primo Divina favente Clementia Austriae Imperatori, Hyerosolimae, Apostolico Hungariae, Bohemiae, Lombardiae, et Venetiarum, Illirici, Galliciae, et Lodomeriae Regi, Archi-Duci Austriae, Duci Burgundiae, Lotharingiae, Salisburgi, Magno Principi Transsilvaniae, Comiti Habsburgi Tyrolis et Sicularum Domino Domino nobis Clementissimo, Benignissimo.

Megjegyzés a' több Fejedelmi parantsolatok mellett tett lépésekről-való Relátoriák-is ezen módon készítettnek azzal a' változással, hogy a) Az hól a' Relatoria' kezdetében a' Fejedelmi parantsolat' vétele jelentetik, ezen szók helyett Litteras Maiestatis Vestrae Sacratissimae Compulsorias, pariter et adtestatorias azon Fejedelmi parantsolatnak, mely mellett procedáltak' neme tétetik, p. o. ha Certificatorium Man-

datum: *Litteras Maiestatis Vestrae Sacratissimae Admonitorias, pariter et Certificatorias.*

Ha Evocatorium Mandatum: *Litteras Maiestatis Vestrae Sacratissimae Evocatorias substitualatik.* b) A' Mandatumok és annak Solemnitássai' leírások után az hol ezen szoknál-fogva; Quibus humillime receptis, azon környülállások' leírása kezdődik: hogy hová's mikor mentek, ezen környülállásoknak leírások után pedig az helyett, hogy a' Compulsorium Mandatum erejével elejekbe idéztetett Tanúkat megeskették, és Vallomásaikat bévéték, eladgyák, hogy a' Certificatorium, Admonitorium, vagy Evocatorium Mandatummal, miként procedáltak légyen, és azon lépésekre a' megintetett, idéztetett, vagy certifikaltatott Fél mit felelt légyen, azonképpen valamint az Instructioval tett ilyen procedurák' rendében fellyebb megirtuk. c) Végezetre azon közönséges bérékesztő bizonyításban a' mely így kezdődik: Cuius quidem Inquisitionis nostrae Seriem az Inquisitionis szó helyyet; Admonitionis vagy Certificationis, vagy Evocationis, a' millyen tudniillik vólt a' Procedura substitualatván, azon módon mint az Inquisitionis Relatoriát fejezik-bé, és befogva petsételik, és titulállják, a' mint a' következő példából láthatni. —

Sacratissima Caesareo Regia, et Apostolica Maiestas Domine Domine nobis Clementissime Benignissime.!

Vestra Clementer nosse dignetur Maiestas Sacratissima, quod nos Litteras ejusdem Majestatis Vestrae Sacratissimae Admonitorias, pariter et Certificatorias pro parte, et in persona Nobilis Andreae, Filii Nobilis Petri quondam Sullyak e Consorte sua Nobili Faemina Margaretha Filia Josephi dudum Szerecsen suscepti, et progeniti legitime confectas et emanatas, nobisque inter alios Vestrae Majestatis Sacratissimae humiles perpetuoque Fideles subditos, ac servos Litteris in iisdem nominanter conscriptis praeceptorie sonantes, et directas homagiali cultu ac reverentia receperimus in haec verba:

Franciscus Primus etc. Ide a' Mandatum béirattatik, és Solemnitássai e' szerént jelen-tetnek-ki. Et Subscriptum erat in margine dextra, Lecta, Correcta; Erantque Sigillo eiusdem Majestatis Vestrae Sacratissimae Judiciali authentico eoque Transsilvanico in inferiori earum margine loco videlicet solito, supra cera rubra ductili papyro tecta impulsive munitae, ac roboratae patenterque confectae, et emanatae. Quibus nos humillime receptis ejusdem Majestatis Vestrae Sacratissimae Litteris Admonitoriis, pariter et Certificatoriis semper

et in omnibus uti tenemur, et par est obedire, homagialique nostro Obsequio satisfacere volentes Anno Millesimo Octingentesimo Vigesimo Secundo die Vigesima quinta Augusti in et ad Possessionem Nagy Csán Comitatus Thorda adjacentem, consequenterque Domum Providi Nicolai Csuff Coloni Nobilis Faeminae Judithae Török cum praeinsertis Litteris Majestatis Vestrae Sacratissimae Admonitoriis, pariter et Certificatoriis accessimus, ibique praefatum Colonum Nicolaum Csuff personaliter reperiens ad Vigorem praeinsertarum Majestatis Vestrae Sacratissimae Litterarum, coram eodem Colono Litteris Majestatis Vestrae Sacratissimae perlectis, et vernacula Lingua eidem explicitis ad tenorem illarum praefatam Juditham Török medio praedicti Coloni sui ad diem 8-um a die huiusmodi Certificationis nostrae legitime computandum ad Executionem vigore praememoratarum adjudicatoriarum, et sententialium peragendam certificavimus, certioresque reddidimus subsequis diebus eadem bona praefatum Exponentem tenenda possidenda, pariter et habenda Executione mediante occupaturum, ideoque subsequentibus diebus ad id aptis in facie bonorum suorum praesto sit, et se se Executioni Litteris Adjudicatoriis, et Sententialibus conformiter peragendae, comparare, et accomodare modis omni-

bus debeat, et teneatur. — Ad quam huiusmodi Admonitionem Certificationem nostram praefatus Nicolaus Csuff respondit taliter: *In-tzeleg, si oj spune la Damna me.*

Cujus praemissae Admonitionis et Certificationis nostrae Seriem, prout eadem per nos exstitit expedita, et peracta Majestati Vestrae Sacratissimae Fide nostra mediante sub Sigillis nostris usualibus, manuumque propriarum subscriptionibus humillime rescripsimus. Eandem de reliquo Majestatem Vestram Sacratissimam, quam diutissime vivere, valere, glorioseque regnare desiderantes. Datum Anno Mense, Die, Locoque supra scriptis. Ejusdem Majestatis Vestrae Sacratissimae.

humiles perpetuoque fideles
subditi ac Servitores.

Joannes Ferentzi mpr. et *Josephus András* mpr.
Inclytæ Cancellariae Majoris Provincialis
Transsilvanicae Scribae ac Jurati Notarii ad
praemissa peragenda specialiter exmissi.

Correcta per eosdem.

Külső Titulussa pedig az: a' mi az Inquisitionis Relatoriának. *Fő Ispányi vagy Fő Birói Petsét mellett Assessorok-által véghezvitetni szokott Esketésről való Relatoriának példáját lásd a' következendőkben.*

Illustrissime Domine Comes! Supreme Comes!

Inclyta item Sedria Nobilium! Ea, qua

par est cum demissione ac reverentia notum facimus Illustritati Vestrae, et Inclytæ Sedriæ Generali, quod nos hoc anno currenti Millesimo octingentesimo vigesimo secundo, die vero 15. Mensis Augusti Sigillum Citatorium pariter et Adtestatorium pro parte, et in persona Spectabilis Domini Stephani Farkas de Tohát, legitime confectum, et emanatum, Supremi Judicis Nobilium Inclyti Comitatus Thorda, Spectabilis Domini Stephani Alsó de Nagy Pestény, summo quo decuit honore receperimus in hæc verba:

Sigillum Citatorium In et Prohibitorium Certificatorium, Evocatorium, Convocatorium, Adtestatorium pro parte Domini Stephani Farkas de Tóhát, sub poena 12. H. florenorum. Et subscriptum erat: in parte ejusdem Inferiori Stephanus Alsó de Nagy Pestény, Supremus Judex Nobilium Comitatus Thorda, Quo Sigillo humillime recepto nos uti tenemur, et par est obedire, satisfacereque volentes, hoc Anno Domini currente Millesimo Octingentesimo Vigesimo secundo die vero 15-a Mensis Augusti, in et ad possessionem Tohát Comitatus Thorda adjacentem, et consequenter Domum Colonicalem Providi Bumbuj Kirilla Judicis Pagi, et Inquilini Illustrissimi Domini Comitis Josephi Teleki, in Vicinitatibus ab una Domus Colonialis Providi Ruzs Juon, Inquilini ejusdem præfati Illustrissimi Domini

Comitis — ab altera vero parte Curiae Spectabilis Domini Andreae Osváldi situatam accessimus, ibique Testes infrascriptos vigore praeinserti Sigilli Convocatorii, Citatorii, et Adtestatorii, nostri in praesentiam legitime citatos, et accersitos, exacto prius ab iisdem corporali, Juramento, de et super utri punctis nobis per Antelatum Exponentem exhibitis, praesentibusque insertis ad fidem eorum Deo debitam examinavimus, et inquisivimus, receptamque ab iisdem inquisitae veritatis certitudinem serie sequenti descripsimus. Utrum autem nobis exhibitum erat tale. 1) A' többi úgy megyen-véghez mint fennebb a' Compulsorium Mandatum mellett vitt Esketésről Felséges Fejedelmünkhöz utasított Relatoriaról megírtuk. — A' béfejező része pedig e' szerént irattatik-le:

Praeinserti numero (Novem vel decem) Testes sunt omnes praeinsertae sortis, et Conditionis Homines, et Adnotatae Possessionis Tohát Incolae, suntquae omnes Vigore praeinserti Sigilli nostri in praesentiam legitime citati jurati et examinati, ac prout descripsimus fassi. —

Cuius quidem praemissae hujusmodi Inquisitionis nostrae seriem prout per nos exstitit expedita, et peracta, Illustritati Vestrae, et Inclytae Sedriae Nobilium sub Sigillis nostris usualibus ac consvetis, manuumque propria-

rum Subscriptionibus corroborantes, fide Officii nostri mediante humillime rescripsimus, adnotatoque Exponenti Jurium Suorum uberiorem futuram ad Cautelam necessariam extradeditimus. — In reliquo praetitulatas Dominationes Vestras quam diutissime vivere optantes, — Datum in Possessione Tohát praenotato Comitatus Thorda adjacente. Anno, Mense et Die supra notatis. — Ejusdem Illustritatis Vestrae et Inclytae Sedriae Nobilium

humillimi et obsequentissimi Servi.
Joannes Ferentzi mpr. et Josephus András mpr.

Inclyti Comitatus Thorda Jurati Assessores ad praemissarum Inquisitionem fideliter peragendam specialiter exmissi.

Correcta per eosdem :

Béfogása, Petséltése, és Titulussa az, amely az Admonitorio vagy citatorio Relatoriának, annak helyén feljegyeztetett. — Magyarúl az eskettető Relatoria e'ként irattathatik :

Alázatos szölgálatunkat ajánljuk Nagyságtoknak, Kegyelmeteknek, Isten Nagyságtokat Kegyelmeteket szerentsésen éltesse szivesen kívánjuk. Jelentyük alázatosan Nagyságtoknak, Kegyelmeteknek: Quod in hoc Anno Domini 1754. die vero 25-a Mensis Junii (vagy ezen folyó 1754. esztendőben Junius 25-dik napján, Nemes N. N. Vármegyében N. N. Helységben lakó Nemes (vagy Nemes és Nemzetes) Tekin-

tetes N. N. (ide bé kell írni az Exponens ne-
vét, 's ha hivatalánál-fogva eskettetne, hivata-
lát-is) mi nekünk járandó Sallariumunkat de-
ponálván (vagy szokott Sallariumunkat leté-
vén) praesentala (bémutata) a' Meltóságos
Gróf (L. Báró) vagy N. N. Nemes N. N. Vár-
megyének Nagy Méltóságú Fő Ispánnyanak In-
quisitionale Sigillumát in haec verba: (vagy
vallattató Petsétjét, mely így vala írva) Sigil-
lum Citatorium, Certificatorium, Inquisitorium,
Compulsorium, Inhibitorium, et Attestatorium,
pro parte et in persona Nobilis vel Egregii,
et Nobilis vel Generosi N. N. de N. sub poe-
na Hungaricalium florenorum 2/4. Datum N.
N. Die T. Mense T. et Anno T. Extradatum
per Supremum Comitem Inclyti Comitatus N.
N. (L. S.) N. N. — és hiva-el, vagy hívának-
el benünket a' megirt Nemes N. N. Vármegyé-
be, N. N. Helységbe, hogy ottan az említett
vallató Petsét' ereje mellett bizonyos Fatensek-
nek fassiojokat recipiálnók (bizonyos Tanúk-
nak vallomásaikat bévennők). Mű-is azért An-
no dieque praenotato (vagy a' fenn-irt napon
és Esztendőben) tartozó kötelességünk szerint
elmentünk a' megirt Nemes Vármegyében és Fa-
lúban a' Tit. N. N. Ur' vagy Aszszony' N. N.
Szolgáló Embere házához, holott-is a' minémű
Fatenseket (Tanúkat) az Exponens Ur, vagy eő
Kegyelme az említett Petsétnek erejével (convo-

cala (idéztete) mű előnkbe, azokat elsőb-
 is erős hittel megeskötven, és szorgalmatosan
 az előnkbe adott megirtt Utri-punctumokra
 megexaminálván (megkérdezvén) azoknak hi-
 tek után tett Vallástételeket (Vallomásokat)
 Nagyságtoknak, Hegyelmeteknek serie sequen-
 ti (a' következő rendel) alázatosan megir-
 tuk. —

A' kérdő Pontok ezek valának, ide azok,
 mint felyebb-is megirtuk, szóról-szóra béirat-
 tatnak, és bévégezések után irattatik a' Tanuk'
 Vallomásai előtt tétetni szokott kifejezés: *Se-*
quuntur Testes et eorum Fassiones, vagy kö-
vetkeznek a' Vallók, és azoknak Vallástéte-
lek, vagy vallomásaik. —

Primus Testis Nobilis N. N. de N. anno-
rum 60 legitime citatus, juratus et examina-
tus, fatetur. Ad 1-mum, vagy Első Tanu, Ne-
mes N. N. 60 esztendő, törvényesen idéztetve,
 meghiteltetve, és kérdeztetve, vall az első kér-
 désre, NB. A' szerént irattatnak-bé a' Vallomá-
 sok itten-is mint az első példában mutatuk-
 meg, 's ha több napokon, vagy helyeken foly-
 tattatik, a' folytató kifejezés-is a' szerént tété-
 tik-fel, ha a' Fátensek' nevei deákúl jegyez-
 tetnek-fel, ha pedig magyarul, tehát ilyen for-
 mán: A' megirtt esztendő és hónap N.N. nap-
 ján a' megirtt Helységben, és Háznál munkál-

ködásunkat tovább folytattuk, a' hólottis; vagy ugyan azon Esztendő', és Hónap' T. napján az említett Nemes Vármegye' N. Helységébe, ottan lévő N. N. Házához által-menvén, munkálkodásunkat e'szerént folytattuk. —

Béfejező része így irattatik: Ezen (ittén a' Tanuk' száma kitétetik) számból álló Tanuk mindnyájan a' megirtt Nemes Vármegyei N. N. Helység vagy Helységekbeli megirtt Conditioju Személyek, a' kik-is a' fenn tisztelt petsét' erejével előnkbe idéztetve, erős hittal meghittetve, 's kikérdeztetve, a' mint fennebb megirtuk, mindenekben vallottak,

Mely dolog mindenekben mi előttünk, és általunk modo praemisso (vagy a' fennirtt módon menvén-végbe, irtuk-meg mi-is Nagyságtoknak, Kegyelmeteknek (fide nostra mediante subscriptionkal, és usualis Petséteinkel megerősítvén) vagy igaz hitünk-szerént, kezünk' aláírásával és szokott Petsétinkel megerősítvén. — Ezekután a' Sz. Isten' óltalmába ajánljuk. Actum anno, die, locoque in praemissis notatis, (vagy költ a' fenn irtt helyen, napon, és esztendőben.

Nagyságtoknak, Kegyelmeteknek.

alázatos szolgái.

N. N. és N. N.

Tekintetes Nemes N. N. Vármegyének Hites Assessorai.

Correcta per eosdem.

Béfogása és külső Titulussa egy a' Deák Styluson irtt Relátoriájéval.

Megjegyzés a) A' mostani pallérozottabb világban a' megszólítást a' módihoz alkalmaztattyák, 's így kezdik: Méltóságos (Gróf Báró) Fő Ispány Úr, vagy ha csak Nemes ember.

Méltóságos Fő Ispány Úr!

Tekintetes Nemes (Generalis) vagy Derék Törvény Szék! 's e'szerént alkalmaztatják az előbeszéd' elejét-is.

Jelentyük alázatosan Nagyságodnak, és a' Tekintetes Nemes Generalis, vagy Derék Törvény-Széknek, hogy ezen folyó N. esztendő N. hónapja, T. napján, 's a' t. mint fennebb azzal a' megjegyzéssel, hogy tiszta magyarsággal kívánván élni, a' Deák régi kifejezések helyett, magyar kimondásokat tésznek, 's éppen ez az oka, hogy e' példában a' Deák és magyar kitételeket parenthesisek alatt kitétem, hogy válogathasson az Író belőlök. b) Ha Testimonium formába akarja valaki írni Relátoriáját, akkor a' megszólítást elhagyja, 's a' nélkül kezdi-el' ily formán: Alább irtak jelentyük vagy adjuk tudtára mindeneknek, a' kiknek illik, hogy ezen folyó N. Esztendő, a' többit mint fennebb megirtuk folytatván. c) A' béfejezést azzal a' megkülömböztetéssel tévén-meg, hogy

ebben magokat senkinek semajánlyák, 's azért az aláírásban az alázatos szolgálai kitévelt-is elhagyják, hanem valamint más bizonyításokban csak neveiket írják-alá, és neve mellett mindenik Regius maga petsétjét nyomja. *d)* Helye vagyon az ilyen nyitott Relatóriának akkor kivált, mikor a' dolog siető, és kinyittatása késedelmet szerezne. *e)* Valamint az Előljáró Tiszti Petsét mellett, úgy szintén a' Fejedelmi Petséttel Eskettetésnek-is, ha a' Regiusok Assessorok Vármegyére útasithatják a' Relatóriát, azon Stylus szerént, a' mint ezeket ide fennebb béírók a' Tiszti Petsétes Esketéseken, csak hogy a' Petsét helyett a' Compulsoriumot írja-bé.

Az Authenticationak formáját e' következőkébe láthatod: *Infrascripti praesentium vigore attestamur, quod cum nos tenore Resolutionis Illustrissimi Domini Comitis Sigismundi Kornis de Göntz Ruszka, Supremi Comitis Incltyti Comitatus Szólnak Interioris, de dato 8-vae Octobris Anni millesimi octingentesimi quinti, pro authenticatione Inquisitoriarum medio Regiorum Balthasaris Csipkés, et Josephi Miklós, Cancellistarum Regio Tabularium, pro parte, et persona Illustrissimi Domini Sacri Romani Imperii Comitis Ludovici Teleki de Szék, Magni Transsilvaniae Principatus, partiumque eidem readnexarum Gubernii Consi-*

liarii Actualis Intimi, Diebus 16, et 17-a mensis Julii Anno 1804 legitime confectarum exmissi fuissemus, in consequentiam eiusdem die 8-va mensis Octobris Anni currentis 1805 Fatentes in domo Praetorialis, coram nobis personaliter comparentes, deposito praevio corporali Juramento reexaminati, Fassiones suas in sequentibus authenticarunt:

1-mus Testis N. N. Annorum T. retinet suam Fassionem. 2-dus Testis N. N. Annorum T. etiam retinet. 3-us Testis Annorum T. qualificat in sequentibus etc.

Quam quidem huiusmodi Authenticationis seriem Inclyto Officiolatu, Fide Officii mediante, sub Sigillis nostris usualibus, manuumque propriarum subscriptionibus humillime referimus. Actum Deesini, Anno, et die in praemissis notatis. Et subscriptum erat a Dextris Sigismundus Czako *m. p.* a Sinistris vero Josephus Bikfalvi *m. p.* Paulo inferius Utrique Inclyti Comitatus Szólnak Interioris Jurati Assessores, eratque Sigillis eorundem super cera rubra Hispanica impressiva communitae et roboratae. Adhuc inferius scriptum erat: Relatum Officiolatu Inclyti Comitatus Szólnak Interioris, Deesini die 9-a Octobris 1805, et subscriptum erat: Extradata per Georgium Véér *m. p.* Ordinarium Notarium. —

Magyarúl csupán az Authentikátorok által kiadott bizonyító irásnak formája ez: Folyó 1818-dik Esztendő Februarius' Hónapja' 18-dik napján elmenvén Tekintetes Nemes Kolo's-Vármegye' Felső Kerületében Fejérdre, köz Lakós Varga Mihály' házához, azon Esketésnek Authenticatioja végett, melyet Gubernialis Secretarius Méltóságos Nagy Váradi Intzédi László Úr, és Testvére Méltóságos Intzédi Anna Ur Aszszony' részekre, és Személyekre, Gubernialis Cancellisták, Hévízi Literati János, és Borsos Samuel Urak vittek-végbe, az holott-is az Esketésben béírtt Tanukat mi-is előnkbe idéztetvén, és azokat erős hittel megesketvén, külön-külön megkérdeztük, és előbbeni Fassiójokat e' következőkben Authenticalók:

Első Tanu Marosán Kosztán, helybenhagyja mindenekben előbbeni Vallomását. *Második Tanu* helybenhagyja előbbeni Vallomását. *Harmadik Tanu* helybenhagyja Vallomását, ('s így megkérdezvén a' több Tanukat-is, és Feleletjeket leírván nevek után mindenikének a' magáét, utóljára ez iratik.)

Hogy ezen Authenticationak rendje, és módja, mindenekben mi előttünk, és általunk ment légyen végbe, arról adjuk mi-is neveink' alírásával, és szokott petséteinkkel megerősített Levelünket jövődöbéli Törvényes bizonyságúl,

igaz hitünk-szerént, a' fenn irtt Esztendő' N. Hónapja' T. napján.

Nagy István — Farkas Mihály. Ujvári István.

Mind hárman Nemes Kolo's-Vármegye' Hűtössei.

VII. F Ö C Z I K K E L Y.

A' Pert béfejező Tárgyakról.

130. *Melyek a' Pert béfejező Törvényes Tettek?*

Valamint minden Pernek mozditására okot szolgáltatni képzeltek az Alperes valamely ólyas Tette által, melyel a' Felperes' Jussai megsértetődtek, 's a' Birónak kötelessége a' Peres Felek között támadott egyenetlenségben a' megsértetett Félnek Igazságot szolgáltatni, úgy szintén a' Pernek Célja az egyenetlenségnek Törvény-szerént-való ellátása, és a' sérelemnek orvoslása, a' mely Cél csak birói végzés, és annak telyesítésben vétele-által érettetetik-el, arra-nézve ezen Fő Czikkelyben ezen két Tárgyakról fogunk szólni: és

Elsőbbszer: A' végzésekről, melyek Itéleteknek neveztetnek, azután a' telyesítésbe vételről, mely Executionnak hivattatik, fogunk röviden elmélkedni.

131. *Mit értünk az Itéleten', 's az hányféle?*

Az Itélet által értyük azon Birói Határozást, mely a' Pernek, vagy egészszen, vagy némely részében véget-vet. Mondom hogy birói Határozás, egyfelől azért; mert a' Pert, természete szerént, tsak az illő Törvényes, vagy a' Felek' megegyezésekből meghatalmazott Bíró láthatja-el- másfelől pedig azért; mert a' Pert ellátni annyit téssen, mint meghatározni, valyon melyik Perlekedő Fél mellett áll a' kérdésben forgó Tárgynak igazsága, mely a' Pernek egyenes Célja. —

Másodszor mondám, hogy a' Pernek vagy egészszen, vagy némely részében véget-vet, mert a' Per' rendében jöhetnek olyan kérdések, melyeknek előre-vaíó ellátások nélkül, a' Pert ellátni, nem lehet, 's éppen azért. —

Az Itélet vagy a) Interlocutoria, vagy Intermedians, az-az: Per közben-jövő Itélet, és ez az, a' mely által egy mellékes kérdés a' Per' rendében láttatik-el, a' nélkül, hogy a' Per'derekát illető Tárgyak érdekeltessenek, ilyenek a' Pár-kérés, és Per-dereka előtti kifogások iránt tett Itéletek — vagy b) *Definitiva* vagy *meghatározó* Itélet, mellyel nem csak a' mellékes kérdés, hanem a' Pernek derekas Tárgya-is elláttatik, lásd ezekről a' T. 2. r. 83, 84. tit. és a' Tabularis Instructio 150. §-sát. c) A' *Definitiva* vagy *Absoluta*, vagy *Conditionata*. — *Absoluta* a' melynek ereje semmi

feltételtől nem függ. *Conditionata* vagy Feltételes, a' mely ezután bételendő feltételtől függő, úgy hogy annak bétellyesedése-nélkül perelni nem lehet, ilyen p. o. a' Zállognak kibotsáttatására, vagy a' T. 1. r. 59. t. szerint, az örökös Vásár elrontására hozott Itélet; mert az elsőben a' Zállog Summának, a' másodikban az eladott Jószág' árának letételétől függ az Itéletnek tellyesítésben való vétele. d) Mind a' kettő vagy appellálható, vagy nem, és ez azért végső Itélet. — *Az Appellálható* az: a' melyet Felsőbb Itélő-Szék eleibe felkérni, és felbotsátani lehet, lásd erről az 1753-dik béli 2-dik Articulust. —

A' *végső* az: mely Felsőbb Itélő-Szék' eleibe való felkérést, és felbotsáttatást nem szenved-meg, — Mátyás 6. D. 52. art. 1. §. szerint. — Ulászló 1. D. 66. art. és az A. 4. r. 1. T. 13. art. szerint, tudniillik: Mátyás irt articulusában megállította; hogy ha valaki Palatinus, Ország rendszerént-való Birái előtt octavalis Terminuson, valamely birságon marasztatik, az Itélet azonnal elégtételbe vétetessék, melyet Ulászló 1. Decretuma megirt articulusában megerősít — az Apr. citált 4. r. 1. t. 13. art. pedig a' rövid föllyamatú Perekhen, a' második Terminusban hozott derekas Itéletet, elégtételben vétetni, minden további menedékek kirekesztésével parantsolja — vagy e) Fel-

ső Itélet, a' mely a' legfelsőbb Itélő-Széken, az honnann fellyebb felkérni nem lehet hoztattatik. *f*) Alsóbb Szék Itéletének mondattatik az, a' mely a' Felsőbb Szék alattlévő Törvényes Itélő-Székektől hoztattatik. — *g*) Nagyobb Itélet, vagy Major Sententiának neveztetik az, a' mely Fő vesztést, vagy ahoz hasonló büntetést húz maga után, millyen a' Fő-vétel, Hitetlenség' büntetése, Fő váltság, Vér árulás, és Infamia. *f*) Kissebb Itéletnek, vagy-is minor Sententiának mondattatik az, a' mely Fő vesztés, vagy ehez hasonló büntetésnél kissebb büntetést húz magaután, millyen a' kissebb hatalmasság, nyelv váltság, Itélő-Szék' bántása, Díjj' váltsága, 's Patvar.

152. *Az Itéletnek kötelező erejére-nézve még mik kívántatnak?*

Az Itéletnek kötelező ereje megszerzésére azon-kivül, hogy törvényes Biró-által, és Per' rendén hoztassék, még a' következők kívántatnak, u. m. *a*) Hogy tiszta, és világos legyen, mert az Itélet olyan Határozás, mely a' Pernek véget vet, már ha tiszta és világos nem léssen, nem hogy a' Pernek véget vetne, sőt inkább értethetlenségével a' perlekedő Feleknek ujjabb Perre, és hurtzolódásra nyújtánd okot, ennél-fogva. *b*) Megkívántatik: hogy az Itéletben tiszta kifejezésekkel tétetessék-ki az, a' mi megítéltetett; mert külömben az Exe-

cutor a' megítéltetett Tárgyat megnem érthetvén, az Itéletet tellyesítésbe venni nem fogja tudni. — c) Minthogy a' Kereset, mind a' Birót, mind a' Feleket regulázza, a' Pólgári Pereken a' Biró többet nem ítélhet annál, a' mit a' Felperes Keresetében kért, mondám a' pólgári Pereken azért, mert a' büntető Keresetekben fenn a' Keresetes Levél' készítése rendében eléhozott okokból, a' Birónak szabad tetszés engedtetik, a' kitanúlt környülállásokhoz maga Itéletét alkalmaztatni. d) A' Pólgári Pereken sem lehet mindenkor megítélni, a' mit a' Felperes keres, mert megtörténhet, hogy Keresete' némely részében az Isten', és a' Természet' Törvényével, vagy Hazánk' Törvényeivel ellenkezzék, 's annálfogva, ha a' Biró ezt megítélné, igazságtalanságot követne — vagy pedig megeshetik, hogy keresetét a' Felperes vagy egészszen, vagy némely részében semmivel sem bizonyítja, ennélfogva, ha a' Biró azt megítélné, ama Törvény' Rendszabása ellen: *Actore non probante Reus absolvendus est*, vétene. —

135. *Miért köteleztetik a' Biró a' hozott Itéletet elébb a' Feleknek kimondani, 's azután elégtételben venni?*

Az hozott Itéletet a' Biró tartozik a' Feleknek elébb kimondani, azután tellyesítésbe vétetni. — A' kimondás szükséges azért, hogy

az Igazság' kiszolgáltatása végett perlekedő Felek tudhassák-meg a' Birói Itéletnél-fogva, melyik résznek, és mennyiben légyen megállítva keresetének igazsága egyfelől, másfelől pedig azért: hogy ha valamelyik Fél magát megsértettnek találná, maga idejében törvényes menedékekkel élve sérelmét megorvosoltathassa, melyet elnem érhet, ha az Itélet előtte esméretlen lészen.

134. *Hány úton adattathatik az Itélet tudtokra a' perlekedő Feleknek? mit értünk az Intimation, mit megint a' Publication? és ezt mi követheti a' Felek' részéről?*

Az Itélet kétféle módon adattathatik értésére a' Perlekedő Feleknek, *Intimatio*, és *Publicatio-által*. — Az *Intimatio* a' ditsőségesen Uralkodott II-dik Jó'sef Császár által béhozott ujj törvényes rendel hozattatott-bé, és abban állott: hogy a' hozott Birói Itélet irásban, valamely *Processualis Tiszt*, vagy *Lovas Legény-által*, a' Peres Feleknek külön-külön kezekbe szolgáltatott 14 napi idő-haladék engedésével a' végett, hogy ha valamelyik Fél, valamely menedékekkel kívánna élni, azt előre jól megfontólván, hasznára fordithassa; de ezen közlés' módja Jó'sef Császár' hólta után 1796-ban az általa béhozott ujj Törvénykezés rendével együtt eltöröltetett. A' *Publicatio* nem egyéb hanem a' hozott törvényes Itéletnek, az Itélő

Szék' színén, a' perlekedő Felek, vagy azoknak Személlyesseik előtt, fenn, és érthető szóval-való felolvastatása. — A' fennebb megírt okokon-kivül, ennek megtételét a' T. 2. r. 80. t. 1. §-sa-is bizonyította, az holott az hozott, és kimondott határozó Itélet után-is, a' rövid folyamatú Perekben, a' Procuratori Revocatio-nak helyt ad, a' Biró-által megállított, de a' Feleknek még tudokra nem adattatott Itélet, tudniillik hozattatott Itéletnek mondattatik, ha pedig a' Szék színén a' Feleknek felolvastatva tudokra adattatott, nem csak hozattatott, hanem egyszersmind kimondattatott Itéletnek szokott neveztetni. Az Itéletnek kimondását, a' Felek' részéről, a' mennyiben megterheletteknek találják magokat, törvényes menedékeknek béjelentése u. m. Novum vagy Appellatio követi, 's ha az Appellationnak helyt a' Biró nem adna, Praeceptorium Mandatumról való protestatio, ennek meg-nem nyerése esetében pedig az alsóbb Itélő-Székekről a' Felsőges Királyi Guberniumhoz, a' Diaetáról, a' Felsőges Productionale Forum, és a' Felsőges Királyi Guberniumtól pedig a' Felsőges Udvarhoz jelentetni szokott Recursus, melyről lásd a' közönséges Törvények' esmerettségeinek 2-dik része utólsó fő-czikkelyében tett megjegyzéseket.

135. *Mi az Executio, 's egy-átallyában erről mit jegyezhetünk-meg?*

Az Executio a' törvényesen hozott, kimondott, és törvényes módon kiadattatott Birói Itéletnek, Biró által tellyesítésbe való vétele.

Mondám pedig, hogy a' törvényesen hozott, és kimondott Itéletnek, mert az Itélet kinem mondattathatik, ha tsak előbb nem hozattatik.

Mondám törvényes módon kiadattatott Itéletnek, mert tellyesítésben előbb nem vétetethetik, minekelőtte kiadattassék, mert egyfelől a' törvényes módon lett kiadattatása-nélkül, az Itélet hitelességében fogyatkozik, tehát azzal sem a' Biró nem léphetik, sem a' Felek nem köteleztethetnek, másfelől pedig 2. Ulászló 1. D. 69. a. 2. §-ban 1-ő Mátyás 6. D. 20. articulusában nyilván megállittyák azt, hogy a' Törvényes Itéletek máskép ki-ne adattassanak, ha tsak előbb a' Törvény-Szék előtt felnem olvastatnak, az Itélő Mester-által alája nem irattatnak, és meg nem petsételtetnek, már ha kinem adattathatnak önként foly, hogy tellyesítésben sem vétetethetnek. — A' Novum, vagy Appellatio menedékeket nem szenvedő Perekben, Ulászló 4. D. 12. a. szerint, az Itéletek azonnal kiadattathatnak, sőt a' Tabularis Instructio 103. §-sa kiadattatni rendeli 's parantsóllyá, valamint szintén azon esetben-is, ha a' maga-idejében az Appellatio nem folytattatik. — Azonban azon Itéletek melyek valamely a' Törvényektől megengedett törvényes men

déktől felfüggesztettek, a' Tabularis Instructio 154. 158. §-ai szerént, ki-nem adattathatnak, sőt kiadattatni articularis büntetés alatt tilalmaztatnak az A. 4. r. 5. art. által, Az Itéleteknek tellyesítésbe vételek, kik által vitettethetnek-véghez, a' Törvényes Személyekről irt könyvnek 10. fő-Czikkelyében, az Executor Regiusok rendében, eléadatik, úgy szintén az-is, hogy mik kivántatnak az Executio véghez-vitelére. Miként próbáltatik, vagy-is vitettetik-véghez az Executio, a' Magános Törvények' esmeretsége' harmadik Részében, az adósságokról irt 6-dik fő-Czikkelyben, az adósságok felvetele' módgyának leírása' rendében adtuk-elé, azért ezeket itten újra eléhozni szükségtelennek tartjuk. —

156. *Az Executionak mik lehetnek Tárgyai, 's azokhoz-képest miként vitettetik véghez?*

Az Itéletnek Tárgyai külömségek szerént, külömbözők az Executio Tárgyai-is; mert. a) Ha büntető a' Per, és Személyes büntetés ítéltetik, akkor az Itélet' kimondásával, ha a' Személy addig fogva nem vólt, azonnal fogságba tétetik, 's innen vagy on: hogy az ilyen büntető Keresetekben Személyes megjelenésre mind a' Keresetes-Levél halgatására, mind az Itéletnek kimodására idéztetnek az Alperesek.

b) Ha Pólgári, és fekvő Jók iránt-való a' ke-

reset, akkor az Executionak Tárnya, a' névszerént kiitelt Jók, 's azért azokra kell az Executionak kimenni. Úgy mindazonáltal, hogy ha a' Felperesnek költsége, és a' vett Jóknak haszonvétele-is megíteltetett volna. A' Költségek, és haszonvételnek kielégítésekre-nézve, az Executio az Alperes' tulajdonára vitetik. Azért mert a' kereset alatt-való Jóknak vételével ezek ki-nem elégítettnek. — c) Ha Adósság, akkor megint az Alperes' tulajdonára mégyen-ki az Exeeutio, és abból tétetik elég a' a' Felperesnek, a' mint megtetszik a' T. 2. r. 45. titulusából, úgy az A. 4. r. 4. t. 1. articulussából. d) Ha a' Személyt és annak Jóságát egyaránt illeti az Itélet, mind az hitelenség' bűne' büntetésében, és a' Vér árulásban, mind a' Személy, 's mind a' Személyt illető Jók az Executionak Tárgyai. Egyszóval maga az Itélet útasittya az Executort arra, mi légyen az exequalandó. e) Ha adósság, vagy ehez hasonló tereh, melyet kész-pénzel, vagy könnyen azzá tehető ingó Jókkal kell kielégíteni, az Executio nem tétetik mindgyárt fekvő Jókból hanem az Alperes készpénzel való kifizetésre, melynek nem létét ha hite' letételével-is állitaná, könnyen pénzé tehető ingó Jóknak eléadására szorittatik, a' T. 2. r. 45. t. szerént, 's ha ezek sem lennének, egyedül ebben az esetben vételtetnek-fel a' fekvő Jók a' kívánt kielégítésre az A. 4. r. 4. t. szerént.

f) Mind a' Fekvő, mind az Ingó Jóknak olyanoknak kell lenni, melyek könnyen pénzé tétethessenek, a' T. 1. r. 95. és az A. 4. r. 4. titulussai szerént. *g)* Az Executio alá botsátott Jók ahoz értő Vicinusok, és Commetaneusok által megbetsültetnek, és betsü árrok szerént vétettetnek-fel, a' kívánt kielégítésben, úgy mindazonáltal, hogy ha a' meghitelt Betsüllők egyik vagy másik Félnek kedvezni kívánván, vagy igen felemelnék, vagy igen leszállítanak, az Executio alá botsátott Jóknak árrát a' Sérelmes Félnek az Helybéli Tisztek által megítéltetendő Sérelmének orvosoltatása' végett, ezen igazságtalan betsüvel okozott kárnak megfizetésére, és azon feljül 200 forint *articularis* büntetésre marasztatandóknak határoztatnak az A. 4. r. 4. t. 1. articulussában. *h)* Az ilyen Executiókkal elfoglaltatandó Jóknak, Executió alá botsáttatása, az Alperes Adósnak tetszésében áll, kivévén azt az egy esetet, ha az adóságot tárgyazó Contractusban, az Adós a' Felperes hitelezőnek tetszése-szerént-való szabad választást engedett, mert ezen esetben, ama Törvény' rendszabása-szerént kinek-kinek a' maga kötése' Törvényne, milyen Jókat *exequaltasson*, a' szabad választással bíró hitelezőnek tetszésétől fog függni. *i)* Továbbá, hogy ha az előbbeni esetben az Adós Executio alá haszon

vehetetlen Jókat találna botsátani, azoknak elfogadásokra az hitelező Felperes annyival kevésbé szoríthatatik, mennyivel bizonyosabb a' Törvénynek 's nevezetesen a' T. 1. r. 95. t. az A. 4. r. 4. t. 1. art. azon határozása, hogy a' kielégítésre botsátott Jóknak olyanoknak kellésék lenniük, melyek könnyen pénzé tehetőek légyenek. *k)* Az Executio által megterheltezt Félnek sérelmének orvosoltathatására a' megrögzött szokás által az Executio' alkalmazásával jelentetendő Reportatio hagyattatott fenn, melyet az Executoroknak az Executionis Relatoriába béirni kötelességekben áll.

Ezen pont alatt a' *Reportatio* és *Executionis Relatoria* tekintetet érdemlő két terminusok bővebb megfejtést kívánván, szükség megjegyeznünk az elsőről azt, hogy:

137. *Mi a' Reportatio, és miket jegyezhetünk meg erről?* *a)* A' *Reportatio* azon Törvényes út, melyen az Executornak, az Executio' véghezvitelében ejtett hibái, azon Törvényes Itélő-Szék által, melyből az Itélet költ, megállíttatva az Executornak visszaútasítása mellett megigazítatnak. *b)* Ezen igazításnak elérésére, szükség a' sérelmes Félnek, az Executoroktól az Executionis Relatoriát kivenni, és azt panaszos könyörgő Levél mellett azon Itélő-Székre, melyből az Itélet költ, az Executióban követett hibáknak és megterhelteztéseknek pontonként-va-

ló kitételek, és megbizonyítások mellett, beadni, és a' kiirt hibáknak igazítását kérni, a' nélkül, hogy az iránt az ellenkező Felet Certificálni tartozna, c) Mondom pedig a' nélkül hogy Certificálni tartozna, mert éppen azért, hogy a' közbenvetett Reportatio, az Executionis Seriesbe feljegyezve vagyon, az ellenkező Fél ezt tudja, tehát többször tudósítani szükségtelen, másfelől a' panaszos Levél, az Itélő-Szék' Dictaturáján minekelötte a' Biró azt Itélete alá-venné proclámáltatik, és így az ellenkező Fél maga, vagy Procurátora által hozzászóllhat. — d) A' Sérelmek, melyek ezen az úton orvosóltathatnak, onnan származhatnak, hogy az Executorok az Executióban az Itéleten túl léptenek, vagy annak egészszen eleget nem tettek, azért a' Biró, a' ki a' maga Itéletének legtökéletesebb magyarázója, a' panaszló Félnek Reportatio' útyán feladott Sérelmeit, az Executionis Relatóriának, az Itélettel lett összevetésekből tanulja-ki, és állítja-meg, mert mi vólt a' Birói Itéletnek értelme, és a' szerint Tárgya maga az Itélet, ennek mennyiben tétetett elég, és mennyiben nem? avagy mennyiben léptek azon túll az Executorok, az Executionis Relatoria mútattya-meg. e) Az előbbeni Executor útasittatik vissza azért, mert ez tulajdon hibájának megjobbítása, 's így valamint fennebb a' Levelek' készítésében, és ki-

adásában a' Regiusok' részéről történt hibáknak megjobbítását, a' Levél készítő Regiusoknak kötelességekhez tartozni megmútattuk, éppen azon okból, az Executioban történt hibákat, azok iránt hozott Itélet mellett megjobbitani, az Executorok' kötelességéhez tartozik. — *f)* Mind ezekből általlátható, hogy a' Reportatiót ditsőült Eleink a' hibás Executiokból származható további Pereknek eltávoztatása végett hozták egyfelől, másfelől hogy a' Reportatio' nevet ezen lépésnek azért, és helyesen adták, hogy a' Reportáns, az Executionis Relatoriát, mint Testet az abban tett hibáknak mint Sebeknek orvosoltatása végett, az Itéletet hozott Itélő-Széknek, mint Orvosnak bémutatni köteles. — *g)* A' Reportatio mellett az Executioban történt hibáknak megigazítása, a' Törvényes Praescriptió' ideje alatt kérettethetik, ezt pedig mondom azért, mert a' T. 1. r. 78. t. szerént a' Perek, a' Praescriptió' ideje alatt valamint indittatnak, úgy folytattathatnak - is, az Itéletek a' Praescriptiónak ideje alatt resuscitáltathatnak, és Executioba vétettethetnek, tehát az Itéletnek Executiójában, az Executorok által tett hibáknak, azon idő alatt törvényes megigazíttathatása-is kérettethetik, úgy mindazonáltal, hogy ha 12 Esztendőn túll halad elévétele, 's valamelyik Fél elhalálozott, a' Trimestralis Certificatió szükségesnek láttassék.

138. *Mit mondunk Executionis Relatoriának, és azt kikészíti, és miként?*

Executionis Relatóriának mondjuk azon hiteles bizonyító irást, mely-szerént az Executorok Tanubizonytságot tesznek arról, hogy a' reájok bizott Executiót miként vitték-véghez, szükséges ez azért, hogy ha a' Per'Tárgyáról még kérdés mozdítatnék, egyik vagy másik Fél által, megbizonyíthatassék az, hogy azon kérdés ítéletesen nem csak ellátatott, hanem azÍtélet teljesítésben-is vétetett.

A' Vármegyei rendes Executorok közzül a' Relatóriát a' Vármegyéken a' Fő-Biró, a' Vidékeken a' felvett Szólga-Biró, a' Székely-földön a' felvett Assessor szokta megírni, ha Convent, vagy Káptalanbéli megyen, akkor ez, ha Cancellisták mennek, azok a' Fejedelemhez útasítván Relatoriajokat, ketten referálnak, 's Relatoria formában expediálják, — megírásában a' következőkre ügyelvén t. i. a) Hogy kitől? mi mellett? ki ellen hiva?'s mikor vitettek-ki Executiora. b) Kimenvén az hely' színére, név-szerént kiket vettek-fel magok mellé a' Vicinusokból, Commetaneusokból, 's azok mitsoda sorsu, és Helységbéliek légyenek. c) Az Executio' megpróbálása végett az elfoglalandó Jók' színére, vagy az Alperes' lakó-házához menvén, annak kapuja előtt miként állottak-meg, 's ottan az Executor Vice-Ispány, vagy annak képe, vagy ha Convent, vagy Káptalanbéli Személyek lennének, avagy Cancel-

listák, azok előbb a' Certificatorio Relátoriát, azután a' Sententiát, vagy Itéletet, vagy ha Contractus mellett Adósságnak felvételére procedáltak, a' Certificatorián-kivül, az Admonitorio Relátoriát, és a' Contractust, a' felvett Commetaneusok előtt miként ólvasták-fel, és miként magyarázták-meg, 's ezeknek megtételek után, miként kivánták, vagy a' megítélt Jókat elfoglalni, vagy az Alperes' lakó Udvarára, vagy Telkére bémenni, és d) Ezen igyekezeteket (ha Repulsioval, vagy Oppositióval az Alperes megakadályoztatta) az a' ki ellen az Executio vitetett, mi módon akadályoztatta, hogy tökéletességre nem vitettethetett (ha pedig semmi akadály az ellenkező Félől nem tétetett) mimódon botsáttatott-bé? e) A' bé botsáttatott Executio alá mitsoda Jók vétettek, azok név-szerént, és darabonként, betsű árrokkal együtt feljegyeztetnek, ha valamely terének kielégítésére vitettetik-ki az Executio, hogy ha pedig az Itéletben fekvő Jók, és azoknak haszonvételek, íteltettek az Alperestől a' költség', és fáradság' megfordítása mellett, ekkor a' kiitelt Jók az Executionis Seriesben feljegyeztetnek, a' benne találtatott jobbitásokkal, vagy Deterioratiókkal, ezekután pontonként a' Jobbitások', vagy Deterioratiók' betsű-szerént megállított árrok-is feltéteik, az haszonvétel', és költség' megfordításában a' kiitelt Jókan-kivül fog-

lalt Jók megint külön megállított betsű árrokkal együtt jegyeztetnek-fel. *f*) 'S végezetre az Exequált Jóknak, a' nyertes Félnek kezében mikor, és miként lett szolgáltságokat jegyzik-fel, és mind ezeknek eként lett véghezviteléről hiteles bizonyágtétellel, aláírással, és megpetsétléssel fejezik-bé az Executioról-való Relatoriát. — *g*) Ha az Executionak folytatása alatt, az Executorok előtt valamely részről Protestatiók, Contradictiók adattatnának-bé, az Executionis Relatoriában azok-is béirattattassanak. *h*) Szoktak pedig az Executioról-való Relatoriák kinyílt Testimonium formában irattatni.

Minthogy a' most leírt Executioról-való Relatoria' készítésében az elfoglalt Jóknak felírását említettük, szükségesnek láttyuk rövideden a' Jóknak felírásáról, vagy-is Conscriptioról elmélkedni.

139. *Mit értünk a' Conscriptión, 's hányféle, nemei egymástól mint különböznek?*

A' Conscriptió által értyük a' fekvő, és ingó Jóknak adománybéli tartozásoknak, censu-soknak, és más ezekhez hasonló Tárgyaknak, a' Birtokosnak nagyobb bátorságára véghezvitt hiteles feljegyzéseket, és e' *kétféle*: Szoros értelembe vett *Conscriptio*, és *Inventarium*.

A' Szoros értelembe vett *Conscriptio* az: a' mely kibotsátott Törvényes Regiusok által a' végre vitettetik-véghez, hogy vagy a' megkíván-tató osztály a' szerént véghez mehessen, vagy

hogy a' Vevő, a' vett Jóknak mennyiségét, és minéműségét tudhassa, és mivel az exequalt Jók, néha törvényes zállagnak nézethetnek, az ilyen Jóknak felírása-is szoross értelemben vett Conscriptionnak mondattathatik.

Az Inventarium tulajdonképpen véve, a' felkelhető Jóknak felírása, 's helye vagyonszerűképpen a' számadó Tisztek', és szolgák' keze alá bízott Jóknak általadásában, czéllya ennek az helyes számvétel, mert ha fel nem jegyeztetnek az általadott Jók, úgy helyesen sem számot venni, sem számot adni nem lehet. —

Külömböznek egymástól abban-is, hogy a' szoros értelemben vett Conscriptio, Esketésről készült Relatoria formában az egy Execution kívül szokott beadattatni, az *Inventarium* pedig kinyílt bizonyító Levél formában úgy, abban-is, hogy a' szoros értelemben vett Conscriptio törvényesen kibotsátott Regiusok által, az *Inventarium* pedig magok a' Felek által-is vitethetik-véghez. A' Tárgyokra-nézve a' szoros értelemben vett Conscriptio, vagy tulajdonképpen vett Conscriptio, vagy *Rurarium*, vagy *Urbarium*, ha a' Kastély, vagy Udvarház hozzá tartozó minden belső épületekkel, kertekkel és más akármely névvel nevezendő használható Jókkal, és külső Majorság földekkel, hozzá tartozó belső Jobbágy földekkel, ezek után járó külső földekkel, 's mindenféle tartózasok-

kal, és Jövedelmekkel együtt irattatik-fel, akkor tulajdonképpen Conscriptioinak, hogy ha pedig csak a' Jobbágyok magok belső és külső Vagyonjokkal, és azoktól való tartozásokkal irattatnak-fel Urbariumnak, ha pedig csak a' külső földekből jövő jövedelmek irattatnak-fel, Rurariumnak hivattatik.

140. *A' tulajdonképpen való Conscriptio, készítésében mikre kell a' Regiusoknak kiváltképpen ügyelni?*

A' tulajdonképpen való Conscriptioinak készítésében a' következők megjegyeztetendők, úgy mint: 1) Hogy az e' végre kibotsáttatott Regiusok legelőbb-is a' feliratandó Jóknak fejéhez, mely által-értyük az Udvarházat, vagy Kastélyt, a' melyhez a' több Jók mint egy Főhöz a' Tagok, úgy tartoznak, ha pedig e' nem volna, azt feljegyezvén, az hely színére kimenvén, Compulsorium, vagy Tiszti Petsét mellett, az helység' Öregeiből legalább hetet elejebbe idéztetvén, erős hittel megesketvén, azok előtt, és azoknak feladásai szerint írják-fel, a' Conscriptálandó Jókat, még pediglen úgy: hogy a' Regiusok magok-is mindeneket a' magok szemekkel nézzenek és vizsgállyanak-meg, ha valyon úgy a' mint feladattattak talállyák-é? és a' felírásban elébb a' természetes rendet követve: 2) A' Főt, vagy-is a' Curiát, avagy Kastélyt, oly formán írják-le, hogy: a) Legelőbbször a

béjárást megengedő kapú, úgy a' mint e' felállítva vagyon, minden készülteire-nézve, úgy irattassék-le, hogy azt az olvasó maga tökéletes valóságában azonnal képzelhesse, azután

b) Az Udvarháznak, vagy Kastélynak békerítése köfalból, deszka, vagy sövény kertből, avagy sántzból áll-é, és mitsóda állapotban találtatik, tökéletesen jegyeztessék-fel. — c) Ennek végezetével a' kapún bemenve jobbról vagy balról találtató Épületek magok használásokról vett nevezetek szerint, úgy irattassanak-fel, hogy azoknak külső formájok, felosztások, falaik, és azoknak materialéik, alsó, és felső padlások, fedelek, tisztán, úgy a' mint találatnak oly' módon irattassanak-le, hogy az olvasó azonnal magok formájok és állapottyok szerint tökéletesen által-láthassa, 's ha a' Conscriptio-nak az a' célja; hogy a' Jók a' szerint osztattassanak, árendában, avagy zállagba adattassanak, az Épületeknek betsű szerént-való árrok-is hiteles betsű mellett feljegyeztessenek, 's e' mellett mindenik Épületben külön-külön annak elszánt használására megkívántató Eszközök, magok nemeik, és állapottyok szerént megszerezhetése árrokkal együtt jegyeztessenek-fel darabszám szerént, p. o. egy ökör Istálló leiratan-dó fekvése' helyét, falainak minémüségét, az az, vájagból, köfalból, boronából vagy sövényből valók-é, alsó vagy felső padlásai leszá-

ból, vagy padlás deszkából valók-é, ajtaja zárjával, és sarkaival mikből, és mitsóda állapotba légyenek, ablakai táblások-é, vagy a' nélkül? minő Jászóllya találtatik, és hány ökörre-való? ökör-kötél hány találtatik, vas-villa, lapát, itató cseber, 's több e'félék, menyi és mitsoda állapotban találtatnak, fedele szalma, deszka, vagy zsendely-é, az hijjában, ha annak felírásában találtatnak külömbféle kerekék, tengelyfák, és keréknek-való fák, mindezeket a' szerént kell felírni, a' mint találtatnak. — Ha az ökör Istálló mellett Szekér-szin találtatik, a' melyben ökör-szekér, eke, borona, és más Gazdaság' folytatására megkívántató külömb-kü-lömbféle eszközök félre téve vagynak, mind ezek' számok, és minémúségek, 's betsbéli értékek szerént feljegyeztetendők. — *d*) Ilyenformán elvégezvén az Udvar' kerítésén belől-való több Épületeket, azután magát az Udvarházat fekvésére, falainak minémúségekre, fedelére, külső formájára-nézve előbb leírván, azután belső felosztását, és a' felosztás szerént mindenik Ház-szóbát, vagy alkalmatosságot, a' maga készületeire, ugymint ajtaira, ablakaira, és kementzjére-nézve leírni, azon állapottyában, a' mint találtatik, azután a' benne találtató más használó szereket, úgy mint Asztalokat, Székeket, Fogasokat, Almáriumokat, és Ágyakat, Edényeket, egy-szóval mindeneket, úgy a'

mint benne találja feljegyezze, 's azzal a' Szomszédházba, és így rendre mindenikbe bemenve úgy írja-le, hogy az Ólvasonak az Épületnek nem csak külső formája, hanem belső alkalmatosságai az hozzá-tartozó szerekkel, és azoknak állapottyokkal együtt szembe-tünjenek, egy Osztályt így elvégezve, megyen a' másik Osztályra, azt-is azon módulag írja-le, feljegyezvén a' leirt Osztályoknak fekvéseket, és melyik, hány, és mitsoda haszonra szánt alkalmatosságokból áll, 's külön-külön használhatásokra, mitsoda szerek találtatnak p. o. az Udvarház két emeletből áll, köből való, cserép fedéllel, a' falu' derekában. L formára vagyon építve, tehát a' elsőbbszöri leírásban fekvésit szomszédjaival együtt, 2-szor kerítéseit, 3-szor a' kerítéseken belől találtató minden Épületeket elvégezve megjegyzi, hogy egy köből L formára két emeletű Udvarház ujj cserép Fedéllel találtassék, az Udvarra néző részén való köoszlopokon épült tornáztzal, melynek közepe táján vagyon a' Tornáztza kétfelé bényiló ajtója dió-fából, vas sarkokon, nagy Frantzia zárral, és vas pántokkal, a' bészárasra-nézve megerössítve, ezen ajtón bemenve szembe tünik a' felső emeletre vivő faragott köből készült grádits, balról a' konyha, a' szakátsházzal, és élés kamarával, jobbról egy nagy ebédlő palota, és azon belől egy Vendégeknek-való há-

rom egymásba-járó szobák, és a' belső vagy-is harmadik szobán belől egy pervátának való hely, no már ezeket egy-átallyában feljegyezve külön-külön-véve ajtaira, ablakaira, kementzeire, padlásaira, és az használhatás' céljához benne találató eszközökre-nézve vizsgálja, és írja-le, úgy hogy nem csak az alkalmatosságok, hanem a' benne találató minden szerek, eszközök egyszeribe tudva légyenek, 's így a' felmenő gráditstot felírva, a' felső alkalmatosságokat-is azon szerént írja-le. — A' hiuba felmenőt leírván, az hiuban találató alkalmatosságokat naturálékkal 's eszközökkel együtt feljegyzi. — e) A' Naturálék' feljegyzésében arra ügyelvén, hogy azokat a' Regiusok magok-előtt nemekhez illő, és törvényes mértékkel méressék-fel, megvizsgálván előre a' mértéket vallyon igaz-é vagy sem? és mérték szerént-való mennyiségeket jegyezzék-fel, ezt elvégezve, az Udvarnak áreáját fellántzólva jegyezzék-fel, így az Udvar, kerületében lévő Épületeket, elvégezve. 3) A' hozzá tartozó belső Kerteket kerítésen-kivül-való Majórság'-Épületeket, úgy mint, cselédek és marhák számára felállított Épületeket, Pálinka, vagy Serfözőt, Fogadókat, Malmókat, Tanyákat, Úveg-Csűröket, 's a' t. magok fekvések' belső és külső állapottyokra-nézve jegyezzék-fel, úgy hogy minden megkívántatókra-nézve tökéletesen megtessenek, hogy

millyen állapotban légyenek. 4) A' mi már a' belső kerteket illeti ezek-közzé számláltathatnak a' csürös, veteményes, és gyümölcstös-kertek, az azokban találtatható méhes-kertekkel együtt, ezeknek leírásában azért fekvések, szomszédjok, kerítések, és bójárójoknak feljegyzések-mellett, hosszúságokat, és szélességeket-is lántz szerént felméréstve, hány ölesek légyenek, felkell jegyezni, külön-külön való felírásokban ezekre kell ügyelni. — a) A' véteményes kertnek felírásában, hogy minémű vetemények, fizetett, vagy robottás Kertész, és mivelők által természetnek, Esztendőnként hány robottás mivelők által természetnek, ha pedig fizetett napszámosokkal miveltetnek, mi légyen azoknak közép, vagy legnagyobb, vagy legkisebb napi bérek, az eladott veteményeknek legnagyobb, közép, és legalsóbb árrok, ezeket pedig azért szükség' feljegyezni, hogy a' belőlle remélhető haszon pontosabban felvétettethessen b) A' gyümölcstös Kertekre-nézve minémű gyümölcstös-Fák, azok természetesen termett, óltott, vagy ültetett fák légyenek-é, az ültetett, vagy óltott fák nemek és darabok szerént feljegyeztessenek, e' mellett mitsoda haszon jön-bé esztendőnként azon kerti gyümölcstösökből, a' termést és eladások' árrát felvéve. —

c) A' Csürös kertre-nézve, a' benne találtató Csür, belső, és külső részeire-nézve leirattatván,

hogy ha a' Csürnek fiókjaiban szalmájában bé-
 rakott külömbféle gabona találtatik, Fiókok
 szerint felkell jegyezni, hogy mindenik Fió-
 kat külön véve, mennyi, és minémű gabona
 találtassék benne, ha asztagok vagynak körül-
 lötte, azok-is a' gabonának külömböző nemei
 szerint felvéve külön-külön hány, és minémű
 Kalangyákból állanak? jegyeztessenek-fel, úgy
 nem külömben az elcsépelt gabonának szalmá-
 ja kazalonként, mindenik kazal külön - vé-
 vé hány kalongyából, őlből áljon, és minémű
 szalmából, ha széna találtatik, ez kazalokban-é
 vagy kalangyákban vagyon-é rakva, és ha ka-
 langyákba vagyon rakva, hány kalangya ta-
 láltatik, 's mindenik kalangyában hány Sze-
 kér, és minémű széna rakattatott, ha kaza-
 lokban, hány kazal vagyon, 's egyenként
 véve, mindenikben hány ől az hossza, magos-
 sága, szélessége, és minő szénából áll, szorgal-
 matosan felkell jegyezni, úgy szintén aztat-is,
 hogy mi a' szénának alsó, közép, és felső árra.

Ha Törökbuza-kasok találatnak, azokról eze-
 ket kell feljegyezni: miből vagynak készítve,
 mitsoda állapotban vagynak, hány véka csős
 Töröbuzát tehetnek belé, most tele vagynak-é?
 a' benne találató csős Törökbuzából szemül
 hány vékát várhatni, 's mi vékájának alsó, kö-
 zép, és felső árra. d) Ha méhes kert taláta-
 tik a' méh-kasok száma, 's az abból jövő jöve-

delem jegyeztetik-fel; 5) A' kerítésen-kivül talál-
 tató Tisztek', vagy Szólgák' Épületeiknek, avagy
 márhák' számára felállított istállóknak, színeknek,
 akloknak leírásokban az Udvarház' kerítésén be-
 lől találtató Épületeknek leírásokról tett észrevé-
 teleket kell követni, azzal a' megjegyzéssel, hogy
 mindenik külön-véve, miféle és mire szánt épü-
 let legyen, fekvése helyével, és Szomszédjá-
 val együtt szorgalmasan feljegyeztessék. —
 6) A' mi a' kortsomákat illeti, előre megje-
 gyeztetvén, hogy belső vagy külső kortsma-é? hól
 fekszik, és mi a' kerítése, a' kortsoma ház mil-
 lyen, hány és miféle alkalmatosságokból álló,
 mitsoda Épületek vagynak még az Utazók befog-
 adásokra felállítva, és mitsoda készülétekkel?
 leirattatik a' pintze minden készüléteire-nézve,
 a' kortsomáros' bére, az Esztendőnként elkelő
 italoknak minémúségek', és vételek' árra, ha
 pénzen vásárlották, e' mellett eladások' alsó, kö-
 zép és felső árrok, úgy szintén mennyi Zab,
 Széna Esztendőnként, és mitsoda árron, kellyen,
 hogy ezeket össze-egyeztetve, az innen folyó
 jövedelem kitudattathassék, mi legyen eszten-
 dőnként. Ha Serház vagyon, annak fekvése, ké-
 szült Épületei, üstyei, 's ahoz megkívántató edé-
 nyek leirattatván, a' Szaladnak való Gabona mi-
 némúsége, és mennyisége megszerezhetése árra,
 úgy a' fa árra és mennyisége feljegyeztetvén, felje-
 gyeztetik hány veder Ser készül esztendőnként, és

mitsoda árron adattatik-el, a' Főzőnek mi a' bére, vagy ha árendában vagyon adva, mi az esztendei árendája a' Serfőző Háznak, ezt követvén a' Pálinka-főző Ház' leírásában-is. —

A' mi a' Malmokat illeti, ezek vagy lisztelő, vagy ványoló, vagy Fűrész-Malmok, vagy Stompok. — a) A' lisztelő Malmokat felvéve ezek vagy száraz-Malmok, vagy vizen épült Malmok, a' vizen épült Malmokra-nézve az Épület' leírása után ide értve a' találtatott készületeknek leírásokat-is felkell jegyezni, hogy mitsoda folyón, és mitsoda helyt vagyon, hány kövű, a' kővek honnan, és mennyin, valamint szintén a' Malom' készületeihez megkívántató nagyobb fák honnan, és mitsoda árron szerezethetnek? A' Gátak' készítésére megkívántató vesző honnan, és mitsoda árron szereztetik, és hány szekér kivántatik, nevezetesen a' Mezőségeen szükséges ennek kitanulása, az hól mind ezek nagy költségben kerülnek, és mivel az-is szokásban vagyon, hogy ezeken a' részen örölhetésbéli elsőségért, a' körül-való Faluk, vesző-hordásban, és Gát-kötésben segítséggel légyenek, azt-is szükség kitanulni: hogy mitsoda Faluk' Közönségei, és mi feltétel mellett szoktak a' Gát-kötésben munkálkodni, — ne hogy a' Birtokosnak ebbéli tudatlansága miatt azok szerzett Jussokban megsér-

tetve a' segítségűl eláljanak. Ezeknek szemes feljegyzések után a' Jövedelmek, úgymint a' Vámból jövő gabonának minéműsége, és mennyisége, annak felső, alsó, és közép eladásbéli árra, sertés', és lúdak' hizlalása szám-szerént irattatik-fel, melyekből a' Mólnár' bére lehúztatván, a' Malom' esztendei Jövedelme kitanúztatik.

a) Ha száraz-Malom a' fekvés' helye, az Épület, és készültek, szemesen felirattatván, utánna feljegyeztetik, hogy kinek marhájával hajtattatik, mennyi a' bójövő Vám, és esztendei jövedelem, a' megkivántató költségeknek lehúzása mellett. *b)* A' Fűrész-Malomra-nézve, annak helye, épülete tanáltató szerei' leírások után, hány T ö k e fűrészeltetik esztendőnként azokból, minémű, és hány Deszkák, vagy létek készítettnek, azoknak ott helyben mi az árrok, mi megint ha Vásáros helyre vitettetnek, 's e' szerint a' megkivántató költségeket-is felvéve, felkell jegyezni az ilyen Malomból jövő esztendei jövedelmét. *c)* A' Ványoló Malomra-nézve annak készülteit leírva felkell jegyezni esztendei jövedelmét. *d)* A' Papiros Malomra-nézve annak felállítása idejét, helyét, Épületeit, a' papiros' készítésére megkivántató szereit, az erre megkivántató rongyoknak megszerzések' módgyát, a' Mólnár' bérét, és egyéb szükséges költségeket feljegyezve, végire kell járni, hányféle papiros, és mindegyikből hány

kötés készül esztendőnként, 's annak minéműségéhez-képest, mi az eladás' felső, közép, és legalsóbb árra, hogy e'szerént az eladható papiros' árrából a' szükséges költségeket levonva, a' tiszta jövedelem kitanúltassék. — e) A' Stompokra-nézve fekvések' helye, Épülettyek, és készültek' feljegyzése mellett, minő értzek törettetnek, és azokból mi a' jövedelem, kell feljegyezni. f) Az Üveg-csűrökre-nézve a' fekvéseken, Épülettyeiken, és az üveg-öntéshez tartozó szereknek felírásán-kivül, a' készíteni szokott üvegeknek mennyiségek, és minéműségeket hól, és miként lehető eladások' árrát. Az Üveg-Csűrre szükséges költségekkel együtt kell felírni, hogy azoknak e'szerént-való felvétésekből, az Üveg-Csűrnek jövedelme tisztán megtessék. 7-szer) Ezekután az halas-tók, és vizek, a' Tókra-nézve azt feljegyezvén, hogy mesterségesen készittettek-é, vagy természetesek, feliratandók, úgy, hogy esztendőnként az halászatból mitsoda haszon jőjjön, tisztán kitessek. 8-szor) Az Allodialis Erdők conscribálandók, melyeknek felírásokban, elébb a' hely' nevét, az Erdőnek fekvését, és szomszédságát, szélességét, és hosszát felláantzólva felkell jegyezni, azután hogy makkos Erdők-é vagy sem? 's minő makkosok, a' tulajdonosén-kivül, még hány idegen Sertéseket fogadhatnak-bé, mitsoda Taxa mellett, a' Taxán-kivül dézma vé-

tetik-é, és ebből mi a' jövedelem, a' makkon hizott Sertéseknek mi az árra, tüzi és épületre-való fákból esztendőnként mi a' jövedelem?

Ha Havasok, az Havas' neve, Szomszédjai' feljegyzése mellett, a' legeltetésből mitsoda Taxa, és az eladott fákból mitsoda summa pénz, egy szóval mitsoda hasznok jönnek-bé belőlle, szorgalmasan kell feljegyezni. 9-szer) Ezeknek bévégzések után a' Majorság Földek, melyeknek nevek alatt jönnek a' Szántó-Földek, Kaszáló-Rétek, és Széna-Füvek, nem különben a' Szöllő-Hegyek. —

A' Szántó-Földek, Széna-Rétek fordulónként azzal a' megjegyzéssel irattatnak-fel: hogy a) A' Szántó-Földek felírásában előre hotsátatják, hogy mitsoda fordulóbéli Búza, Zab, Alakor, Kender, vagy Törökbuza-földek legyenek. b) A' Szántó-Földeknek fekvések helyei, és Szomszédjai, úgy szintén az, hogy hány vékások, vagy köblösök legyenek, a' vallóknak feladások szerint, vagy hány négy szegű öleket tégyenek hosszakat, széljeket fellántzólva és ószvevetve, 's termésekre-nézve 1-ő vagy 2-ik, 3-ik vagy 4-ik Classisbéliek legyenek-é? c) A' Kaszáló Rétekre-nézve fekvéseknek, helyek, és Szomszédtságok' feljegyzések mellett, hány szekér Szénát termők, minden Esztendőben használhatok-é, és sarjú természetik-é rajtok, vagy sem? pontosan felkell jegyezni, — itten a' Sze-

kér által harmincz tiz fontos portiokból álló szekeret értve. — A' Széna Fűvekre-nézve fekvések' helye, Szomszédjai' feljegyzések mellett, hány rúdasok légyenek, és bőv, közép, és gyenge termés idején, hány szekér Széna terem rajtok, 's vallyon minden Esztendőben használhatók légyenek-é, kell kitanúlni. d) A' Szöllőkre nézve, a' Szöllő-Hegynek, melyben a' Szöllő vagy on nevezete a' Szöllőnek, szomszédjai, annak mekkorasága feljegyeztetvén, jegyeztessék fel az-is, hogy egyszeri kapálására hány kapás kivántatik, azok robottások-é vagy napszámosságok, 's ha napszámosságok, mi bérek, a' Szöllőnek mi termése, bőv, közép, és a' legkissebb termés idején, vagy on-é sajtója, 's abból mi a' Jövedelem. — 10-szer) Így az Allodiumokat elvégezvén, a' mi Marha vagy on, az a' maga neme szerént szokott felirattatni darabszám szerént feljegyeztetve. — 11-szer) A' Jobbágyoknak belső Telkeik, belső Vagyonokkal együtt, mellyek által-értetnek a' lakó Házak a' Gazdasághoz tartozó több épületekkel, gyümölcsös, és Veteményes-kertekkel, és marhájokkal együtt, külső Vagyonok által pedig a' szántó, kaszáló-Földek, és a' Szöllők, melyeknek felírásában utasításúl ezeket kell megjegyezni. — a) Hogy azon rendel, a' mint a' Conscriptura felvett Tanúk által a' Telkek' és Colonusok' neveik summáson feladattattak, a' Colonusok elállit-

tatnak, meghiteltetnek, és a' Tanúk előtt belső és külső Vagyonyaikról kikérdeztetnek, 's ha miben hibáznának a' Tanúk által az hiba töstént helyre hozattatik, ha pedig valamelyik vakmerően Hitét megszegni mérészelné, az il-
 lő helyre érdemlett büntetés végett feladattatik. — *b)* Ezeknek Vagyonyaik leírásokban, mind az épületekre, mind a' külső Földekre nézve a' fennebb irt regulákat kell követni *c)* A' Jobbágyoknak bévégzések után, ha mi robottás Telket tartó Zsellérek vólnának, vagy Taxások, avagy Szabadosok, ezek-is külön-külön fel-jegyeztetnek a' Földes Urtól bírt Jókkal együtt, hozzá-tévén szolgálattyok Taxájok mennyiségét, és minéműségét. — *d)* A' Jobbágyok Özvegyei ha robottás Telkeket birnak, 's végezetre. — *e)* A' Jobbágyoknak robottájokat, t. i. hány napszámot, és napszámokan kívül mitsoda utakat tartoznak szolgálatban tenni. 12-szer) Földes Uri Jussok jegyeztetnek-fel, millyenek a' kortsomárlás, Mészár-Szék, Országos és héti Vásár, Vámolás, Dézmálás, az ezekből jöni szokott Jövedelmekkel együtt. 13-szor) A' Taxák millyenek: *a)* A' Zsellérek-által fizettetni szokott bizonyos esztendei Taxa. — *b)* Tojásban, Csürkékben, és Tyukokban, millyenek Karátson Tyukja, és Tojássá, a' Kappannak való Csürkék *c)* Vad-állatok bőreiből, a' Havasokról mennyit, és mifélet szoktak

adni. — *d)* Fagygyuban, Sajtban, vagy Turóban menyiszokott adattatni. — *e)* Ha Mester-Emberek találtatnának a' Jóságban, azok mesterségek' műveiből tartoznak-é valamit adni, és mit? — 14-szer) Mind ezeknek leírások után a' Conscriptor Regiusok, elébb ugyan a' Conscribált Jók' külömbiségekhez képest, a' Major-ság Földes Uri Jövedelmekről, azután a' Jobbágyokról, és azoknak Vagyonnyaikról különös mutató Táblákat készítenek, és végezetre ezekből egy közönséges Táblát. — 15-szer) A' Conscriptio-nak tisztában való írására-nézve, azt kell megjegyezni, hogy bal-felől nagyobb, tiszta szél hagyattassék, a'vegre, hogy a' leirandó Jónak nevezete óda valamivel küllyebb irattassék, azon okból, hogy az Ólvasó annál könnyebben találhasson reá. 16-szor) Ha ki a' Conscribálandó Jókból valamit magáénak állitana lenni, és a' Conscriptiót véghez-vitető tulajdonos állitását nem tagadná, sem másként kétségbe nem hozná, azt a' Conscriptioból ki kell hagyni, ha pedig kétséges volna az állitás a' Conscriptioban rólla megjegyzést kell tenni.

A' Conscriptioról való Relatóriának készítésében, az Esketés Relatóriáját kell követni, mert a' rendes Conscriptio Esketés módjára szokott készíttetni. Csak hogy a' vallók égyyszerre kérdeztetnek-ki, nem pedig egygyenként.

A' IV-dik Darabban lévő Hibák' jobbitása.

Lap.	Rend.	H i b a.	— Ólvasd megjobbitva.
7	4	Nozattatik	— hozattatik
28	2	helyhez teti	— helyhez tetnek.
28	5	a' következendöket	— a' következendök
28	5	pereket	— perek
28	25	osztatlan	— Osztozatlan
32	5	rendtartátokat	— rendtartásokat
38	20	Consorte	— Consortes
51	1	'4	— 24.
69	12	Relatiojokat	— Relatoriájokat
88	10	keresztakis	— keresztetek-is
91	20	Alperesnek derekához	— Alperesnek a' per' derekához
92	24	A' rendnek felzavaradással	— A' rendnek felzavarodásával
97	25	Feleknek	— Felek által
104	4	derekának	— derekában
106	16	tselekedönek	— tselekedöknek
150	az 70-dik Kérdésre nézve azt jegyzem, hogy az előtte való kérdés' kifejtésében eléhozott okokból ma a' Tortura Felsőbb rendelések által eltiltatott.		
155	5	vettetnék	— vétettetnek
155	16	lehe	— lehet
155	18	közzül	— körül
155	28	illo	— illö
145	22	Szerzőjerol	— Szerzőjéről
144	20	bizonytság	— bizonyosság
144	28	bizonytságot	— bizonyosságot
154	15	meglátnung	— meglátunk
165	2	az 1693-béli	— az 1698-béli
167	4	neve alatt, egy privilegiumat	— neve alatt egy privilegiumat
174	10	privilegialis Levél Statutorium mandatum.	— privilegialis Levél, Statutorium mandatum
187	15	Toplának	— Táblának
187	24	Transumptumokat	— Transumptumokat

Lap.	Rend.	H i b a	— Ólvasd megjobbitva.
190	18	kétségek	— kétsége
194	2	minden kissebb	— minden legkissebb
200	8—9	Guberniales	— Gubernialis
206	24	litteras	— Litteris
225	17	megoldattathatonak	— megadattathatónak
225	2	keresetéből	— keresetétől
255	24	végen	— végén
240	5	ducti	— ductili
255	14	praemissarum	— praemissam
261	22	eratque	— erantque
262	5	Ezen szó után napján,	hozzá kell adni, Tekintetes Fő-Biró N.N. vagy Fő Notárius N.N. Ur által adott exmissiónknál fogva.
268	26	1796-ban.	— 1790 ben
271	4	A. 4 r. 5 art.	— A. 4 r. 14 t. 5 art.
281	21	ezok előtt	— azok előtt
288	19	vásárlották.	— vásárlottak

